EPITOME

VITARVM PLVTARCHI, HOC EST, VIRORVM TAM APVD GRAEcos quàm Latinos illuſtrium res geſtæ in Compendium redactæ, per Clariſsimum uirum

DARIVM TIBERTVM EQVITEM Ceſænatem.

Liber eſt iam olim ſcriptus, ſed nunc primum ab innumeris quibus antea ſcatebat mendis, ſtudio atq; opera [redacted] repurgatus, atq; in lucem editus.

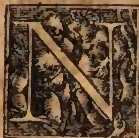
Catalogum porro uitarum, ad libri calcem reperies.

Cum gratia & priuilegio ad triennium.

BASILEAE.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO D. Adriano ab Riedmatten Epiſcopo Sedunenſi, Comiti atq; Præfecto Valleſiæ, &c.

IOAN. OPORINVS S. P. D.

ON minus ueré, quàm eleganter ait M. Cicero, Hiſtoriã eſſe theſaurum memoriæ, & uetuſtatis nunciã, Antiſtes optime. Niſi enim generis huius ſcripta ſemper extarẽt, quę eſt ætatum labilitas, ac corruptela temporũ, nec quis ante nos fuiſſet, nec quales eſſemus ipſi, ſcire poſſemus. Rerũ quidẽ notitia facile perit, quod ex ſe momẽtanea, per hominũ curã, literis ipſis conſeruari neceſſe habet: ſed fama præclari nominis, uix ad proximũ etiã ſæculum ſe extendit abſq; beneficio ſcriptorũ. Tanta maiores ſuos incuria poſteri fermè proſequuntur. Eſt autem neceſſariũ ei, cui gubernatio uitæ ſeria iam impendeat, quem uarias actiones hominum dijudicare oporteat, qui rempub. in aliquo ciuiũ cœtu gerere debeat: huic (inquam) neceſſarium eſt, tenere multa cõſilia, dicta, facta ueterum, ut nõ tam interdum ipſe rationibus utatur, cum publicè agit aliquid, quàm alijs etiã, ſi captu tardiu ſculi ſint, uti ſe probet. Itaque plurimũ dignitatis inter omnes ſcientiæ partes Hiſtoria ob

tinet. Nam & quotidianus dies aliqua subinde, non simplicia prorsus usitataq; nobis hic illic profert, & cum ingenij quidem humani solertia sit exilior, quàm ut obiectis eiusmodi suapte mox sufficiat: dubitare nō possumus, quin perpetuò magnorum uirorū exemplis, ad sententiam & notionem certam opus habeamus. Quæ exempla licet in omnibus scriptis tot adhuc non sint, quot singulæ nunc occasiones requirant, leui tamen indicio (facile enim uiget mens, cum mouetur) iudicium in ambiguis rectum excitant. Ac ut maximè prudens aliquis sit, nec in ulla causa documentis aliunde egeat, nihilominus utilissimū haberi debet, si quis insigni quopiam exemplo è uetustate, cuius comes maiestas est, simile factum apud se confirmet, apud alios declaret. Hinc enim authoritas enascitur simul atq; cōstantia, cum homines opinionem sapientiæ de nobis acceperunt: & nos de errore, qui naturæ nostræ frequēs sit, securi fumus. Sic fit, ut ritè constituantur imperia per ditiones, retineatur probè uulgus in officio, uetera renouentur bene, præsentia antiquentur commodè, leges, usus, mores rectè corrigantur. Neque uerò de forensi tantum administratione loquor, quam Romani togatam uocant: uerum loquor etiam de militari ratione,

ne, qua ciuitates si non augentur semper, ab externa ui tutæ quidem nonnunquam certe efficiũtur. Oportet enim ijs, quibus publica res concredita sit, in omni controuersiarũ genere modũ agendi suppetere: ut commune ciuium ius, cum necessitas postulat, exponãt, expositum defendant, defensum corroborẽt, elusis interim artibus aduersariorum, repulsis etiam armis, sublatis deniq; talibus periculis in posterum. Vix autem homini cum ipsis sensibus hæc animi perspicacitas, & habitus iste tam excellens prudentiæ contingit, sine experientia, sine rerum animaduersione, sine aliorum cõtemplatione. Porrò manifestum est, Historiã utroq; argumento plurima passim habere, quæ domi forisq;, in bello et pace, priuatim ac publicè, cuiuis ciuilem hãc societatẽ regenti esse magno semper usui queant. Quod cũ ita sit, maxime laudari debet, & homini politico cum primis placere Plutarchi liber, qui titulũ Βιωγραφίας, siue παραλλήλων præfert. Tuetur enim hanc historiæ proprietatẽ, de rerum memorabilium & uirorum illustrium relatione, singulari diligentia, per totam orationem. alia atque alia ordine recenset: acta magistratuum cõmemorat: consilia ducum explicat: euentus stratagematũ, exitus præliorũ, causas casuũ, quoad ratione con-

ſequi poteſt, aperit. inſtituta principum, con ſuetudines urbium, iura nationum deſcribit. ſenatuſconſulta, plebiſcita, prætorum edicta pro locorum ratione enumerat. Nec oratorum ſanè etiam, philoſophorumq́ mentionẽ extraordinariam ignorat, cum occaſio ſeſe dat. Et quidem omnia ſummo delectu, ſummaq́ cenſura: ne quid inutile, friuolum, decens minus, nimium humile & obſcurum alicubi in oratione hæreat. Ad hæc ueritatis obſeruans eſt ubique mirum in modum, ut neq́ Liuij ſcripta fidẽ eam aliquando mereantur, quam noſter hic aufert liber. Cum enim circa Populi Romani res ſemper ſibi non conſonent, eſt in aperto, Liuiũ affectui plus etiam ſæpenumero, quàm ueritati ſeruijſſe. Idq́ notant in eo ſcriptore, multi quidẽ Latinorum, præcipuè tamen D. Auguſtinus, author grauiſſimus, qui illum Romanarũ rerum admiratorem unicum appellat. fieri ſcilicet nõ poteſt, quin ipſius narratio multis in locis prudenti ſuſpecta ſit. Plutarchus autẽ tanquam philoſophicus uir, qui Græcos amarit, Romanos non oderit, barbaros nunquam contempſerit, in hiſtoria purus & integer meritò habetur. Præſertim cum uiuẽs adhuc, exiſtimationis ſuæ præclarũ olim illud & inſigne teſtimonium tulerit, quod in Italiam ex Græ

cia ac-

cia accitus eſt, Vlpiumq́ Traianum, principem præſtantiſſimum, liberalibus diſciplinis ad uirtutes erudijt. Sed quoniam aliud mihi nomen in commendationem nunc uenit, opus aliud, in quo Plutarchus rem, orationis contextum non idem agnoſcat, omittẽdus eſt hic alter uidelicet, & alter potius ſua laude coornandus. Facerẽ igitur id nullo negocio, ſi tuæ Celſitudinis intelligentiam indigere mea putarem. nunc cum planè perſuaſus ſim, eo iudicio in literis ipſam Celſitudinẽ tuam præſtare, ut ego pari non poſſim, uolo ſuperuacaneã ſimul & inanem operã prætermittere. Hoc unum dixiſſe ſatis ſit, quod etiã ad editionẽ me permouit, ſcriptum breuitate commodiſſima conſtare, qua totum illud ingens Plutarchi luculentumq́ uolumen, hiſtoriæ ſtudioſus cito cognoſcere, ſtatim percipere, mox memoria complecti queat. Continet enim primariarum rerum capita, de ſingulis heroibus, per ſeriem locorum ac poſitionem titulorũ in archetypo. diſtinctè præterea, dilucidè, eleganter, compoſitè, quemadmodũ apparet. Et hactenus quidem de ſcripto. Supereſt, ut obiter rationem reddã, cur Celſitudini tuæ potiſſimũ exeuntis libri gratiam offerre uoluerim. Cum enim inter doctos nihil excellam, ſim item alienus, abſens, ignotus,

deinde

deinde nullius hominis internũcio iuuer: postremò necessitatis aliqua ui non compellar, mirari iure possit Celsitudo tua, quid in hac absurditate mea consilij tandẽ sequutus sim. Fecit sanè uirtus amabilis illa, quæ naturam quamlibet agrestem etiam allicit, et in excelso posita nunc, ut spectator ipsius atque probator obscurus esse non possem. Nam quicunque studiosorum, ac meorum amicorum his temporibus ad nos istinc, Basilæam huc adueniunt, eodem omnes ore tuã C. collaudant, quæ literarum cognitione, rerum usu, tractatione principatus lõge ac late emineat: quæ facilitatem in congressu, comitatem in alloquio, humanitatem in reliqua natura mirifice custodiat: quæ literatos colat, bonos diligat, suos amet unicè. Decuit nimirum, ut in tanta ratione, animi honestissimo motui morem semel gererem. Tum illud quoque fiduciam mihi præbuit, cum reminiscebar, quod simplex talis scriptio, multis deteriore causa, ad amplissimorum hominum familiaritatem aditum sæpe patefecisset. Nihil autem pariter inuenire poteram, quare metuerem, ne communis successus aliorum erga tuam C. mihi deesset. Huc accessit loci uicinitas, qua expeditio instituti facilis fieret. accessit temporis opportunitas, qua melior haud accidere potuisset,

tuiſſet, propter operis dignitatem: cum conuenirer, ut heroum geſta Heroi, principum Principi, illuſtriũ illuſtri mitterentur. Quid multis? egiſſe me ſpero, cuius minime pigeat, nunquam certe pudeat. Quod tamen ſi leuiſſima ſignificatione à tua C. per tempus intellexero, longe probatius apud me quidem habebo; nec cogitabo, quantum laboris in exemplar ſcripti uitioſiſſimum inſumpſerim, poſteaquam uoti compos factus ſim: hoc eſt, tuæ C. innotuerim, cui ſcilicet optime eſſe cupiam, & precor, memet identidem commendans. Dominus uerò C. T. diu ſeruet incolumem. Baſileæ, ad IX. Calend. Aprilis, Anno Chriſtiani numeri

M. D. XXXXI.

DARIVS TIBERTVS EQVES CEsænas, Iulio Cæsari Cantelmo, Antistiti dignißimo, S. P. D.

Poteris fortasse, neq; iniuria, Iuli Cæsar literatorum optime, & optimorum literatissime, non parum admirari, quo ausu, qua'ue ambitione, ego nullis (ut ita dixerim) literarum remis instructus, Plutarchi illud in historia latissimũ pelagus, hac fragili cymba percurrere tentauerim. Quinimo cur opus illud ingens, uariũ, diffusum, grauissimumq; ausim intra hos arctissimos limites parietesq; premere. ex quo nimium fortasse mihi sumpsisse uidebor, ceu lernæam hydram etiã aliquando superare me posse putauerim. Sed unum hoc uelim pro tui ingenij fœlicitate animaduertas: non latuisse me, hoc epitomes genus eorum muneris fuisse, quibus altius est ingenium, Minerua elimatior, facundia præstantior, & (ut de Nestore inquit Homerus) quorum ex ore melle dulcior fluit oratio. Nã opus hoc tantarum uigiliarũ, omnium fermè scriptorũ monumentis, ac heroum tam nostrorum quàm externorum laudibus est exornatum. Nec iniuria. Habet enim eam dicendi maiestatem, ut nullum aliud antiquæ dignitatis & gratiæ tantum contineat. Vnde & studiosissimo cuiq; suppetit, ut hinc sibi tanquam uiolas ex fragrantissimis Hyblæ floribus deligere suopte possit ingenio: quod placet imitari, fugere quod horreat. Verumenimuero, quia non nisi diuturno labore & longo studio deprehendi possunt, quæ circumspectissimus scriptor Plutarchus, tanta elegantia & dicendi copia ac

decore

decore conscripsit, propterea nonnulli, quibus negotiorum moles lectitandi ociũ aufert, & prolixiore non oblectantur historia, paucis intercipere plurima cupiunt, omniaq́ꝫ breuiter cognoscere. Efflagitarunt itaque à me quotidiano quasi conuicio, ut pro uirili nostra conarer opus illud tantorum dierum, breuissimo quo possem compendio complecti: ne iugi lectione & prolixitatis tædio affecti illi, excellentium uirorum cognitionem amitterent. Laudabilius enim, conducibiliusq́ꝫ esse dixerunt, ex elegantioribus dictis pauca aliquot memoria tenere, quàm multa legisse, et omnia per obliuionem perdidisse. Ego autem ne amicis esse inexorabilis præter fas uiderer, cum aduersus honestam eorum petitionem contendendum non esse putassem, potius ingenij mei tarditatẽ criticorũ iudicio subijcere decreui, quàm officij immemorem me haberi. Optimi profectò cuiusque munus est (ut Stoicis placet) humanæ societati semper prodesse dũ possis: ut beneficio tuo plurimi afficiantur, & ne (ut Crispus monet) ueluti pecora uitam sine laude exigamus. Quid enim turpius est, quàm torpescendo mortuorum instar degere, & nemini profuisse unquam? Nemo quidẽ non iam in ipsa uita mortuus est, qui illustre nihil & eximium post se reliquit, & quem nulla æternitatis fama commendat. Iccircò uidelicet amicorum precibus, pro mediocritate nostra, obtemperandum decreuimus. Cæterum ubi post longissimas lucubrationes, ad operis calcem usq́ꝫ peruenissem, ac de editione mox à multis infestarer, diu mecum ipse deliberaui, cuius nam iudicio potissimum noctes nostras castigandas traderem. Et cum uniuersam Latinorũ Academiam,

 doctissi

doctiſſimorumq́ uirorum gymnaſia mente perluſtraſſem, comperij neminem, cui libentius labores hos meos corrigendos emendandosq́ dare, quàm tibi Iulio Cæſari Cantelmo, Antiſtiti digniſſimo, tum etiam nobiliſſimo. Nam tuos natales regios non ignoramus ex utroq́ parente. Mater enim ex Bauciorum proſapia, regia eſt, cum qua affinitatem contrahere Aragonius Ferdinandus non eſt dedignatus. Cantelmorũ uerò familiã à rege ipſo Albionis inſulæ (quam Scotiam uocant) procedere, tum annales edocent, tum commune etiam inſigne declarat, ruber nempe in auro erectus leo, patenti ore, cauda ad caput reflexa, coloris cyanei. Sed tua propria illa, ingenium, mores, comitatem comitatam grauitate, religionem & integritatẽ, ſi uoluero recenſere, me imparem ut profitear neceſſe erit, maxime, quãdo præter ea quæ de te non niſi miranda ſtupendaq́ referuntur, etiam magnificæ ciuitatis noſtræ Ceſænæ, totiusq́ Flamminiæ gubernacula nunc moderaris tanta prudentia, iuſtitia, integritate, & ſapientia, uerba mihi deſint, quibus ſententiam animi mei aperiam, & affectum. Hinc eſt, quod in te dudum totus hæreo: præſertim ob charitatis ſimul illud & pietatis officium, quo tua pro animi clementia Cornelium filium amplecteris. Et quamuis ex hoc maximum mihi peculiariter abs te quaſi æs alienum conflaſſe uidear, tamen ut antea ſemper, ſic & nunc propter ſolam uirtutem reliquam in genere, tantum tibi uenerationis præſto, tantumq́ dignitati tuæ priuatim & publice defero, ut memetipſum, decus & opus meum iudicio tuo ſummo atque grauiſſimo credere non dubitarim. Nam cum mihi ipſe

ſatis.

ſatis non confidam in re propria, alium conſulere fas eſt: ut ita ſecurius à maleuolorum calumnijs agã. Ergo qua poſſum ueneratione & officio precor, ut pro tui animi generoſitate & dignitate, ac familiæ tuæ excellentia, deditionem hanc noſtram benigne ſuſcipias. Vale: & ita humanitati tuæ me cum Cornelio filio deditum eſſe puta, ut neminem habeas uſquam deditũ æque. Ex municipio noſtro monte Guidono, pridie Calend. Maias, à Chriſti natali M. CCCC. XCII.

EX AGATHIA SCHOLASTICO EPIgramma in Plutarchum Latine.

Hanc statuam Plutarche tibi posuere decoram
Vsque adeò, Ausonium Martia corda genus.
Inclyta Graiugenum quia confers gesta Latinis,
Græcaq́. Romanis nomina principibus:
Attamen ipse tibi nequeas componere quenquam,
Quod similem non sit, nec reperire parem.

VITARVM PLVTARCHI EPITOME, DARIO TIBERTO poëta & equite Cesenate. autore.

THESEVS.

HESEVS Aegeo & Aethra Pitthei filia natus est. Cum qua forte fortuna, aut Pitthei calliditate dum coisset, grauidamq; fecisset, in futuræ prolis recognitionem, ensem calceosq; sub eximiæ magnitudinis saxo abdidit. Factumq; mulieri aperiens, mandauit, ut cũ filium ederet, isq; ad eam perueniret ætatem, qua saxũ pellere posset, acceptis depositis, clam ad eum cum inuentis mitteret. Quę cum enixa foret mulier, ei Theseo nomen indidit, ob signorũ depositionem, quam Græci θέσιν appellant: seu ut alijs placet, eo tempore quo Athenis ab Aegeo in filiũ susceptus est, Theseũ appellauere, ob adoptionem, quæ θέσις Græce dicitur. Quippe cũ Aethra minus ederet, à quo fuisset cognita, Pittheo autore fama concrebuit, puellam à Neptuno esse compressam, nã Trœzenæ summa ueneratione colebatur, eratq; ei ciuitatis tutela consecrata: in qua Pittheus nulli forte erat inferior. Cum igitur ætate, uiribus, fortitudineq; & consilio adoleuisset Theseus, Delphos se contulit: ubi deo comarum primitias offerens, anteriorem capitis partem abradi fecit, ne ullas ad capiendum hostibus ansas daret, ut de Abantibus scribit Homerus. Reuersusq; ad matrem, ab ea petijt, ut de eius origine certior fieret. Quæ cum ad lapidem iuuenem perduxisset, aperuissetq; originis secreta: ille saxum facile pellens, sublatis inde paternis signis, Athenas proficisci statuit. Erat tum quidem ad Athenarũ urbem iter non tutum, sed latrocinijs et insidijs oppletũ. Et cum à matre quoq; moneretur, ut pelago potius quàm terræ se cõmitteret, ipse ut Alcidẽ imitaretur, cu-

Thesei nomen unde.

Comarum primitiæ.

ius fama uehementer incẽdebatur, terra iter fecit. Erat quippe ex materno genere non distans ab Hercule: ex patruelibus enim nati fuerant. nam & Pittheus & Lysidices fratres erant, ex Hippodamia et Pelope: ex illo Aethra: ex isto Alcumena, de qua Hercules: ex illa Theseus ortum habuit. Indecens ergo fore ducebat, cum ille terras mariaq; sua expurgasset uirtute, tutaq; reddidisset, prædonum certamina se euitare. Patris enim famam deformaturum credebat se, si sine sanguine facinoréque præclaro, patri ensem calceosq;, uera generis indicia, redderet. Hac ratione iter aggressus, Periphœtam in Epidauro, claua armatum, ac transitu eum prohibentẽ interemit: reseruata sibi in belli usum claua, qua ueluti Hercules in posterum usus est. Scinen pityocamptã itidem in Isthmo, eodem peremit pacto, quo & alios ille superauerat. Ex cuius filia uenustatis eximiæ, Menalippum suscepit. Phæam quoq; suem, immanissimam ferã, seu mulierem latrocinijs assuetã, in Cromyone fortiter interemit. Tradunt etiam Theseum in agro Megarensium Scyronem oppressisse, quamuis de hoc uariè sentiant historici: Cercyonemq; Arcadem in palæstra ab eo superatũ Eleusinæ necauit. Nec multo póst Damastes Procustesq; eo torturæ genere, ad quod hospites compellebant, ab eo in Hermione exanimati sunt. In ijs Herculem imitari conatus est: qui supplicio, quo hospites peregrinos insequebantur, eodem ipsos affecit: qui Busyrim immolauit, Cygnũ singulari deuicit certamine, Anteum suffocauit, capite quoq; Termerum detruncauit. Sic quoq; Theseus facinorosos ultus homines, qua alios ipsi pœna mulctabant, eadem illos affecit. Cũq; iter prosequeretur, et à Phytalidis hominib. conuiuio honorifice exciperetur, renunciatum est, Aegeum ac domum totam, ciuiũ factionibus fluctuare. Sexto igitur idus aprilis. Theseus Athenas perueniens, ultra ciuiles seditiones, etiam Medeam, domum totam Aegeumq; turbantem inuenit. Quæ cum ex Corintho Athenas se contulisset, medicamentis Aegeum curatura, procreandæ prolis causa cum eo se cõmiscuit. Et timens Thesei aduentum, quem audiuerat rediturum: seni persuasit, ut hospi-

Thesei genus ab Hercule.

Prima Thesei gesta.

uid. i. Nr. 86.

Medea.

tem conuiuam ueneno necaret. Dum applicuisset Theseus, non se continuo prodit: at periculum faciens, an ex signis dignosceretur à patre, ensem eduxit è theca, carnes ceu in prãdio incisurus. Illum agnoscens Aegeus, amplexo filio, ueneni poculum eiecit è mensa: et exultantibus cunctis, patri successor cõstitutus est. Verum Pallantidarũ gens, quæ occupandi regni desiderio immorabatur, decedente sine filijs Aegeo, ægre ferens Thesei receptionem, omni quasi spe destituta, cum Pallante in Theseũ irruens, parsq; Gargetti per insidias hostem adoritur. Theseus autem his cognitis, per Pallantidarum præconem, aduersus insidiantes impetũ faciens, omnes trucidauit. Pallantem uero secuti, audita suorũ strage, in fugam conuersi sunt. His autem peractis, & rebus compositis, Theseus, ut populo gratificaretur, Marathonium taurum Tetrapolitanos infestantem cepit, uiuumq; per ciuitatem agens, Apollini immolauit. Interim Atheniensibus tributi tempus instabat. id fuit huiusmodi · Androgeum in Atticam miserat, philosophos ut audiret, Minos. Qui dum ingenio fortaßis nimium floreret, inuidia sublatus est. His rebus Minos excandescens, continuis prælijs Athenienses infestabat. Qui mißis in Cretam caduceatoribus, Minoem ut placarent, fœdus hac lege percusserunt, ut nono quoq; anno ad expiandam Androgei mortem, puberes septem, uirginesq; totidem, tributi nomine in Cretam mitterent, à Minotauro in Labyrintho deuorandos. Hoc igitur tributum cum bis persoluissent, iamq; tertio reddẽdi tempus instaret, Theseus ciuiũ miseratus conditionem, unus sponte esse uoluit, qui communis miseriæ periculum subiret. Ciues ea re uehementer dum lætarentur, Aegeus pater id ægre tulit. cumq; nullo pacto posset à sententia filium distrahere, hoc duntaxat Amarsyadam Phereclum nauis gubernatorem monuit, ut uictoria si potirentur, album attolleret in reditu uelum. nam in perniciei signum nigro discedentes utebantur. Sortitis igitur Theseus pueris, soluit in Delphiniũ ad Apollinem, pro communi liberatione precaturus. Inde accepto responso transfretauit in Cretam. Vbi cum in regis conspectu, Athena-

Pallantidæ.

Androgei fatum.

rum ciuitatem negaret ullo iure tributi occasione illi fore obnoxiam: Taurus Minois dux, uir summæ fortitudinis & audaciæ, (quanquam ob morum contumaciam, & quod cum Pasiphaë coire suspectus erat, omnium animos offenderat) sua dextera, secus esse, dixit se probaturum. Qui cum in certamen descendisset, à Theseo superatus occubuit. Hac uictoria Minos non mediocriter gauisus, pueros Theseo reddidit, ac tributo Athenas liberauit in posterũ. Ariadna autem Thesei uirtute aspectuq; deperdita, cum eo clam aufugit in Naxum. Ipse, aut ualetudine aduersa, aut cosuetudinis fastidio, cum eam ibi reliquisset, Delon applicuit. Perfectaq; salutatione, & habitis deo gratijs, in Atticam remeabat. Ibi præ lætitia, album uelum uictoriæ signum attolli iubere, memoria excidisse fertur. Itaq; Aegeus, qui de filij reditu sollicitus erat, uelum pullum aspiciens, dolore affectus, in mare è saxo se præcipitauit, indiditq; illi nomen. Quod cum resciisset Theseus, peractis prius libationibus, tristis ac squalidus in urbem se recepit: ac iusta persoluens, patrem splendide tumulauit. Prouinciam subinde non paruam aggressus, uniuersos Atticam incolentes, in urbem & populum unum compulit: pollicitus, compositis rebus, Rempub. populárem sine rege se dimissurum, & pro belli tantum duce legumq; custode se gesturum. Cui cum obtemperarent omnes, seu paritatem æqualitatemq; desiderantes, seu quod eius potentiam formidabant: Prytanea, curias, ac magistratus priuatos ipse sustulit. unum Prytaneum, & communem omnibus senatum unum constituens, Athenas ciuitatem nuncupauit: instituto autem in hoc ipsum communi sacrificio, Panathenæa appellato. cui quidem aliud quoq; subiunxit (Metœcia uocant) in cuius celebratione de receptis in ciuitatem ciuibus publice exultatur. Stabilita itaq; repub. regnum deposuit. proposito edicto hoc, Huc populi omnes accedite: mortales tanquam omnes ad unam uitæ æqualitatem aduocans. Quare cum multitudo mirabilis confluxisset, colluuiem eam in ordines tris, scilicet nobiles, artifices, colonosq; discreuit. Nummos cudi fecit, sub bouis impreßione: aut ob Marathonis bouis uictoriam

Ariadna.

Aegei interitus.

Panathenæa.

Δεῦρ᾽ ἴτε πάντες λεῴ.

Democratia Athenarum.

riam, aut ob Minois Taurum superatum, seu quod omnes ad cultu ram inuitaret uehementius. Megarensium similiter agrum Attico addidit. in cuius memoriam columnam in Isthmo his uerbis erexit: Quæ ad orientem spectat, Ionia est, non Peloponnesus: quæ ad occidentem est, Peloponnesus, non Ionia. Certamen' que primus in Isthmo constituit Neptunno, Isthmia nuncupans: ad Herculis imitationem, qui Olympia Ioui fieri uoluit. Cum Corinthijs quoque composuit, ut Athenienses ad Isthmia uenientes, tanto in spectaculo cæteris præferrētur. Posteaq; in Euxinum mare nauigans, cum Hercule contra Amazonas militasse dicitur: in cuius rei præmium, Antiopam habuisse ferunt. Variè tamen de Antiopa scribunt historici. Cuius amore cum Soloontes unus ex Thesei comitibus plurimum flagraret, ab ea spretus, in fluuium se demersit. Cuius mortem Theseus grauiter ferens, Pythiæ oraculi meminit: quod in peregrina terra graui eum mœrore correptū iri prædixerat, monueratq; eo in loco urbem uti cōderet. Quod cum fecisset, Pythopolim nominauit. Et relictis ibi Soloontis fratribus, & Hermo nobili Atheniense, tanquam legum seruatore, secessit. Asserunt aliqui, Theseum sine Hercule cum Amazonibus conseruisse, easq; deuicisse, & Hippolytam, non Antiopam abduxisse: ex qua Hippolytum suscepit. qua mortua, Phædram in uxorem accepit: cuius, & Hippolyti euentus, infœlicissimi fuere. Alias præterea nuptias celebrauit: nam & Anaxò Trœzeniam rapuit, & Sinne Cercyoneq; interemptis ipsorum filias compressit. quin & Peribœam Aiacis matrem duxit uxorem, rursusq; Pherebœam & Hiopam Hiphiclis filiam: & ob Aeglam, quam deperibat, Panopei filiam, Ariadnem turpiter repudiauit. Initaq; mox cum Perithoo amicitia, cum Deidamiæ nuptijs cum Lapithis, Centauros uicit. Eodem quoq; comite iā quinquagenarius cum Spartā uenisset, Helenam rapuit, ad coniugij munia nondum parem: quam tamen in Aphidnas cum matre seruandam misit. Ac ut Perithoo gratiam referret, secū ad rapiendam Aidonei Molossorum regis filiam in Epirum se contulit. Erat enim regi coniunx

Isthmia Neptunni.

Antiopa.

Pythopolis.

Thesei uxores.

Helenæ raptus.

Ceres nomine, & filia Proserpina uenustatis eximiæ, & canis atrox cognomento Cerberus. Regis uerò edictum erat, ut quisquis canem certando interemisset, filia potiretur uxore. Vbi autem Perithoum ac Theseum non procos, uerum raptores agnouit, utrunq; comprehendi quidem, alterum uero cani deuorandum, Theseum carceri mancipandum tradidit. Eo ipso tempore Mnestheus Petensis, Athenarum nobiles in Theseum concitauit: singulis ipsorum principatum ipsum ademisse, in oppidoq; eos iam ue luti mancipia occlusos indignißimè tractari dictitans. Itaque monet, ut Tyndaridis in urbem receptis (quorum de genere Helena quoq; oriunda erat) eos inimicos semper aduersus Theseum, tanquam prædonem & peregrinum, sibi adiungant. Quo facto rerum summa potiti Atheniensium primates, oppreßis Thesei amicis, Aethram eius matrem Lacedæmonem abegerunt. Cum autem interea apud Aidoneum regem familiariter hospitaretur Hercules, deq; Theseo ac Perithoo sermo habitus esset, ægrè ferens Hercules Perithoi interitũ, Theseum à carceribus liberauit. Qui cum Athenas proficisceretur, turbata omnia Mnesthei suggestione comperit. Dumq; eorũ audaciam opprimere nititur, ab aduersa factione deiectus, Gargettum confugit. Inde in Scyrum nauigans, à Lycomede eorum rege contra Athenienses auxiliũ petijt. qui cum primùm annuisset, mox ut Mnestheo gratificaretur, coacto exercitu Theseum ad Atticos usq; fines produxisse fertur, & quasi agrum ostensurus, è saxo eum præcipitauit, interemitq;. Alij tamen, loci errore in foueam occultam eum decidisse asseuerant. Eius autem filij, qui ipso fugato ad Elephenorem profugere, mortuo Mnestheo regnum susceperunt. At posteris temporibus à Pythia Athenienses responsum habuere, ut inuestigata repertaq; Thesei ossa, intra urbem honorifice cõderent. Quod tandem Cymonis tempore & opera, magno cum omnium applausu & lætitia factum est, tanquam Theseum ipsum in urbem redeuntem recepissent. Sita igitur sunt ossa iuxta gymnasium: in quorum honorem ibi Asylum seruis humilioribus, ac pauperibus, tanquam

Mnestheus.

Athenienses à Theseo deficiunt.

Thesei interitus.

eorum patroni ac defensoris positum est, constituto in posterum annuo ad octauam Idus Iulij in Cretensis uictoriæ ac eiusdem Athenas cum impuberibus reuersi memoriam sacrificio.

ROMVLVS.

OMVLI *quidem genus multifariam à scriptoribus proditum est: non omnia tamen reperta, at summa sequar fastigia rerum. Ilia itaq;, aut Rhea (ut multis placet) Numitoris filia, & uestalis sacerdos, à Marte compressa, gemellos enixa est: Romulum scilicet, & Remum. Quorum ortu cum magnopere sollicitaretur Amulius (Numitoris frater) ne dum ex ephebis excederent, regno pelleretur, continuo eos ad Tyberis fluenta exponi iussit. Quib. expositis, et lupæ ubera fortasse fellitantibus, cū per Faustulum regij pecoris custodem inuenirentur, à pico etiā escis expleri: allectus pastor infantium indole, cui alludere & inadulari uidebantur, ab uxore tolli & ali uoluit. Huic nanq; Laurentiæ nomen erat: & à uulgato corpore, cognomentum Lupæ. Quib. crescentibus, robur, animus, & urbanitas quædam mirabiliter elucebat. Attamen fratre erat in ijs superior Romulus, & ad regendum imperandumq; aptior, à seruitio penitus abhorrebat. Et quia liberali uterq; ingenio erant, absurdißimū ducebant à desidia corrumpi. proinde exercendo se, & feras insectando, fures latronesq; abigendo, iniuriasq; propulsando, magnū sibi inter pastores finitimosq; nomen astruxere: quippe apud quos nullus erat timor, nec ullius formidabant minas. Cumq; aliquando inter se regij dissentirent pastores, eos fustibus cædendo abigendoq; deprædati sunt. Numitor id ægrè ferens, plurima comminatus est: uerum collecta Romulus fugitiuorum seruorumq; manu, contumacius parebat. Et dum fortè à sacrorū celebratione rediret, aduersus eum pastores impetum faciunt: dumq; fortiter nituntur, Remus captus, ad Numitoremq; perductus est. qui Romuli audaciam reformidans, nulla in captiuum animaduersione utebatur:*

Romuli & Remi ortus

Remus capitur.

batur: tamen concurrentibus in horas Albanorum querelis, Amulius ira percitus, iuuenem ad supplicium dedit. Numitor autẽ dum inuictum iuuenis in tantis malis animũ perpenderet, uultusq́; constantiam proceritatemq́; miraretur, blando sermone de eius origine et parentibus sciscitatur. Cui cum benignè procreationẽ suam dubiam esse responderet, ostendit (ut à Faustulo acceperat, quem iam patrem à pueritia esse uterq; crediderant) ipsos uno partu editos, feris auibusq́; escam in Tyberim expositos fuisse: item quo pacto à lupa admotis ad eorum ora mammis, à picoq; escas deportante nutriti sint. Numitori aũt, adolescentum originem audienti, cupido incessit alloquendi filiã. Interea Faustulus Remum captũ esse sentiens, fratri continuo originem, eorumq́; educationem aperit, quã prius per ænigma ostenderat: et ut fratri opem ferat, precatur. Ille igitur coacta armatorum multitudine, cõpluribus etiam ex Albanis metu, aut regis odio confluentib. omnes in centurias phalangesq́; distribuit, ac uirũ quendam cum herbarum fasciculo hasta alligato, singulis præire iussit: unde in posterum manipulares dicti sunt. Atq; impetu ad oppidum facto, insperatoq; per portas irruens, regem adoritur, obtruncatq́;. Ac liberato fratre, Numitori auo regnum restituit. Redditis itaq; matri debitis honoribus, inde digressi, ad suæ expositionis educationisq; locum decurrentes, de noua urbe condenda consilium habuere. Dissentientibus itaq; fratribus de loco, nominisq́; impositione, pacti sunt, ut cui maius appareret augurium, is deligendi loci haberet arbitrium. Quare quum Remo summo mane nõ amplius quàm sex uultures sese obtulissent, Romulus bis totidem se uidisse (forte mentitus) asseuerauit. Et dum terram foderet, mœnia circũducturus, Remo fraus innotuit: grauiterq́; accensus, ut opus fratremq́; turbaret, fossam transilijt. Cui cum succenseret Romulus, eumq; frater obiurgaret, consertis utrinq; manibus, Remus interemptus occubuit. Solus igitur urbi fundamenta nomenq; dedit Romulus, locumq́; constituit, ad quem confugientes securitate donarẽtur, Asylumq; nominauit. Condita igitur urbe, in militares ordines iuuentutem diuidens,

Manipulares.

Remi interitus.

Asylum.

uidens, è primatibus ſenatores centũ constituit: quos patres nominans, eorum collegium Senatũ appellari uoluit. Ex potentibus alijs patronos legit, reliquos clientes, qui eorum consilio patrocinioq; ſuſtentabantur. Multitudinem cæteram, populum nuncupauit. Quarto aũt menſe ab urbe condita, animaduertẽs populum ſuum ſine connubijs defecturũ, & à finitimis ad huiuſmodi petitiones non audiri, ſacra ſimulauit. Cumq; ex Sabinis multitudo confluerer, dato ſigno, ex eorum fœminis non pauciores multo octingentis rapi fecit. Quibus in digniores diſtributis, unam tantum ipſe ſibi Herſiliam ſeruauit. Ex tanto facinore cum bellum oriretur, Acron Ceninenſium rex primus collecta multitudine Romanum agrum hoſtiliter inuadit: cui cum Romulus ſeſe obtuliſſet, exercitũ fudit, Regemq; obtruncat, ac uictor urbe potitur: ab iniuria tamen abſtinens, uoluit ut demolitis eorum domibus Romam migrarent, pari cum ciuibus ſuis iure ac conditione uſuri. Quod quidem maximo ſibi in poſterum ad augendam ciuitatẽ adiumento fuit. Et quia Ioui ducis & hoſtiũ ſpolia uouerat, cum ingenti ciuiũ lætitia urbẽ ingreſſus, trophæi inſtar illa ad quercum ſuſpendi iuſſit, Iouiq; Feretrio (à feriendo nuncupato) trophæũ dicauit. Inde quoq; Fidenates Cruſtumenijq; & Antenates ad Ceninenſium ultionem Romanum agrum populantes, à Romulo uicti fugatiq; fuere: ac deletis eorũ oppidis, in Romanos ciues aſſumpti ſunt. reſeruata tamen ea agrorum parte uirginum parentibus, quam antea poßidebãt. Sabini autem tanta affecti iniuria, Tatio duce bellum Romanis indixere. Et quoniam ui Romanos ſuperare durißimum uidebatur, Tatius ad fraudes animum intendens, cum Tarpeia Tarpei arcis præfecti filia clandeſtinè pactus eſt, brachiorũ monilia ei ſe daturos (capta enim puella potiendarum armillarum, quas Sabini brachijs alligatas deferebãt, deſiderio fuerat) ſi Capitoliũ proderet. His ita firmatis, nocte intempeſta patente porta arcem diripiunt. Itaq; Romulus hoſtes occupaſſe Capitolium uidẽs, ſimulata fuga, in aduerſum ſuos agit: quos cũ Sabini inſequerentur, diuertens Romulus, iterum in hoſtes impetum facit. Pu-

Senatus.

Populus.

Sabinarum raptus.

Iupiter Feretrius.

Sabinum bellum.

gnatum utrinq; acriter: tandem lapidis ictu grauius in Romuli caput illato, inclinare acies eius fugereq; cœpit. Qui paulũ à uulnere se recipiens, neq; suos à fuga reuocare ualens, Iouem submißius precatur, ut Romanam miseratus conditionem à tam turpi suos fuga reuocaret. Vix prece finita, Romani conuertuntur: sistunt, pugnant strenuè, hostes fundunt, et usq; ad Rhegium (sic uocant) palantes agunt. Quo in loco dum bellum Sabini instaurare moliuntur, tumultuantiumq; uoces clamoribus æthera impellerent: ecce per diuersa Sabinarum ululatus stridoresq; erumpunt, perq; tela & prostrata cadauera irruentes, onustæ filijs, grauidæq;, modò parentes modò fratres amplectuntur, coniunctos orant, demulcent uiros, ut ab armis ac cæde desistant. Tandem precibus, Hersiliæq; studio, ac cæterarũ exhortatione factæ induciæ sunt. Fœdus inde percussum est, ut raptarum è numero uolentes apud maritos agãt, Romaq; ipsa utriq; genti una, regnum Romulo Tatioq; commune ut sit. à Romulo tamen urbi nomen mansit. qua in tribus diuisa tris, Rhamnẽses à Romulo, Tatienses à Tatio, ab Asyli luco Luceres nomen sumpsere. ac duplicato senatorum numero, additis centum ex Sabinis, à Romanis menses accepere, ab ipsis autem scuta sumpsit Romulus. Sacrificia uero seruata gentis utriusq; consuetudine cõmuniter obibant, ceu Carmentalia, Palilia, Lupercalia, Matronalia, ac huiusmodi. Romulo tamen attribuitur, ad sacri ignis conseruationem uirgines constituisse Vestales. qui etiam uaticinij peritus, lituum manibus ferebat: est autem is baculus ad inaugurandum, cœlique spacia designandum, idoneus. Cætera regni munia pari concordia inter Tatium Romulumque gerebantur, ad IIII usque regni Tatij annum, quo Laurentum legati à nonnullis Tatij propinquis deprædati interemptiq; fuere. Quos cum plectere statuisset Romulus, à supplicioq; Tatius liberasset, non paruæ hoc quidem discordiæ inter eos exordium fuit: tametsi reliquis in reb. pari studio amoreq; cõmunis regni administratio procederet. Paulo autem pòst, dum Lauinij Tatius cum Romulo forte sacrificijs indulgeret, à cæsorum propinquis

(quia

Ioui statori uotum.

Romam recepti Sabini.

Lituus.

(quia facinorosos absoluerat) circumuentus trucidatur, Romulo tanquam optimo uiro Romam dimisso. Cui cum à Laurentibus Tatij percussores uincti essent missi, quia in eos quoque nil animaduertit, ut rerum summa potiretur solus, liberasse creditus est. Sabini porrò defuncto iam Tatio, nihil malorum sub Romulo ueriti, solita in regem ueneratione, & aliorum beneuolentia, pacificè quiete'que degebant. Indies itaque nationes exteræ uirtutem Romuli magis magisq; mirabantur. Hinc Latini quoque cum eo amicitiam societatemq; iunxere. Fidenis subinde captis, colonisq; mille et quingentis eò deductis, Romanorum coloniam fecit. Ea quoque tempestate pestis, agrorum sterilitas, annonæq; penuria urbem inuaserunt: guttæ præterea sanguineæ cœlo delapsæ, Laurentis Romanisq;, uiolato gentium iure, ob legatorum Tatij'que mortem, nisi expiatione legittima pro. urarentur, calamitates portendere uidebantur. Et cum interea urbem Romulus libationibus lustraret, Camerini Romanos inuasere: quibus sese obijciens Romulus, non modò ipsos fudit, sed expugnata eorum ciuitate, ac quinque millibus interemptis, reliquam multitudinem Romam habitatum deduxit. Efficiebatur maior indies Romanorum potentia: propterea finitimi uiribus impares, in Romanorum ditionem libenter sese dedebant: potentiores aũt, eorum uim formidantes, tantam potentiæ molem è medio tollendam censebant. Quare ex Ethruscis Veij, regionẽ amplam urbem'que colentes, repetitis Fidenis, quas iuris sui esse affirmabant, quoniam contumeliose à Romulo responsum fuerat, bellum ei indixere. Et bipartito exercitu, pars Fidenas inuadit, pars Romulo fit obuiam. Qui Fidenas inuasere, circiter duo millia ex oppidanis colonis'que trucidauerunt: qui Romulum sunt adorti eorum millia VIII cæsa occubuerunt. Cum'que rursus ad Fidenas pugnaretur, maxima uirtutis suæ ac uelocitatis roborisq; indicia Romulus ostendisse dicitur. quem, siquidem quatuor & decem millia hostium in eo bello desiderata sunt, plusquam dimidiam partem proprijs manibus trucidasse ferunt.

Tatij interitus.

Ostenta.

Romæ incrementa.

Reliquis autem fugatis, ad eorum usq; urbem impetum fecit. Illi ergo tanta clade perculsi, supplices eum adeunt, ac datis ex optimatibus quinquaginta obsidibus, in centũ annos inducias pepigere. Ex certo tamen fœdere, septima agrorum parte eos mulctauit Romulus: magnaq; captiuorum multitudine abducta, et Veiorum duce captiuo, triumphum duxit. Elatus igitur tantis successibus, ac tumidior iam factus, tyrannicos quosdam præ se spiritus gerens, post tantam uictoriam & bellum, quod nouissimum fuit, purpura incedebat ornatus, inq; sede cõspicuus, iura dabat legesq; uiris. Ad sui quoq; corporis custodiã delectos iuuenes habens, à celeritate Celeres appellauit. Nonnullis uerò & præcinctis loris utebatur, qui uulgum baculis submouentes, quicunq; regi non parerent ligatos ducebant: hi Lictores à ligando dicti. Postquàm autem Numitor auus, Albæ rex, naturæ cõcessit, et ad eum peruenit regnũ, in populari Repub. ciuitatem dimisit. Romæ quoq; hoc itidem se facturum ostendit. Antea enim patres quidẽ signi instar in senatu ciuitateq; aderant, nulla sibi sententiæ dicendæ aut iuris statuendi libertate seruata. Ipsis tamen inscijs cum Romulus agrum bello partum militibus distribuisset, ac obsides ignorante senatu reddidisset, ludibrio ipsi esse patres uidebantur. Itaque descensum est interea à Romulo patribusq; in Martis phanum ad Capreæ paludem: ubi dum concionaretur, procella cœlo maxima repente exorta, ac tenebris diem expellentibus, magno tonitruum fragore omnia misceri turbariq; uidebãtur. Latebras sibi fugiens quisq; parabat. Tandem serenus ubi aër emicuit, rex nusquam repertus est. Cuius desiderio cum populus afficeretur, non sine huiusce mortis suspicione patres habiti sunt. Et nisi forte Iulij Proculi testimonio suspicio quieuisset, res serpsisset in peius. Ille enim Alba regrediẽs, iureiurãdo affirmauit, Romulũ è regione se uidisse, augustiore etiã in maiestate, armatũ insignibus armis: hisq; uerbis allocutum (deorum uidelicet permissione cœlo demissum) Vrbem condidi, gloriam imperiumq; perpetuũ habituram: deorum nũc quidem decreto Quirinus deus factus sum, facilis futurus urbi, populoq; propitius:

Romuli mira uirtus.

Celeres.

Lictores.

Romuli apotheosis.

tius: Romanis itaq; ut bono ſint animo renuncia, prudentia forti- ‟
tudineq́; utantur, quoniam maximam hoc pacto potentiam ſunt ‟
conſecuturi. Cuius relationi tanta eſt fides habita, cum integrita te uiri, tum in regē ueneratione: ut ijs uerbis populus acquieſcens, Quirinū undiq; Romulum proclamaret. Euanuit autem Romulus, anno quarto & quinquageſimo ætatis ſuæ: cui phanum in Quirinali tumulo, ab eo nuncupato, conſtitutum eſt. Quirinum autem Martium interpretantur, aut bellicoſum: à lancea, quam κυρῖνον ueteres appellabant. Conceßit igitur è uita nonis Iulijs, quas Capratinas, ſeu Populi fugam nominabant: eo quod ex urbe ad Capreæ paludem deſcenderant. **Romuli ætas.**

COMPARATIO.

EX ijs quæ de Theſeo ſcripta ſunt, eum propria magnitudine deſiderioq́; capeſſendæ gloriæ, ad res maximas intentum fuiſſe, cōſtat ex eo, quod cum Trœzenæ regnare potuiſſet, ad maiora aſpirans impauidus, Scyrone, Procuſte, Coryneto, Periphetaq́; ſubactis, omni poſtergato periculo, aliorum pro ſalute à latrocinijs terras expurgauit. Romulus autem inuitus quaſi, & fratris captiuitate coactus, ad res magnas perueniſſe uidetur. Qui ſi in Sabino bello Acronem interemit, ac ſaucius populos fudit: huic Centaurorum Amazonumq́; conflictus comparandus eſt. Cæterum quia Theſeus à Cretico tributo, à fœdaq́; ſeruitute liberauit Athenas, quo numine id effecerit, explicare quis poſſet? Non etiam ſine deorum numine Ariadna in eum exarſiſſe uidetur, ſalutis ſuæ gratia. Et cum uterq; ad ciuilitatem natus fuerit, regno tamen adminiſtrandi more relicto, tyrãnidem imitati ſunt. Atq; ille in filium, iſte in fratrem excanduit: neuter uenia dignus. Maximū quidem Romulo fuit, quòd ex tenui principio urbē condidit, agrum, patriam, genus, connubiaq́; parauit. Nullam tamen ciuitatem euertit: quinimmo extorres & ſede carentes ciuitate donauit. atq; nationes populosq́; ſubigens, de regibus triumphauit. Remi autem percuſſor incertus eſt. Matrem tamen ueneratus, ab exitio reſeruauit: auum in regno poſuit. Theſeus autem de non

mutati ueli obliuione criminatur, & quod multas rapuerit fœminas. Romulus inter octigentas forte Sabinas, unam tantum Hersiliam habuisse reperitur, alijs inter suos distributis: quæ in tanto subinde honore habitæ sunt, ut amicitia inde maxima secuta sit. Ex Thesei autē nuptijs, cædes, odia, bellaq; emanauere. Et mater eius ab ipso relicta, infortunijs succubuit. Romulo propitia fuere numina: Inuitis dijs ortus uidetur Theseus. siquidem ab oraculo, ne in peregrina terra coiret, monitus est pater.

LYCVRGVS.

Ycurgo legūlatori pater fuit Eunomus: qui Spartæ imperās, cū tumultuātes dirimere conaretur, popinario pfossus cultro occubuit. relictis tamen Polydecte et Lycurgo filijs, grandiori natu imperiū obtigit. Quo mortuo, Lycurgus ex Dianassa iunior filius in regnum successit. Enimuero cū fratris uxorem prægnantē intelligeret, regnū ad fratris filiū peruenturū declarauit. Itaq; pro patruo tantū tutore in principatu deinceps se habebat. Mulier aūt, ut imperāti nuberet, cū Lycurgo clā uerba de pdendo filio facit. Ipse uero secū detestans mulieris ingeniū, morem ei se gesturū simulat, de abortiuo nil cogitare iubēs, ne sibi ipsa officiat: cæterū qcquid enixa fuerit, è medio uti clam tollatur, curaturū sese pollicēs. Demum cum mulier hac simulatione delusa pareret, assidentibus imperauit Lycurgus, si puellam ederet, matri relinquerent, marē uerò ad se deferrent. Quare cum infans ortus ad eum deportaretur, principibus inquit secum discumbentibus: Ecce Spartiatæ, rex nobis natus est. Admirantibus cunctis magnanimitatem ipsius, iusticiamq;, è solio declinans regio, puerum ueneratus est, atq; Charilaum nominauit. Ex quo apud ciues in tantam uenerationem euasit, ut libentius uirtuti eius tanti hominis, quàm uelut regio curatori auscultarent. Non caruit autem inde inuidia, uerum maledictis incessebatur, à Leonida præsertim matris regis fratre: qui petulantius in eum cauillans, in necandi regis suspicionē adducebat. Charilaus.

Mulier etiam contumelia affecta, uerba hæc eadem exprobrans Lycurgo, affines suos ac familiares aduersus eum concitabat. Insidias ergo metuens, quo nepos adolesceret, peregrè proficisci statuit. Primum itaque soluit in Cretam. *ubi cum aliquandiu stetisset,* Thaletem *amicum suum, poëtam ac sapientem uirum, Spartam misit, qui sub poëseos prætextu & dulcedine* Spartiatas *ad parendum pacificeq; uiuendum hortaretur.* Inde digrediens in Asiam nauigauit, *multaq; ex* Homeri *poëmatibus conscripsit.* In Aegypto *etiã aliquandiu moratus, à Lacedæmonijs interim desiderabatur, tanquã multitudinem à regia potentumq; uiolentia defensurus: nec minus etiam à regibus expetebatur, quoniam eo præsente submissius ab uniuerso populo cultũ iri sperabant. Lycurgus itaq; uotis eorum occurens, in patriã reuersus est. Qui cum uidisset ciuitatis statum ægrum labantemq;, reip. consulendum existimauit.* Reditus in patriam.

Ex quo in Delphos uectus, de præclara lege quadã oraculum cõsuluit. Accepto itaq; responso rediens, remq; aggressus, in ferendis legib. † Arthemiadam sociũ sibi asciuit. Et habito cũ amicis sermone, *in forũ dum descẽderet, tumultu exorto,* Charilaus *ueritus ne in se illa cuderetur faba † in ærarij ædem confugit. moxq; factus certior, eorum quæ gerebantur particeps futurus, prodijt. Verum cum multa innouasset* Lycurgus, *illud omnium pulcherrimum fuit, quum octo & uiginti seniores constituit regibus ut assiderent, populari principatui repugnantes: tum uero populo fauentes, ne tyranni ex regibus fierent. Secundum* Lycurgi *institutum fuit, quod omne solum in medio positum, æquali portione pariq; substantia diuisit: ne alter alteri præstaret, nisi quantũ à uitijs uirtus ipsa terminaret. Deinceps suppellectilia diuisurus, quo auaritiæ uitium auferret, nummis ferreis uti uoluit, ut aureos argenteosq; redderet irritos. Quo facto, multa ex urbe uitia eiecit: cum neq; furari neq; rapere quispiã uellet, ubi delicijs non erat locus. Icirco nec rhetores, nec mercatores, nec lenones, nec uasorum aureorũ artifices eò confluebãt, ubi auri usus penitus aboleuisset. Interdixit tertiò* Spartiatis, *conuiniorum obsoniorũq; apparatibus.*

† ἀριδμιάδαν.

† χαλκίοικον.

Lycurgi leges.

Et

Et ut libidinem ingluuiemq́; auferret, ne domi discumberent statuit: sed unà cœnantes, ad communesq́; cibos uenientes, sumptuosos apparatus, coquorum delicias, uoracitatemq́; effugerent, ne ue corpus moresq́; corrumperent. Cœnabat itaq; cum paupere opulentus, sine ulla ciborum discretione. Id cum ægrè ferrent diuites, in Lycurgum clamoribus & tumultu insurrexerunt. Qui pulsatus è foro cum effugeret, ab Alcãdro instante oculo priuatus est. Cumq́; populo cruentam faciem, euulsumq́; oculum ostendisset, mœrore affecti ciues, Alcandrum ei uinctum tradidere. Lycurgus laudatis ciuibus, non uerbo, nedum opere, in delinquentem erupit: quin magna eum urbanitate humanitateq́; prosecutus est. Cæterum Alcãder tanti uiri magnanimitatem facilitatẽq́; expendens, & quod nulla in se animaduersione erupisset, erratorum pœnitentia affectus est: cuius quidem rei cõscientia, ex dissoluto iuuene in exactißimum uirum euasit. In huius autem erumnæ memoriam, Mineruæ Lycurgus phanum ædificauit. Erat autem huiusce modi communis conuiuij ordo. Singulis mensibus conuiuarum singuli farinæ medimnum ferebant, uini choas octo, casei minas quinq;, ficuum quinq; semis minas. Et si quis sacrificasset, primitias: si uenatus esset, partem in conuiuiũ mittebat. Licebat tantum aut sacrificantibus, aut à uenatione tardatis, domi cœnare. Obseruabantur huiusmodi conuiuia: ad quæ pueri tanquam ad ciuilium præceptorum, pudicitiæ, & bonorum morum scholas deducebantur. ubi iocari, cauillariq́; ciuiliter perdiscentes, urbanitate ac modestia imbuebantur. In scriptis autem nullas tulit leges Lycurgus: sed earum quæ rhetræ appellantur, hæc una fuit. Secundam uerò contra sumptus immodicos dedit: ut domus cuiuslibet culmen non nisi securi, ianua autem serra duntaxat elaborata esset. Tertia, ne sæpius cum eodem hoste congrederentur, ne is bellicosior fieret: id quod Agesilao posteriori tempore accidit. qui dum Thebanos plurimis infestasset bellis, effecit ut peritiores facti Lacedæmonijs resisterẽt, eumq́; sauciarẽt: cui subinde ab Antalcida obiectum est, Digna institutionis præmia capis, qui Bœotios

Lycurgus oculo priuatur.

Lycurgi cõuiuia.

Agesilaus.

tios

rios ex ignauis pugnaces reddidisti. Sanctiones huiusmodi rhetras Lycurgus nominauit, quasi ex deo decreta essent. Aggressus deinde institutionem, quæ ad connubia & sobolem procreandam attinet: primùm decreuit, uirgines cursibus, luctationibus, discorum telorumq; iactibus exerceri: ut robustiores factæ, in partu facilius quoq; doloribus repugnarent. Quas & assuefecit, non minus quàm pueros, canere, saltare, quibusdam in sacris nudas uersari, inspectantibus iuuenibus, et interim omne probitatis genus inuicem exercentibus, repugnantibusq; ad maiorem uincentis gloriam. Illa tamen nudatio nihil turpitudinis habebat: quin uerecundia petulantiã abigebat, & simplicem quandam roboris speciẽ ostendebat, cum fœminei animi elatione, ac ignauiã abhorrentis ingenij declaratione. Hæ igitur iuuenũ uirginumq; æmulationes & pompæ, eos ad connubia alliciebant. Nubere aũt nolentes Lycurgus à gymnasijs, ludis, spectaculisq; arceri, & per hyemem nudos à digi uoluit per forum: priuariq; honore, quo iuuenes seniores prosequebantur. Adultas quidem & nubiles assumebant, non immaturas. Ostendit etiam ritum quo ad sponsam congrederetur sponsus: ne uel ipsi satietate caperentur, uel à mutuis affectibus per inuerecundos congressus refrigescerent. Ac ne ulla de uxorum impudicitia suspicio oriretur, omnem à connubio amouit incontinentiæ contumeliam. Voluit enim licere senioribus, uxorem suam ad iuniorem, si quem ex iuuenibus probum delegisset, adducere. Dein præstanti cuilibet uiro, fœcundam aliquam & pudicam intuenti, licebat marito persuadere, ut eius sibi copiam faceret. Ex hisce igitur congreßibus nascentes, pro ciuibus & ciuitatis filijs haberi uoluit: stupiditatem ridens aliorum, qui uxores tanquã præsidio occlusas domi seruarent. Genitori autem ius non erat partus nutriendi, uerum ad seniores deferebatur puer: qui si pulchre esset effectus, tollebatur: sin secus, ad locum iuxta Taygetum exponendum curabant, tanquam reip. inutilem. Cum autem septimum annũ euasisset, patri non licebat illum pro uoluntate alere: sed illũ assumẽs Lycurgus, in greges distribuebat, in quibus

Ῥῆτραι.

Virginũ nudatio.

Cœlibũ pœna Spartæ.

Infantum lustratio.

bus cum alijs ad optima quæque instituta animi & corporis obediendiq; & bene uiuendi disciplinam exercebatur. In ætatis autem progressu, ad cutem usque tondebantur adolescentes, ambulabantq; discalciati, ac nudi etiam ludere consuescebant. duodecimo autem ætatis anno pallium assumebant, reliquum suæ iuuentutis tempus cum senioribus ad gymnasia & honestas contentiones cõsumebant: atque hinc tempus nullum sine institutis aut præceptis perdere uidebantur. Inuigilabat etiam Lycurgus, ut adolescẽtes ad breues accuratasq; respõsiones se assuefacerẽt: id quod signũ erat ingenui animi ac liberalis. Quin et ipse quoq; breui utebatur oratione: eiusmodi illud est. Cum quis eũ rogasset ut popularem principatum in urbe faceret: Quid tu, inquit δημοκρατίαν primus tua in domo nõ facis? Cuidam etiã de sacrificijs percõtanti, ad quid parua adeò ac uilia statuisset? Ne deum unquã, ait, uenerari desistamus. Interrogantib. ciuibus, quo'nam pacto hostes pellere possent, respondit: Si pauperes manseritis, et mutuas deposueritis discordias. Item illud notatur: Nequaquã urbs minus erit muro circundata, si quis eam optimis uiris, non lateribus cinxerit. Et multa huiuscemodi: quemadmodum illud de comatis iuuenibus. uolebat enim, ut iuuenes in castris coma sese excolerẽt: quia pulchri hinc uenustiores in bello fierent, deformes etiam seueriores uiderentur. atq; ideo in obeundis periculis studebant, ut nitida discriminataq; ipsis coma esset. Molliorib. quoq; gymnasijs, et remissiore uictu, iuuenibus militiæ uti permittebatur, ut in omni exercitationis genere militia eis quies uideretur. Nemo enim pro arbitrio uiuebat: sed eodem unusquisq; uictu in urbe, quo in castris utebatur. Et circa publica negocia sedulo inuigilabant: extimantes non sibi, sed patriæ se natos esse. Ex quo aliquid utiq; frugi et honestũ etiã discebant, docebant'ue. Itaq; Lycurgus omni studio incubuit, ut otij copia et ubertas esset: uulgares artes, & pecuniarum studium, tanquam non necessariũ prohibuit. Seruilis erat & inepta apud eos opificum parantiumq; pecuniã occupatio. Quare expulsis nummis, fori lites conticuere, neq; plus minus'ue quisquã quo-

Lycurgi βραχυλογία.

Pecuniæ studiũ inutile.

quam

quam poßidebat. Vna erat æqualitas, & in paucitate concordia. Et nisi forte militarẽt, domi utiq; circa gymnasia, uenationes, publicos cõuentus, & honesta colloquia, aut iusta laudando, aut uitia uituperando uersabantur. Iunioribus etiam ante trigesimum ætatis annum in forũ descendere fas non erat, opportuna autem per amicos transigebant. Senes uerò postposita pecuniarum cura, ad ignobilem usum spectante, generose disputantes, semper grande aliquid meditabantur: idq; per iocum ac risum, leuiter emendationis correctionis' ue admonentem. Ipse quoq; Lycurgus non nimis seuerus erat. Quippe & Risus sigillum ab eo erectũ, Sosibius tradit. Erat autem huiusmodi risus, laboris et uictus asperioris condimentum. Ad id uero maximè ciues assuefecit, ut apum imitatiòne non priuatim, sed communem ad conuersationem inter se uiuerent, ceu exuti seipsis, in omnem patriæ usum atq; decorẽ. Statuit præterea Lycurgus humandi modum, ut in urbe & circa templa mortui humarentur, amictu tantũ puniceo inuoluti, ac oliuæ fronde coronati. Lugendi tempus ad duodecimum diem præfiniuit. Reliquum tempus in laudabile otium ad uirtutis æmulationem consumentes, bonis morib. urbẽ replebant: proinde qui aderant, perpetuo profectu ad uirtutẽ uehementius informabãtur. Non licebat pro libito peregre proficisci, ne aliorũ moribus imbuti peregrinas cõsuetudines in urbẽ disseminarent. Asserebat enim, ciuitatẽ potius malis morib. quàm infectis corporib. esse repurgandam. Quã ubi optimis institutis compleuit, admodum lætitia plenus, contentusq; publicæ institutiõis decore, ac perpetuã eam facere cupiẽs, urbana calliditate ambiens ciues, sic fatus est: Postquã ad ciuitatis gloriam fœlicitatemq; cuncta procedunt, quod omniũ maximum est, nisi Phœbi oracula adeã, dicere phibeor. necesse igitur est cõstitutis legib. uti absq; immutatiõe, quoad regrediar. Assensere omnes, ac iureiurãdo affirmauere, se cõstitutas leges seruaturos. Suscepto itaq; iuramento Delphos petijt, rogauitq; an ciuitati proficuas piasq; dedisset leges. illas approbãte numine, responsum Spartã misit: & ne iuramento populũ amplius liberaret, ulterius redire

Risus ἀγαλμάτιον.

Sepulturæ ratio.

Peregrini mores.

nõ statuit. uerũ peractis sacris, filiũ amicosq; cõplexus, mortẽ sibi machinatus est, ratus ciues iuramẽto obnoxios, leges perpetuo asseruaturos. Et sic urbs illa ad quingentesimum usq; annum Lycurgi legibus usa, toti praestitit Graeciae: quae tanta in posterum reuerentia habitae sunt, ut nemo ex regibus (qui quatuor & decem post illum ad Agim usq; Archidami filium extitere) apicem unum immutare ausus sit. Talem itaq; rempub. constituit, qualem nemo mutare in posterum potuit, & ad quam omnis Graecia tanquam ad honestae uitae compositaeq; disciplinae nutricem aspectabat. Quin & templum ei constituere Spartani, & annuas celebritates: amici uerò conuentum etiam in multos annos durantem, in ipsius memoriam constituerunt, ac dies hosce Lycurgidas appellabant. Proditũ est tamen, dum eius reliquiae domũ ueherentur, fulmine sepulchrũ ipsius tactũ esse. Sunt praeterea qui illum in Cirrha, alij in Creta diẽ obijsse ferũt: iussisse aũt priusq̃ moreretur, ut cremati cadaueris sui cineres in ꝓfundũ eijcerẽtur, ne q̃s Spartam eos afferret, ciues iureiurando se esse absolutos existimarẽt.

Lycurgi interitus.

NVMA POMPILIVS.

VMAM Pompilium illustri inter Sabinos urbe Curibus oriundum fuisse constat: patre Pomponio, insigni uiro: & quatuor ex fratribus iuniorem, eo quo forte die Romulus urbem condidit, natum. Qui cum ingenio miti esset, & ad uirtutem natura procliuis, non modò ad detestandas animi perturbationes, uerum seruandam quoq; fortitudinem, libidines omnes superaturam, labore, disciplina, & philosophia se excoluit. Quare neglectis delicijs, & sumptibus magnificis, cum iudicando, tum consulendo ita integrè se habuit, itaq; deorum cultui, ad omnemq; ipsorum uim & naturam explorandam incubuit, ut praeter nomen & gloriam, quam sibi astruxerat, Tatius quoq; Romuli in administrando regno socius, Tatiam ei unicam filiam uxorem dederit. Is uerò neque inde factus elatior, ad socerum regem se contulit: uerum seniorem potius patrem fouens, cum uxore in Sabinis mansit.

Tatia Numae uxor.

sit. quæ post annum à nuptijs tertium et decimum, diem obijt. Ipse uero uxore mortua, urbis consuetudinem linquens, solus per agros ac nemora sacraq; prata ac deorum lucos errabat: à qua solitudine fortè sumpsit initium consuetudo, quam habere cum Egeria dea ferebatur. cuius è congressu in uirum fœlicem, ac diuinarum rerum peritißimum euasisse creditur. Cum uero annum iam quadragesimum ætatis suæ ageret, Romani Sabini'que sublato Romulo dißidentes, utra de gente rex nouus assumendus esset: demum inuicem consensere, ex Sabinis Numam Pompilium ad regni administrationem accersendum esse. Pari igitur omnium consensu utraque à parte legatos mittunt, uiros primarios, Proculum & Velesum, Numam precaturos, ne Romani regni munus detrectaret. Ipse uero nec diuitiarũ egens, ut qui paruo contentus esset: minusq; etiam famam ambiens, quando ex uirtute longè præstantiorem consequebatur: ubi deorum quasi uoluntate permissum iri uidebatur, legatorum patrisq; ac Martij familiaris sui persuasionibus inductus, peractis prius sacris, Romam se contulit. Cumq; summo omnium applausu ac desiderio exciperetur, ac imperij ei iam insignia afferrentur: seruari ea iußit, donec deum consuleret, regnum sibi quasi confirmaturum. Mox itaq; conscenso Tarpeio colle, uelatoq; capite augurium sumens, accepta inde regali ueste, cum imperij insignibus ex arce in multitudinem descendit: à qua tanquã rex dijs gratißimus, summa cum lætitia ueneratus, primum omnium trecentos illos ad Romuli custodiam delectos exauctorauit. Sacerdotem deinde Quirinalem constituit, cum antea Romulus Iouis & Martis sacerdotes designasset. His itaq; ad populi gratiã constitutis, omni diligentia consilioq; aggressus est bellicosam illam urbem, tot tantisq; uictorijs æstuantem, placidam iustioremq; reddere, & ad pacem tranquillitatemq; componere. Iccirco sacris frequentius imcumbens, ludisq; ac choreis plurima grauitate & urbanitate conditis, Romanorum feroces animos deliniens, bellandi studium paulatim imminuebat. Addebat aliquando numinum monstrosos uisus, atrocio-

Egeria nympha.

Celeres exauctorati.

resq; clamores: et metris quibusdam diuinis deorum responsa annuncians, mentes eorum sensim ad religionem accommodabat.

Numa alter Pythagoras.

Magnum quoque hinc & sapientiæ & eruditionis nomen (ceu Pythagoricis documentis imbutus) assumpsit. Quemadmodum enim Pythagoras ad sapientiæ, sic Numa ad regni institutionem in religione ac numinum affinitate congressuq; & studio uersebatur. Ab ea enim Pythagoræ sententia & pompam exteriorem cultumq; deæ sumpsisse dicitur. Qui cum deæ seu mõtanæ nymphæ secreto amore potiretur, Musarumq; uteretur consortio, plurima ex uaticinijs ad ipsas referens, unam præcipuè Romanos uenerari docuit, Tacitam appellans: Echemythiam Pythagoræam, quam taciturnitatem & mysterium dicunt, imitari uoluisse uisus.

ἐχεμυθία Pythagorea.

Ex quo, quæcunque de deorum simulachris Numa decreuit, & sacra quæ instituit, Pythagoræam sanctionem institutionemque sapiunt. nam & ex farina ac libo rebusq; uilissimis eorum sacra erant composita. Ideoq; ex his coniecturam capiunt, qui Numam Pythagoræ familiarem fuisse uolunt. Attribuitur præterea Numæ pontificum constitutio: nam primus eorum institutor fuisse dicitur. item Vestalium uirginum sacerdotium, perpetuum ignem asseruantium: quod incorruptis corporibus, incorruptam puramq; ignis substantiam referri, & tanquam sterile quid ac infœcundum adiungi non inscitè uirginitati uideretur.

Vestales, ac eisdem instituta.

Quod si quando periret flamma, non ab alio igne accipiendam, sed nouo & peregrino eliciendam, nempe ex puris solaribus radijs instituit. Sacrauit in primis Numa uirgines duas, Geganiam & Bereniam: subinde Canuleiam & Tarpeiam. quibus à rege ad trigesimum usque annum uirginitas præscripta est. Discebant autem primo decennio faciunda, secundo operabantur quæ didicerant, tertio alias docebant. post id temporis à sacerdotio absolutæ, aut nubere, aut ad aliam se uertere uitam poterant. Ipsis autem uirginibus honores maximos tribuit Numa. poterant enim uiuente patre testamentum condere, sine curatore singula facere: quæ quidem trium quoque filiorum matri permitteban-

tur,

ri. Praecedentibus item fascibus prodibant. & si casu in quempiam incidissent, qui ad mortem deduceretur, necari eum non licebat: iurante tamen uirgine, non dedita opera, sed fortuito ei se occurrisse. Moriebatur eis occurrens, dum feretro uehebantur. Si qua earum uirginitatem prodidisset, uiua sepeliebatur. Constituit inde Numa ad sacrum ignem seruandum, templum rotundum: terrae figuram imitatus, aut mundi potius, cuius medium Pythagorici ignis sedem putant: larem illud uocantes, & monadem. A' Numa etiam pontifices didicisse dicuntur patrios humandi ritus. Idem lugendi momenta pro aetatibus temporibusq; statuit: puerum non lugeri triennio inferiorem: neq; grandiorem plures menses, quàm uixisset annos, ad decem usq;: neq; longiore quenquam decem mensium luctu prosequendum. quod quidem tempus in uiduitate etiã uxores seruabant. Et si qua prius nuberet, praegnantẽ immolabat uaccam. Adiecit etiã Numa sacerdotijs ab eo constitutis alia duo, Foecialium & Saliorũ. Foeciales aũt (ut opinor) pacis erant custodes. nam inferre bellum non permittebant: nisi prius iudicij spes abscisa esset. Ibant enim ad inferentes alijs iniurias, precantes ut amice se gererent. & si minus parêrent, diras ipsis patriaeq; imprecabantur, si per nefas agerent: deinde bella indicebant. Ipsis autem uel prohibentib. uel causas non approbantibus, neque regi, nedum militi arma mouere fas erat. Salij autem sacerdotes, peltas seu ancilia seruabant. Inter quae ancile illud erat, quod è coelo in Numae manus, ingruente peste, decidisse dicitur. Ipsi uero ad Martiũ mensem puniceis induti tunicis, aeneisq; balteis subcincti, & aeneas ferentes galeas, per urbẽ gladiolis arma pulsantes, certoq; ordine tripudiantes saltabant. Costitutis aũt sacerdotijs, Numa apud Vestae templum regiam condidit: in qua maiorẽ temporis partem, aut circa sacra frequens, aut earum speculationi inuigilans, aut sacerdotes instruẽs, morabatur. Alteram etiã ad Quirinalem collem habebat domũ: indicebatq; per praeconẽ in profestis, et sacerdotũ festis, ut ab operibus quisq; desisteret. Nolebant itidẽ Pythagorici quenquã obiter aut casu deum adorare: uerum eius gratia, men-

Sacri ignis custodia.

Foeciales.

Salij.

Numae religio.

menteq; tota ad id pergendum esse existimabant. Ita nec Numa per desidiam putabat deum coli debere: sed rebus omnibus postpositis, indulgendum orationibus esse. Multa etiam Pythagoræ institutis similia faciebat: cuiusmodi erat etiam, dijs ex uitibus non putatis neutiquam esse libandum, neque sine farina sacrificandum: Et adorantes in orbem se ut gyrarēt, subindeq; sederent, His itaq; institutis, sensim Numa urbem cicurauit, in quietemq; redegit. Quare in tanta admiratione habitus est, ut nihil absq; mysterio et ratione ab eo fieri posse putaretur. Aiunt quippe ante urbis ædificationem illis in locis Picum & Faunum habitasse: & à Numa captos, fontibus, ex quibus bibebant, uino ac melle temperatis. Qui cum in uarias species, monstruosasq; formas se uerterent, inexplicabili ui comprehensos se uidentes, præter nonnulla futura quæ prædixerunt, Numæ fulgurum quoq; expiationem ostendisse. Et propterea deum Numæ fuisse subiratum, & lustrationem capitibus fieri imperasse. eiq; interroganti, An ceparum? respondisse, hominum. Cum deinceps præcepti atrocitatem inuertens petijsset Numa, Capillis? Iouem dixisse, animatis. Itaq; Numam pisciculos menides intulisse ferunt, ab Egeria edoctum. Placatoq; hinc Ioue, euanuisse, & eo pacto expiationem fuisse. Hæc tamen fabulosa uidentur. Collocauerat enim omne suum studium in diuinis Numa: adeò ut cum hostium incursus nunciaretur, At ego (inquit) sacrifico. Primus itaq; Fidei & Termini templum condidit, & Fidem iusiurandum esse demonstrauit. Terminum autem pacis amatorem, & iustitiæ testem: quo uidetur Romanū solum terminasse: & agricultura quasi pacis philtro ciuibus proposita, tanquam morum potius quàm diuitiarum effectrice, in partes agrum omnem diuidens, pagos appellauit. Ipse quoq; interdiu ciuium operam inspectans, solertes hortabatur, inertes cōuicijs urgendo increpabat, & castigando instituebat. Non etiam sine maxima admiratione fuit illa per opificia distributio. animaduertens enim urbe in duos populos diuisa, factiones in dies increbrescere: pro uiribus conatus est in unum corpus urbem redigere, cauereq; ne Romuli alij,

Picus. *Faunus.* *Fidei et Termini tēpla.* *Pagi.*

li quidem alij, alij uerò Tatij ciues dicerētur. Distributio autem ea fuit, tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, cerdonum, coriariorum, fabrorum, figulorum: reliquas artes in corpus unum constituit, impartitis deorum honoribus cuilibet generi pro dignitate. Et magnopere quidem pro legis emendatione laudatus est, qua patribus permittebatur, filios ut uenderent. In rebus etiam cœlestibus non adeò acriter aut imperitè se habuit. nam alio usus est mensium ordine, quàm Romuli temporibus uti consuetū erat. Ostendit item, lunam dies tercentos & quinquaginta quatuor habere: solem uero præter trecentos, quinq; & sexaginta. Duplicauitq; undecim dies, & ad annū adijciens, Februario in mense constituit. Mensium præterea ordinem mutauit. Quin & ianuarium & februarium addidisse eum autumant. Ita enim bellicos Romanorum animos Numa rex tranquillos reddidit, ut Iani templum utiq; clausum omni suo tempore steterit. Ex quo nō solum Romanus populus mansuetudine, iustitia, & regis religione ad quietem se composuit: uerumetiam finitimi omnes aliquam quasi inde salubrem aurā recipientes, non nisi in agrorū cultu, in alendis pignorib. in deorum sacris pacificè tranquilleq; uersabantur. Atq; omnis Italia ex Numæ principatu ac regimine, è perēni ceu pacis fonte, quietem trāquillitatemq; hauriebat. Et quod fuit pulcherrimū, nulla unquā seditio, nullus tumultus, aduersus Numā extitit in rep. neq; gens ulla odio, inuidia, aut elatione in eū conspirauit. Quin tāta māsuetudine et æquitate non modò ciues, uerū quoscunq; etiā alios complectebatur, ut non iniuria ab uniuersa Italia laudibus efferretur, amareturq;. Quot uxores filios'ue habuerit, dissentiunt scriptores. Sunt qui præter Tatiam uxorem, & Pomponiam filiam, nullam habuisse contendant. Nonnulli filios quatuor alios aßignant, pleriq; inficias eunt: & Pomponiam non ex Tatia, uerum ex uxore alia in regno adepta habuisse dicunt, quam Martio in matrimonium dedit, illius Martij filio, qui in persuadendo ut regnum susciperet, patri socius fuit. ex qua quidem Pomponia Marcus Ancus, qui post Tullum Hostilium regnauit, natus est. Conceßit enim na

Ciuium distributio.

Mensium ratio.

Numæ mors. turæ Numa, non multum octogenario maior. qui quanto amore et ueneratione desideratus sit, satis superq; patet, quando cum ciuibus & uniuersa urbe tum socij, tum finitimi, tum amici populi publicis concursibus ad inferias confluxere. Lectum à patricijs sublatum, astante sacerdotum corona, reliqua insequente turba, & clamoribus fletu atq; ululatibus ad sepulturam usq; funus honestante. Neq; igni dedere corpus: sed ex duabus arcis quas sub Ianiculo condidere, alteri corpus, alteri libellos, quos de rebus diuinis scripserat, commiserunt.

COMPARATIO.

EXposita itaque Numæ & Lycurgi uita, restat si quid inter se dissenserint, in medium afferre. Continentia igitur, pietate, ciuilitate, ac disciplina, & quod à dijs condendarum legum initium uterque sumpserit, ingenuè conueniunt. Alter haud petens, peregrinus, regnum accepit: alter uerò cum poßideret, restituit. Hic distraxit à uitijs Spartã: ille à bellandi fragore Romam. Non armis Lycurgus suos exuit, sed aurum, argentum, conuiuiaq; preciosa spernere docuit: Numa tametsi à bellis ad religionem suos uerterit, non propterea diuitias & ornatus inhibuit. Alter gratia & suadendo perfecit, alter inter pericula pulsatus uix obtinuit. Longe Numa prudentior & humanior fuit legum lator, siquidem in Saturnalibus seruos cum dominis æqualiter epulari cõsuefecit. Lycurgus fortitudinem magis, Numa iustitiam coluit, cuius etiam grata fuit de opificijs distributio in ordines: Lycurgi seuera, quæ seruos uulgarium artiũ fecit opifices, ciues uero Martis ministros. Numa feroces Romanorum frenauit animos, & ad summum usque diuitijs progredi permisit: Lycurgus aduersus immodicos appetitus cauit, ceu extirpaturus uitiorum omniũ semen. Alter propter æqualitatem rempublicam firmauit: Alteri recens illa sortitio diuisionem non attulit. Lacõ ad tollendam pudicitiæ suspicionem uxorum impartiebat: Romanus autem illam uxorum communionem intolerabilem fatebatur, ac propterea uirginum uerecundiam custodia cohibuit: quum Spartana uirgo aperta tunica femur

mur totum in incessu nudaret. Lycurgus maturas, non præcoces nuptui dedit: Numa, ut illibatum præstaret uiro corpus, duodenis etiam iuniorem nubere uoluit. Illa ad procreãdam sobolem aptior, hæc ad formandos mores accommodatior. Circa liberorum educationem, circa cœnas, gymnasia, iocos & studia, omnibus legum latoribus longe præstitit Lycurgus, cuius constitutiones supra quingentesimum annum perdurauerunt. Extincto Numa, omnis eius defecit institutio. Roma tamen ad summam usque in melius rebus bellicis processit, ubi Numæ instituta mutauit. Lacedæmonij cum primum Lycurgi sanctionem excessere, amisso imperio periclitati sunt. Maximũ illud est, quod Numa peregrinus in regnum accersitus, omnia mutando, sine ulla in eum conspiratione dominatus sit: Lycurgus ad compescendos aduersus se optimatum impetus, sapientia usus est & iustitia.

SOLON.

SOLONIS quidem pater fuit Ecestides, à Codro ortum trahens: ac propterea generis nobilitate, ciuitatis longè princeps. Mater autem Pisistrati matris consobrina fuit. Hinc Pisistratum maximè adamauit Solon. cuius pater cũ ob liberalitatem & humanitatem patrimonium imminuisset: ipse mercaturæ operam dedit: plerisque tamen asserentibus, eum uiuendi potius quàm lucrandi desiderio errasse. Sapientiæ certe studiosus fuit: quippe qui dicere solitus erat, Multa quottidie se discentem consenescere. Dicebat itidem, se diuitias quidem desiderare, non eas tamen per iniuriã parare, quoniam delictum pœna sequeretur. Affluentiæ luxuriæq; nimiũ studere, & necessitatem non timere, egregij uiri munus esse negabat. At uerò ut profusius quàm philosophum par esset, uiueret, licentiosius' que de uoluptatibus conscriberet, à mercatura uitæ dicitur rationem sumpsisse: per quam ad animi quietem & remissionem propensius ferebatur. Et propterea animum potius tenuem quàm locupletem amabat:

Solonis elegans dictũ.

Solon mercator.

quod ingenuè constat, quando dicere sit solitus: Improbi ditãtur, probi inopes fiunt, nec ob id tamen pro diuitijs animũ mutabimus. Illæ instabiles labilesq; sunt: uirtus clara æternaq; habetur. Ab initio autem poësim suam iocis respersit: in posterum uerò, philosophicis sententijs ciuilibus'que rebus condiuit, usque adeò, quod leges suas uersibus comprehendisse eum plerique asseuerent. quarum principium est:

Legibus his oro primum rex Iuppiter aßit,
Fortunamq; ferat felix, nomenq; secundet.

Tametsi moralem secutus sit philosophiam, tamen in physicis simplex fuit: ut his patet uersibus:

Nube niues tenues, & grando gignitur atra,
Et tonitrus alto fulgur ab axe ciet.
Flatibus aßiduis miscentur & æquora: quæ si
Non moueas, iustum nil magis esse queat.

Cum Anacharsis Solonem irrisisset leges describentẽ, asserens hominum cupiditates nõ posse literis coërceri: eum respondisse ferunt, Ciuibus se leges optimas dedisse, ut conducibilius eis esset, ipsas potius seruare quàm transgredi. Non tamen eũ sortitæ sunt finem, quem credebat: uerũ, quem Anacharsis dixerat. Cum Mileti Solon esset, Thaletẽ nuptias ac procreationẽ contempsisse miratus est. Cui cum nihil respõderet Thales, paucis interiectis diebus peregrinum quendam subornauit, ut Athenis uenisse simularet. Soloniq; mortem filij significaret: cumq; demisso capite tristis & afflicto similis cõquereretur, eum Thales adijsse fertur, dixisseq;: Solon, quæ te uirum fortẽ terrent, me profectò à nuptijs & filiorum procreatione distrahunt. bono autem sis animo, quoniã ficta hæc, non uera sunt. Capitale aũt erat apud Athenienses, propter diutinas belli calamitates, si quis de uindicanda Salaminorum insula uerba faceret. Solon igitur expendens quanto hoc patriæ cõstaret, ut ad honoris recuperationem ciues acueret, se furere simulauit. Et è domo prosiliens, luto fœdatus, multitudine post eum concurrente descendit in forum. Et ascendens præco-

Solonis leges.

Furoris simulatio.

nis

nis lapidem, elegiam, quam antea excogitarat, accuratißime reci tauit. Eius principium huiusmodi est:

Ipse quidem præco chara Salamine relicta
Aduenio, & cantus concio nostra feret.

Imposito cantui fine, approbantibus cunctis eius sententiã, ac Pisistrato populum adhortante, legem abrogauerũt. Et Solone duce creato, rursus bellum instaurauere: cuius consilio et strategemate Athenienses insula ferunt esse potitos. Qui cum magis in repub. floreret, inter Græcos magna in admiratione habebatur, ex illa potißimum oratione, quam pro Delphis habuit: cuius suasione, sententia, & autoritate ad uindicandam iniuriã uiolati à Cyrrheis fatidici templi, bellum per Amphyctiones susceptum est. Cumq; iamdiu Cylonis piaculum ciuitatem perturbasset, & ea tempestate plurimum ualeret factio illa, ita ut ad ultimum penè discrimẽ peruentũ fuerit, tunc Solonis autoritas in ciuitate maxima uenerabatur. Qui cum in mediũ cum ciuitatis principib. prosilijsset, suadendo, et piaculo obnoxios cõmonendo (ij erant ex Cylonis factiõe) effecit, ut ea de re iudicio decerni uellent. Trecẽtis igitur optimatibus iudicantib. accusatore Myrone, damnati sunt. Sũmotis igitur piaculosis, in antiquas rursus ciuitas seditiones incidit: quæ per Diacrios, Pedieos, Paralosq; accendebantur. Quo etiam tempore propter æris alieni solutionem aduersus diuites egeni acriter insurrexere. Ex quo ciuitas seditionib. & incõmodis undiq; agitabatur. nã pauperes sextam alij partem fructuũ soluebãt, nonnulli corpora obligant prius ad onera deportãda, pleriq; seruiebant, per externas regiones uendebãtur alij, horũ multi proprios liberos addicere cogebantur: nihil creditorum crudelitate crudelius erat. Turbulentissimus huiusmodi uidebatur reipub. status, quando seditiosißimus quisq; ad innouandas res plebis animos incitabat, ad quempiam fidum principem creandum, ad agrorum diuisionem, ad abdicandam & immutandam rempub. Demum inter tot tantasq; fluctuationes perspicientibus altius, uisum est, rerum omnium summam Soloni esse commendandam. Eum igitur adeunt,

Cyrrheorũ sacrilegiũ.

Cylonis factio.

Seditio popularis.

deunt, hortantur ut rempub. capiat, seditionem'que componat. Ipsi ergo prætori creato, sedandarum discordiarum ferendarumq; legum potestas permissa est. Multi ad tyrannidem eum hortabantur. Suadebãt alij, ciuitatem ut audentius caperet in ditionẽ. Plerique pericula metientes, non recusabant uirum quempiam probum reip. præesse. Tamen eum ferunt usurpare hoc esse solitum: Aequalitatem bellum non efficere. Quæ uox omnium maximè animos alacritate compleuit. A' sententia tamen eum dimouit nemo, uerum amicis respondebat: Pulchrum quidem locum esse tyrannidem, sed exitum non habere. Primum itaq; instituta fuit remißio æris alieni, & abolitio tabularum, quam σεισάχθειαν, id est oneris leuationem appellant. Nec cuipiam in posterum licebat obligato corpore fœnerari. Mensuris ac nummi precio subinde acceßionem fecit, centum drachmarum minam constituens, quũ prius septuaginta & trium esset. Gloriatus est etiam, priores agri terminos multis locis fixos sustulisse, et quod seruiẽs erat, liberũ fecisse. Item indigna oppressos seruitute, libertate donasse: & constitutis ciuibus ad exportandas pecunias, peregrinos ab eo munere eiecisse. Verũ à Conone, Clinia, et Hipponico iniuria affectus, animo torquebatur: quorum fidei se commiserat, debita rescissurus, quum agros diuidere nõ decreuisset. illi autem fraudem meditantes, ingentem pecuniam fœnerati, quippe conscij debitorum remißionis, maximam agrorum copiam emerant: et sic sine pecuniarum satisfactione possessionibus fruebãtur. Solon autem, ne huius sceleris particeps fuisse crederetur, quinq; se talentis liberauit. nam tantum sibi debebatur, idq; per legem penitus remisit. Minime quidem gratum fuit huiusmodi institutum diuitibus, quoniam tabulas irritas fecit: pauperibus autem, quia (ut sperabant) agros haud diuisit. Paulo tamen post cognito, quantum ratio hæc utilitatis attulisset, supplicationes publice decreuerunt. Et Soloni reip. moderationem, ac ferendarũ legum, abrogandarumq; potestatem dederunt, cum facultate nũmi temporisq; præfiniendi, magistratus quoq; omnes, concionem, forũ senatumq; ipsius arbitrio

Aequalitatem non efficere bellum.

σεισάχθειαν.

Populi ingenium.

bitrio concessere. Proinde tum primū leges Draconis abrogauit: praeter homicidij poenam. quippe Draco quaeq; etiam minima, utpote ocij reum, aut olera fructus'ue surripiētem, morte mulctauerat. Deinde aggressus ut ad ciuilem statū remp. componeret, cui plebs interesse haud poterat, per ciuium census cūcta diuisit. Qui in quingentis aestimabantur, locum primū occupabant. secundus locus eorum erat, qui equos alere poterant: hi in trecentis censebantur. Tertius ordo, eorum qui tricenorū numerum bini explebāt. In quarto loco debitores erāt, aut mercenarij. His quoniā magistratū adire nō licebat, habendae tamen cōcionis et iudicandi in rep. munus obibant: quod ab initio nihil in posterum maximum uisum est. Et quoniā lites deferebantur ad iudices, fecit Solon, ut uolentib. de ea re in forū dicere fas esset. Iudiciorū etiam uim auxit, ob leges quas dedit, diuersimode intelligendas. Rursus ut imbecillae multitudini subueniret, statuit omnib. licere, de iniuria alteri illata, in iudicio iniuriam persequi. Quadrant huic legi eius uerba, qui cū interrogaretur quae ciuitas melius habitaretur? Ea, inquit, « in qua non affecti iniuria, aliorum iniuriam ulciscuntur.. « Coacto semel in Areopago senatu, plebē sibi uidens praesidem, & inflatam ob debitorū abolitionem, secundum senatū adiunxit, è qua tuor tribuū singulis centenos deligens: ut duab. ueluti ancoris ciuitate subnixa, sine eorū consulto nihil ad populū ferretur, atq; ob id quietior plebs foret. Fama refert etiā, Areopagitarū constituisse consiliū. Fuit quoq; admirabilis illa Solonis lex, in qua priuatur quisq; honorib. qui orta seditione neutrā seqtur factionē. Iniustū enim uidebatur, periclitantib. rebus adiumento non esse, uerum alienam in tuto iacturā subridere. Satis etiā risu digna uidebatur illa, cuius permißione mariti necessarijs licebat, cum eius uxore se admiscere, ipso ad coitum impotente. Aut si minus cum omnibus, cum uno saltē congredi fas erat, ne alienū putarent quod nasceretur. Iußit autem nuptam aliud nihil praeter uestes tris, & empta paucis uasa secū ferre, cuncta priuās matrimonia dotib. ut nō precio aut mercede uir uxorq; copularētur, at pcreādae prolis gratia.

Lauda-

Draconis leges.

Ciuium census.

πεντακοσιομέδιμνοι. ἱππάδα τελοῦντες. ζευγῖται. θῆτες.

Senatorius ordo auctus.

Gell. lib. 2. Cap. 12.

Coniugalis lex.

Maledicentiæ pœna. Laudatur alia etiam ipsius lex, qua prohibetur, ne quis mortuo maledicat. Et si in unum inuectus fuerit, aut in locis sacris, uel in iudicio, seu præsente magistratu, aut in spectaculis: iniuriã passo tris, ærario duas soluere drachmas cogebatur. Laudanda quoq; Testamẽta. fuit lex illa, per quã testamentis prospexit. Antea enim minus licebat extra defuncti familiã bona deferri. Permisit autẽ cuilibet, nisi superessent filij, hæredem constituere quem uellet. Lege item decreuit, si post funus mulier egrederetur, nisi cum tribus duntaxat uestibus exiret: nec plus quàm oboli uictum portaret. noctu Luctus. uero nisi in uehiculo cum lumine ueheretur, iter non caperet. In alieno funere lamentationes, fletus, lacerationes se cædentium, penitus prohibuit: né ue ad aliena monumenta, nisi funeris tempore Artes. iretur. Ciues quoq; ad artes, ad culturamq; traduxit: quando Attici agri maior pars inculta infructuosáq; erat. Sanxit item, si ad nullas artes pater filium allicere posset, ab illo non haberet uitæ necessaria. Areopagitas itidem monuit, ut de desidiosis inertibusq; supplicium sumerent. Vehementior autem in hoc fuit, ne è meretricibus nati à parentibus alerẽtur. Decorum matrimonij in Matrimonij decus. uxoris congressu non seruatum, potius uoluptatis quàm liberorum procreandorũ causa factũ esse declarauit. Ideo huiusce criminis reum, mercede ac iure parentis in liberos priuauit. In re uenerea Solonis leges deformitatis plurimum habuere. nam eadem Libidinis pœna. in re puniẽda modò seuerior, modò clemẽtior erat, admodum à ratione dissentiẽs. Mœchũ interimere deprehendẽti fas erat. Si quis uirginem rapuisset, centum drachmis mulctabatur. Si suasione allexisset, uiginti. Sorores filias' ue uendendi illi ius erat, qui cum uiro eas coire deprehendisset: secus uerò non erat. Computauit etiã pecus ad sacrorũ æstimationem, & pro medimno drachmam habuit. Isthmia uincenti drachmas centum, Olympia uero quingentas dari uoluit. Afferenti lupum, quinq;: lupam uero, unam tantum drachmam: hoc bouis, illud pecudis precium esse statuens. Erat autem huiusmodi Atheniensibus uetus consuetudo, cum lupis bellum gerere. nam pascuis potius, quàm agrorum cultui insudabant.

dabant. Cum autem perennibus aquis regio non abundaret, statuit intra stadiorum quattuor spacium (quod ἱππικὸν uocant) quisq; sibi aquam exquireret: et si ultra profunditatem palmorum decem fodiens aquam non reperiret, à uicino hydrias sex, bis diebus singulis accipere liceret. Plantantibus ficum, aut oleam, in agro mensuram dedit pedum nouem à uicino ut abesset. quiduis uerò aliud, quinq;. Qui scrobē, fossam'ue, tantum à uicino abesset, quantum fossæ fastigium protenderet. Aluearia apum, ab antea conditis, per trecentos passus abesse uoluit. Olearum fructus ad peregrinos exportari licebat. cæteri omnes prohibebantur. Si quempiam canis morsu læsisset, † capistro alligatum ei dari uoluit. Nec quenquā ex peregrinis ciuitate donari uoluit, nisi qui perpetuò à patria exularet, aut qui cum uniuersa familia Athenas migraret ad artem aliquam exercendam. Putatur etiam illud fuisse Solonis, quo in ærario epulum præbuit, non sæpius tamen eundem eo in loco cibari uoluit. Si uero recusasset is cui sorte contigerat, plectebatur. Præterea statuit, in centū annos ratas leges haberi, et in ligneis tabulis describi. Senatus uero iureiurando, et quisque itidem in foro ad lapidem iuramento leges ratas habiturum se obstrinxit. Si secus factum fuisset, in Delphis auream statuā sui, æquali pondere posituros esse dixerunt. Certas subinde rationes docuit, ob mensium disparitatem, lunæq; uarietatem. His igitur peractis, cum à multis quotidie obtunderetur, latarum legum causam sciscitantibus, seu eas improbantibus, uel laudantibus: nolens ad huiusmodi nausea liberari, peregrè profectus est. Igitur in Aegypto primum aliquandiu moram traxit. Deinde apud Psenophem Heliopolitam, & Sonchem Saitam, eloquentissimos sacerdotes, philosophiæ indulsit. Post'que in Cyprum delatus, à Philocypro honorifice exceptus est. Qui cum in locis incultis & horridis ciuitatem haberet, Solonis suasu in amœniore feracioreq; loco aliam condidit, & suis etiam disciplinis instituit: & à Solone, Solos nuncupari uoluit. Cum semel autem à Crœso uocaretur Solon, qui putabat, hominem in tantis apparatibus, ornatu & splendore,

Aquationis lex.

Plantatio.

κλοιῷ τετραπήχει, δεδεμένον trunco quatuor cubitorum alligatum.

Legum Solonis ἄξονες.

Solonis fuga.

Soli.

dore, & in tanta auri argenti'ue copia stupefactum reddere: atq; eorũ tamen nihil animum eius moueret, indignatus est rex, & ab eo petijt, Nunquid se beatiorem quenquam dignouisset? Cui cum Solon, Tellum Atheniensem beatiorem esse, qui filijs ingenuè educatis, sanctissimeq; transacta omni uita, gloriose pro patria pugnãdo oppetijsset. Deinceps contendit rex, Nunquid alium? Cleobin ac Bitonem respondit, uiros mutua se beneuolentia colentes: qui summa matrem reuerentia, tardantibus bobus, iugum subeuntes, ad Iunonis templum traxissent: & peractis sacris, epulati, subita morte expirassent: homines in tanta omnium laudatione uiuentes, mortem dolorum omnium uacuam essent consecuti. Tum rex magis ira incensus, inquit: In nullo me ergo beatorũ numero reponis? O rex (respondit) cum hominis uita uarijs fortunæ uicibus aßidue rotetur, his bonis confidendum esse non existimo: qui autem ad nouißimum usq; diem à fortuna nõ agitatus, honestè diem obiuerit, is beatus meritò nuncupari potest. Quare beatum neminem fore iudico, nisi uitæ fœlicitatem cum honesta morte mutarit. Et his dictis, perturbato uehementius Crœso discesit. Post paucum uerò temporis Crœsus à Cyro in acie superatus, amissa urbe captiuus, cum ad incendium duceretur, ascendens pyram, quàm potuit altißima uoce spectantibus Cyro & cunctis, ô Solon, terq; quaterq; clamauit. Quod cum audisset Cyrus, interrogari iußit, quis hominum deorum'ue esset hic, quem ultimo in supplicio tantopere efflagitasset? Qui nihil dißimulans, rem ordine narrauit: & quibus rationibus sapientißimus ille uir eum monuerat, ut uitæ exitum metiretur. Quandoquidem neminem beatum dici debere existimaret, ante obitum: neq; quicquam propter aßiduas fortunæ uicißitudines stabile, perpetuum'ue teneri. Quæ cum secundis ego rebus inflatus aspernarer, nunc omnibus triste spectaculum, serò pœnitentia afficior. Hæc cum Cyro renunciarentur, cautior & ipse factus Crœsi periculo, & eius sortem miseratus, non solum eum ab incendio liberauit, sed ad ultimum usq; diem summo honore prosecutus est. Quare hac prudenti Solonis

Tellus. Cleobis. Biton. Beatus Soloni quis. Crœso inuocatus Solõ. Ouid. 3. Metamorph.

admo-

admonitione, ex duobus regibus alter liberatus est, alter uerò sapientior euasit. Dum interim peregrinaretur Solon, ciuitas dissidentibus factionibus maximè fluctuabat. Præerat enim Pediorum factioni Lycurgus, Paralorũ Megacles, Diacriorum uerò Pisistratus. Cum aũt in tot tãtisq; laboraret ciuitas seditionibus, Solon in patriã reuersus, summa diligentia factionũ principes inuicẽ conciliare contendebat: cui tametsi palàm Pisistratus assentire uideretur, nihilominus ad status mutationẽ animus eius aspirabat: quod paulo pòst in lucem prodijt. Erat enim Solon ætate ingrauescente tardior iam factus, & ob id in rempub. minus officiosus. Interea Pisistratus consultò uulneratus, in forum descendens, ab inimicis clamitat per insidias se fuisse circumuentum. Tum ipsa quoq; rei facies, ac uiri tanti dignitas, nec nõ et linguæ gratia, multitudinis animos ad arma concitauit. Erant iam tunc omnes ueluti in prælium descensuri, quum Aristone decernente, pro quinquaginta armatis ad Pisistrati custodiam dandis, multitudini non solum quinquaginta, uerum quotquot alere posset, placuit per Pisistratum esse retinendos. Quibus assumptis, & arce potitus, statim tyrannidem inuasit. Turbata itaque ciuitate, Megacles fugæ se dedit. Solon autem quoad licuit suadendo, orandoq; obstitit. Cæterum quia senio iam confectus erat, domum rediens, ante fores arma deposuit, dicens: Patriæ quidem legibus & consilio, quoad potui, opitulatus sum: in posterum quiescendum existimo. Pisistratus eum tamen honore & humanitate plurima complexus est, quem in consilijs sæpius adhibebat. Cuius cùm plurimas leges seruaret, alios etiam parêre docuit. Solonem quoque imitatus est Pisistratus in lege quam tulit, ut publice aleretur quicunque pro patria oculum amisisset. Volens autem Solon Atlanticum sermonem illum, quem ex Sai urbis sapientissimis acceperat, in conducibilem materiam edere, senij tædio affectus, tum operis magnitudimem reformidans, ab incepto defecit. Vixit ab initio Pisistrati tyrannidis, annis duobus minus. Obijt enim decrepitus. Quod uerò cineres eius apud Salamini

Pisistrati fraus.

Atlanticus sermo.

Solonis mors.

nem dispersi dissipatiq; fuerint, ob rei indignitatem incredibile, fabulosum'que esse uidetur: tamen dignissimorũ autoritate scriptorum comprobatum est.

VALERIVS PVBLICOLA.

VBLICOLAE quidem prius Publio Valerio nomen erat, quod à Valerio progenitore deriuasse uidetur. Cum autem sub regibus adhuc Roma esset, hic Valerius diuitijs & eloquentia potens, Lucio Bruto ad expellendos ab urbe Tarquinios, & recuperandam libertatem socius fuit. Et cum à Tarquinio legati uenissent, populum literis precibus'ue delinituri, corrupturiq; multorum fortasse animos, annuentibus quoq; Bruto & Collatino Coss. eos in populum productum iri, uehementer obstitit Valerius. Adepta deinceps occasione legati redeuntes, subornatis Vitelliorũ Aquiliorumq; domibus, effecere per Vitellios Bruti necessarios, ex eorum sorore quam in uxorem duxerat, ut Titus & Tiberius eiusdem filij, in socios & consiliorum participes adsciscerentur. Et cum in Aquiliorũ domum quandam desertã & subobscuram clam penetrassent, ut iureiurando inuicem se adigerent, seruus quidam Vindicius nomine, qui ibi fortaße delituerat, singula quæq; prospiciẽs, dicta gestaq; notauit: & quo pacto consules obtruncare, et reges in urbem recipere, & per literas Tarquinio cuncta significare statuerant. His autem auditis, ubi coniurati abierunt, incertus tum Vindicius quid faceret: proditionem supprimere periculosum esse: & patri filios accusare, non integrum existimans, humanitate Valerij confisus, ad eum rem ordine detulit. Quæ cum audisset Valerius, cum magna clientum & amicorum manu Aquiliorum in domum præsto irruens, impulsis ianuis, literas intercipit à legatis relictas. Interea aduenientibus Aquilijs, & literas auferre nitentibus, illisq; resistentibus, utriq; in forum concertantes se pertraxere. à Marco item Valerij fratre literæ aliæ, cum deprehensis quibusdam in publicum deferuntur. Tumultu igitur exorto, Brutus & Collatinus consules prodeunt:

Vitellij. Aquilij. Vindicius.

deunt:

deunt: Vindicius accusator, idē et testis producitur. Leguntur literæ. quibus contradicere ausus est nemo: alij timore affecti silentium agunt. Brutus autem filiorum quenq; nomine appellans, cur accusationi non responderent, interrogat. Quibus silentibus, intrepidus, ac seuerior iam, uirgis eos per lictores cædi, securiq; subinde percuti iussit. Dein assurgens, collegæ in cæteris facultate relicta, è foro abijt: cūctis tum ob res ab eo peractas, tum ob seueritatem in filios stupentibus & attonitis. Aquilij uero consulis unius abitione, & mollitie alterius confisi (erant enim Collatino necessitudine coniuncti) audacioresq; facti, petito ad respondendum termino, Vindicium seruum etiam sibi reddi petierunt. Quibus cum assentiret Collatinus, Valerius ita resistendo repugnandoq; se opposuit, donec deinceps redeunte Bruto, omnium suffragio, qui conspirassent, capite damnati sunt. Collatinus autem uidens ob ea omnibus se odio esse, tum rebus gestis, tum affinitate, et Tarquinij nominis cognomēto (ei enim Collatino nomen erat) à consulatu se abdicans, ab urbe secessit. In cuius locū Valerius cū suffectus esset, Vindiciū libertate et ciuitate donauit, cum potestate etiam ferendi suffragij, in quacunq; uellet tribu. Tum plebs uniuersa regum diripiens domum, atriumq; diruit, ac Tarquiniorum agrum Marti consecratum. Campum Martium appellauit. Tarquinius autem spe omnium frustratus recuperandi regni, sumpto ab Etbruscis suffragio, Romanū agrum hostiliter inuadit. Cui cum consules obuios se facerent, & in conflictu iam ferè essent, Aruns Tarquinij filius ac Brutus hostili odio se mutuò cōspicati, citatis magno cum impetu equis, alterius uterq; telo transfossus occubuit. Crudele quidem fuit huiusmodi initium, crudelior uero exitus: ac nisi imber ingens præliantes diremisset, crudelissimus forte fuisset. Erant sanè & consulis & Romanorum animi tanta clade perculsi. Cæterum superueniente nocte quædam è luco in castris uox intonuisse dicitur, uno pauciores ex Romanis in prælio, quàm ex hostibus occubuisse. Qua uoce territi hostes, relictis castris, quisq; sibi per fugam consulebat. Romani audaciores

Bruti in filios seueritas.

Aquilij damnati.

Valerius cōsul declaratus.

Martius campus.

Bruti mors.

facti, circiter quinque millia ex relictis capientes, cætera diripue re. Et dinumeratis cadaueribus, Ethruscorum quindecim millibus & trecentis cæsis, Romanorum uno pauciora fuere. Ex qua ui-

Valerij triũphus.

ctoria Valerius sine huius gloriæ inuidia quadrijugo inuectus cur ru, ex consulibus primus triumphauit. Postea uero quanto potuit apparatu exequias collegæ præstitit, ac funebri eum oratione lau dauit. Vnde in posterum mos inualuit, eos à primatibus pro concio ne laudari, qui pro patria uiriliter occubuerint. Non tamen inuidia caruit: quandoquidem eum neq; Reip. consulere, neque consu lis munus obire dicebant: quin Tarquinios potius æmulari, usque adeò ut etiam cum insignibus & pompa ex eminentiore loco prodiens, in forum descenderet. In edito enim loco excelsam habebat domum, accessu difficilem, & desuper imminentem foro, è qua de scendens cum fascibus & fastu, regiam ipsam dignitatem imitari uidebatur. Admonitus itaq; ab amicis, multitudini ob hoc se infen sum esse: id quidem minus ægro ferens animo, postera statim nocte funditus demoliri domum curauit. Illucente aũt die populus tri

Valerio domus è publico extructa.

stis ob huiusmodi demolitionem, alioquin admiratus uiri magnitudinem, neque consulem passus ueluti domo eiectum ædes alienas habitare, domum ei & longe illa prospectiorem ædificauit. Subin de Valerius ut consulatum iucundum ex formidoloso redderet, & ut popularem augeret dignitatem, secures tum primùm à baculis discreuit, ac submißis populo fascib. in cõcionẽ processit. id quod in posterum quoq; à consulibus obseruatum est. Quare ita in se omnium beneuolentiam concitauit, ut ei se libentius submittentes,

Publicolæ nomen.

eius dicto cum uoluptate audientes essent. Quo factũ est, ut Pub licolæ ei nomen inditum sit, quasi publica colenti. Et priore relicto, illo in posterũ usus est nomine. Volentibus quoq; ei collegam subrogare, potestatem fecit. Timens tamẽ aduersariorũ inuidiam, ante subrogationem centum & sexaginta quatuor patres in mortuorum locum suffecit: qui partim à regibus occisi, partim nuper in prælio interempti fuerãt. Permisitq; reis, à consulibus ad popu lum prouocationem habere. Capitale secundò statuit, sine populi

consen-

consensu magistratū adire quempiam. Tertiò, pauperibus prospiciens, ciuiū uectigalia sustulit. Consulib. nō obtēperantes, quinq; boum, & pecudum duarum precio mulctauit. Non erat adeò frequens nummorum usus in urbe: pecudibus & iumentis plectebantur sontes. Pecudis autem precium oboli erant decem, boum uero centum. Fas quoque esse uoluit, tyrannidem appetentem reprimere. In Saturni æde ærarium constituit, populoq; potestatem fecit in creandis quæstoribus duobus. Quorum primi fuerunt, P. Veturius & M. Minutius: & pecuniæ multæ coactæ. Centum enim et triginta millia in ærariū redacta sunt. posteaq; habitis comitijs, L. Lucretium Lucretiæ patrem, sibi collegam cōstituit, eiq; fasces tradidit, et locum primū, quod senior erat: qui paucos post obijt dies, in cuius quidem locū suffectus est M. Horatius. Cūq; libido Publicolā incessisset consecrandi tēpli Capitolini Iouis, à Tarquinio Superbo ædificati, nequedū cōsecrati, pleriq; ei æmulātes collegæ suaserūt, ut in consecratione Publicolæ nō cederet. Sorte igitur iacta uter tēplum dedicaret, super Horatiū consecrationis sors cecidit. Consecrato tēplo, Tarqnius interea à Porsena Clusinorū rege exorato præsidio, in Romanū agrū impetū facit. Cui cū resistere uiderētur Romani, eorū præsidia à Porsena tanto impetu reiecta sunt, ut paulum abfuerit quin mixti cū ciuib. hostes urbem ingrederentur. Tunc Publicola pro portis occurrens, acri feruente pugna lætaliter uulneratus, in urbem deportatur. Quare concidentib. Romanorū animis, in urbē fortaßis irruissent Ethrusci, nisi Horatius Cocles hostium suo corpore impetū sustinens, à tergo pontē diffringi fecisset. Quo abrupto in Tyberim ꝓsiliens, Tyrrheno in nate saucius telo, ad urbem tranauit incolumis: in cuius honorem, Publicolæ suasu, in Vulcani æde posita fuit ærea statua, ac pro domesticis copijs de uictu prouisum: nec nō agri tantū datum, quantum die uno circumarari posset. Obsidente igitur urbē Porsena, fames in ea maior oriebatur in dies. Et ecce alius Thuscorum exercitus Romanū agrum inuadit. Publicola igitur demū tertiò consul factus, coacto repente exercitu Porsenā spe potiundæ urbis

Pecudum et boum mulcta.

L. Lucretius Consul.

Porsenæ bellum.

Horatij Coclitis egregium factum.

dæ urbis elatũ, insperatò aggreditur: & fugientibus reliquis, Hetruscorum quinq; millia capta sunt. Asserunt pleriq;, Mutium adolescentem omni uirtute præditum, Thusco in habitu ad hostiũ castra penetrasse, occidendi regis gratia, liberandæq; urbis desiderio: qui cum alium pro rege transfodisset, quem haud nouerat, cõprehensus, ad regemq; perductus, quia aliter egerat, sibi quàm fuerat in animo, igni ad sacrificium incenso dexteram comburendam admouit. quæ dum flagraret, rex stupefactus iuuenem acciri iubet. Atq; à sede illi ensem porrigens, patrati facinoris causam sciscitatur. Ille extensa læua ensem suscipiens (eo quod σκαιὸν græcè, læuũ latinè sonat) Scæuola dictus est. causam itaq; facti cum redderet, truci horrendoq; uultu dixit: Trecenti in caput tuum coniurati eramus: et quia sorte primus ego negocium errore haud peregi, præstò alius aderit, urbem ab obsidione liberaturus. Rex autem his uerbis territus, Romanorum animos extimescens, ultro pacis conditiones ciuibus obtulit. Publicola uerò, quod Romanis conducibile existimabat, datis uadibus prætextatis decem, uirginibusq; ex patriciorum genere totidem, de pace cum hoste composuit. inter quas Valeria Publicolæ filia fuerat. Illæ autem cum per fidem in castris asseruarẽtur, ad Tiberim simulata se lauãdi causa descendentes, temporis opportunitatẽ nactæ, quũ adesset nemo, tranando in urbem euasere. Quas ubi Publicola aspexit, factum improbans, ne à Romanis fraus orta uideretur, uinctas ad Porsenam duci imperauit. Admiratus Porsena Romanorũ præstãtiam, cum eis amicitiã, nedum pacẽ, liberalißimè firmauit. Volensq; animi sui magnitudinem ostendere, in exercitus abitione arma tantum exportari uoluit, impedimentis commeatuq; omni in castris relicto. In cuius rei memoriam Porsenæ iuxta curiam statua posita est. Post hæc, M. Valerio Publicolæ fratre, et Posthumio Tuberto Conss. Sabini Romanum agrum populantes, omnia incursitando uastabãt. Contra quos Publicolæ sentẽtia, per M. fratrem prosperè pugnatum est. Quartò autem Publicola consule designato, à Sabinis Latinisq; permagni motus belliq; apparatus fieri nunciaba-

Mutij constantia.

Virginũ ob fidum magnanimitas.

ciabantur:& nisi quædam dissensio inter Sabinos et Appiũ Claudium eorum ciuem orta fuisset, in prælium citius fortaßis descendissent. Verum quia idem Appius cum millibus quinq; domorum, cumq; penatibus & liberis, è Sabinis, suasu & exhortatione Publicolæ Romam transmigrauit: et cum uniuersis ad ciuitatem ac munera libenter admissus est: uehementer inde Sabini excandescentes, magnoq; cum exercitu iuxta Fidenas considentes, Romanis insidiati sunt. Cuius rei cum certior factus fuisset Publicola per transfugas, contra eorũ fallacias uires intendens, diffusis circumdedit copijs, ac impetu undiq; facto, eos trucidando fugauit: adeò ut omnes, præter paucos Fidenis receptos, trucidati interemptiq; fuerint. Romani autem uictoria elati, atq; ex spolijs ditiores facti, gloriam omnem (quam in deum autorem referre erant soliti) nũc in consulis præstantiam reponunt, ac prædicant. Ipseq; Publicola designatis post se consulibus urbem tradens, è uita migrauit. Sic P. R. quòd integerrime sanctißimeq; uixisset, decreuit, ut quartam quisq; fortunarum suarum in extollendum funus eius contribueret. Cuius quidem desiderio Romanæ mulieres, tanquam omnium patrem, annum luxerunt. ipse autem intra urbem iuxta Veliam honorifice sepultus est. **Publicolæ mors.**

COMPARATIO.

COmparatio Solonis ad Publicolam si fiat, uox illa Solonis ad Crœsum de fœlicitate, Publicolæ magis conueniet, quàm Tello. qui tametsi in bello pro patria occubuerit, filiosq; habuerit ingenuos, tamen neq; eorum ab autoribus mentio alia editur, neque ipse magistratum aut imperium ullum gloriosum obiuit. Publicola autem diuitijs, gloria, & uirtute Romanorum princeps est habitus. Post mortem uerò triste sui desideriũ urbi relinquens, præter hoc quod annum à mulieribus Romanis tanquam pater lachrymis est honestatus, etiam sexcentos per annos, inter clarißimas familias repositus est. Solonem ferunt pecunias desiderasse, non aũt parasse per iniuriam. Publicola pauperes pecunia subleuauit, non solũ ab iniuria abstinuit: ut fœlicißimus meritò dici poßit,

si quando omniũ Solon sapientissimus fuit. Quæ pro maximis ille reputauit, ad ultimũ usq; Publicola consecutus est. Alter rẽp. moderans exẽplo fuit alteri, qui deposita pompa mansuetũ fecit consulatum. Sumpsit tamen Romanus consul à Solonis legibus multa. nam deprecantibus crimen, prouocationem ad populum dedit, quemadmodum Solon ad iudices. Hic senatũ constituit, alter senatorum numerum auxit, et tyrannidem affectanti pœnam constituit: Solon autem de indemnato permisit supplicium. Verum quod tyrannidem omnium sibi consensu delatam respuerit, cũ quo hoc comparandum sit, apud Publicolam haud habemus: qui tyrannicum principatum mansuetiorem effecit, non tamen renuit. Remissio illa alieni æris, cõfirmatio fuit libertatis, ad quam aspirare nequibat pauper, alijs obnoxius. & quod pulchrius fuit, nullam seditionẽ concitauit, uerũ concœptã extinxit. In reip. potestate superior fuit Solon, qui nemini parebat, quando sibi obsequebãtur omnes: ac per se ipsum maxima effecit in rep. Finis tamen deterior fuit. quoniã euersam et sublatã popularẽ libertatem suã uiuus aspexit: illa aũt Publicolæ, usq; ad ciuilis belli tempora decus seruauit suũ. Hic latis legib. peregrè profectus est, ille rẽp. manẽdo firmauit. Solon Pisistratũ tyrannidẽ inuasurũ animaduertẽs, haud obstare tamen potuit. Iste firmatũ iam diu regnũ eiecit: et par uirtute Soloni fuit, fortuna autem & uirib. superior. Quo aũt ad bellicas res: hic aduersus Megarenses, at Publicola manu dimicans, et cum imperio maxima plurimaq; gessit. Alter simulata insania, de Salaminis sententiã dixit. Alter contra Tarquiniũ insurgere non dubitauit: & primus coniurationẽ detexit, sumendiq; in nefarios supplicij autor extitit. Nec inermis colloquio deterior fuit: q̃ppe qui Porsenã uirum metuendum & inuictũ, placatũ reddidit, P. q; R. amicum effecit. At Solon Salaminem amissam Atheniẽsibus restituit: Publicola, parto iam agro Romanos cedere coëgit. Tamen si tẽporũ rationẽ q̃s habuerit, Publicolæ id usuenisse fatebitur. ut plura cõseruaret, pauca amittere nõ curauit: et suæ uirtutis existimatiõe præsens bellũ deleuit, Romanisq; apparatũ belli summisit.

ALCI-

ALCIBIADES.

LCIBIADI adolescenti, Clinia eius patre mortuo, Pericles & Ariphron uiri ea tempestate insignes, tutores relicti, eius curauere patrimoniũ. Et quamuis ab Aiace paterna ei manaret origo, & ab Alcmeonide ex Dinomacha genito maternum etiam traxisset genus, tamen Socratis amicitia ad gratiam amplitudinemq; consequendam, ei mirabiliter profuisse dicitur. Fuit eo tẽpore Amycla quoq; Lacæna, Alcibiadis nutrix, Zopyrus uerò pædagogus: tanta insuper oris dignitate fuit, & formæ gratia, ut cum paucis in omni ætatis gradu id sibi commune uideretur. Et quamuis ei quædam balbuties esset, non minus ea tamen in dicendo uenustatis quàm amœnitatis afferebat. Erat subinde audax Alcibiades, feroxq;, inquietus, contentiosus, cupiditatibus'que maximis obnoxius, nihil magis appetens quàm ut fama dominatuq; & gloria cæteros anteiret. Quod in tenella etiam eius ætate apparuit. Nam arietanti eum humi in palæstra cuidam puero, & conquerenti, quod fœmellarum more manum sibi morsib. temerasset (ut scilicet quoquo modo ignominiã euitaret) inquit: Cur fœmellarũ id potius, quàm leonum more egit Alcibiades? Rursusq; cũ per uiã, qua forte ludebat astragalis cũ æqualib. rusticus currũ ageret, illum rogauit ut quousq; iecisset ipse, iumenta cohiberet: illo (rusticorũ more) obaudiẽte, ira percitus Alcibiades, ante currũ in terrã sese extẽdens ait: Hac tibi iter erit, trãsire si uolueris. Auriga igitur cũ aliorũ clamore, tum pueri audacia perculsus, cõtinuò se retraxit. Post hæc ad liberales artes, ad ingeniũ'que excolẽdũ, maxima cura incubuit: aspernãs utiq; modulãdi ac tibiarũ studium tanq̃ illiberale, facieq; deformans. Lyrã uerò quæ neq; sermonẽ auferret, minusue deturparet uultũ, nõ improbabat. Vagãte igitur inter adolescentes hac Alcibiadis sentẽtia, uti notabili et egregia, mox tibiarũ studiũ obsoleuit. Depereuntibus interea Atheniensiũ eius pulchritudinem plerisq; insignibus & numosis uiris, Socrates philosophus illius egregiã longe miseratus indolẽ, omni studio ab inhonestis amorib. ad laudabilẽ uiuẽdi rationẽ

Alcibiadis ingenium.

Lyræ studium.

reuocare curauit. Atq; eo facilius, quo adolescentis ingenium ab urbanitate minimè alienum esse dignosceret. Ex quo Alcibiades tanto discendi ardore inflammatus est, ut turpi omni prætermisso sodalitio, Socrati adhæserit, ab eius latere nunquam discedens, ut tanti uiri moribus & doctrina imbueretur. Sic cunctos aspernatus amatores, & Anytum inprimis, ad cuius cõuiuium cum ab eo inuitatus ire recusasset, post cœnam reuersus, ex abaco poculis aureis referto, uasorum medietatem subripuit. Qui cum à cõuiuis ut impudẽs damnaretur, Anytus eius amore æstuans, illum laudauit, quandoquidem omnia impunè auferre potuisset tanquam sua, dimidium tamen reliquisset. Et quanquam huic atq; alijs fortasse amatoribus inexorabilis uideretur, inquilino cuidam perhumanus extitit, ac liberalis. Quippe homo ille Alcibiadis ut amorem aucuparetur, patrimoniũ uendidit, ac omne ei dono dedit precium. Subridens ipse; amatoris liberalitatem non despexit: quin illum familiariter domum recipiens, post cœnam integram ei restituit pecuniam: hortatusq; hominem est, ac recusantem coëgit etiam, ut postera die in forũ descẽdens, uectigalia licitando in auctione proposita, publicanos suo precio superaret. Publicani uerò animaduertentes, ipsis ea re usuram in deterius labi; intonãt ad præsides, aduenam absq; uade admitti haud debere. Verum Alcibiades pro amico cautionem dedit. Publicani huic rei haud secus mederi ualentes, ut licitatorem submouerent, integrum talentũ quod in auctione adiecerat ei dederunt. Eo pacto Alcibiades amoris uices peregrino retulit amatori. Emergebat igitur Alcibiades indies Socratis documentis in omnium admirationem. Interdum tamen superantibus cupiditatibus à ratione digrediens, ad illecebras & uoluptates uarias declinabat. erat enim ingenio ad incontinentiã et luxuriam ualde procliuis: Socrates illum tamen sedulis admonitionibus ad honestatem accõmodabat. Qui quantæ fuerit insolentiæ, ex hoc quàm maxime liquet: quòd cum semel præceptorem nactus, Homeri poëma ab eo petijsset, isq; nihil se Homeri habere pernegasset, magistri ignorantiam haud ferens, pugnis eum pulsauit. Et

Alcib. Socratis sectator.

Anytus.

Amoris uices.

Alcibiadis in præceptorẽ contumacia.

uit Et ad alterum profectus, cum is se Homeri librũ à se emendatum habere profiteretur: Quid tu, inquit, grammaticen doces, quum ad emendanda Homeri poëmata sis idoneus? Fertur etiam semel Periclem ut alloqueretur, illius domum adiuisse. habuisseq; responsum, ipsum in reddenda Atheniensibus ratione esse occupatũ. digrediensq; dixisse: Sapientius fore, si ut rationem non redderet, Pericles occuparetur. Interea ad laudes bellicas animum intendens, cum Socrate, in quo omnia sibi maxima fore sperabat, ad Potidæam urbem in militiam profectus est: in qua commissa cum hostibus pugna, dum fortiter ambo certarent, nisi fuisset à Socrate defensus, proculdubio interijsset. Qui nõ multo pòst cum re male gesta, Athenienses apud Delum præcipitanter fugã facerent, & Socratem à tergo hostes premerent, eum solus Alcibiades ab hostium manibus liberauit. Traditur'que ante hoc tempus Alcibiadem non iniuria lacessitum, non iusta aliqua re permotum, uerum iuuenili petulantia ac scurrilitate temeraria Hipponicum Calliæ patrem, uirum cum nobilitate tum diuitijs præstantißimum, pugno percußisse. Quod cum in populum editum est, omnes in percussorem uerbis exasperabantur. Territus ob id Alcibiades, Hipponicum domi conuenit, supplexq; ac nudus ab eo erratorum pœnam exposcit. Ille iniuriarum oblitus, nedum ueniam, uerum Hyparetam filiam, aut (ut alijs placet) ex Callia neptem, cum talentis decem dedit in uxorem. Ex qua cum filios postea habuisset, decem alia quasi ex pactione antè inita, à Callia patre talenta extorsit. Vxor autem bonis imbuta morib. haudquaquam pati poterat, quæ sibi ab Alcibiade in dies fiebant iniuriæ: uerum domo egrediens, ad fratrem se contulit. Dißimulans uir discessum ægrè minus pati, mulierem hortatur, ut repudij libellum deponat ad iudices. Illa dissoluendi matrimonij auida, ad præsides se offert. At inspectantibus omnibus Alcibiades cõiugem rapuit: coutradicenteq; nemine, è medio foro domum perduxit: quæ in posterum cum uiro pacificè deguit. Non tamen propterea uiolentia hæc extra humanitatem uisa est. Tradunt Acibiadem minis septua-

Militia.

Mira indoles.

Callidum factum.

ptuaginta immensæ magnitudinis canem emisse, et abscissa cauda per urbem dimisisse. Cum autem factum ab omnibus improbaretur, subridēs ait, se fecisse hoc, ut à peioribus, quæ de se uulgabantur, alios auerteret. Porro sibi largitione ad remp. iter parauit. Et cum semel eò se contulisset, ubi turba ob erogatam sibi fortasse pecuniam tumultuaretur, ingenti ipse liberalitate populo pecuniam condonauit. Quare dum populari plausu exciperetur, coturnix quam sub pallio forte habebat, euolauit: conclamantibus & annitentibus cunctis, ipsius gratia auiculam excepit Antiochus, eiq; lubens restituit. Plurimū in rep. eloquentia ualuit. Fuit præterea in alendis equis ad Olympiū certamen non segnis: ex quibus præclaras quidem etiam ab Atheniensium hostibus uictorias adeptus est. Nā ab Ephesijs tentoriū, à Chijs ad sacrificia uictimas, et pro equis pabulum, à Lesbijs uinū, quæq; ad conuiuiū apta erant alia, suscepit. Non ualuit tamen absq; calumnia tot uictorijs honestari. Ferunt quippe, à Diomede amico rogatū, ut ab Argis sui gratia quadrigā emeret: eam cum nulla de amico facta mentione emptā sibi uendicasset, reprehensionem uulgò incurrisse. Postquā ad remp. se contulit, ita aliorū ambitū sua cōpreßit audacia, ut ab omnibus fermè formidaretur Athenis. Et nunc cum Phæaco ciue nobilißimo, nūc cum Nicia duce præstantißimo, cōtendebat. Cuius gloriæ cū inuideret, diu noctuq; illius auferendæ, suæq; autoritatis amplificādæ desiderio immoriebatur. Nec destitit, donec sua calliditate Niciam Lacedæmonijs inimicū, Atheniensibus odiosum fecerit. Fuerat enim Nicias inter Athenienses ac Lacedæmonios pacis autor, & propterea utrisq; gratißimus. Quæ res dum Alcibiadem perureret, in illum palam cauillari cœpit: quod cū posset Lacedæmoniorū partes delere, haud uoluerit: & ut eorū iniret beneuolentiam, quos cœpisset, dimittendos curarit. Item quod suæ oblitus reipub. in pacis fœderibus Lacedæmonios passus esset cum Corinthijs Bœotijsue societatem posse inire, Athenienses autem inuitis Lacedæmonijs minime. Subornauitq; eo tempore clàm, & sub beneuolentiæ uelo, Spartiatarum legatos, qui Athenas uenerant societatem inituri: ut si deinceps concionem adirēt, non tam

Quomodo ad rēpub. aspirarit.

Phæacus.

Nicias.

Alcib. in Niciam fraus.

remisse

remisse referrent mandata, uerum arrogantius, ne timore potius quàm amore pacem comprobare uiderentur. Machinatus est enim hoc, ut quam tractauerat Nicias pacem, minus succederet. Legati, Alcibiadis monitione dum superbius in concione loquerentur, admirante Nicia eorum mutationem, à senatu Alcibiadis oratione tanquam instabiles insolentesq; reiecti sunt. Ex quo bellum utrinque exarsit acerrimum: cui dux Alcibiades præfectus est. Et Peloponneso in societatem accito, prope Spartam iam bellum erat: quum seditione Argis orta, depressis nobilibus, patrocinante Alcibiade popularis status restitutus est, in amicitiam' que receptus. Patrenses itidem Atheniensibus conciliauit. Cæterum interea dum ambitiosius uiueret Alcibiades, quàm ratio pateretur, odio à potentioribus haberi cœpit: ac iam de eo ferebatur, tyrannidem potius affectantis, quàm libertatem reipublicæ amantis mores insequi. Ipse autem modò largitione, modò ludis & eloquentia, modò ergo rempublicam magnificentia, militari disciplina, genere & forma, maximam sibi apud populum beneuolentiam comparabat. Multi tamen arrogantiorem eum iactitabant, quod Agatharchum pictorē tandiu domi detentum habuerit, donec ædes suas pinxisset. Alij, quod Tauream in chorea superiorem, uictoriáq; ea atque lætitia elatum, pugno percussisset. Insipientes uerò, illius uitæ rationem excusabant. Et quamuis ab Timone illo, ob morum asperitatem ab antiquis inhumano appellato, dictum ei aliquando fuerit: Macte uirtute adolescens, tuam autoritate potentiam auge, nam reipublicæ huic magnam inferes pernitiem: uariè tamen de Alcibiade sentiebatur. Athenienses interea subigendæ Siciliæ desiderio tenebantur. Hanc opinionem multis rationibus approbabat Alcibiades, hortabaturq; omni conatu esse incumbendum: ostendebat' que, una hac expeditione Athenienses imperij fines longe late' que esse propagaturos. Contra Nicias sentiebat, detestabaturq; Alcibiadis sententiam, tanquā inutilem, & reipub. periculósam. Gratius demū populo fuit Alcibiadis consilium. Assentiebantur pariter Niciæ Socrates philosophus, &

Bellū Spartianum.

Agatharchus.

Taurea.

Timon μισάνθρωπος.

Meton

Meton astrologus, ciuesq; ab hoc bello tanquam funesto deterrebant. Conuersis itaq; ad bellum Atheniensium animis, duces Nicias, Alcibiades, & Lamachus delecti sunt. Nicias pro uirili imperij munia recusabat, à senatu uerò ad munus compellitur: tanquam Alcibiadis & Lamachi ferociam sua tarditate modestiaq; temperaturus. Tergiuersabatur deinceps Nicias, expeditionemq; perturbabat. Euicit iterũ Alcibiadis sententia. Erat iam classis à Pyreæo soluẽda, quum ob Cereris festa, Adonia appellata, ciuitatem noua inuasit religio. Fœda horrendaq; portendebant matronæ, passim per urbem uagantes, ueluti cadauera socientes ad rogum. Item eadem nocte omnibus Mercurij statuis (quarum copia magna erat in ciuitate) deiecta fuisse capita, conquerebatur populus. Hanc noxam Alcibiadis inimici in eum reijciebant, ut hanc ei nocendi occasionem ad fidem præsentium criminum referrent, cõcitarentq; in eum feruentius populum. Conclamabant ad senatum, Alcibiadem contra fas Cererem uiolasse, habuisseq; propria in domo sodalium cœtum, quibus pro ministris utebatur, ipsumq; tanquam sacrorum antistitem mysteria arcanaq; contra leges docuisse. Horum criminum Thessalus accusator erat. Videntes porrò eius æmuli, classem penè uniuersam in Alcibiadis accusatores insurgere, obloqui, ac comminari, Senatum hortantur, expeditionem sollicitet, ne ob priuatam causam bellum protrahatur, quòd finito bello hæc facilius magis'que opportunè decerni possent. Alcibiades autem, quem hæ fraudes minime latebant, acrius insistebat, ut de accusatione ante expeditionem decerneretur. Re integra in aliud tempus reseruata, post longam contentionem, à Pyreæo, iubente Senatu, duces cum magna spectantiũ uoluptate soluerunt. Triremes erant X X X X, & ultrà. Peditum autem milia C & V. Sagittarij ac funditores mille & trecenti fuere, cum maxima tormentorum copia. Applicante igitur fœliciter in Italiã classe, Rhegium cepere, quod Siciliam spectat. Deinde consulente Lamacho, sed contradicente Nicia, Alcibiades non prius in Siciliam transfretauit, quàm mox Catinam occupauit, oppidum

Bellum Siculum.

Adonia festa.

Rhegium captum.

non longe à Syracusis situm. Et ecce inter nouos successus, tristis accessit nuncius, eum Athenas ad iudicium reuocans. Inimicorum enim suggestione populus in eum exasperatus, uoluit ut de accusatione decerneretur. Et tanta rabies ciuitatem inuasit, ut nulla seruata iudiciorum forma, nemo ex huiusce coniurationis suspectis, sæuiētis populi manus effugere iam ualeret. Quare nihil profectò eius amicis tutius erat, quàm furorem plebis ac rabiem euitare. Conuersa igitur omnis indignationis nausea in Alcibiadem, eius bona publicauere, absentem damnauere, ac tanquā nefarium à sacrorū ministris execrari uoluere. Alcibiades hisce rebus exasperatus, Messanæ urbis defectionem, Syracusanis primùm aperuit: inde in Thurios perueniens, deceptis custodibus, & accepta trireme in Peloponnesum cōuersus, Argos se contulit. Inde autem accepta à Lacedæmonijs fide, ex inimico in urbem beneuolentiamq; receptus est. Quibus primùm consuluit, ut Syracusanis auxilium ferrent, Agimq; regem mitterent cum exercitu: mox, ut Atheniensibus bellum mouerent: tertiò, ut Deceliam urbem (qua nihil fieri poterat Atheniensibus infestius) mœnibus ac præsidio munirent. Quibus rebus maxima sibi in posterum fides habebatur: quippe quòd ad cutem usq; Laconico more barbam tonderet, frigidis uteretur balneis, duro pane, nigroq; uesceretur iure, & ita illorum moribus se accommodaret, ut ab incunabilis Lycurgi legibus imbutus fuisse uideretur. Agi interea in Syracusanorum auxilium profecto, renunciatur, Timæam uxorem ab Alcibiade fuisse compressam, atq; ex eo peperisse filium. Quod facinus multis licet indicijs liqueret, Agis tamen, quia menses ab uxore decē abfuerat, facile filium à se procreatum fuisse negat. Male interea ab Atheniensibus in Sicilia re gesta, Chij, Lesbij, Cyziceni, petito à Lacedæmonijs auxilio, ad defectionem separabant. Qua re audita, Chijs primùm, consulente Alcibiade, subuentum est: in qua expeditione talem ipse nauauit operam, ut omnem fermè Ioniam ad defectionem adduxerit. Agis autem ob uiolatæ coniugis iniuriam, diu noctuq; in Alcibiadis perniciem inuigilans: nonnul-

Alcibiades damnatus.

Polypi ingenium.

Agidis in Alcibiadem factio.

los illius gloriæ inuidentes facile inducit, ut communi machinatione in Ioniam ad eum de medio tollendum mitterent. Ipse aũt ea recognita, ad Tissaphernem satrapã confugit: qui adeò fuit Alcibiadis benignitate ingenioq; pellectus, ut hortum quem habebat cum perennibus fontibus tum uirentibus pratis regijsq; umbraculis amœnißimum, Alcibiadem iußerit appellari. Pollebat indies autoritate magis ac magis apud barbarum Alcibiades: & quamuis extorris, patriæ tamen utiq; auxilio et cõsilio aderat. Et quoniã à quadringentis uiris Atheniensium respub. occupabatur, is ab uniuersa classe dux factus est, ut paucorum tyrãnidem deleret. cuius rei caussa quadringentorum in primis statum deleuit: deinde tantã sibi apud Athenienses beneuolentiam comparauit, ut mox reditum decernerent. Ipse autem uolens maiore cum & sua & patriæ gloria reuerti, hac parta uictoria ex Samo in Chiũ traijciẽs cum decẽ & octo triremibus, Mindarum Spartiatam ad Hellespontum Atheniensium classem insectantem, & in conflictu apud Abydum existentem offendit, suoq; aduentu in fugam pepulit: nec prius desijt, quàm triginta captis nauibus, multisq; ex suis redemptis, & ibi constituto trophæo, integram Atheniensibus uictoriam dederit. Lacedæmonij paulo antè apud Persarum regem questi fuerãt, Tissaphernem potius Alcibiadis consilio quàm mandatis regijs obtemperare, & propterea rem eius subinde in deterius labi. Tum Alcibiades tanta elatus uictoria, cum muneribus maximis ad eum transijt. Barbarus suspicionem purgare cupiens, Alcibiadem carceri mancipauit. Qui paulo pòst custodibus delusis fugam eripuit, ad Clazomeniosq; se contulit. Et ut in Tissaphernem calumniam refunderet, eius se beneficio euasisse palàm circumferebat. Profectus deinde ad Atheniensium classem, ab ea cognouit Mindarum ac Pharnabazum sub Cyzico considere. Ex quo milites hortatus est, ut antequam commeatus omnis deficiat, cum hostibus audacter manus conserant. Sicq; recreatis animo socijs, ac instructa classe, primus ipse cum triremibus quadraginta, alijs à tergo sequentibus, hostes inuadit. Alijs itaq; interim superuenientibus, impetum

Tissaphernis hortus Alcibiades.

Alcibiades patriæ reconciliatur.

pet um nō sustinuere Lacedæmonij. At Alcibiades classe inimicorum dissipata, copias in terram disposuit, Mindarumq́; & Pharnabazum (qui cum terrestri exercitu in littore classi auxilio erant) strenuè inuadit: tandem interempto Mindaro, Pharnabazum fugauit cum uniuerso exercitu. Et Cyzico statim post uictoriā potitus est. Ea pugna, præter maximam cæsorum ac captiuorum copiam, ne una quidem ex tam ingenti classe nauis euasit. Pharnabazus autem statim reparato exercitu, Abydenorum fines inuadit. Cui cum Alcibiades cum Thrasyllo altero Atheniensium duce obuiam fieret, commisso acriter prælio, ingentiq́; edita cæde hostes fugauit. Postero quidem die erecto uictoriæ trophæo, Pharnabazi regionem inuadit: populatusq́; cuncta, cum ingenti præda & captiuorum multitudine in castra redijt. Facta erat interim à Chalcedonijs defectionis spes, cum ad urbem cum copijs se admouisset. Pharnabazus, ut obsidionem dissolueret, copijs cum Hippocrate coniunctis, hostes prælio disturbat. Quod cum uidisset Alcibiades, in Hippocratem irruit: eum'que post ancipitem pugnam superauit, ac Pharnabazum in fugam uertit. His fugatis, quoniam pro alendo exercitu pecunia maxime indigebat, relicto ad obsidionem exercitu, traiecto'que Hellesponto, Selybriam urbem sua industria uindicauit: & comparata pecunia, relictoq́; in urbe præsidio, ad Chalcedonem cum copijs reuertitur. Obsidentes interea Chalcedonem ad deditionem compulerant: quæ in Alcibiadis aduentu firmatis conditionibus, in Atheniensium potestatem redacta est. Hæc dum agerentur, renunciatum est Byzantios defecisse. Tum Alcibiades nullo intermisso itinere, continuò eò transuolat cum exercitu, oppidum terra mari'que obsedit, demum urbe potitur. Compositis ita rebus, tot'que partis terra mari'que uictorijs, ad patriam reuisendam grandi iam desiderio trahebatur. Quare omni postposita mora, classem spolijs et hostiū armis refertā ascēdit, breuiterq́; Pyreæū ingressus est. Et quoniā ab exilio redibat, è puppi descēdere haud uoluit donec ipsum Euryptolemus nepos familiaresq́; hortarētur.

Mindari mors.

Chalcedon obsessa.

Selybria.

Byzātij obsidio.

Reditus in patriam.

Qui tanto omnium plausu ac lætitia exceptus est, quantam uerbis explicare nemo facile posit. Igitur habita in foro cõcione, moleste de exilio questus, in fatum suum tamen omnia referens, de rebus à se gestis, partisq; uictorijs copiosè disseruit. De bello etiã gerendo constanti animo populum hortatus est. Peracta itaq; cõcione, uniuersoq; ciuitatis consensu restitutis primò rebus omnibus, reuocatisq; ab eius capite execrationibus, terra mariq; Atheniensium dux factus est. Cui priusquam ad bellum se accingeret, occasio quædam magnæ gloriæ se obtulit. Erat enim tempus celebrandorum Eleusinæ Cereris sacrorum, ad quam, Decelia urbe à Lacedæmonijs muris ac præsidio munita, transitus non tutus erat. Alcibiades ergo per medios hostes sacrum agmen ducere statuens, per opportuna loca præsidijs dispositis, speculatoribusq; constitutis, cum solenni pompa armis sacrisq; decorata, transitum sibi fecit. Perfectisq; mysterijs, ac nemine resistente, cum incolumi agmine in urbem sospes lætusq; reuertitur. Tot itaq; rebus fœliciter actis, in tantam se extulit elationem ac superbiam, ut ciuitatis principum nemo fuerit eo tempore, qui eius ambitionem audaciamq; non formidaret, contenderetq;, ut quos uellet quàm primũ secum acceptis, ex urbe in expeditionẽ decederet. A Pyreæo itaq; soluens, apud Andrum Lacedæmoniorum fugauit præsidiũ: urbem tamen intactam reliquit. Hinc inimici aliam instituêre accusationem: quod urbem capere noluisset, cum potuerit. Facile aũt hoc à populo creditum est, quia quot quantisq; laboribus pro conseruando exercitu torqueretur, haud sciebat, maximè dum Persarũ rex Lacedæmonijs auxilio esset. Exinde igitur beneficiorum obliti Athenienses, in pristinũ incidêre odium. Et quia ab exercitu discesserat, apud Ephesum, non ab re tamen, relicto Antiocho, non tam in arte militari tamẽ quàm maritima perito, quod ob discessum clades ingens suscepta esset, maximè à Thrasybulo accusabatur. Alcibiades itaq; populi irã metuens, audiensq; Tydeum, Adimantũ, Menãdrumq; duces, eius in locum suffectos, collectis paucis nauibus in Thraciam secesit: ubi multis factis populationibus, exercitum

Eleusinæ sacra.

Alcibiadis insolentia.

Rursus populare odium incurrit.

tum ditauit. Confidentib. interea Atheniensiũ ducib. ad Capreæ flumina, nulla cum militari disciplina, nullo cũ imperio, in mari importuoso, nec tuto: Alcibiades, qui parum inde aberat, duces adit, de rebus gerendis fideliter monet, illinc abire persuadet. Consilium hominemq; spernunt duces: & quod credere nollent, paulo post à Lysandro Lacedæmoniorum duce capti, cæsi, fugatiq; penè omnes fuere. Paruoq; interiecto tempore, Lysander idem uictor Athenas subegit, mœnia diruit, nauesq; omnis cremari iussit. Alcibiades in Bithyniam fugiens, à Thracibus circundatus, & pecunia & rebus omnibus exutus, ad Artaxerxem Persarum regem confugere deliberans, ad Pharnabazum eius ducem primò se contulit, à quo perhumaniter susceptus est. Lacedæmonij interea uictores, Alcibiadis ingenium formidantes, Athenarũ urbem nunquam subactam fore arbitrabantur, nisi homo ille turbulentißimus, acerrimusq; populi concitator, è medio tolleretur. Quamobrem ad Pharnabazum scribẽtes effecere, ut Mageo fratri barbarus ille, & Susametri patruo negocium committeret. Hi Alcibiadem in quodam Phrygiæ oppido cum Tymandra scorto repertum, domo undiq; satellitibus circundata cũ aggredi non essent ausi, parietibus ignẽ iniecerunt. Ipse inopinata re perculsus, inuoluta ad brachium chlamyde dextera ensem tenens, per medios hostes erupit. Illi propius se admouere timentes, sagittis eminus eum confoderunt. Cui Timandra pro facultatibus iusta persoluit. Sunt tamen qui non à Pharnabazi militibus Lacedæmoniorũ gratia, uerùm ab alijs quibusdam, quorum cum sorore concubuerat, interemptum fuisse arbitrentur.

Athenæ captæ.

Alcibiadis mors.

MARTIVS CORIOLANVS.

ARTIVS patre mortuo, sub Volumnia matre uidua educatus, ingentes ad uirtutis opera motus ab ineunte ætate indicauit. atq; in ipsa pueritia ad omne pugnæ genus corpus exercens, cursu agilis, in pugnãdo atq; capiendo ualidus, omne armorum genus simul libentißime pertractabat. Quisquis autem de animi

Martij indoles.

ſecũ præſtantia & uirtute contendebat, ſuperatũ ſe profectò, & roboris illum eximij, nulliq́; ceſſurũ labori eſſe profitebatur. Exacto *itaq;* Roma Tarquinio, *et per uarios bellorũ euentus plurimũ agitato,* Martius *prima mœrens ſtipẽdia in eo bello (quod* Tarquinius *plurimis* Latinorũ Italorũq; *in auxilium accitis, tanquã extremam iactans aleã aduerſus* Romanos *geſſit) ſpectante dictatore,* Romanũ *ciuem ſuccumbentẽ, confoſſo hoſte ſeruauit.* Quamobrem *querna ab imperatore corona donatus eſt. & fortitudinis ſibi accumulationẽ proponẽs, ex nullis in poſterũ bellis ſine corona aut præmio receſſit.* Gaudebat *itidẽ ſummopere, ſi quando coronis honeſtatus à matre poſſet aut ſpectari, aut ab eadem præ gaudio lachrymante cõplecti: cuius precib. quoq; uxorẽ duxit.* Erat *eo tẽpore non parua inter diuites et plebẽ exorta ſeditio.* Nam *grauia et intolerabilia à fœneratorib. patiebantur inopes.* Ex *quo turbulentiſſimæ erãt in urbe querelæ, et inter primores etiam diſcordia fluctuabat, quoniã pleriſq; mitius aduerſus inopes agendũ eſſe dicebatur.* Alij *uerò, ex quib. et* Martius *erat, ſedandos aſſerebãt reprimẽdosq́; eſſe contra leges temerè inſurgentiũ animos.* Ex *quo nonnunquam frequens cogebatur ſenatus, nec finis tamen aliquis rebus laborantibus inueniebatur.* Pauperes *itaque uniuerſi relicta urbe, in montem trans* Anienem *ſeceſſerunt.* Clamitabantq́; *à diuitib. ſe eiectos eſſe: ac propterea neq; in urbẽ amplius redituros, ut pro diuitibus uulnera mortemq́; ulterius ſuſciperent.* Iniecit *ſanè ea res pauorem patribus.* Quorũ *iuſſu multis hinc inde miſſis oratorib. tandemq́; conciliatis rebus, plebs impetrauit uiros quinq;, quorũ opera uti liceret in poſterũ, quos tribunos appellauit.* Martius *aũt, quia nobilitati ſemper plus fauebat, animaduertens cõualeſcentem plebem, optimatũ minui dignitatẽ maxime triſtabatur.* Hortabaturq́; *patricios, quib. illa plebis recõciliatio etiã odioſa fuerat, ne pro patria dimicãdo ſe à plebeis ſuperari paterentur.* Ea *nanq; tẽpeſtate aduerſus* Volſcos *bellũ erat, et ad* Coriolorũ *oppidũ* Cominius *conſul caſtra poſuerat.* Cõtracto *igitur extrinſecus auxilio* Volſci *p muris, et extra caſtra in* Romanos *erũpere*

Martius corona querna donatus.

Plebis ſeceſſus.

Tribuni.

pere intendunt. Dũq; in auxiliarios cõsul fertur, oppidani acriter in obsidentes erũpunt. Iamq; Romanorũ fuga cernebatur: ubi cũ paucis admodũ, sed ingenti cũ clamore prouolans Martius, cũ aspectu horribili, tũ uocis tonitru, et manus fortitudine, strenui militis operã nauauit: et non solum hostiũ repreßit impetũ, uerùm ingenti cæde edita, paucis eum sequentib. superatis saltu portis, in oppidum irrupit: atq; alijs quoq; intrò receptis, in Romanorũ illud potestatem redegit. His aũt peractis, nonnullos secum aduocans, quo loco hostes in consulem irruisse intelligit, eò se confert. Eum ergo cũ resperſum sanguine, feßũq; labore cernerent, tristi animo fuere plurimi. Ast ubi consulẽ salutauit, et oppidũ captũ fuisse nũciauit, resumptis animis omnes bellandi signũ dari conclamabãt: nondum enim cum auxiliarib. conseruerãt. Dato aũt signo, primã in Antiates aciẽ Martius impetrauit: quos dũ impetu horribili aggreditur, acriter uulneratus est. Quare feruentius excãdescens, multis desideratis, plurimis captis, demũ hostes fundit, fugat, palãtes que fortiter inseqtur. Postero dię cõsul Martiũ pro cõcione extulit, et in fortitudinis suæ præmiũ insigni eũ donauit equo, ac decẽ sibi ex omnib. tũ reb. tũ captiuis tũ equis priusq̃ in alios præda diuideretur, largitus est. Laudes ipse cõsulis equũq; libenter accepit: reliqs aũt, ut unusquisq;, pro portiõe sua cõtentari se dixit. Liberationem tantũ amici sui unius ex Volscis precatus est. Admirantib. omnibus inuictũ eius nõ minus pecunijs quàm bellorũ periculis animum, Cominius consul inquit: Martius postq̃ diuitias animi generositate contempsit, illi profecto dabimus quod in posterũ ei nulla adimet uetustas: et ob Coriolorũ ab eo captũ oppidum, Coriolani cognomẽ ipsi indidit. Finito igitur bello, ad nouas dissensiones contra nobiles deuenere turbulentißimi homines. Criminabantur enim illos, quod ad inueteratæ inimicitiæ ultionis solatiũ, ut fame interirent, cariorẽ annonã fecissent. Dũ hæc asperius à plebe circũferrẽtur, Veliterni supplices oratũ ueniũt, ut eò coloniã demittãt Romani: quoniã morbo uix decima pars ciuitatis supererat. Hinc uenisse senatui uidebatur dissoluendæ dissentionis tempus. Sicq;

Martij uirtus.

Martij uirtutis præmia.

Coriolani cognomen.

multis detrectantibus, habito delectu, coloniam mittendam, reliquosq; iterum educendos in Volscos decreuit. Stantibus in ambiguo rebus, Martius quos potuit secũ sumptis, in Antiatem agrum incursione facta, cum ingenti præda sospes reuersus est. Hæc res plebi maximo odio fuit, ceu gloriæ illius inuidenti, qui semper aliquid aduersus eã moliebatur. Martius itaq; animi plenus, fauẽte senatu & patriciorũ ordine, consulatum petit. Timens autem multitudo, ne à tãtæ autoritatis uiro plebeia imminueretur potestas, petenti cõsulatũ denegauit. Senatus id ægrè tulit, nec ullo pacto mederi potuit, quin ob id Martius plebi acerbißimè infensus, ab urbe secederet. Aduenerat interea Romam copia non parua frumenti: ob quam plebs aut largitione, aut re alia gratuitò penuriam sibi persuadebat, dissensionemq; euasuram. Et propterea circumfusa multitudo pro curiæ foribus, annonæ exitum expectabat. Contrà Martius instat, patresq; hortatur, plebis audaciã compescant, ne'ue contumaci semper morem gerant. Tribuni huiuscemodi sententia excandescentes, ut causam dicat, per lictores Martium monẽt: Quos cũ spreuisset, inuasit dolor: irruũtq; unà cum ædilibus, ac Martiũ capiunt. Fit tumultus, pelluntur tribuni, cæduntur'q; ædiles, fluctuat undiq; populus. Senatus ciuitati timẽs, uocata ad cõcionem plebe, benigna eam oratione cõpescuit. Instant acrius tribuni in Martium, tanquam in seditiosum turbulentißimumq; dissensionum excitatorem. Ille autem silente populo, non leni oratione obiecta diluit, uerùm uocis asperitate, aspectus'que acerbitate odiosam & conuiciosam potius habuit orationem. Tribuni his uerbis accensi, post multas contentiones, perpetuo Martium exilio damnauere. Martius nullum mœroris aut tristitiæ signum præ se ferens, matrem prius, inde uxorem paulùm consolatus, ab urbe seceßit. Erat ei cũ Tullo Amphidio ex Antiatibus nobiliore inimicitia: & quia Rom. populo infensior etiam hic erat, eũ supplex ac mutata ueste adijt, exilij causam exponit, fidẽ dat, pollicetur se contra Romanos omnia facturum. Mirificè lætatur Tullus, dat dexteram, ac non parum cum Volscis sibi sperandum esse

Martius cõsulatum petit.

Tumultus in urbe.

Martij exilium.

esse hortatus est. Erant tunc annuæ cum Romanis induciæ, propterea belligerandi occasionem quæritabãt Volsci. Et quũ à pompis Romanorũq; spectaculis Antiates, qui uisendi gratia accesserant, turpiter expulsi fuissent, iniuriam hanc Tullus populo uerbis exagerat, plebem exasperat in Romanos. Quibus rebus belli duces creantur Tullus & Martius. Is igitur dum cætera ad expeditionem comparantur, cum expeditis aliquot Romanum agrum inuadit. Et longè lateq; populatus, tantam prædæ uim abduxit, ut omnis Volscorum uehẽdi labore lassaretur exercitus. Patriciorum tamen agros à præda, omni studio seruauit intactos: ut acrius inter eos ac plebẽ iurgia excanderent. Ergo ob rem bene gestã, imperij summam Tullus foris Martio tradit: ipse ciuitati præsidio esse, exercituiq; necessaria suppeditare uelle promisit. Porrò animosior inde factus Martius, Circæũ in primis Romanorũ coloniã per deditionẽ recepit. mox Tolerinos, Vicanos, Pedanos, Bolanosq; Circæis suppetias ferẽtes subegit, bona diripuit, et in seruitutẽ redegit corpora. Sũmis tunc laudib. efferebatur à Volscis Martij nomen. Itaq; ulterius procedens, Lauiniũ obsidione cingit: qua dimissa, ad urbẽ pergit, ad Clœliasq; fossas castrametatus est. Quibus rebus omnia Romæ turbulenta, omnia timore & mœrore plena latissime erant. Tandem de reconciliando Martio consilium capitur à senatu. Mittuntur legati, quibus pro illatis sibi iniurijs acerbè respondit: pro Volscis autem, nullum bello finem impositurum se, nisi urbem & usurpatum Volscis agrum restituant. datis' que ad consultandum triginta diebus, ex agro castra dimouit. Hanc tam longam dilationem Volsci ægrè ferentes, in maximam aduersus eum maleuolentiam exarserunt: asserentes, hostibus ad defensionem nimis longum dedisse spacium. Martius interea Romanorum socios bello lacessebat, quorum septem subegit urbes: donec ad præstitutam diem in agrum rursus cum exercitu se cõtulit. Ad quem legati primùm, sacerdotes deinde, aruspices rursum, editui postremo uates (uetusto Romanorum more) uenerunt, orantes ut ex agro discedat, deponat arma: ac effecturos omnia apud sena-

Martius Antiatũ dux.

Romanorũ legati ad Martiũ.

tũ pollicentur, iusta si deposcat. Quib. quia nihil mitius respõdit, timor rumorq; urbem occupauerat: circumfluit turba, matronæ supplices templa frequentant, ad Volumniamq; se conferunt, et ut patriæ consulat propè ruenti, ut ciuium, ipsarumq; saluti & gloriæ occurrat, orant. Quibus, expertem se non esse (respondit) publicarum calamitatum, ac domesticarũ quidem esse principem: tamen quicquid miseræ liceat matri, facturam se. Et acceptis pueris, unà cum Vergilia uxore, & mulieribus quàmplurimis, castra petit. Quarum miseranda facies, et habitus, hosti reuerentiam simul & silentium iniecit. Non tulit Martius diutius matris uxorisq; lachrymas, uerùm suggestu desiliens, accitis Volscorum primatibus, matris preces mandataq; audiuit. Ast cum uelut mutus et inexorabilis appareret, pedib. aduoluta mater cũ Vergilia et filijs, patriæ pacẽ salutemq; orant. Tum Martius matrem erexit, ac Vicisti, inquit. Et pauca cũ eis seorsim loquutus, in urbẽ remisit. Postero autem die, multis tamen id ægrè ferentibus, haud uero iccirco obstantibus, exercitum abduxit. Vbi Antium redijt, Tullus, qui grauißimo eum odio persequebatur, in necem illius qui conspirassent aliquot secum habens, rationem gestorum reddere, magistratuq; sese abdicare iußit. Cui cum respondisset, cunctis iubentibus Volscis imperium se inijsse, ac ijsdem edicentibus quoq; dimissurum, rationemq; redditurum: conuocata concione, ita à seditiosis conclamatum est, ut assurgenti Martio nulla daretur purgandi sui facultas. Quin acrius etiã insistentes, impetu facto Martium trucidarunt. Eius tamen mors non æquè Volscis omnibus grata fuit. quod ex hoc uel maximè patuit, quum ad funeris celebrationem è ciuitatibus concursum sit: eiusque sepulchrum honorificè fuit armis & spolijs exornatum. Et licet à Romanis nullum ob eius mortem signum emicuerit, matronis tamen ut illius interitum deflerent ad decimum usq; mensem (ut in maiori quoq; funere fieri consuerat) impunè concessum est.

Martij in matrem pietas.

Martius trucidatur.

COMPARATIO.

Exposita hactenus istorum uita, mores iam nunc conferendi

sunt:

sunt: et maxime, quoniã plures Alcibiades uictorias habuit, licet in utriusq; praesentia bellicae res utiq; floruerint; et in absentia debilitatae sint. Reprehẽdebatur in Alcibiade adulatio, in Martio arrogantia. Qui cũ constans, et ab omni uitio integer esset, alter uersutus, callidus, fallendiq; artifex erat: cuius etiã dolus, quo Lacedæmoniorũ decepit legatos, maxime uituperatur. Martio etiã ascribitur, quod exul inter Romanos Volscosq; causa fuerit, ut graue oriretur bellum. Turpior etiã fuit Martij causa uertendorũ armorum in patriã, aliquorũ indignatiõe: alter uerò ob acceptas ab omni populo iniurias. Ille uniuersam uexauit ciuitatẽ, & ita se inexorabilẽ præstitit, ut in eã nõ modò nõ redire, uerùm euertere uelle uideretur. Alcibiades quamuis extorris, patriæ tamen potius profuisse quàm nocuisse dicitur. Hic suis semper nimiũ cupiditatibus inseruiebat, extortas ex corruptelis pecunias ad libidines effundẽs: alter integer, et constantissimus, à pecunijs abstinens, etiã sibi quæ iustè contigerant. uerùm in causis iudicandis asper erat, & arrogans: cuius morositatem, etiã de quibus bene merebatur improbabant. Alcibiades uerò sua ad se omnes comitate alliciebat: ita ut cũ magnis rẽp. aliquãdo affecisset calamitatib. sua affabilitate plerũq; imperiũ cum autoritae assecutus sit. Martius consulatũ quærens, cõuenientẽ suis operib. dignitatẽ, repulsam passus est: tamen cum Romanorũ dux esset, patriæ semper profuit, obfuit nunquã. Ille nõ nunq̃ patriæ dux incõmodauit: præsens tamẽ aduersarios utiq; superauit, absens inimicorũ calumnijs succubuit. Alter et præsens à Romanis dãnatus, et præsens à Volscis necatus est. cui illud imputatur, q matris potius lachrymis q̃ patriæ precib. à bello destiterit. Alcibiades populũ uidẽs gratia et precib flecti posse, in obseruãda multitudine studiũ adhibebat ex quo sæpius receptus honorib. afficiebatur: et deiectus æqore animo tolerabat iniurias. Martius uel nolẽs, uel nesciẽs, etiã suæ ambitioni obsequẽtib. parũ gratificabatur: et ideo insolẽtius pferebat iniurias. pecuniæ tamen abstinentissimus, et uitæ integerrimæ fuit: in qb. longe Alcibiadi præferendus est, qui incõtinentiæ semper et inhonestatis morbo laborauit.

THEMISTOCLES.

HEMISTOCLIS initium ex modicis fuit parentibus. Nã ex Neocle Atheniẽse uiro haud claro, et Abrotono Threicia matre non iusta: siue ex Euterpe Caria, aut Alicarnassea (ut alijs placet) natum fuisse ferunt. Hic ab ineunte ætate uehemens fuit, prudensq; ac animi plenus, adeò ut maximũ semper & illustre aliquid meditaretur. Qui cum à disciplinis animum sibi relaxare liceret, non puerilibus ludis, uerum in componendis defensionibus, & puerorum accusationibus uersabatur. Cuius ingenium præceptor cum admiraretur, dixisse fertur: Grande aliquid, aut triste profectò Themistocles patriæ futurus es. Erat tamẽ ad ingenuas artes percipiendas ingenio tardus. Quod cum ab eruditis posteriori tempore obijceretur, respondiße ferunt: Se lyra canere, atq; psalterio uti minus scire, tamen obscuram paruãq; ciuitatem clarißimã reddidisse. Fuit Phrearij quoq; auditor, et Solonis etiã sectæ imitator. Et quamuis naturæ suffragio adiuuaretur, tamen eloquentiæ & eruditionis expers erat, ac magnas de se mutationes præstitit. dixisseq; sæpius cõstat, Rudes pullos in optimos equos adhibita diligentia euasisse. Asserunt plerique, à patre hunc ob rei domesticæ profusionem fuisse repudiatum. quod ueritati quadrare minime uidetur: quando solicitus erat, ne in capessenda rep. ab eiusdem studiosis inutilis iudicaretur. Cui cũ gloriæ et honoris cupiditate se dederet, maximas sibi conflauit æmulationes: cũq; Architele et Aristide primarijs uiris inimicitiã habuit. Et ob Stesileam uenustißimã mulierem cum Aristide parũ fuit in gratia. Erat sanè & gloriæ et ambitionis ardentißimus, Miltiadisq; uictoriæ in Marathone æmulator, adeò ut Miltiadis trophæum somnos sibi sæpius ademisse diceret. Quare omni conatu operam dabat, ut cõtra Aeginetas bellum gereretur. Consuluitq;, ut quæ ex argentifodinis pecuniæ proueniebant, non in plebem diuiderentur, ut moris fuerat: sed in comparanda classe erogarentur. Cuius consilio centum ædificatæ sunt triremes. Paulatim itaq; iuuentutem

Themistoclis ingenium.

Gloriæ ac uirtutis studiũ.

tutem exercendo, peritiſſimos belli naualis Athenienſes fecit. Quæ res quantæ fuerit uniuerſæ Græciæ ſaluti, in Perſico bello abunde patuit. Hunc igitur Themiſtoclem alij munificum, alij nimis parcum fuiſſe ferunt, adeò ut etiam quæ ſibi dono mittebantur cibaria, uendere ſolitus ſit: ac Philidem equorum nutritorem obiurgarit, quod equum dare negaſſet, quem dono poſtulauerat. Ferunt etiam Epiclem citharœdum rogaſſe, ut apud ſe artem exerceret, quo à pluribus domus eius frequentaretur, ac inde clarior ipſe euaderet. Ambitioni itidem indulgebat: nec ueritus eſt cũ Cimone, uiro nobiliſſimo ditiſſimoq́;, Olympiam cum perueniſſet, tabernaculorũ apparatu concertare. Fuit tamen multitudini gratus, & in iure dicendo ſeuerus. Qui cum prætor eſſet, à Simonideq́; præter æquum aliquid rogaretur: Neq; tu bonus, inquit, poëta eſſes, rationem ſi contemneres numerorum:, neq; ego prætor, ſi legibus cuiuſquam preces anteferrem. Demũ cum populari gratia & opibus longè floreret, Ariſtidem eius æmulum † teſtarum ὀστρακισμῷ
ſuffragio eiecit ab urbe. Poſtea uerò ob Medorum apparatũ cum de imperatore deligendo cõſultaretur, Epicidem, qui tum obtenturus putabatur, à munere deiecit. Magnopereq́; laudi fuit ipſi, quod cum à rege legati Athenas mitterentur, ut bellum indicerent, interpretem interimi iuſſit, quod Græcorũ lingua ad barbarorum nutum uteretur. Arthmium quoque Zeliten, eiuſq́; liberos & genus omne infamia notari fecit, quod ex Medis aurũ in Græciam Bellum Per-
intuliſſet. Verùm illud maximũ fuit, quod Perſico imminente bel- ſicum.
lo, cuius ab Athenienſibus dux delectus erat, Græciam omnem beneuolentia ſocietateq́; copulauit: ſuiſq́; conſuluit, ut relicta urbe claſſibus ſe defenderent. Ex quo in Artemiſiũ miſſus, anguſtias quaſdam cum Eurybiade, cui à Græcis & Lacedæmonijs potiſſimum imperij ſumma demandata fuerat, tutatus eſt. Sed cum nunciatũ eſſet Leonidam ad Thermopylas oppreſſum, ac terreſtri trãſitu Xerxem eſſe potitum, in Græciam ſe receperunt. At Xerxe paulo pòſt Phocidem inuadente, ac Phocenſium urbes incendio deuaſtante, populum ſubinde hortando ſollicitandoq́; eò tan-

dem adduxit, ut de bello oraculum consuleret. cui cum responsum esset, Ligneis mœnibus se tueri posse: Themistocles mœnia lignea, naues portendere interpretatus est. Approbata ergo huius expositione, Athenienses ualetudinarios ac imbellem aliorũ turbam dimisere, partemq; Trœzenam deuexerunt: iuuentus reliqua, quiq; pollebant uiribus, paratis triremibus Salaminam applicuere. Ipse uero cũ Eurybiade et principibus alijs multa de bello et Græciæ salute deliberans, tãdem in suam sententiã uniuersos traxit: nempe ut in ijsdem quib. erant angustijs, nauali prælio decertarent, nec in apertum distrahi se sinerent, ne ab hostium multitudine circundarentur. Subinde hoc strategemate utens, per Sicinum certiorem facit Xerxem, Græcos omnes ad fugam paratos esse: Ideoq; monet, hortatur que, dum animus illis in ambiguo est, dumq; formidant, trepidos adoriatur. Callidè enim hoc egit, ut hostiũ multitudini cum paucis in loco arcto esset congrediendũ. Sicinus aũt Persa erat genere, & liberorũ Themistoclis pædagogus, Regiq; notus. Qui ut ab amico cuncta percepit, classiarijs imperat, ut hostes adoriantur: ipse uerò cum exercitu ad littora descendit. Themistocles interea duces et trierarchos ad præliũ hortatur, excitat, inflammatq; cunctos. Ecce hostes irruunt, acriter pugnatur, cadunt Persæ, & in fugam uertuntur: talemq; Græcis communi fortitudine, ac Themistoclis consilio, qualem nulla unquam secula uidere, dant uictoriam. Non tamen propterea Xerxes animo deficiebat. Et Themistocles quo pacto iterum regem falleret, animo solicitabatur. Fuerat autem inter captiuos inuentus Arnax quidam ex regis eunuchis: seorsim hũc monet, ut regẽ adeat, seq; de ipsius salute solicitum esse affirmans. dicat Græcos ad Hellespontum esse nauigaturos, ut pontem dissoluant, & reditum impediant. proinde eò ut maturet, transeatq; dum potest: neq; enim alioqui fore, dum uolet, ut liceat. Hoc nuncio attonitus rex, Mardonio cum exercitu relicto, ipse paucis comitantibus, magnis itineribus in Persidem euasit. Cognita ergo Themistoclis prudentia, Spartiatæ lauream illi prudentiæ dedere, eumq; eximio totius urbis

Callidum strategema.

Xerxis fuga.

bis curru donauerunt. Ferunt eum ſemel ad Olympiam celebritatem profectum, tanta omnium admiratione & applauſu exceptum fuiſſe, ut præ lætitia dixiſſe conſtet: Laborum meorum quos pro Græcia obiui, nunc quidem fructum conſequor. De induſtria uerò quandoque, ut autoritate maiore eſſet, in eam diem qua nauigaturus erat negocia & collocutiones omnium differebat. Iactitabat ſæpenumero, ab Athenienſibus ſe non honeſtari, uerùm in periculis acciri, & diſcrimine tranſacto haud amplius dignoſci. Seriphius quidam ei cùm iurgiò obieciſſet, quod non ſua ipſius, ſed patriæ gloria ſe iactaret: Nec ego, inquit, ſi Seriphius eſſem, ignobilior iudicarer: nec tu ſi Athenienſis, clarior. Ex ducibus quiſpiam cum Themiſtoclis rebus ſua aſſerebat geſta eſſe conferenda. Huic facetè reſpondit: Operoſus quidem dies, cum Feſto ſemel contendebat, quod magnis ipſe ſemper laboribus ac negocijs afficeretur, ille uerò quiete ac ocio oblectaretur. Cui Feſtus, Ni ego fuiſſē (inquit) nec tu extitiſſes. Sic ego à uobis ſi abfuiſſem, ubi uos nunc eſſetis omnes? Salſè itaque urbaneq; in eum iocatus eſt. Et filiū ſuum longè Græcis omnibus potentiorem eſſe dicebat: quoniā Græcis Athenienſes, Athenienſibus ipſe, ipſi uxor, uxori filius imperitaret, cuius erat deliciæ. Volebat autē ſibi præcipuum ſemper aliquid uendicare: ex quo agrum uenalem proſcripſit, quodq; probus illi uicinus eſſet per præconem nunciari fecit. Cum filia à nonnullis in matrimonium peteretur, frugi & induſtrium antepoſuit diuiti: uirum ſe pecunijs carentem quæſiuiſſe dicens, potius quàm carentes uiro diuitias. Fugatis autem barbaris, urbem mœnibus circundare decreuit: quod dum faceret, à Lacedæmonijs criminatur, præter fœdera factitare. Hic ergo ueluti ſe expurgaturus, Spartam proficiſcitur. Dat interim negocium, ab opere ne deſiſtant. Querūtur Lacedæmonij, oppidū muris cingi: ipſe inficias it. et ut operi faciūdo morā adijciat, petit aliquos eò proſpectū mitti. Agit clàm cum ciuib. ut miſſi pro obſidibus habeantur, donec redeat. re Spartiatis cognita, illæſus dimitti tur. Poſtq; uiſa loci opportunitate, Pyreæum ad urbem muris ad-

Apophthegmata.

Mira Themiſtoclis aſtutia.

iun-

iunxit: & ad mare terram accõmodans, grande aliquid urbi per nauticã potentiam futurũ extimauit. Exacto è Græcia Xerxe, & rebus admodum compositis, à Lacedæmonijs odio haberi cœpit: qui Cimonem in amore ei & honore prætulere. Premebatur etiam per id tempus sociorum inuidia, quod ex insulis pecuniã extorsisset. In quem Timocreon poëta Rhodius acriter inuectus est. Opus igitur fuit Themistocli ob detrectatorum inuidiam, res à se gestas sæpius in concione commemorare. tamen testularum suffragijs in exilium deiectus est. Et quia Argis cum Pausania exule sibi erat consuetudo, proditionis eum damnauere. Inde ciuibus scripsit: Vt alijs fortasse dominaretur, se in proditionem potuisse incidere: non autem ut se & Græciam omnem in seruitutem daret. Tamen delatorũ impulsu, uti comprehenderetur, populus aliquibus negocium dedit. Quo cognito, primùm Cercyram se contulit: inde ad Admetum Mollosorum regem: postea in Asiam, multis secum exportatis nauigauit. Centum ei asserunt fuisse talenta, quum uix tria habuisset in bonis, ad rempub. priusquam accessisset. Cum in Cymam peruenisset, Ergotelem & Pithodorum (quibus quæstuosa uenatio ducentorum talentorum à rege si quis illum comprehendisset promissorum, futura erat) ad se capiendum esse sollicitos intellexit. Aegas igitur clàm profectus est, & apud Nicogenem hospitem suũ, clam paucos dies diuersatus est: à quo uehiculo inclusus, periculis liberatur. Inde ad Xerxem se contulit, qui tametsi (ut suprà demonstratum est) fallendi gratia de rebus ad se pertinentibus illum certiorem fecerat, humanissime tamen eum recepit. Apud eum igitur in tanta emicuit gratia Themistocles, ut si quis à rege quicquam impetraturus esset, huius intercessione uteretur. Demaratum etiam Spartiatam à regis gratia delapsum, ei reconciliauit. Tribus etiã ciuitatibus à Xerxe donatus est, Magnesia, Lampsaco, & Myunte. Paulùm tamen abfuit, quin à Pisidis, Epixijs superioris Phrygiæ præfecti subornatione trucidaretur. Recumbere enim in tabernaculo consueuerat in itinere. Semel itaq; cum tentoria exiccari iussisset, quod in flumen cum iu-

Exilium.

Themistocles ad Xerxẽ.

Demaratus.

mento decidissent, nocte sub ijs Pisidæ illum quiescere rati impetum fecere: & ipso non inuento, custodes comprehenderunt. In posterum autem Magnesiam incolens, diuitijs & honoribus auctus, tutius deguit. Cæterū cum Aegyptus fauentibus Atheniensibus ab rege defecisset, eum per nuncium monuit rex, ut promissa seruaret, Atheniensibusq́; bellum inferret. Themistocles hoc nuncio accepto, honestius sibi uitæ suæ finem ut imponeret ratus, ne patriæ bellum inferre uideretur, cum ex quinto & sexagesimo quo natus erat anno, temporis plurimum in administranda re pub. & imperijs contriuisset, epoto ueneno mortem sibi consciuit. Rex autem mortis causa cognita, magis hominem admiratus est: ac in eius amicos in posterum animo semper fuit perbenigno. Sepulchrum autem uiri Magnesiæ in foro illustrißimum extat. Themistoclis mors.

LVCIVS CAMILLVS.

VCIO Camillo quod consularis dignitas nunquam obtigerit, magnopere mirandum est: præsertim cū ob præclara eius facinora dictaturam quinquies, triumphum quater gesserit, atq; pro altero urbis conditore habitus sit. Sua tamen ipse uirtute emersit ad gloriam. Nam sub Posthumio Tuberto dictatore primùm merens, accepto in coxa uulnere, non uictus dolore hostium impetum retrusit, eosq́; terga dare coëgit. Pleraq; etiam alia obiuit munera. Et dum censor esset, effecit, ne uiduarum (quarum propter aßidua bella magnus erat in urbe numerus) nuptiæ spernerentur. Eius quoque opera orphani, prius immunes, ad pendenda uectigalia coacti sunt. Vexabatur enim magnopere ab impensis respub. & maximè ob Veiorum obsidionem. Quæ cum in longum produceretur, ferè exacto septennio, Camillus ex militarium tribunorum numero secundus, in Falerios Capenatesq́; cum exercitu missus, oppreßit. Protracta itaq; obsidione, ad decenniū Camillus dictator creatus, Faliscos iterū, Capenatesq́;, qui Veijs auxilio erant, deuicit. Statim inde ad Veientanā obsidionem profectus, cum animo meditaretur non nisi per cuniculos in urbem Viduarum sponsalia. Veiorum obsidio.

occultè posse perueniri, eò operã nauauit. cũq; iam ad cõsummationem essent, ipse ad muros oppidanos lacessebat: alij per subterraneas uias in arcem erũpentes, ingenti clamore ac strepitu egreßi, territis ac fugientibus ciuibus, urbem inuaserũt, Roma longè opulentiorem, et deliciarũ ædificiorumq; splendore illustriorẽ: quæ tamẽ non unquã de imperio et gloria cum Romanis certauit. Camillus hac uictoria elatior fortè factus, albis equis quadrigã trahentibus triumphauit. Quare cum superbè nimis agere uideretur, uel quod de dissociandis habitatorib. legi se opposuerat, à populo odio haberi cœpit. Tulerant enim tribuni rogationem, ut senatus populusq; bifariã diuideretur: & eorum pars altera Romæ habitaret, altera uerò in captã urbem coloniam ageret. Camillus occasiones, inijcientes hanc populi sententiã, perturbabat. Alia etiã odij causa fuit, in spolijs decimarũ exactio. Vouerat enim, urbe si potiretur, Iunoni spoliorũ decimas, direpta uerò urbe, de decimis nulla facta est mentio. Deposito igitur magistratu, tanquã prius fuisset uoti immemor, de decimis ad senatũ retulit. Populus id nunc acrius tulit, quàm si fuisset antea coactus. Demũ, quãtũ cuiq; par erat, inuitus in mediũ tulit. Rursus uerò deinceps tribuni plebis de diuisione facienda, coloniaq; mittenda legẽ excitãt. In Faliscos interim bellum oritur. Camillus assentiente populo, ad Falerios urbẽ exercitum ducit, rebus omnib. apprimè munitã. Dum forte astu obsidionem protrahit, Ludimagister quidam Camillo ratus gratificaturũ se, Faliscorũ filios sæpius sub muris per pomeriũ ducebat: alio die paululũ progrediens, mox redibat: sicq; singulis aliquot diebus faciens, tandẽ omnes ad Camillũ deduxit, asserens per pueros urbẽ se traditurũ. Camillus indignũ hoc esse existimans: Ducẽ, inquit, non aliena iniquitate, uerùm propria uirtute fortẽ esse oportere. Ideo hominẽ uinciri iußit, eiusq; uestimenta rescindi: ac uirgis cædendum pueris dedit, ut proditorẽ uerberib. affectũ in urbem agerent. Hæc Camilli magnanimitas tanta Faliscos admiratione affecit, tantaq; beneuolentia deuinxit, ut præterquàm quod eum seruatorẽ, deum atq; patrem appellabant, Romanis quoq; ultro se dediderint.

Veij Romanis opulentiores.

Decimæ Iunoni uotæ.

Ludimagistri Faliscorum perfidia.

diderint. Compositis iterũ iam reb. milites, qui de Faliscorum spolijs se ditatũ iri crediderant, quũ nihil sibi superesse lucri uiderent, Camillũ undiq; criminabãtur. Populus interea de diuidenda habitatione decerni petit. Ipse multitudinẽ coërcuit, legem ut abrogarent. Exasperatur in eum populus: accusaturq́;, æneas portas apud eũ ex Tyrrhenis spolijs inuẽtas esse. Ipse aũt filij morte domi detinebatur. Et cum uideret cõtra accusationẽ nihil sibi auxilij esse, tristis ab urbe discedens, deos precatus est, Si innoxius damnaretur, populum posse pœnitẽtia duci, operaq́; sua aliàs indigere. sicq́; absens aßib. X V millib. damnatus est. Verùm non ita multo pòst Romani Camilli desiderio laborarunt. Nam irrumpentib. in Italiam Gallis, et subacta iã Tyrrhenorũ regione, Clusioq́; urbe obsessa, Clusini rem Romanis per legatos indicauere. Miserũt igitur ex Fabiorũ gente tris Romani ad Brennũ Gallorum regem, eũq́; ubi bellare prius quàm digredi uelle cognouerunt, in oppidũ reuersi, Clusinos ut cum hostib. conferant hortãtur. Tum Clusinis in hostes erũpentib. ex legatis Q. Ambustus equo insidens, in Gallum quendam forma notabilẽ irruit, hastaq́; transfodit. Quem ubi Brennus cognouit, nihilo segnius collectis uasis (quia contra ius gentiũ bello se Ambustus immiscuisset) uersus Romã castra ducit. Cui cum Romani obuiã fierent, apud Alliam fluuium fusi sunt. Re aũt male gesta, ita terror Romanos occupauit, ut relicta urbe in Capitoliũ confugerẽt. Brẽnus aũt die tertia Romã cepit, omnesq́; trucidat, ædificia igne ferroq́; diruit, idq́; anno 300 et 60 ab urbe condita. Capitoliũ inde obsedit. Exulabat ea tẽpestate apud Ardeam Camillus. Qui patriæ misertus, omni studio Ardeates quoscunque ad arma capeßẽda pro communi salute hortabatur, ad pugnam'que mirabiliter inflammabat. Barbaros uerò qui interdiu regionem peruagati, uino soporeq́; iacentes paßim per castra dormiebant, noctu adortus est. Cũq; uallum superaßet, in quoscunq; obuios latè grassatur. Fugatis igitur Gallis, Romani omnes qui ab urbe euaserant, Camillum ducem petunt. Ipse, nisi iubentibus qui Capitolium seruabant ciuibus, magistratũ accepturum negat.

Camilli fuga.

Bellũ Gallicum.

Camilli reditus.

Tandem per Pontium Comitium obsessis, et Camilli uictoria, & Romanorum desiderium nunciatur. Illi his auditis, agitato consilio, Camillum secundò dictatorem designarunt. Iucundo animo à Pontio omnes mandata exceperunt, Camillumq; dictatorē uenerantur. Ipse autem iam collecta manu, ad aggrediendos hostes cuncta parabat. Interea Galli, conspecta uia per petram & prærupta loca, qua Pontius sibi iter quæsierat, media nocte taciti in Capitolium euadunt: & nisi sacrorum anserum clangore tumultuq; excubiæ eßēt excitatæ, à nullo perceptus fuisset Gallorū ingressus. Experrecti itaq; Romani, & omniū primus Manlius, Gallos transfodiunt, obtruncant, atq; è muro per petrā præcipitant. Depulsis ab arce hostibus, pars utraq; laborabat incommodis & septimum iam mensem obsidio occupabat. Quæ cum tædio iam Romanos affecisset, cum Brenno de pace componunt, ut solutis mille auri pondo ex urbe regioneq; penitus excedant. Delato itaq; auro, et iam in uehiculo posito, Camillus insperatò cum exercitu superueniens, urbem occupat, fœdera perturbat, & tanquam dictator, actorumq; ignarus, aurū eripit. Tumultuantur undique, fugitantq; Celtæ, Brennus in castra suos educit. Postridie illos Camillus aggreditur, hostes fundit, ac castra occupat: utq; dignum erat, recuperata patria triumphum ducit. Interea dum in urbis & ædificiorum instauratiōe solicitatur populus, à Secanis, Volscis, Latinisq; Romani bello infestantur, Tyrrheniq; ad Sutrium castra ponunt. Et quia à Latinis tribuni militum apud Martium montem ferro fameq; premebātur, Camillus tertiò dictator designatus, tribunis ut auxilio foret, eò cum exercitu properat. Cumq; lignorum copia Latini undiq; castra muniuissent, Camillus uentis opportunè spirantibus, iniecto igne castra corripuit. His confectis, in Secanorum agrum discurrens, & eorū urbe subacta, reconciliatisq; Volscis, ad Sutrium copias ducit. Quod cum à Tyrrhenis paulo antè occupatum fuisset, ultionem haud differens, antequam de eo fama spargeretur ad oppidum properat: idq; cum custodijs uacuum inuenisset, occupauit. Hostes qui per domos sparsi crapulæ & Veneri indul-

Pax cū Gallis pacta.

Triumphat Camillus.

ri indulgebant, turpiter trucidauit. Et sic Sutriũ, quod uno bis die captũ fuerat, deuictis et fugatis hostibus, tertij triumphi Camillo causa fuit. A' senatu paulo pòst, ob Manlij Capitolini procacitatem & superbiam, tribunus militum delectus est: sub cuius tribunatu idem Manlius dignum sua ambitione supplicium dedit. Erat iam æui maturus Camillus, quando sextùm inuitus tribunatum inijt, et cum L. Furio contra Prænestinos Volscosq́; castra mouit. Qui Lucius, ut dignum aliquid absente collega ederet, Camillo ægrotante, prohibenteq́;, cum hoste manũ conseruit. Itaq; cum uictus terga dedisset, Camillus è thoro prosiliens, collectis quàmplurimis, hostium impetum & persecutionem repreßit. Postridie uerò illius diei eductis copijs, commissoq́; prælio hostes deuicit, uallumq́; multa edita clade occupauit. Et quia interea à Tyrrhenis Sutrium bello iterum occupatum fuerat, omnibus qui Romani fuerant iugulatis habitatoribus: recuperata urbe, inimicorum partem ferro interemit, partemq́; fugere coëgit. Tusculani interim defectionis signa prodidere. Atq; huius etiam rei summa Camillo cõmittitur: quod intelligentes Tusculani, pœnitentia ducti, defectionem simulatione tegebãt. Quare Camilli opera in populi gratiam rediere. Erat in urbe Lucius Stolo, ea tempestate contra senatum seditionem excitans: cuius rei causa, Camillo quartò dictatura cõmittitur. Ipse, quia magni res erat discriminis, inter senatum & plebem, simulata ualetudine magistratum deposuit. Hæc dum agerentur, rumor increbrescit, Celtas iterũ traiecisse Adriacum, Romam ut obsidant. Cessat hoc rumore popularis seditio omnis, & uno omnium consensu quintò dictator Camillus creatus est. Erat certè iam octogenarius, uerùm nulla patriæ intuitu usus excusatione, militum delectum habuit: et ad Anienem fluuiũ maturans, dispositis prius insidijs, hostes irritans ad præliũ coëgit. Celtæ impetũ non sustinentes, per agros dißipati, perq́; inuia fugientes trucidantur: profligatoq́; tandẽ exercitu, castra amisere. Sicq́; tertio post captam urbem anno, & Gallorum irruptionem in Italiã, Camilli ope bellis modus impositus est. In magistratu tamen, quanquã

Sutrium bis captum.

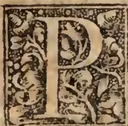
Camillus quartùm et quintùm dictator.

i 3 sine

ſine bello, Veltrana urbe potit⁹ eſt. Finito igitur bello externo, inteſtina ſeditio recruduit: adeò ut ex conſulib. alter popularis eligeretur. Cõtrà annitebatur Camillus: cui tribunorũ lictores manus inijcere moliuntur: propulſantur lictores. neq; propterea magiſtratum deponit Camillus, ſed accito ſenatu, deos primùm precatus eſt, ut quæ eſſet dicturus, reipub. bene uertant: Et ſi ſeditiones tollant, Concordiæ templum ſe poſiturum pollicetur. Multis tandem dictis ſententijs, ſancitum eſt, ut ex conſulibus alter popularis eligeretur. Hoc per dictatorem nunciato, populus ſenatui reconciliatur: Camillus grandi cum applauſu domum deducitur. Itaq; poſtridie congregati ſtatuunt, ut quemadmodum Camillus uouerat, Concordiæ templum in foro moliretur. Quam ob rem comitijs à Camillo indictis, Lucius Sextus primus ex popularibus conſul deſignatur. Sæuiebat tũ maximè in urbe morbus, quũ Camillus iam annis & autoritate uenerabilis diẽ obijt, plusq; deſiderij ac luctus quàm cæteri omnes qui ea tempeſtate obierant Romanis reliquit.

L. Sextus conſul popularis.

PERICLES.

PERICLEM cum Xantipo patre, tũ Agariſta matre inſignem Athenis fuiſſe comperio. Quæ cum ſibi per quietem, leonem partu edidiſſe uideretur, Periclem enixa eſt. Hic quia oblongo erat capite, ſculptores ne deformitatem proderent, caſſide eius caput uelabãt: & propterea à poëtis Schinocephalus appellabatur. Muſicis ſub Damone, aut (ut alij) Pithocle præceptore indulſit. Et Zenonis phyſici auditor fuit. Anaxagora quoq; doctore uſus eſt, à quo animi magnitudinem, et ad popularem potentiã aucupãdam, grauitate elatiorem accepit. Et quoniã Piſiſtrato tyranno forma pſimilis uidebatur, populo maximè fuit timori. Tamẽ ut rerũ ſuarũ ſtatũ cõmuniret, ac tyrãnidis euitaret ſuſpicionem, uidens Cimonem optimatum partes ſequi, ipſe populo adhæſit, & uulgum pauperesq; fouit. neq; propterea tamen de re omni habebat cõcionem, uerùm populi frequentiã ſatietatemq; aliquando fugiens, per amicos interdum negocia curabat. Cœnarum

Quia σχῖνον ſcillam uocant.

quoq; declinabat inuidiam: & in ipso uitæ cultu Anaxagorã secutus, si ad eloquentiæ fucũ philosophiã addidisset, omnib. sui temporis oratoribus excelluisset. Ex quo Olympiũ ei cognomen est inditum. Ferunt illius ætatis poëtas siue serio, siue ioco dixisse, illum modò coruscationes in concione effundere, modò ciere tonitrua, modò horrendum in lingua fulmen gerere. Verum ad dicendum tamen timidè accedebat, ne quod uerbum imprudenter elaberetur. Fuit cum Sophocle prætor. & cum formosum quondam puerum collega laudasset: Non solum, inquit, manus prætorem continentes habere decet, uerùm & linguã atq; oculos. Cum præterea laudaret qs in Samo interẽptos, Laudãdos esse inquit, q pro patria oppetierint, et ob hoc immortalitatẽ fuisse cõsecutos. Erat usq; adeò Pericles populari gratia munitus, ut contra senatũ niti non uereretur. Cimon uerò Laconũ studiosus, populari potestati aduersabatur: & propterea ostracismum est consecutus. id autẽ exilij est genus ad decenniũ. quo tempore cũ Lacedæmonij Tanagricũ agrũ inuasissent, Cimon Laconicã calumniã expurgare cupiens, ab exilio ciuib. occurrit. uerùm à Periclis familiarib. expulsus est, atq; omnes eius amici in acie perierunt. Pericles aũt minus eo in prælio corpori suo parcẽs, præter omnes fortiß. certauit. Re aũt male gesta in finibus Atticæ, populus grauioris belli infœlicitate solicitus, Cimonis desiderio torquebatur. Hoc Pericles animaduertẽs, ut multitudinis animos demulceret, Cimonem decreto reuocauit. Qui nõ ita multo pòst imperator cũ esset, in Cypro diem obijt. Timẽtes itaq; optimates Periclis potẽtiã, ad quẽ omnia deferebãtur, Thucydidẽ Cimonis affinem Pericli aduersaturũ constituerunt. Qui cũ in concionẽ cum Pericle sæpius descenderet, factionẽ illi cõtrariã excitabat. Pericles aũt uidens tẽpus aliud alios mores postulare, populo habenas relaxauit, et ad popularẽ nutũ rẽp. gerẽs, modò spectacula instruere, epulumq; præbere, modò celebritates inducere, atq; id genus honestis uoluptatib. ciuitatem lenibat. Atq; ut nauticã perciperent disciplinam, sexaginta quotannis triremes emisit, in quib. cuiuis uolenti (receptis in stipendium octo minis) naui-

Ostracismus.

Spectaculorum ac panegyrium usus.

nauigare fas erat. Posthæc mille homines in Cherronesum misit, ut sibi agrum diuiderent, stabilioremq́ue redderent prouinciam: in Naxum quingentos, in Andrum horũ dimidium, in Thraciam millia quinq; colonorum, in Italiam coloniã Sybarim, quam Thurios appellant, misit. atq; hæc eo consilio, ut à desidioso & nouandarum rerum auido populo ciuitatem leuaret. Quod etsi operæprecium ciuitati fuisset, et cæteris hominibus terrori, tamen ab inimicis & detrectatoribus id ei crimini dabatur. Ipse à laudabili nusquam opere desistens, indigestum & ignobilem uulgum ad artificiosas operationes accommodauit, & ita urbem uarijs repleuit artificijs, ut non minus qui militiæ & rei maritimæ indulgebant, quàm qui domi & in præsidijs erant, ex publicis bonis ratione aliqua iuuarẽtur. Atqui Thucydides tum uerò acrius instare, Periclem pecuniam publicam inquiens nequicquam profundere. Ipse igitur habita cõcione populum rogauit, an'ne multa expendisset: respondente uerò, plurima: Dona, inquit, meo tantum subscribantur nomine, & meis omnia sumptibus facta sint. Admirante populo eius animi celsitudinem, responsum est, omnia publico fieri sumptu, nec impensæ esse parcendum. Quare cum plurima inter eos indies orirentur dissidia, de decennali exilio certauerunt: & tandem illum eiecit Pericles, eiusq́; factionem euertit. Disiecta igitur ac dissipata ex urbe omni factione, & Atheniensium rebus optime dispositis, Pericles frena quæ antea populo remiserat coercuit: nec se ut prius mitem præbuit, uerùm dissolutam illam populi uiuendi licentiam paulatim cohibuit, et ad optimum quendam frugalioremq́; gubernandæ ciuitatis morem reuocauit. Quanquam autem ciuitatem diuitijs & potentia amplificasset, uitæ suæ tamen rationem habuit: ita seruata innocentiæ & integritatis dignitate, paternas ut opes neq; quæstus libidine cumularit, neq; desidia dilabi sit passus, ac pauperes multos suis copijs sustẽtarit. Et sedulo populi animos ad res maximas excitabat. Interea colloquium Athenis publicum instituere conatus est. Et nisi Lacedæmoniorum inuidia ingruisset, uoti fuisset compos. In imperijs uerò administrandis

Optimi principis animum attende.

Boni hæredis institutum.

dis maxime eius gloria fuit illustris. Dubia enim certamina non libenter adibat, quando nullam uidebat uictoriæ certitudinem. Et propterea Tolmidem iamiam multis fœlicẽ prælijs deterruit, Bœotiam ne inuaderet, quoniam integrum sibi id esse nõ uidebat. Spreuit autem ille Periclis consiliũ. Itaq; paulo post re male gesta, Tolmides cum non paucis fortißimis ciuibus suis desideratus est: ex quo quanti fuerit Pericles cõsilij, facile patuit. Ipse etiam Cherronesum à Thracum insultibus, ob collem à se inter duo maria munitum liberauit. Ac nõ solum Peloponnesum centum triremibus circumnauigauit, sed longius etiam prouectus, multos in mœnia repulit: atq; in Nemea Sicyonis hostibus fusis, trophæum erexit. ex Achaia quoq; militibus acceptis, superato Acheloo Acarnaniam subegit, Oeneadasq; in mœnia cõpulit. Demũ populato agro, magna classe munitus, Græcas urbes quarum auxilio iuuabatur obambiens, optime tractauit. Et barbaris terrorem inijciens, mare totum sub ditionem suam redegit. Sinopenses etiã, misso præsidio, in fide tenuit. Et Lacedæmonios semper suspectos habens, maximam copiarum partem ad rerum partarum custodiam contulit. Euboicos deficientes bellis infestauit. Mox cum audiret Megarenses è ciuitate eiectos, & Plistonacten Lacedæmoniorum regem cum exercitu in finibus esse Atticæ, eò copias deduxit. Nec propterea bello se inseruit, uerùm Plistonactẽ iuuenẽ muneribus corrupit: effecitq;, ut ex Attica exercitum educeret. Cõuersusq; statim in Eubœam Pericles cum quinquaginta nauibus, eos qui defecerant in ditionem redegit. Hestiensibus uerò è regione expulsis, eò ex Atheniensibus coloniã misit. Exegitq; Hippobotas ex Chalcidensibus. His peractis rebus, cum Lacedæmonijs annorum triginta inducias pepigit. Deinde contra Samios classem decernens, quod iußi à bello aduersus Milesios desistere, noluerant, acceptis obsidibus pueris quinquaginta, & puellis totidem in Lemnũ missis, & constituta populari administratione, expeditionem dimisit. Et cum paulo pòst recuperatis per furtum obsidibus Samij defecissent, commisso apud Tragias insulam prælio, Pericles quadra-

Periclis trophæum.

Plistonactes rex.

In Samios expeditio.

ginta nauibus munitus, septuaginta hostium triremes superauit: et illas persequendo, Samiorum portum occupans, urbem obsedit. Cumq; Phœnices audiret in obsessorũ auxilium festinare, præsidio ad urbem relicto, in auxiliares cõtendit. Interim Melissi consilio Samij erumpentes, multa edita cæde Athenienses fugauerũt. Quo accepto nuncio, Pericles suis suppetias tulit: deuictoq; ac superato Melisso, Samios aggere circundedit. Nono aũt mense urbe potitus, disiectis mœnijs, ablatisq; nauib. Samios etiã pecunia mulctauit. Subacta Samo Pericles Athenas rediẽs, laudatis qui in prælio ceciderãt, eorũ funus curauit. Et ob hoc benigne à mulierib. receptus, uittis ac coronis donatus est. Cui cũ ab Elpinice Cimonis sorore diceretur: Digna ne adeò corona sunt hæc tua ô Periles gesta? qui tot nos ciuib. priuasti, nec Phœnicib. aut Medis, ut frater meus, intulisti bellũ, sed sociã nobis urbẽ euertisti? Subridens itaq; Pericles respõdisse dicitur, Haud unguenti uetula cũ sis oblita es. Mox cũ Periclis consilio Corcyreis auxilio uenissent Athenienses cõtra Corinthios, Lacedæmonio quodam Cimonis filio duce, cũ decẽ nauibus quasi cõtumeliæ gratia præposito, à Corinthijs Athenienses apud Lacedæmonios accusantur. Aeginatæ similiter indigna Atheniensibus inferri sibi clamitabãt. Megarenses quoq; questi sunt, Atheniensiũ decreto se et comeatu et illorũ portubus prohiberi. Demũ itaq; Lacedæmonijs uisum est, Athenienses bello nõ esse infestandos, si contra Megarenses decretũ rescinderẽt. Et quia Pericles maxime aduersabatur, omnẽ in se belli inuidiam cõcitauit: effecitq; post multas hinc inde missas legationes, ne Lacedæmonijs obtẽperaret populus. Illi aũt arbitrati Athenienses nisi sublato Pericle nunq̃ sibi obsequuturos, ad eum deprimendũ inuigilabant: Archidamumq; ducem suũ cum sexaginta Peloponnensium millibus in Atticam miserunt. Pericles aũt periculosum esse existimans cũ tot copijs cõcertare, clausis portis, dispositisq; præsidijs, urbe se cõtinuit. Et quãuis præter multorũ consiliũ id faceret, q ad ignauiã ei et formidinẽ ascribebãt: æquiore tamẽ animo omnia perferebat, donec C. nauiũ classe cõparata, Peloponnesum

Contra Periclem insidiæ.

infe-

infestatum miserit. Ipse tamen ab urbe nõ discessit, quoad Peloponnenses motis ex Attica castris abierũt. Qui postea pedestrib. copijs in Megarensiũ agrum irruens, omnia populatus est. Et quoniã contagiosa lues quædã Athenas inuadens, urbis uires uehementer attriuerat, omnes ira in Periclẽ excandescentes, tantæ contagionis eum causam fuisse criminabantur, quòd eos intra mœnia coactos cũ agrestis uulgi colluuiõe coegisset. Ipse igitur ut calumnijs occurreret, reprimeretq; hostes, & ut ciuibus aërẽ mutare liceret, centũ & quinquaginta naues multis fortib. uiris cõpleuit. Ac ipso quidem triremẽ suam ascẽdente, sol obscuratus est. quæ res ut omniũ animos deterrebat, ita gubernatorẽ etiam dubiũ fecit. Hoc uidẽs Pericles, sua chlamyde illius faciẽ adoperuit: & an aliqd ex eo horrendum putaret, interrogauit. cũq; negasset: Quid ergo maius suspicaris, inquit, ex solis eclipsi? Itaq; classe aduectus, sacram obsedit Epidaurũ. Et nisi eum de spe exorta in classe pestis deiecisset, deditionẽ factura ciuitas uidebatur. Cũ igitur acrius incrudesceret lues, in Periclẽ omnes exarsere. Et quoniã ab obsidione minus discedere uelle uidebatur, ab imperio abdicatũ, talentis quinq; & decẽ, aut quinquaginta (ut alijs placet) Athenienses mulctauerunt. Qui cũ non hoc solum incõmodo premeretur, uerùm multis etiã peste amissis necessarijs, et ob filij grãdioris secũ simultatem, minus in posterũ lætus uixit. Xãtippo aũt illi nomẽ erat, et uxorẽ habebat iuuenem atq; profusam. Ea soceri parsimoniam ægrè ferebat. Itaq; Periclis nomine, ab amicis aurũ accipere ausa est. Quod dum repeteretur, litem reiecit ad filium pater. Ille inopia coactus, in patrem maledictis excanduit: & ad extremum usq; uitæ infensus semper patri fuit. Et quãuis sororẽ morbus, et affines quàm plurimos, quorum in rep. opera iuuabatur, Pericli eripuerit, infractus tamẽ, grauiorq; subinde uidebatur. Cæterum Paralo ex legitimis filio reliquo orbatus, diutius constantiã grauitatẽq; seruare nõ potuit, quin flebilem uocẽ et lachrymas ederet. Ciuitas postea cum neminẽ uideret idoneũ satis, cui tanti imperij summa demandaretur, ingenti desiderio prætorem eũ instituit. Ipse aũt domi mœstus

Solis eclipsis.

Xãtippus Periclis F.

squalidusq; agens, cum sedatam plebem prospiceret, ad rempub. accessit: & ut antea fecerat, de abrogandis nothis legem tulit. At cum priuatus esset omni sobole, ne successore domus eius priuaretur, Athenienses pœnarum satis existimantes ex eius elatione dedisse, concesserunt ut filius nothus in genus ascriberetur. Cumq; ualetudine afflictaretur, & ferè morti uicinus iam esset, ac circunstantes primarij eum inter se laudibus ferrēt, quod nouies pro patria uictor trophæum erexisset: quod omnium maximū fuerat, inquit, Silentio id quidem præteristis, quandoquidem nusquam causa fui, quare Atheniensium quisquam ueste se indueret pulla. Pulcherrimum enim sibi putabat, in tanta licentia & imperio nemini crudelem se præstitisse. Vbi autem è uita commigrauit, eius desiderio indies magis afficiebantur Athenienses. Nam quæcunq; post eum scelera ciuitatem inuaserunt, illa ipse uiuens reprimendo licentia priuabat.

Lex de abrogandis nothis.

FABIVS MAXIMVS.

ONNVLLI à Nympharū una, alij ab Hercule cum non digna muliere congresso, quidam ab Rilao. Maximo Fabiorum genus descendisse contendunt. Fuit itaque Fabius Maximus, cuius hic iam uitam scribimus, in ordine eius gentis quartus. Qui à pueritia modò Verrucosus, modò Ouicula cognominatus: à morum probitate, grauitateq; nomen sibi comparauit. Quietus fuit, & taciturnus puer, ac pudore plenus: quamuis hinc insipientem eum nonnulli iudicarent. Indies tamen negocijs excitatus, grauis et cōstans euadebat. Et ad rem militarē corpus accommodans, etiam eloquentiæ (& si non promptus ad dicendum esset) incubuit. In tantum uerò honorem atq; autoritatem paulatim peruenit, ut irrumpente in Italiam Hannibale, & iam apud Trebiam fluuium uictore, ac per Ethruriam omnia subigente, ipse cum C. Flaminio consul factus sit. Et Flaminius quidem apud Trasimenum lacum, præter Fabij sententiam cum Hannibale congressus, profligatusq;, cum optimatibus multis oppetijt. Fabius autem,

Fabius consul & mox dictator.

qui

qui nullo pacto cum Hannibale dimicandum esse arbitrabatur, sed perferendo cunctando'que illius uires potius esse atterendas, mortuo collega dictator creatus est. Quippe ea tēpestate magnus rempub. inuaserat tremor, Nam nō minus quindecim millibus hominum in eo prælio cecidere, totidemq; capta sunt. Ipse dictator factus, L. Minutium in equitum magistrum accepit. Et quoniam antea dictatori equitare fas non fuerat, ut equo uti posset exorauit. Compositis itaq; sacris sententia circa rem diuinam multitudinis, ipse omnem in se uictoriæ spem reponens, contra Hannibalem iter intendit: non animo dimicandi, uerùm paulatim differendo illius uires conterendi. Cumq; tempora produceret, per colles & edita loca exercitum ducens, tantum Hannibali se ostendebat, et non propius quàm ut ad pugnādum inuitus cogi nō posset. Quare cum per ignauiam id facere crederetur, sordida de eo fama in castris uersabatur, usq; adeò ut Minutius equitum magister, homo ferox ac temerarius, palàm dictatorē maledictis insectaretur. Ex quo & Romæ etiam de Fabio rumores peßimi circumferebantur. Nec ideo quisquam tamen dictatorē potuit à sententia diuertere, ut cū hoste confereret. Cumq; Hannibal in Casinatem agrū duci exercitum uoluisset, & tamen à ducibus ad Casilinum oppidum deduceretur, regionem scilicet montibus circundatam: Fabius colles occupans, per opportuna dispositis præsidijs, ultimos hostium adortus, ad octingētos eorū trucidauit. Hannibal hac se uidens angustia clausum, nec ualens armis iter sibi facere, nouo strategemate hostes fefellit. Quippe cum ex agresti præda multitudinem haberet boū, noctè ardentes cornibus faces alligari imperat, datoq; signo, ad hostium custodias, & ad montium cacumina concitari. Cum igitur flamma iam cornua cōburet, boues per saltus & inuia ferebantur. Romani autem hac nouitate perterriti, credentes insidiarum aliquid ab hostibus circulatis facibus instrui: relictis sine præsidio locis, ad castra se receperunt. Hannibal continuò boum subsecutus agitationem, superatis montibus è ualle disceßit. Quem cum exorta luce Fabius inuaderet, ab Hispanis per Hanni-

Fabij mora.

Hannibalis calliditas.

balem missis, multa edita cæde ad castra compellitur. Itaq; cum a-stu & ui superatus Fabius uideretur, turpis erat omniũ fabula: & ferè contemptui habebatur. Tum Pœnus, ut acrius in Fabium Romanos concitaret, in urbis agrum irruit, & igne ferroq; cuncta uastans, Fabij res iniuriarum expertes seruari imperauit. Cumq; horum omnium in urbe rumor increbresceret, tribuni in Fabium mala cuncta refundebant. Senatus itidem tot rumoribus excitatus, conditionem quam pro redimendis captiuis fecerat, reprobat. Fabius fidem hosti minus etiam fallere uolens, suis uillis etiam uenditis, drachmas sexaginta et ducentas pro singulo pactas captiuo, ad Hannibalem misit. Et redemptis captiuis, cum pleriq; pecuniam restituere uoluissent, recipere denegauit. Interea à senatu sacrorũ causa accitus, Minutio exercitum reliquit: monuitq; eum obnixè, ne cum hoste confereret. Digresso autẽ dictatore, cum Hannibalem uidisset Minutius frumentatum profectum, ad uallum usq; irruit, ac magnam ex hostibus stragem edidit, tutusq; ad castra reuersus est. Increbrescẽte huius facinoris fama, turpis erat de Fabio rumor in urbe dissipatus. Et propterea fauente plebe Minutius fuit in dictatura cum Fabio pari imperio cõstitutus, id quod antea nunquam Romæ uisum fuerat. Cæterum Fabius præter omnium opinionem id ægro animo non tulit, nisi quantum reip. minus profuturum uidebat. Atque ideo cum Minutio uicissim imperare cupiente exercitum diuisit: ne si solus imperaret, solus rempublicam perderet. Hannibal autem harum rerum non nescius, dispositis prius insidijs Minutium ad pugnam irritauit. Ille insidiarum ignarus, fortiter cum hoste concurrit: & diu pari pugna dimicauit, donec ab insidiatoribus circumuentus, cum omni exercitu multis cæsis profligatur. Fabius autem animaduertens collegam male ab hostibus tractatum, rebus Romanis succurendum existimauit: atque eductis in aciẽ copijs, milites hortatus est, ac signa in hostẽ efferri iubens, audacter palantes aggreditur, acies dissipat, ac parua mora exercitum fundit, trucidatq;. Hannibal cum terga suos dare uideret, libentius receptui signo dato, suos ad castra reduxit. ad suosq;

Minutius cum Fabio dictator.

ſuosque conuerſus, Non'ne (inquit) uobis ſæpius me dicere meminiſtis, nubem hanc ijs in montibus inſidentem, nobis aliquando detrimento futuram? Fabius uerò multa modeſtia uenerabilis, in collegam ſuperbè nihil protulit. Minutius autem errore ſuo cognito, & omnem in ſeſe noxam refundens, pœnitentia ductus, cum ijs qui cladi ſuperfuerant ad Fabij ſe contulit caſtra: ac Fabium parentem, & militum patronum appellans: Bina hodie uictoria (inquit) potitus es. hoſtes quippe fortitudine tua, collegam aũt prudẽtia uiciſti. Fabius inde magiſtratum depoſuit, Terrentio Varrone & Paulo Aemylio conſulibus creatis. Qui cũ apud Aufidum fluuium contra Hannibalem prope Cannas caſtra haberent, Terentio illius diei imperium adminiſtrante, re male geſta, nõ pauciores quinquaginta millibus Romanorum cecidere, capta uerò circiter millia quatuor, Paulo quoque Aemylio conſule trucidato. Romani autem hac tam ingenti clade perculſi, reſumpto paululum animo, quod ad reliquam Italiam Hannibal non diuerterat, aduerſus eum Fabium Maximum, & Marcellum imperatores creauere, alterum uiribus & animo plenum, alterum & prudentia & conſilio refertum. Marcellus uerò cum pluries Hannibali obſtitiſſet, & eius nonnunquam uires fregiſſet, aliquando'que fugaſſet, & multis cladibus affeciſſet, tandem quinto eius cõſulatu inſidijs interceptus occubuit. Fabius autem tametſi à punica arte ſe defenderet, paulum tamen abfuit, quin adulterinis literis ab Hannibale Metapontinorum nomine miſſis interciperetur. Nam itineri iam ſe cõmiſerat: uerùm aut cõſilio, aut malo aliquo territus augurio pedem retulit. Ex quo ea tempeſtate non ulciſcendum, uerùm indulgendum eſſe arbitrabatur: & propterea urbes quæ deſciuerãt, prece & pollicitationibus demulcebat: neq; delatoribus aures præſtabat, uerùm hortari, monere quoſcunq;, ut in fide perſiſterẽt. ueluti erga quendã Marſum militẽ ſe habuit. Nã cum defectionis accuſaretur, nulla in illũ animaduerſione uſus eſt: quin comi ſermone illi blandiens, acerimo eum equo alijsq; munerib. donauit: et ſic ex ſuſpecto illum ſibi fidiſsimũ cõparauit, Eodem tãpore

Minutij error.

Cannenſis clades.

Marcelli mors.

Fabij humanitas.

renun-

renunciatum est, Lucanum quendam genere, è castris sæpius noctu discedere. Comperto, hoc ancillæ cuiusdam amore fecisse, illam occultè deprehendi fecit. Et accito benigne Lucano, ne in posterum è castris discederet, monuit: & eductã è tentorio mulierculam, iuueni concessit, inquiens, Ne discedere amplius noctu cogaris, hæc apud te in castris mansura est. Hannibal quidem ea tempestate urbem Tarentinam proditione ceperat, & eius præsidio Brutium quendam præfecerat, qui puellam quandam amabat perditè: cuius frater sub Fabio militabat in castris. Ipse habito cũ Fabio consilio fugam simulans, Tarentumq; ingressus, sororem salutat, donisq; prosequitur: rogat, ut amatorem in sententiam suam illiciat. Soror fratri auscultat, & Calabrum blanditijs ambit. Ille potiundæ puellæ desiderio affectus, ad proditionem liberaliter accedit. Itaq; sub muris Fabium clam alloquitur: demum omnia transigunt. Fabius certa irritatione Hannibalem illic ad Brutiũ agrum distrahit: interea signo ab amatore puellæ dato, urbe potitur. Ferunt enim Hannibalem his auditis palàm dixisse: Romani etiam suum habent Hannibalem. Fabius autem clariorem primò hac uictoria triumphum egit: & in posterum in tanta fuit apud Romanos habitus autoritate, ut filio consulatum demandauerint. Qui dum consul esset, pater illius ingenij tentandi gratia, equo insidens, filio consuli obuiam se dedit: consul ut patrem agnouit, monuit per lictorem, ut desiliret, pedesq; incederet, si qua sibi re à magistratu impetranda esset opus. Sicq; pater equo desiliens, consulem salutauit. Atq; ait: Bene sapis fili: quandoquidem imperij dignitatem maiestatemq; magnifice seruas. Erat eo tempore Fabius Scipioni longe aduersarius, siue inuidia, siue quod iuuentuti minime fideret. Gerebat tunc Scipio in Africa bellum: & dum Romã pro exercitus supplemento misisset, ita Fabius rempub. suo administrabat arbitrio, ut Scipioni non licuerit nisi ex Sicilia copias, & ex Hispania trecentos habere milites. Enimuero cum de Scipione nobilis in urbe rumor uagaretur, ac de capto Numidarum rege, itemq; de inimicorũ spolijs cum summa Scipionis laude prædicare-

Tarentum recipitur.

Magistratus dignitas parenti prælata.

dicaretur, longe magis instabat Fabius, ne tanta illi bellorum moles crederetur: Non semper eodem stare loco fortunam, & propterea periculosum esse imperij summā unius uitæ comittere. Quibus uerbis in illum populi odium concitare nitebatur. Interea ita Carthaginē infestabat Scipio, ut necessariò Hannibal in patriam accersiretur. Sed antequam Pœnus in Africam traijceret, Fabius naturæ concessit. In cuius funere paulùm quisq; numorum, non ut inopiæ subueniretur, uerùm tanquam ad ornatum & gloriam ac populi parentis dignitatem, contulit.

Fortunæ inconstantia.

PELOPIDAS.

PELOPIDAS insignis genere fuit, Thebanus origine ac Hippocle patre natus. Qui ut in magnis erat diuitijs nutritus, sic indigentibus gratiam suæ liberalitatis impartiebat: ita ut non pecunijs ipse, uerùm ei pecuniæ seruire uiderentur. Et propterea quo reipublicæ reliquum temporis præstaret, opes, neglexit. quumq; ab amicis moneretur, rem ab eo necessariam negligi: respondebat, necessariam per Iouem huic Nicodemo: claudum quendam & cæcum ostendens. Erat autem huic cum Epaminunda beneuolentia non uulgaris: quin ita unanimes, & ad omne uirtutis opus similes erant, ut præterquàm quod diuitiarum suarum particeps esse noluit Epaminundas, in cæteris mutuus amor, mutua fides, ab initio ad finem usq; per tot certamina, imperia & reip. administrationes inter eos firma stabilisq; permanserit. Fuit huiusmodi eorum beneuolentiæ hoc initium. Thebani, Lacedæmonijq; composita societate, contra Arcades belligerabant. Et inclinante Spartanorum cornu, Pelopidas & Epaminundas ex Thebanorum præsidio hostibus se opponentes, cornu strenue confirmauerunt. Quibus acriter certantibus, Pelopidas aduersis septem acceptis uulneribus, inter hostium cadauera collapsus est. Epaminundas socium credens uita extinctum, morti maluit obijcere sese, quàm iacentem hostibus relinquere. Inde cum per hostes ferro penetraret, brachio saucius, acceptoq; in pectore spiculo, ab Age-

Pelopidæ et Epaminundæ amicitia.

sipoli Spartanorum rege cum socio nondum mortuo liberatus est. Posthæc Phœbidas Lacedæmonius dux, dum per Thebas cũ exercitu iter faceret, eorum impulsu qui Laconicæ studebant factioni, Thebanam arcẽ (quæ Cadmæa nuncupabatur) occupauit. Illum, quoniã suo, nõ publico consilio fecerat, Spartani grandi mulctatum pecunia magistratu depulerunt. Non tamen iccirco arcem ciuibus restituere: uerùm enimuero depressa Thebanorũ rep. & summa amicis suis potentia data, aduersarios aut morte aut exilio damnauerunt. Inter quos unus erat is de quo scribimus Pelopidas, iuuenis, & non minus animo quàm prudentia notabilis. Qui cum Athenis cum multis exularet, quærens si quam fors occasionem ad libertatem recuperandam præstaret: communicato cum paucis consilio, pro delenda tyrannide, eis qui Thebis idẽ sentiebant per amicum omnia significauit. Non aũt amplius duodecim fuere iuuenes, qui tantam rem aggredi ausi essent: quorũ princeps fuerat Pelopidas. Hi ad præstitutam diem, agresti sumpta ueste, cum uenaticis canib. ac retibus uenatũ ire se simulant, quo minore suspicione Athenis digredientes iter facerent. Et præmisso clanculũ Charone nũcio, Thebas contendunt. Qui cũ iam aduesperasceret, domum Charonis ingressi, cum exulibus (ut per nuncios antea indictũ fuerat) coiere. Hi duodeuiginti fuere, qui cum Pelopida ad tyrannidem propulsandam coniurauerant. Eodem die Philidas rerũ omniũ cõscius, dedita opera Polemarchis cõuiuiũ interuenientib. scortis opiparè administrabat, ut illos potatione et libidine temulẽtos, exulib. facilius proderet. Interea dũ magistratus uoluptatibus indulgeret, relatũ est exules in urbem deuenisse. Illi Baccho Veneriq; dediti, id explorare neglexerũt. Dũ Philidas è mente illis suspicionẽ eruere, si qua esset, nititur, ecce Athenis epistola ab Archia Hierophantis F. ad Archiã ex Polemarchis primarium allata est, rem omnem & exulum profectionẽ indicans. Ipse aũt, ut uinolentus erat, acceptis literis, sub puluino eas subijciens, Res (inquit) serias ad crastinum differamus. Interea Charon & Melon cum paucis ex cõiuratis, armis accincti, ac muliebres induti uestes, ad sym

posij

Thebana arx Cadmæa.

Pelopidæ calliditas.

posiȷ portas cum plausu & lætitia adeuntes, fœminas (quæ uenturæ expectabantur) se simulabant. Sicq; inter pocula et mensas strictis ensibus irruentes, Archiam & Philippum trucidauere. Pelopidas autem et socij, quibus commissum negocium erat Leontidæ occidendi, domi eum conuenerunt, uirum sobrium atq; grauem iam clausis foribus quiescentem: eumq; expugnatis ui summa ædibus, ferro incautũ superant. Quo trucidato, mox ad Hypatem ex Polemarchis reliquum adeuntes, multis illum uulneribus confodère. Vbi autem tyrannos trucidauerunt, populum undiq; ad arma et ad libertatem conuocatum, ad expellendum ex arce Lacedæmoniorum præsidium adduxere. Epaminundas uerò, Gorgiasq;, aduocata concione Pelopidam & socios à sacerdotibus coronis honestatos introduxerunt: quos concio maximo cum applausu assurgens, tanquã patriæ liberatores ac benefactores mirificè suscepit. Et sic una nocte Pelopidas cum socijs undecim, nullo præsidio, Spartanorum autoritatem & gloriam extinxit, ac indissolubiles principatus nodos dissoluit atq; disrupit. His auditis, Lacedæmonij in agrum Bœotiorum paulo pòst magno cũ exercitu impetum facientes, multis prælijs Thebanos infestabant. Quibus cum semper se opponeret Pelopidas, dux à principio creatus, magnam gloriam consecutus est. Ipsosq; apud Platæas uicit, atq; fugauit: quo in conflictu Phœbidas, qui arcẽ occupauerat Thebanorũ, cũ multis ad Tanagrã fugientibus, et cum Pãthœde trucidatus occubuit. Hinc annuatim Thebani suffragijs Pelopidam principem designabant. Bellum etiã apud Tegy commissum, summopere eum ad gloriam euexit. Cum etiã contra Orchomenios infestum duceret exercitum, qui Spartanis obtemperabant, Lacedæmonios repulit: ac multis cæsis ex principib. reliquos palantes multa strage tandiu insecutus est, quàm diu sibi integrum fore uidebatur. Demũ cum receptui canere iußisset, sublatis hostiũ spolijs, grãdi cũ uictoria ad castra reuersus est. Nõ enim prius Lacedæmonij, quippe multi existẽtes, à tam paucis uicti profligatiq; fuerũt. Non multo pòst Spartani inita prius cũ uniuersa Græcia pace, ac solis Thebanis infensi,

Tyranni occisi.

Lacedæmoniorum in Thebanos impetus.

Clemobroto rege cum peditũ decem millibus, & mille equitibus misso, Thebanis bellum intulere. Ex quo cum Bœotia grandi perculsa esset formidine, Pelopidas domum, egrediens, ut ad exercitum se conferret, à lachrymante uxore rogatus est, ut saluti suæ consuleret. Cui, ô mulier (inquit) priuatorum est cauere sibi, imperatorũ uerò seruare alios. Et ad castra dùm se reciperet, deq; conferendo cum hostibus prælio dum principes disceptarẽt, Epaminundæ (qui non erat imperator, uerùm sacræ præerat cohorti) uidebatur, in Leuctris esse cum hostibus congrediendum. Pelopidas autem, exercitui qui imperabat, cuiusdam somnij uisione perculsus, Epaminundæ, tãquam homini præstantißimo, conceßit ut pugnã iniret. Qui instructis aciebus, animaduertens hostium cornu dextrum longius esse, ad sinistrũ grandi impetu conuersus est. Hostes id conspicati, dexterum extendentes cornu, Epaminundam cum cæteris circumire contendebant. Tum Pelopidas cum sacra irruens cohorte, Clemobroto conspecto, eum ferro superauit, ordinesq; disrupit, fugauitq;: atque ita illorum elationem oppreßit, contusitq;, ut maiorem nunquã antea cladem, aut fugam, Spartani paßi sint. Et sic Epaminũdas imperator, nõ imperãs, totiusq; exercitus dux, ac paruæ manus ductor, illius uictoriæ æqualem sortem gloriæ reportauit. Hac parta uictoria ambo imperatores in Peloponnensum ducentes copias, magnam Laconiæ partem, Elim, Argos, atq; uniuersam Arcadiã in Thebanorũ fidem reduxerunt. Erat finis magistratui Pelopidæ atq; Epaminundæ: et quoniã reip. minus cõmodum fore uidebatur, ob res imminentes, ideo à suo munere non discesserant. Quare cum domum rediissent, ambo rei capitis facti sunt; quod quatuor menses sine publico decreto magistratu functi essent. Tandem utriq; à iudicio absoluti euaserunt. Posthæc cum Alexander Pheræus Thessalis & insidias & bellum inferret, ipsis imperatorem à Thebanis implorantibus, Pelopidas ad eos iter intendit. Atq; ubi Alexãdrum timore potius quàm bello uertit in fugam, Thessalis in concordiam cum tyranno restitutis, ad Lacedæmonios disceßit. Inde Ptolemæo bellum Alexan-

Sententia imperatore digna.

Epaminundas uictor.

dro Macedonum regi inferente, ab utrisq; iudex accersitus, inter eos litem composuit. Et accepto Philippo regis fratre, ac triginta ingenuis in obsides, Thebas adduxit: ut uniuersæ Græciæ liqueret, quantũ Thebani apud peregrinas gentes æquitate et gloria pollerent. Turbatis paulo pòst rebus in Macedonia, cũ Ptolemæus regem occidisset, abstulissetq; regnum, Pelopidas orantibus regis amicis iterum eò se contulit. Quem cum ille ob gloriam & nomen maxime formidaret, occurrit, eumq; amplexatus multis precibus pollicitus est, pro regis fratribus regnum se custoditurũ. Quibus rebus compositis, Pelopidas Philoxenum Ptolemæi filium, & L. alios obsides Thebas misit. Ipseq; cũ aliquibus ex Thessalis Pharsalum conceßit. Quò non prius uentum est, quam Alexander tyrannus cum exercitu apparuit. cumq; Pelopidam cum alijs inermem uideret, eos cepit, in uinclaq; coniecit, ac Pharsalum occupauit. Quibus iniurijs laceßiti Thebani, Epaminundam cum exercitu in Alexandrum miserunt. Qui cum tyrannum immitem sceleſtißimumq; cognosceret (qui uiuos quosdam sepelierat, nonnullos ferarũ corijs insutos canibus dilacerandos dederat: Melibœæ atq; Scotusæ ciuitatum puberes induciarum obtentu iugularat: hastam qua Polyphronũ auunculum transfodit, coronis ornarat) timens ne in Pelopidam quoq; sæuiret, non quidem bello eum lacesciuit, uerùm datis dierũ triginta inducijs, ictoq; fœdere Pelopidam liberauit. Posthæc cum Athenienses & Lacedæmonij à Thebanis dissiderẽt, Pelopidam ad Artaxerxem pro ineunda societate Thebani legauerunt. A' quo tanta humanitate, honore, ac reuerentia, ob eius nomen atq; famam exceptus est, quanta nemo quisquam unquã fuerat. Ac præter priuilegia, honores et munera, quib. eũdem affecit, etiam Thebanos liberos ac sui iuris esse uoluit, Messenãq; urbem ipsis habitandam præbuit, eosq; patrios Græcos amicosq; appellauit. Pelopidas autem munera quidem ciuiliter recusauit, uerùm immortales regi gratias agẽs, in patriam reuersus est. Quem tanto desiderio expectatum, grandi omnium applausu exceperunt. Dum hæc agerentur, Alexander qui ad suæ malignitatem

Pelopidas iudex inter Alexandrũ & Ptolemæum.

Pelopidas captus.

Alexandri Pheræi feritas.

Artaxerxis humanitas

Alexander malignus.

naturæ redierat, Thessaliã deinceps infestabat, uectigaliaq; Phthiotis Achiuisq; magna imponebat. Quã ob rẽ ad Thebanos pro imperatore & præsidio supplicatum est. Cum aũt Pelopidas cum exercitu decerneretur, ipso profectiõis die sol eclipsim passus est. cumq; tali portento principes formidarent, ipse cum aduenis & militibus trecentis, haud uerò portẽtis territus, nec disuasionibus impediri se passus, Pharsalum cõtendit. Quẽ ubi cum paucis Alexãder uenisse intellexit, infesta acie eum aggreditur. Ille ui multa, & acri in eum animo impetũ retudit: ac fortiter pugnans, hortatusq; suos, antè omnes oculis lustrans, tyrannũ grãdi furore impetit. Ille inter satellites suos delitescẽs, ad Pelopidã declinauit. Qui cum inter inimicos se inseruisset, crebris telorũ iactibus confossus interijt. Thessali dolore affecti, irruentes è tumulis, impetu terribili uniuersam phalangem in fugã uerterunt. Et cæsis non minus tribus millibus, campos cadaueribus repleuere. Mortuo itaq; Pelopida, Thebani, Thessali, reliquiq; omnes, tonsis & hominibus & equis, lachrymantes, non detractis frenis, non armis, non ligatis uulneribus, nõ suscitato igne, nõ cibo refecti: sed mœsti, squallidi, non ut uictores, uerùm ut uicti, Pelopidam conclamabant. Eiusq; corpus ab uniuersis Thessaliæ ciuitatibus, aureis donatum coronis, æneisq; erectis statuis, tanquam eius qui maximum toti Græciæ sui reliquisset desiderium, honorificentissimè sepelierunt.

Pelopidæ mors.

MARCELLVS.

ARCELLO adhuc iuuene, grandis eius præcellentiæ fama undiq; per urbẽ uagabatur. Nam cum bellicosus esset, et manu ac corpore potens, singulari etiã certamine fortissimus, cæsis prouocatorib. uictor semper euasit. Otaciliũq; fratrem in Sicilia grandi periculo laborantem, trucidatis in eum qui acri ferebantur animo, liberauit. Et propterea coronas, ac cætera huiusmodi uirtutis præmia ab imperatoribus, ædilitatem à populo, auguratum à sacerdotibus, consecutus est. In qua ædilitate, cum Capitolinus eius collega, homo audax & intemperans, filij eius amore corripere-

corriperetur, illumq; omni conatu molestasset, cõquerente puero, Marcellus pater senatui renũciauit facinus. Quare à senatu grandi pecunia Capitolinus mulctatus est. Cum interea Iberi, post primum bellum Punicũ, conductis mercede copijs quas Gessatas appellabant, Italiã inuadere tentarent, Marcellus per Interreges consul creatus, ascito sibi in collegam Cornelio, Gallis licet de pace agitantibus, & inclinante senatu, populum summopere ad bellum incitabat. Interea Briomatus Gessatarum rex, ascitis in societatem Insubribus (ij uerò triginta millia erant, longeq; plures Gessatae) superatis Alpibus, in Acerras oppidũ super Pado, exercitũ ducit: ac decem secum millibus equitũ assumptis, Transpadanam undiq; regionẽ populatur. Marcellus de ijs certior factus, relicto ad Acerras praesidio, cum reliquis, nullo intermisso itinere, in hostes circũ Capidiũ Galliae uicum, proficiscitur: dũq; suos in hostes impelleret, equus hostiũ clamore pterritus, retro cõuertitur. Ipse ne portẽto aliquo sui ob id formidarent, ex industria equũ retraxisse simulauit, et solẽ adorãs, opima ex hostib. spolia Feretrio Ioui dedicare se uouit. Quẽ ubi Gallorũ rex conspexit, praecipiti in eũ cursu equũ concitauit. Erat hic eximia uir proceritate, multoq; auro argentoq; decorus. Marcellus non minori furore in illum conuersus, hasta transfossum resupinat, ac secundo tertioq; uulnere exanimat. Mortuo itaq; rege, paruo momento exercitus omnis in fugam uertitur. Marcellus autẽ parta uictoria, direptisq; castris, cum uniuersa praeda & spolijs ad collegam contendit. Quem Galli infoeliciter dimicantem, apud Mediolanum, amplißimam populosißimamq; Galliae urbem, obsederant. Hi autem cum regem suum interemptum, exercitum profligatum, & imperatorem aduersus eos properantem intelligerent, ingenti cum timore omnia relinquentes, praecipiti cursu fugam arripiunt. His fugatis, Mediolanum Marcellus occupauit: & compositis rebus, tranquilla satis utrinque pax secuta est. Quibus rebus soli Marcello triumphus decretus est. Cum autem Hannibal in Italiam irrupisset, Marcellus in Siciliã cum classe missus, audita Cannensi clade, mille et quingen-

Iustum in paedicones iudicium.

Briomatus à Marcello caesus.

Mediolanũ occupatũ.

quingentos ex nauibus milites in urbis præsidium misit. Et collectis quos potuit, senatus decreto, ne liberum Hannibal agrum haberet, Canusium proficiscitur. Interim rursus ipse adiuncto in collegam Fabio Maximo, cõsul creatur, ut ipse sua audacia Fabij cunctationem temperaret. Et sic ipse Romanorum ensis, Fabius uerò clypeus appellabatur. Atq; Hannibal Fabium quidem ut præceptorem, Marcellum ut pugilem se formidare, sæpius dicere solitus erat. Hac igitur Cãnensi clade elati Pœni, undiq; palãtes omnia diripiebant. quos cum sine ordine uagantes Marcellus perspiceret, in eos irruit, paßimq; dispergit, fugat, trucidat. inde Neapolim cõtendit. Audierat enim Neapolitanos, Nolanosq; defectionis signa prodere. Quibus confirmatis, Nolam petit. cumq; senatum à plebe dißidentem, ac Hannibali fauentem intelligeret, compositis

L. Bãdius. rebus, Lucium Bandium, quem post Cannense excidium inter cadauera multis perfossum uulneribus Hannibal inuenerat, atq; iure hospitij sibi fecerat deditißimũ, blanda oratione, multisq; laudationibus, pollicitationibus, ac muneribus ab Hannibalis factione detractum, senatui P. Q. R. conciliauit, fidißimumq; reddidit. Cum primùm sensit Hannibal Marcellum Nolanos à se diuertisse, muris admouit exercitum. Marcellus per portas tris eruptionem faciens, primus Hannibalem docuit terga dare. Et quinque hostium millibus cæsis, in castra eum compulit. Ex Romanis autem nõ plures quingentis occubuere. Mortuo inde altero consule, ipse in demortui subrogatus est locũ. Et cũ ob crebra tonitrua augures minus læta pronunciassent, consulatu se abdicauit. Creatusq; proconsul, Nolam ad exercitum reuertitur, ac Punicæ factionis capita supplicio affecit. Hannibal interea contractis nouis copijs, sæpius Romanum lacessebat. Ille quamuis minus certandum esse putaret, tum quia hostium pars magna prædatum contenderat, instructa acie in campũ prodijt, hostesq; petit, & atroci commisso prælio Pœnos terga dare coëgit. eorumq; millibus quinq; trucidatis, elephantos duos occidit, ac totidem uiuos cepit. Eo tempore cum Hieron Syracusarum tyrannus diem clausisset extremum

Hannibalis ad Nolam fuga.

(erat

(erat enim Romanorum ſocius) Carthaginenſes iterum ad occupandam Siciliã animum intenderant. Tunc Marcellus tertiò conſul factus, eò mittitur. Et cum Syracuſas urbem recepiſſet, Romanorum multitudo eum ſupplex adijt, ad genuaq́; procumbens, lachrymis & precibus militiæ officiũ depoſcebat. Hi autem erant, quibus à Cannenſi clade profugis, nec in Italiam licebat reuerti, donec aduerſus Hannibalem belligerarent. Pro quibus cum ad Senatum literas daret, nihil ueniæ potuit exorare: niſi, ſi uellet, eorum opera uti poſſet, dummodo nullum uirtutis præmium cõſequerentur. Renunciatur interea Syracuſanos Hippocratis eorum ducis conſilio, factis fœderibus defeciſſe: ad quos cũ Marcellus cum exercitu properaſſet, per legatos primores monet, hortaturq́; in fide ut perſiſtant. Quod cum ſecus factum fuiſſet, Hippocrate reſiſtente qui regnum occupauerat, undiq́; terra mariq́; urbem obſidione aggreditur. Tum Syracuſani terrore perculſi, contra tantas ſe uires tueri poſſe nullatenus exiſtimabant. Cæterum Archimedis philoſophi & geometræ machinamentis ac bellicis inſtrumentis, animum aliquantiſper reſumpſere. Inſtruxerat enim uaria tormentorum genera, immenſæ magnitudinis ſaxa incredibili fragore iaculantia, ac terreſtres copias exercitumq́; diſsipantia. Nec minori etiam erant nauibus exitio propter ferreos uncos proris affixos, rapientes in ſublime triremes, in puppimq́; euertẽtes. Tot etiam aliæ erant tormentorum machinæ, ut nemo poſſet ab hiſce molibus ſe tueri, tanta uirorum ſtrages nauiumq́; euerſio ſubinde fiebat. Et quantum in eo fuit, ſe ſimul, ac ciuitatem inuictam ſeruauit. Coactus itaque Marcellus ab obſidione diſcedere, Megarenſium uetuſtiſsimam urbem occupauit. Hippocratis exercitũ apud Accillas profligauit, cepit, ac ſupra octo hominum millia trucidauit. Reliquamq́; per Siciliam currens, à Carthaginenſium fide deſciſcere coegit. Eadem tempeſtate Damippus Spartanus è Syracuſis ſoluens, in Marcelli poteſtatem deuenit. Quem cum ſummo deſiderio Syracuſani redimere cuperent, ſæpius cum Marcello ſub muris colloquia habuere. Ille perſpecta turri non accuratè

Siculum bellum.

Syracuſarum defectio.

Archimedis machinæ.

obseruata, eam noctu occupauit, ac murum armatis compleuit militibus. Atque illucescente die, fracto Hexapylo, clangentibus tubis, ac territis ex insperato, dißipatisq; paßim ciuibus, urbem cepit. Quam ex superioribus locis cum magnificam splendidamq; conspiceret, et tantæ urbis gloriam paruo momento extingui conspicaretur, continere se non potuit, quin tanto etiam in rerum successu compatientis more lachrymas emitteret. Demum licet inuitus, militibus diripendam conceßit: ingenuis tamen corporibus ab omni uiolatione et seruitute prorsus illæsis. Præcipuus tamen etiã dolor eum occupauit, ex Archimedis interitu, quem summo desiderio uiuum uidere cupiuerat: quòd tanta ei fuerat ingenij magnitudo, ut per Geometriæ Philosophiæq; secreta, uaria mißilium ac tormentorum genera excogitaret, quibus immensæ magnitudinis saxa lignaq; incredibili fragore celeritateq; aduersus terrestres maritimasq; copias eiaculari posset. Per quæ maximo etiam fuit terrori Marcello. Quare ob tam diuinũ ingenium, uirtutemq; inauditã, eius quoq; necessarios honoribus affecit: primusq; ostendit Græcis, præter id quod Romani fortes, strenui, terribilesq; haberentur, etiam iustitia & comitate plurimum pollere. Nam & captas ciuitates, & priuatos quoscunque tot beneficijs, tantáque comitate prosecutus est, ut si quid aduersus Athenienses, Megarenses, aut Syracusanos actum extiterit, id sua ipsorum potius culpa, quàm inferentium esse actum censeretur. Subacta igitur et direpta Syracusarum ciuitate, cum Marcellus ad domesticum bellum accerseretur, pulcherrima ex Syracusis signa detraxit: ut in triumpho spectaculo, ac urbi ornamento essent. nondum enim in eam sculpturæ dignitas penetrauerat. tamen ob inuidiorũ malignitatem cum ei triumphus denegaretur, ouans in curru, nõ clangentibus tubis, uerùm modulantibus tibijs, myrtheãq; gestans coronã, urbem ingressus est. Cum autem quartò Marcellus consul crearetur, ab inimicis eius Syracusani subornati, de eo questum uociferatumq; Romam uenerũt. Et multis hinc inde agitatis rebus, patrum tandem decreto uictor euasit. Syracusani autẽ ad eius genua prostrati,

Syracusæ captæ.

Archimedis mors.

Sculpturæ usus Romæ non antea.

strati, pro reliqua ciuitate ueniam petentes, decreuere, quoties Marcello aut posteris eius in Siciliam traijcere contingeret, obuiam ei ut Syracusani irent coronati, dijsq; sacra facerent. Inde cum post Cannensem cladem nemo Romanorum cum Hannibale instructa acie decertare auderet, ipse pluribus cum eo prælijs congressus, semper aut par, aut etiam superior fuit. Demum proconsul creatus cum Fabio Maximo dictatore, statuit, ut is Tarentinos adoriretur, ipse autem cum Hannibale consereret, ne illis esse auxilio posset. Sicq; Canusium contendens, Pœnum sæpenumero castra permutare, pugnamq; detrectare coëgit. Denique cùm quadam militum mutatione Marcelli turbarentur ordines, Pœnus ad duo millia & septingentos Romanorum trucidauit. Postero autem die sublata rubicunda tunica, in prælij signum, habitaq; ad milites concione, in campum descendit: ac præstanti animo pugnans, post ancipitem uictoriam Pœnos usque in castra profligauit, ac eorum ad octo millia cecidit. Romanorum autem ad tria millia desiderata sunt, reliqui ferè omnes saucij fuere. Deinde cum quintò consul crearetur Marcellus, placatis Ethruriæ ciuitatibus, quæ ad defectionem inclinare uidebantur, nihil sibi potius animo fuit, quàm cum Hannibale collatis signis, ferro semel decernere. Quem ubi inter Bantiam & Venusium considentem offendisset, sæpius ad prælium prouocauit. Ille pugnam detrectans, cum sensisset collegam Marcellum'que copiarum partes ad Zephyrios, Locros, ac Petiliam misisse, locatis sub quodam tumulo insidijs, ad ducentos et quinquaginta oppressit. Quam ob rem Marcellus & ira & indignatione fremens, propius castra mouit. Surgebat inter duo castra tumulus syluis horridus, riuulis irriguus, et accliues utrinq; speculæ. Hunc ratus Hannibal locum esse insidijs quàm castris commodiorem, per syluas latebrasq; insidias disposuit: existimans ob loci commoditatem Romanos eò esse peruenturos. Marcellus fraudes timens, priusquã locum specularetur, sumpto uate immolauit. Et quamuis lætum nihil appareret, tamen tumulum esse explorandum censuit:

Marcelli de Hannible uictoria.

assumptoq; collega Crispino, & filio militum tribuno, cum equitibus ducentis & uiginti locum ascendit. Cumq; per speculatorem insidentes Pœni Marcellum cum paucis aduentare intellexissent, eruptione è latebris undiq; facta, Romanos inuadunt: simulac circumfusi iaculantur, eosq; feriunt, ac fugientes insectantur. Crispinus duobus ictus iaculis, conuerso profugit equo. Marcellus lata transfixus hasta, diem obijt. circiter quadraginta cæsi. Filium telo saucium cum reliquis ad castra compulere. Hannibal autem Marcelli morte audito, continuo eò aduolauit: & cadauer, formam, robur, animumq; contemplatus, non lætitiæ, non superbiæ signum dedit, uerùm necis indignitatem admiratus, corpus igni honorificè mandari, & reliquias argentea impositas urna, filio deferri iußit. Sicq; Marcellus, qui nec ui, nec formidine, nec assiduis prælijs opprimi potuit, fraude Punica interemptus est.

Marcelli mors.

HANNIBAL.

HANNIBALIS genus haud existimo repetendum: quoniam Hamilcare patre, cognomento Barcha, satis eum Carthagini natum fuisse constat. Cuius gesta, nisi perstringere uoluero, et me scribentem, & lectorem, longiore profecto oratione conficient. Erat enim nouem annorum Hannibal, quum à patre (fuerat enim à Carthaginensibus Hamilcar imperator creatus in Hispaniam) persuasus, iureiurando affirmauit prius uitam se, quàm in Romanos odium inimicitiamq; depositurũ. Et sic cum patre in Hispaniam contendens, sub eo cœpit bellicis artibus erudiri. Anno nono pater aduersus Vetheones præstantißimè pugnans, interijt. Huic Hasdrubalem eius generum in imperio Carthaginenses suffecere. Qui octo fermè annis imperium obtinuit. Is Hannibalem in Hispaniam factione Barchina fauente uocauit, ut firmiore ætate dum esset, uigilijs, laboribus, & militaribus studijs assuesceret. Sub Hasdrubale itaq; triennio meruit. Quo tempore tanta solertia, consilio & industria, non solum strenuo milite, sed

Hannibalis iuramentũ in Romanos.

te, sed imperatore digna quoq; munia obiuit, adeò ut facile sibi totius exercitus fauorē conciliaret: cū omnia quæ futuro expetenda erant duci, Hannibali abunde suppeterēt. Mortuo itaq; Hasdrubale, magno militum consensu imperator appellatus, & ab uniuerso Carthaginensi populo itidem confirmatus est. Erat enim annorum sex et uiginti, quum suscepit imperium. Et iuramenti memor, nec inimicitiarum oblitus aduersus Romanos, haud differendum diutius bellum arbitrabatur, quod animo conceperat. Versabatur utiq; in oculis paterni odij in Romanos imago, animumq́; urgebat, ut ad inuadendam Italiam uires intenderet. Quare tum primùm Olcadas, dein Vacceos populos, post hos Hermandicam Arbocolamq́; urbes subegit. cumq́; ex his populis, & ex Carpentanis circiter centum millia in Pœnum coniurassent, eumq́; propè Tagum flumen inuasissent, eos multa edita cæde mirabiliter profligauit. Parta igitur hac uictoria, Hannibal cunctos trans Iberū populos, ad deditionem coegit. Soli itaq; Saguntini Romanorū socij restabant, à tot bellis intacti. Contra quos Hannibal parua interiecta mora, belli uim omnem apertè transtulit. Centum enim & quinquaginta armatorū millia castris habere ferebatur, quibus Saguntum omni bellico apparatu obsedit. Et tandem octauo mense, quum à Romanis nullum adueniret præsidium, illud crudeliter expugnauit. Secuta igitur Sagūtina clade, reliquæ ciuitates quamuis Punici imperij tædio affectæ, deditionem tamen fecerunt. Itaque Hannibal penitus in Italiam irrumpere intendens, Africā primùm præsidio mille & ducentorum equitum ac peditum tredecim milliū munijt: Hasdrubalemq́; fratrem Hispaniæ præfecit cū quinquaginta nauium classe, equitum duobus millibus, peditum uerò millibus duodecim. Ea nāq; tempestate longè lateq́; Carthaginensium patebant uires. Quippe Africam omnem, quæ nostro abluitur mari, poßidebant: nempe ab aris. Phylænorum, à magna Syrti non longe distantibus, usque ad Herculis columnas. Omnem etiam propè Hispaniā, usq; ad Pyrenæos montes ditione tenebant. Hannibal igitur rebus sic constitutis, concioneq́; aduocata, cum

Prima Hannibalis gesta.

Hannibalis in Italiam transitus.

rerum magnarum spe, tum Italiæ fertilitate, tum multis pollicitationibus militū animos uehementer accendit. Et sequenti die à noua exercitum mouens Carthagine, ac ferro sibi iter aperiens, Pyrenæos transijt saltus. Et ad Alpes perueniens, tot tantaq; incōmoda perpessus est, ut præter triginta hominū millia, maximū quoque iumentorum numerum amiserit, ac aduersus angustias tamen asperitatesq; uiarum impigrè contendit. Quippe igne & aceto putrefactis saxis, iter sibi aperiēdum fuit. Superatis Alpibus, in Taurinos descendit, deinde in agrum Insubrium, cum maiori parte septuaginta peditum millium, & equitum decem millium, cum quibus ex Hispania mouerat P. Cornelium Scipionem consulem obuiam habuit, cum quo congressus, post parem aliquandiu pugnam ad extremū uulnerato consule, Romanos pedē referre coëgit. Postera nocte consul traiecto Pado cum omni exercitu, cū Tito Sempronio Longo, altero cōsule, imperiū cōmunicauit. Quos ubi Hannibal unà esse intellexit, ad flumen Trebiam consedit: ut si quam fors dimicandi occasionē ostenderet, fortunæ muneribus uti posset. Nondum erat Cornelius è uulnere cōfirmatus, et hyemis asperitas imminebat, quum Sempronius omnino cum Pœno decernere constituit. Repugnante Cornelio, cōtradicenteq;, Pœnus per exploratores Sempronij consilio cognito, Magonē in insidijs disponit. ipse instructa acie Numidis imperat, ut hostes ad pugnam prouocent. Ac tum Sempronius præclari alicuius edendi facinoris cupidus, priusquam collega conualesceret, cum hoste conseruit. Feruebat utrinq; ira, atroxq; erat pugna: tandem Magone ex insidijs erumpente, Romani in fugam uersi sunt. Quos cum Pœnus persequeretur, ex maiori parte trucidauit. Itaque uictor cuncta ferro igneq; corripiens, multis captis oppidis, ingentem incolarum multudinē paruis prælijs profligauit. Postea per Ligures superato Apennino, in Ethruriā descendit. Et quia per eos Arnus longe excrescens, omnia inundauerat, uitare non potuit Pœnus, quin maximam & hominum & iumentorum iacturam faceret. Ipse etiam elephanto insidens (unicus tantum ex tot euaserat) tantisq; laboribus,

Scipio uulneratur.

Hannibalis uictoria.

ribus, uigilijs, et tempestatibus affectus, ita oculorum ægritudine afflictatus est, ut altero in posterum oculo non sit usus. Succedente interea C. Flaminio nouo consule, Sempronius exercitum reliquit. Faminius non salutato senatu, sed ægrè ferente, collega Seruilio nō præmonito ab urbe ad suscipiendum discessit exercitum: quo recepto, Aretium se contulit. Hannibal hunc ratus posse ad pugnam allicere, per Fesulanum agrum iter faciens, perq; Aretinum, omnia populabatur, atque igne uastabat. Inde ad Thrasimenum lacum perueniens, contemplatus loci situm, dispositis per opportuna loca insidijs, in planiciem descendit, existimans omnino consulem secuturum. Flaminius autem ægrè ferens sociorum ædificia dirui, non expectato collega, citato agmine hostem insectatur: inconsultè tamen, nec exploratis locis, uerùm temerè, ut homo erat audax nimiū & inconsultus. Tandem superato Thrasimeno saltu, in patentiorem campum exercitum duxit. Hānibal signo dato, Romanos undiq; grandi impetu aggreditur. Ex insidijs erumpunt Pœni, instant à fronte, à lateribus, à tergo. Romani sine ullo ordine conglobati, tumultariè pugnant: uerùm interfecto consule in fugam uersi sunt. Cecidere eo in conflictu ad quindecim millia Romanorum. Hannibal ut ad liberalitatis suæ clementiam populos adduceret, multos ex Italicis sine precio dimisit, multos honoribus muneribusq; excoluit: quod præter ingeniū tamen fecerat. Quoniā immanis et ferus non nisi ad bella, ad cædes, ad insidias, ad proditiōes hostiles intentus erat: crudelissimus quippe, et fallendi arte magister. Seruilius autem re nondum audita, ad Flaminium equitum quatuor millia mittebat. Qui dum per Vmbriam iter facerent, intercepti ab hostibus, ad Hannibalem deducti sunt. Post hæc Hannibal Spoletū cōtendit. quod cum oppidanorū concursu strenue defenderetur, uastatis agris, incensisq; ædificijs, per Picentes, Marsos, Pelignosq; in Apuliā se transtulit. S.P.Q.R. hac accepta clade, Fabiū, cui Maximo postea cognomen fuit, dictatorem creauit: ipse Minutium equitum magistrum dixit. Et cognito Hannibalis itinere, eū ad Arpos usq; sectatus, nō longe à Punicis castris

Thrasimenus lacus.

Romanorum clades.

Fab. Max. dictator.

castris consedit: hoc tamen consilio, ut cunctando, non bellando inimicorũ uires attereret. Hannibal hoc perspiciẽs, crebris stationibus castra mutabat, ut Romanũ aut prouocaret ad prælium, aut per insidias falleret. Sicq; superato Apẽnino, in Samnium descendit. Et quoniam desiderio grandi tenebatur Capuæ potiundæ, accepto exploratore, in agrum Casinatem duci imperat. Verùm quum fortasse nominis similitudine dux in agrũ Casilinum Hannibalem duxisset, cognito periculo Pœnus itineris exploratorẽ crudeliter excruciauit. Erat enim hic locus Gallicano & Casilino montibus undiq; septus, per quos dispositis præsidijs Fabius hostem obsederat. Hac re animaduersa Hannibal operæprecium sibi fore existimauit, ab ijs se locis expedire, priusquam inopia cõmeatus, uel turpi fuga sibi esset consulendum. Itaq; facto uespere, sarmentorum fasciculos ad boum cornua alligari iussit, ac ad certum tempus accendi, eorumq; complures ita palantes ad montium iuga agitari. Habebat enim boum in castris ad millia duo. Agitatis belluis, ipse paulatim cũ copijs subsequebatur. Romani noua hac re perculsi, timẽtesq; Pœni insidias, saltus quos præsidijs obseruabant deseruere. Et sic Hannibal superatis iugis, in agrũ Albanum exercitum reduxit. Deinde in Apuliam conuersus, Glereno oppido opulento potitus, ibi hyberna constituit. Dictator autem hunc subsecutus, in agro Larinate consedit. Et cum Romam accerseretur reip. causa, M. Minutium equitum magistrũ monuit, ne se absente cum hoste dimicaret. Hic ut animo proposuerat, occasione oblata, quoniam frumentatum hostem perrexisse sciebat, palantem per agros turbam inuadit, multos trucidat, reliquos ad castra turpiter compellit. Hac re bene gesta, senatus, ueluti per ignauiam Fabius pugnam subterfugeret, Minutium cum dictatore pari imperio esse decreuit. Eorum nihil Fabius ægrè ferens, nisi reipub. causa quantum Romanis Minutij dignitas constaret æstimans, cum collega copias diuidit. Minutius autem elatior factus, dum arroganter hostem prouocat, in aciem expeditus, ita ab hoste in insidias ducitur, ut nisi Fabius occurrisset, fuisset ab hostibus turpiter

Hannibalis astutia.

Minutij arrogantia.

ter cum exercitu trucidatus. quare Hannibalem ferunt in castra redeuntem militibus dixisse, A se fuisse Minutium, à Fabio autem se superatum. Creatis nouis Coss. L. Paulo Aemylio, et C. Terentio Varrone, Hannibal cõmeatus inopia à Glereno ad Cannas exercitum ducit: quem consules ita propè insecuti sunt, ut Aufidus duntaxat amnis castra dirimeret. Paulus autem bellum producendum censebat, Terentius uero acie dimicandum. quare cum dies ei administrandi imperij obuenisset (alternis enim uicibus imperabant) orta luce, transgresso Aufido, inconsultò collega, imò uerò etiam repugnante, dimicandi signum dedit. Quibus confligentibus, uictoria Pœnum secuta est. Cæsoq; Aemylio, ac Terentio fugato, ad quinquaginta peditum millia, equitum ad decem millia, supra septingentos uerò equites in acie ex Romanis cecidere, capta uerò ad decem millia sunt. Reliqui turpiter profligati, Canusium se contulerunt. Fuit ista nanq; tanta strages, ut aureos annulos è necatorũ manibus extractos, unius, uel (ut alijs placet) triũ modiorum mensuram implesse, memoriæ proditũ sit. Qua renunciata clade, etsi ingens luctus mœstitiaq; urbem occuparet, nõ territi tamen Romani, non perculsi, uerùm retenta senatus tanti dignitate, ad reparandos exercitus uehementius intenderunt. Hannibal uerò tanta superbus uictoria, uelut nihili amplius Romanos penderet, militum suorum quieti indulgendum esse existimauit. Et sic tantum dedit uictis respirandi spacium, ut sero cunctationis eum tantæ pœnituisse, atq; Maharbali non credidisse ferant, qui Romam belli caput petendam dicebat. Fertur item, à multis Hannibali & seriò obiectum fuisse, Vincere scis Hannibal, uti uictoria nescis. Tanti fuit tamen hæc uictoria momenti, ut Attellanos, Calatinos, Sãnites, Brutios, multosq; alios Italiæ populos, ac Capuam florentissimam illam ciuitatem, ad defectionem compulerit. In qua urbe dum magnificentissime Hannibal exciperetur, & ad Pacuuij domum, existimatione & potentia ciuitatis facile principis duceretur, paulùm abfuit quin mortis discrimẽ adiret. Habebat quidem Pacuuius filium Romanorum studia subsequentem,

Romanorum clades Cannensis.

Hannibal periclitatur.

quem licet Hannibali pater conciliasset, tamen dum summa conuiuium lætitia celebraretur, filius patrem in interiorem ædium partem abducit, monet, hortatur, rogatq; , ut amissam ob defectionem populi Romani gratiã, insigni aliquo beneficio redimere uelit, ac Hannibalem patriæ suæ, totiusq; Italiæ inimicum, de medio se tollere sinat. Pater animi magnitudine filij stupefactus, illum complexus, magnis precibus & lachrymis exorauit, ut hospitem tutum esse permitteret. Itaque Hannibal qui per tot tanta que pericula ab oceano Hispaniæ, ultimisq; oris euaserat, ferè inter epulas necatus est. Posthæc cum Pœnus spe oblata potiundi oppidi, Nolam concessisset, Marcellus proditionis nidorem olfaciens, eò clam cum exercitus parte peruenit, ac hostẽ noctu, mœnibus succedentem, eruptione à tribus facta portis, cum magna cæde ad castra usque fugauit. Itaq; primus Hannibalem uinci posse docuit. À Nola digrediens Pœnus, Acerras subitò impetu petit, ac oppidum diripit. Ad hæc usque tempora Hannibal prospera fuerat usus fortuna: cœpit uerò inde uarios euentus conditionesq; sortiri. Nam apud Cumas à Sempronio Graccho cum maxima Pœnorum cæde, coactus est obsidionem relinquere. Paulo pòst apud Nolam iusta acie, à Marcello magnam accepit plagam: quippe ex Pœnis ultra sex millia desiderata sunt. Quare à Nolana oppugnatione repulsus, in Apuliam militem ad hyberna deduxit. Nouo autem uere cum Nolam reuerteretur, ita à Marcello reiectus est, ut si equites ex aduerso (ueluti sibi à consule fuerat imperatum) irrupissent, calamitosa illo die fuisset ea Carthaginensibus pugna. Hannibal magno cum detrimento ad castra rediens, paulo post Tarentum per proditionem occupauit. Arce tamen à Romanis retenta, quæ tribus ferè partibus mari abluebatur, quarta ita muro fossaq; muniebatur, ut parum uiderentur obsidionẽ formidare. Hannibal ubi per uim arce nusquã potiturus erat, obsidione facta, Capuam cõtendit: quam Romani consules excursionib. igne, belloq; premebant. Subinde in Lucanos conuersus, M. Centenium profligauit: quo interempto, ex reliquis pauci euaserunt. Post que in Apuliam profici-

proficiſcens, diſpoſitis inſidijs, Fuluiũ prætorem cũ omni exercitu ſuſtulit. Ex XX enim millib. uix ad duo millia euaſere. Interea Coss. ex Hannibalis receſſu occaſionem nacti, Capuam obſederunt. Quo cognito, Pœnus in Campaniam aduolans, terribili impetu Romanorum caſtra inuadit, Campanis prius monitis, ut eodem tempore in hoſtes fortiter erumpant: conſulum partito exercitu, alter Pœno obuiam progreditur, alter Campanos in mœnia compellit. Hannibal autem, ubi prælijs, inſidijs, & arte nulla conſules ab obſidione auertere poteſt, magno ſilentio Vulturnum tranſijt, ac per agrum Sidicinum, Aliſanum, et Caßinatem iter faciens, tanquam extremam iacturus aleam, infeſtis ſignis Romam petit. Nec prius ab itinere deſtitit, quàm ad Anienem fluuium caſtra poſuiſſet. Poſtero autem die cum militum duobus millibus ita urbi ſe admouit, ut urbis magnitudinem ocioſe ſit contemplatus. Arbitrabatur enim, aut conſules ab obſidione Capuæ auertere, aut urbem ad ultimum reducere diſcrimen. Romani tametſi in urbe uehementius fuerit trepidatum, tamen indignitatem ferre minime potuerunt, & impetu facto facile hoſtem loco ſubmouere. Poſtera die Pœnus in aciem omnibus expeditus copijs, ueluti pro orbis imperio dimicaturus, ad certamen hoſtes prouocare conabatur. At tum ciues reiecto timore, ſummaq; alacritate nullũ pro libertate recuſaturi periculum, in campum progrediuntur. Sed dum parati pro acie ſtarent, tantus ſubitò imber ſuperuenit, ut cogeretur militum ſe quiſq; in caſtra reducere. Proximo die, cum rurſus utriq; in aciem exirent, tanta tempeſtas exorta eſt, ut dimicationis obliti uix potuerint procellarum aſperitatem euitare. Ferunt iiſdem diebus auctione in urbe facta, agrũ in quo conſidebat Hannibal, licitantium calliditate maiore quàm par fuerat precio fuiſſe uenditum. Quam ob rem indignatione ſuccenſus Hannibal, argentarias Romanorũ officinas, per præconem etiam uenire iußit. Ad ſuosq; exclamaſſe ferunt, modò ſibi mentem potiundæ urbis, modò facultatem nõ dari. Quare aut commeatus inopia, aut quia maximæ molis erat Romanã euertere gentem, caſtra mouens, in

Capua obſeſſa.

Hannibal Romam uenit.

Brutios Lucanosq; profectus est. Quamobrem Campani spe omni à Pœno fraudati, urbem Romanis dediderũt. Huius quidem ciuitatis deditio multarum aliarum animos ad defectionem allexit. Ex quibus & Salapia una fuit, in qua nonnulli testantur Hannibalem cuiusdam puellæ desiderio flagrasse. Amissa Salapia, Pœnus per exploratores cognouit, Fuluium Herdoneam urbem in Apulia obsidentem, uigiliarum munia segniter obire. Quare omni celeritate cum expeditis copijs Herdoneam uenit. Et Fuluium nil tale opinantem, impetu subito aggreditur. Romani strenuè impetum sustinentes, pugnam diu protraxere: tandem (ueluti præterito biennio circa eadem loca, duce alio Fuluio, sic et huius Fuluij procõsulis ductu, eo occiso, uicti fugatiq; fuere. Interea qua arte Tarẽtum Hannibal ceperat, eadem à Fabio receptum est, dicente Hannibale: Romani etiam suum habent Hannibalem. Sequenti autem anno Marcellus & Crispinus consules creati, aduersus Pœnum copias duxerũt. Qui dum uideret illos maximis duobus exercitibus munitos, arbitratus est, quos ui capere non posset, fraude & insidijs fallendos esse. Cui fortuna occasionem bene gerendæ rei obtulit. Erat enim inter duo castra tumulus quidam syluis & latebris fultus in quibus Hannibalis iussu Numidarum turmæ latebant, ut palantes Romanos interciperent. Ad hunc locum cum uterq; consul cum Marcelli filio explorandorum hostium gratia se contulisset, Numidæ eruptione facta, Romanos undiq; telis petunt. Marcellus dum strenuè pugnat, occiditur. Alter consul duobus affectus uulneribus, uix hostium manus effugit. Hannibal audita Marcelli morte extemplò illuc aduolat. Et contemplato Marcelli corpore, uirtute ac præstantia insigni, non passus est tam magnanimum ducem honore aut sepultura carere. Eius annulo potitus, adulterinas literas ad Salapianos dedit, significans Marcelli nomine eò postera nocte se peruenturum. Hos paulo antè Crispinus monuerat, & propterea per excubias hostem accuratissimè obseruabãt. Et cum ad quartam uigiliam Pœnus applicuisset, circiter sexcentos introduxerũt, clausisq; portis omnes trucidauere. Interea no-

Capuæ deditio.

Hannibalis de Fabio testimonium.

Insidiæ.

Marcelli mors.

uis creatis consulibus, M. Liuio *&* Claudio Nerone*, ac partitis inter se copijs, Claudius in* Hannibalem*,Liuius in* Galliã *conten dit aduersus* Hasdrubalem*, ex* Hispania *maximo cum exercitu ue nientem,ut fratri se cõiungeret.* Conflixerat *per ea tempora plu- ries cum* Hannibale Claudius*,cum magna hostium cæde : atq; li- teras interceperat,*Hannibalem *signficãtes proxime fratri se con iuncturum . Quare consilium cepit, illum prius adoriri,quàm ad fratrem se conferret. Et sic commisso legati diligentiæ exercitu, ipse cum copiarum parte magnis itineribus* Picenum *obequi- tans,sexto die* Senã *peruenit:iunctisq; cum collega copijs, ambo ad* Metaurum *fluuium cum* Hasdrubale *conflixerunt. Quo profli gato,& interempto,ad quinquaginta sex hostiũ millia cæsa sunt.* Hac *potitus uictoria* Nero,*nõ tam celeriter* Senã *peruenit, quàm celerius reuersus,castra sua repetens,*Hasdrubalis *caput ponè ho- stium stationem poni iußit:dimißis captiuis, qui tantæ cladis nun- cium* Hannibali *referrent . Fuerat enim eorum omnium ignarus* Hannibal. *qui quamuis publico priuatoq; uulnere perculsus esset, collectis tamen undiq; ex* Italia *copijs inuictum robur animumq; seruauit . Et nisi* S. P. Q. R. *Publium* Cornelium Scipionem *in Africam misisset, proculdubio* Pœnum *ab* Italia *auertere non po- tuissent . Quapropter à* Carthaginensibus *in* Africam *accersi- tus, ex* Italia *decedens, post sextum & decimum annum prospera nauigatione* Leptim *tenuit:et in terrã expositis copijs prius* Asdru mentum*, deindè* Zamã *se contulit.cognitoq; quo in statu res* Car thaginensium *essent, conducibilius senatui suo fore ratus est, pa- cis quàm belli consilium capere.Quare obtenta à* Scipione *collo- quij commoditate,conuenerunt unà duo fortißimi duces:qui post longam orationem rebus infectis discessere. Tãdem paucis inter- iectis diebus, apud* Zamam *prælium commissum fuit asperrimum ac memorabile, in quo* Romani *uictores ad uiginti hostium mil- lia trucidarunt,totidemq; cepere .* Hannibal *ipse ad ultimum è me dia cæde cum paucis effugiens, ubi spem nullam pro labente pa- tria amplius in armis ponendam esse perspiceret, in* Asiam *profe-*

Hasdrubal ex Hispania.

Hasdrubalis mors.

Cornelius Scipio.

Hannibalis fuga.

ctus, ad Antiochū peruenit: à quo magnifice susceptus, & in publicis pariterq́; priuatis consilijs adhibitus est. In qua quidem dignitate tantam sibi conflauit inuidiam, ut paulo pòst purpuratorū regis opera, à regio penitus consilio excluderetur. Sunt etiam qui dicant, ea tempestate legatos fuisse à senatu ad Antiochum destinatos, ex quibus P. Africanum quoq; unum fuisse asseuerant. Qui inter alia ab Hannibale petijsse dicitur, Quem maximum omnium imperatorum esse putaret? Respondente Pœno, Alexandrum Macedonem primum esse, Pyrrhum illi addendum, seipsum post hos collocandum esse: subridens Africanus, inquit: Si me uicisses, quid censeres Hannibal? Istorum omnium, respōdit, iure meritoq́; primus essem. Gauisus est Scipio, quasi ipse incomparabilis relinqueretur. Hannibal autem cum regia se penitus gratia uideret exclusum, seu quod à Romanorū legatis ueluti perpetuus hostis exagitaretur, in Cretam aufugit. Vbi cum hominum dignosceret auaritiam, quia magnam secū auri uim attulerat: hoc pacto eorū effugit perfidiā. Finxit enim thesaurū suum apud eos esse depositurū, atq; ideo amphoras aurato desuper plumbo plenas, in Dianæ templo custodiendas collocauit. Item postea statuas æneas quas domi habebat, auro argentoq; repleuit, et cum per domū illas tanquam obsoletas teneret, in recessu suo nauibus imposuit, & ad Prusiam Bithyniæ regem soluit: à quo humanissime susceptus, & in bello quod aduersus Eumenem Pergamenorum regem Romanorum socium gerebat, classi præpositus est. Ipse autē multas amphoras uiuis serpētibus expleri, ac in triremes suas deferri iussit: quos, dum in conflictu essent, in naues sociorū Eumenis proijci fecit. Quibus implicitι hostes, et re noua perculsi, in fugā se uerterūt. Ea tempestate cum Titus Flaminius à senatu ad Prusiā regem missus esset, pro componendis cum Eumene rebus, ægrè ferens Hannibalem nomini Romano sibiq; inimicissimū (fuderat enim Hannibal interemeratq; ad Trasimenū Flaminij patrem) adhuc superesse, petijt illum sibi dari. Regem uerò hominem prodere pudebat, negare tamen ausus non est. Tandem igitur missi milites, domū undiq; circun-

Hannibalis de Scipione testimoniū.

Prusiæ contra Eumenē bellum.

Pulchra Hānibalis calliditas.

eundederūt. Cum uerò Hānibal omnes domus aditus à satellitibus præsensisset obseruari, nulla euadendi spe relicta: Soluamus, inquit, omni cura Romanum populum: & assumpto ueneno, ad similes casus præparato, fortissimus uir, inq; rebus bellicis uehementer excelsus, anno LXX uitæ suæ diem clausit extremum. Corpus aūt apud Lybissam lapideo in tumulo collocatum fuisse ferūt. Hannibalis interitus.

SCIPIO AFRICANVS.

SCIPIONI Cornelio, qui à domita Africa dictus est Africanus, pater fuit P. Scipio uir patricius ex nobilissima Corneliorū familia, cum quo Hannibal primùm in Italia signa contulit. Scipio filius à pueritia magnæ expectatiōis spem præ se ferens, cum sub patris auspicio disciplinis militaribus erudiretur, adeò equitando, uigilando, omniaq; militaria munia perferendo emicuit, ut præter animi & ingenij laudē, gratiā apud omnes simul & admirationē sit adeptus. Maximeq; cum in pugna ad Ticinum amnem patrem sauciū, & ab hostibus propè circumuentū, ab eo adhuc adolescente seruatū fuisse, proditum sit. Declarauit etiam Scipio uirtutis & animi sui celsitudinem, cum post Cānensem cladem plerisq; de relinquenda Italia agitantibus, stricto ense omnes iureiurādo affirmare coēgit, nūquā se Romam deserturos. Quare cum pleraq; id genus edidisset facinora, meruit ante legitimum tempus, frequentibus suffragijs Quiritium, ædilis curulis declarari. Paulo quidem pòst, cum pater ac Cn. Scipio patruus in Hispania cecidissent, nemoq; reperiretur, qui tam periculosi belli imperiū sumere auderet, ipse uix quartum et uicesimū annum agens, in medium prosiluit, ac tantæ prouinciæ munus læta frōte subiturū se obtulit. Et quāuis ætatis imbecillitate Quirites fortasse dubitarēt, tantā belli molem illi esse deferendā: tamē cōcione aduocata, ita de ætate sua, ita de bello gerēdo, et rebus opportunis disseruit, ut ad spem bene gerendæ rei omnes induxerit. Erat præterea Scipioni præstās oris & corporis pulchritudo, & in gestu motuq; dignitas peregregia, quæ ad aucupādam gratiā maxime sibi cōducebant.

Scipio puer patrem seruauit.

bant: quibus cum accederet militaris gloria, ambigebatur, an gratior naturæ muneribus, an mirabilior bellicis artibus iudicari posset. Itaq; imperator creatus, cum decem peditũ millibus, quinqueremibus triginta ab Italia soluens, in Hispania ad emporia delatus, expositis copijs Tarraconem conceßit. Et indicto concilio, socijs urbibus humanißime gratificatus, & collaudatis militibus, collectisq; reliquijs ueterum exercituum L. Martij uirtute seruatis, uere nouo ex hybernis copias ad oppugnandam nouam Carthaginem deduxit. Erat enim urbs opulentißima, & terra mariq; ad bellum gerendum ualde commoda: in quam etiam omnis belli apparatus, & quicquid preciosum in tota erat Hispania delatum fuerat. Arx præterea præsidijs erat munita, et ciuitas ita defensoribus ualida, ut se tueri, & in hostem erumpere auderet. Muniebatur etiam ab uno latere quodam stagno, adeò ut per eum locum à nullo crederetur posse expugnari. Scipio igitur hanc urbem terra mariq; aggreditur, ac crebris oppugnationibus infestat: dumq; totis uiribus innititur, stagnũ à quibusdam superari iubet, ad mœniaq; prorumpi. Oppidani autem à tergo peti se uidentes, et hostes in urbem euasisse, omni quasi spe carentes in fugam uertuntur. Romani, ubi deseri mœnia conspexerunt, urbem capiũt, omnia populantur atque diripiunt. Ergo Scipio urbe potitus, obsides qui ex omni Hispania ibi detinebantur, missos facit. Et cum uirgo quædam longe omnibus prælata ad se deduceretur, obseruari eam integerrimè iußit. Quam cum Luceio Celtiberorũ principi desponsatã cognouisset, uiro suo illibatam, ac munerib. magnis honestatam restituit. Ex quo factum est, ut propter eius continentiam mirabilem, Scipio ab uniuersa Hispania summis laudibus & beneuolentia coleretur. Luceius autem uisa Romani ducis continentia, ac liberalitate, paulo pòst cum ualida & potenti manu, ad Scipionis castra se transtulit. Insidebant enim eo tempore diuersis in locis Carthaginensium duces, quando Scipio, antequam copias cõiungeret, Hasdrubalem Barchinum apud flumen Besulam insperatò aggreditur. Cuius impetum cum Pœni sustinere non possent, castra debellauit: ac

[Margin notes: Scipio imperator deligitur. — Carthaginis nouæ oppugnatio. — Scipionis cõtinentia. — Hasdrubal superatur.]

nit: ac fugato Hasdrubale uictoria potitus est, cunctosq; Hispani generis captiuos summa liberalitate missos fecit. Inter quos cum Masinissæ nepos inueniretur, grandi benignitate eum prosecutus est, ac magnis muneribus insignitũ ad patruũ remisit. Ostendit enim imperatorẽ decere, nõ solum domesticis uirtutibus, sed etiam liberalitate esse ornatũ. Interea Hasdrubal Gisconis filius, & Mago, & alij duces, accepto male rei gestæ nuncio, cum Hasdrubale Barchino se coniunxerant. Et multis hinc inde discußis, conuenere, ut Hasdrubal in Italiã cum exercitu transiret, et fratri se coniungeret, ubi belli erat caput: ipsi uerò in Hispania remanerent. Quo facto, cum à Carthaginensibus Hanno Hasdrubalis loco in Hispaniam mitteretur, ipso in aduentu fuit à M. Syllano fusus, captusq;. Sequenti anno, Scipio apud Besulam amnem iusta acie cum Magone & Hasdrubale Gisconis filio dimicauit: qui cũ superior esset, multis interemptis eos fudit, & ad Gades usq; ex continenti pepulit. Subacta itaq; Hispania, Scipio Africam sibi animo destinabat: utq; facilius uoto potiretur, ad Syphacem transijt, eumq; in Romanorum amicitiam societatemq; conciliauit. Quo facto, Carthaginem nouam rediens, gladiatorum ludos magno apparatu celebrauit. Et cum in aduersam ualetudinem incideret, Mandonius & Indibilis eum credentes moribundum, Hispaniæ regnum affectantes, cõparato exercitu, Suesitanis bellum intulere. Quos Scipio, uix ab ægritudine confirmatus, fudit fugauitq;, atq; ad pacem implorandam compulit. Masinissa autem, qui Scipionis liberalitate nepotem susceperat, uolens Romano duci non esse ingratus, ad eum transijt: ac gratias ei agens de remisso nepote, fidem pollicetur, ad ultimum usq; uitæ Romano populo se seruaturum. Scipio autem subactis Hispanijs, pulsisq; Carthaginensibus, et commissa L. Lentulo atq; Manlio Attilio prouincia, Romã redijt. Inde accepto in Bellonæ templo senatu extra urbem, de rebus à se gestis humanè disseruit: ac duces hostium quatuor expulsos, exercitusque totidem subactos, Carthaginẽses item ex Hispanijs eiectos, & uniuersam prouinciã populo Romano seruire ostendit. Qua-

Syphacis cum populo Romano societas.

Scipio consul creatus. re à patribus honorificentiβime susceptus, ætatis quidem defectu non triũphauit, uerùm magno populi consensu consul creatus est. Ferebaturq; inter comitia palàm, ipsum in Africã mittendum esse, ad inferẽdum ex proximo Carthaginẽsibus bellum. Et quamuis aut inuidia, aut alio animi morbo Fab. Maximus obstaret, Sicilia tandem Scipioni decreta est: atq; à senatu permissum, si Reip. præstare arbitraretur, in Africam ut cum exercitu traijceret. Scipio aũt, cum quãuis magna difficultate, tamen quinto et quadragesimo die, comparatis quæcunq; ad expeditionem necessaria fuerant rebus, ab Italia soluens, in Siciliam delatus est. Qui dum prouinciam componere curaret, à Syphace legatos accepit, regem suum renũciantes nouiβimè fœdus cum Carthaginensibus percussisse. Et propterea eum monebãt, ab Africa ut abstineret: alioquin infestum sibi regem intelligeret. Scipio ne formidinem militibus inijceret, remiβis legatis concionem uocauit, ac hilari fronte Syphacem simulauit se exhortari, expeditionem ut acceleret, moneretq;, ut quàm primũ in Africam soluat. Quamobrem milites hortatur, edicitq;, ut expeditis omnibus, ad traijciendum se accingãt. Africani calliditas. Ipse autem post paucos dies à Lilybeo soluens, fœlici nauigatione ad promontorium Pulchri delatus est. Et copijs in terram expositis, omnia ferro igniq; uastauit. Rumor itaq; cuncta perturbabat. Carthagini tumultuabantur. tandem ad arma conclamatũ est: muniuntur portæ, firmantur præsidijs mœnia. Scipio interim populatis agris, prope Vticã cum exercitu consedit: ut si qua posset occasione, ciuitatẽ in potestatem redigeret. Sub idem tempus Masinissa Romanorũ in castra cum ualida manu se cõtulit, quò Hanno primus Scipioni se obiecerat. Et propterea Masinissam ut hostes ad pugnam eliciat, monet Scipio. Ille strenuè Hannonẽ aggreditur: dumq; referre pedem simulat, in insidias hostes ducit. Erumpente itaq; Scipione, Hanno occiditur: multisq; cæsis, per diuersa sibi quisq; loca fugam facit. Hanno cæsus. Scipio hac parta uictoria Vticam redijt. Verùm superuenientibus Hasdrubale & Syphace cum potentissimo exercitu, obsidionem soluit, & in quodam promontorio castra

stra muniijt: ex quo & hostes lacessere, et obesse Vticensibus, & classem tueri poterat. Et quoniã per exploratores acceperat inimicorum castra bina esse, ac paruo distare spacio, ac utraq; ex lignis & harundinibus hybernacula contexisse, Masinissæ ac C. Lælio imperat, ut intempesta nocte Syphacem aggrediantur, ac ignem hybernaculis inijciant. Quo facto, dũ ignis latè uagaretur, dumq; Numidæ ad opem ferendã concurrerent, in Romanorũ copias incidentes trucidabantur. Quare terrore perculsi, in fugã conuertebantur. Et tanta quidẽ uis incẽdij fuit, ut Hasdrubalis etiã castra corriperentur. dumq; eos undiq; Scipio premeret, impetũ ignis hostiumq; sustinere non ualentes, in fugã conuersi sunt. In quib. tanta strages edita est, ut ea nocte ad XL. millia ex Numidis et Carthaginensibus cæsa sint. Carthaginẽses quãuis hac ingenti plaga perculsi fuerint, tamen reparato exercitu omni opinione celerius Syphace et Hasdrubale ducib. in Scipionis cõspectu castra posuere. Quos ubi uidit Scipio, et suos ad pugnã feruentes cõspiceret, tanto impetu hostes aggreditur, ut quàmprimũ tam Pœnos quàm Numidas in fugã pepulerit. Syphax aũt et Hasdrubal è media cæde euadentes, in Numidiã usq; aufugerunt. Quos cũ Scipionis iussu Masinissa insectaretur, iterum eos in Numidia profligauit, Syphacemq; cepit, ac uiuũ ad Scipionem perduci curauit. Carthaginenses autem tot tantisque cladibus iam exanimati, quoniam de reparando amplius exercitu spes nulla supererat, celerrime Hannibalem ex Italia reuocarunt. Qui cum in Africam applicuisset, in magno animaduertens rempub. suam esse discrimine, sanctius sibi futurũ existimauit, de pace componenda, quàm de bello gerendo uerba facere. atq; ideo omni studio elaborauit, ut cum Scipione in colloquium ueniret. Qui ubi unà soli conuenere, mutuò se satis diu intuentes, silentiũ tenuerũt: tandem cũ de pace facienda Hannibal magnopere disseruisset, de conditionibus dissidentes discessere. Postero itaq; die apud Zamam in aciem descendentes, quasi terrarũ orbis imperium, ensib. direpturi, tanto ardore utrinq; pugnarũt, quanto usquã aliàs uisum fuit. Demũ superato Hannibale

Syphax capitur.

ad quadraginta hominum millia eo die à Romanis cæsa sunt. Carthaginenses, ubi exercitum trucidatum profligatumq; Hānibalem intellexerunt, animo consternati, clementiam uictoris ueniamq; implorantes, per legatos pacem petiuere. Scipio, qui iam nouum consulem ad prouinciam properare audierat, ne laboris & gloriæ suæ alter fructum interciperet, æquo animo exorari se passus est. Attamē sua quidem sententia, Carthaginensibus pacē dedit. nam quingentas in primis omnis generis cremari iußit naues, in quibus omnis Pœnorum spes reposita fuerat. Cuius rei dolore ita Carthagini comploratum est, ut si funditus urbs euersa fuisset, maiore quidem luctu defleri nō potuisset. Masinissam deinde ob seruatam Romanis fidem, magna sibi addita Syphacis regni parte, senatus decreto, inter Africæ reges præpotentē fecit: atq; singulis pro meritis gratificatus, cōpositaq; Africa, in Italiā cum exercitu traiecit: urbemq; celeberrime triumphans ingressus est, obq; deuictam à se Africā, imposterū Africani cognomentū adeptus. Nec ei dignitas ulla defuit, quin inter multos supremæ nobilitatis competitores, censor creatus fuerit. Quem succedentes alij atque alij censores, senatus principem semper elegerunt. Hæc dignitas maximis tantum uiris deferri solita erat. Fuit & paulo pòst iterum cōsul. Indeq; expulso è Græcia Antiocho, cum Asiā Romani iam sibi animo destinassent, consules creati sunt L. Scipio frater, & C. Lelius. uterq; enim prouinciā sibi decerni cupiebat. Et quia magna erat Lælij apud patres existimatio, ideo Africanus obtulit fratri, se legatum non defuturum, si prouincia illi decerneretur. Hæc Africani uox ita omnibus fuit grata, ut frequenti senatu L. Scipioni contra Aetolos & Antiochū prouincia decreta fuerit. Ex quo Africani pietas longè patuit: quum hactenus tot imperijs, triumphis, & dignitatibus emicuisset, et nunc sponte fratris imperio se submisisset, ut nobilißimo competitori præponeretur. Et eius certè consilio L. Frater maximam gloriam patriæ reportauit. Nā Antiochum fudit, Romanoq; imperio ad uiginti annos tributarium fecit: Europaq; cis Taurum usque ad Tanaim abstinere fecit, atque

Hannibal superatur.

Masinissæ in Rom. fides.

Scipionis triumphus.

Antiochus fusus.

obſides etiam ſuo accepit arbitrio. Petijt quoq; Hānibalem bellorum excitatorē ſibi dari. Verùm cum Pœnus longe antè hæc præuidiſſet, ad Pruſiam aufugit. Deuicto itaq; Antiocho, ſubactáq; Aſia, L. Scipio Romam redijt, triumphansq; Aſiaticus appellatus eſt. Nec uerò etiam frater Africanus, cuius hæc omnia conſilio L. fuerat conſecutus, honore caruit. Quippe à T. Q. Flaminio et M. Claudio Marcello tertiò ſenatus princeps declaratus eſt. Non potuit quidem diutius fortuna inſtabilis, & inuidorum malignitas acquieſcere: quin uirum hunc probiſsimum, iniurijs & probris afficeret. Nam & tribuni plebis diem ei dixere. Inſimularunt enim ab Antiocho pecunias eum extorſiſſe, nec illas retuliſſe in publicum. Comparauit itaque Africanus, atque in foro præſente magiſtratu ingenti fiducia acuratiſsime ſe expurgauit. Inſtantibus autem denuò tribunis, ac multis hominem calumnijs onerantibus, iterum Africanus præſtò paruit, multiſq; eum comitantibus, per mediam cōcionem ad Roſtra progreſſus, inquit: Si rectè memoria teneo, P. C. de Hannibale hoc die Pœniſq; patriæ uictoriam reportaui: propterea dimiſsis diſsidijs, pro referenda dijs gratia ad Capitolium eundum cenſeo. Quæ uox & recordatio ita concioni uniuerſæ iucunda fuit, ut relicto magiſtratu omnes eum ſecuti ſint. Hæc ultima quidem fuit Scipionis proſperitatis & beneuolentiæ dies. Cum enim animaduerteret de rep. male ſe mereri, & pro pulcherrimis in patriam beneficijs ignominiam calumniaſq; reportare, Linternum ſe contulit: ubi dum ageret ſeorſum ab omni ciuili inuidia, & inimicorum calumnijs, dicere ſolitus erat: Nunquam ſe minus ocioſum eſſe, quàm cum ocioſus: nec minus ſolum, quàm cum ſolus eſſet. De eius tamen obitu uariè à ſcriptoribus proditum eſt. Plures tamen Linterni obijſſe aſſerunt, anno quarto & quinquageſimo uitæ ſuæ: impoſita ſuper eius monumento ſtatua, quam Liuius diſiectam poſtea uidiſſe apud Caietam dicit, urnamq; æneam his uerſibus inſcriptam, uidelicet:

Prudens Scipionis factum.

Scipionis interitus.

Deuicto Hannibale, capta Carthagine, & aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes.

Cui non Europa, non obstitit Africa quondam,
Respice res hominum, quàm breuis urna premat.

HANNIBALIS AC SCIPIOnis comparatio.

HAnnibalis ac Scipionis gesta si quis conferre uoluerit, eos nō solum ætatis suæ in rebus bellicis primarios, sed etiā superiorum temporum præstantißimis imperatoribus inueniet fuisse pares. Qui quāuis domi forisq; magnos habuerint aduersarios, eorū gloriæ æmulantes, arte tamen et ingenio ac consilio, res gessere maximas. Hannibal enim quoniam expugnato Sagunto in Italiam erumpere, Romanos bello lacessere, & ad urbis mœnia castra ponere sit ausus, quis ferociam eius non miretur? Scipionem autem duces quatuor nobilißimos superasse, exercitus quatuor fudisse, fugasseq;, cepisse Syphacem regem maximum, & Hannibalem profligasse, quis stupore non deficiat? Laudi etiam huic datur, quod aperto marte, & æquo campo, cum hoste semper congredi sit ausus: Hannibal autem insidijs, dolis, ac fallacijs usus. Verùm quod ex omni hominum genere conflatum exercitum adeò quietum concordemq; tenuit, ut nulla in castris usquā seditio fuerit, laudi ei adscribitur. Cæterū uituperatur, quod cum apud Cannas Romanos fuderit, minus uti uictoria sciuerit, quin inter Campaniæ & Apuliæ delicias exercitum effœminarit. Et sicut hæc in eo omnes reprehendunt, sic perfidiam & crudelitatem detestantur. Combußit enim in castris Arpinatem quendam, cum filijs & uxore. Et ex Italia decedens, quot in Iunonis Laciniæ templo trucidari fecit? At Scipio in bellis semper moderatißimus, in pugna strenuus, et post uictoriam dux fuit clementißimus. Quanta uerò eius fuerit continentia & liberalitas, in uirgine captiua, et in Luceio Celtiborum principe, patuit. Vterque enim & bonis fuit artibus eruditus, & literatorum amantißimus. Alter quidem Ennium, alter Sosium Lacedæmonium familiarißimum habuit. Ac literarum etiam Græcarum non ignarus fuit Hannibal, uerùm ut

fertur, Ephesi cum Phormionem de imperatoris officio militariq; disciplina differentẽ audiuisset, interrogatus quid de homine sentiret, respondit: Nullum magis Phormione delirare uidisse senem. Ambo etiam in dicendo apti. Hannibal res geßit magnas, uerùm reipub. suæ calamitosas. Scipio autem rempub. protexit, patriam conseruauit, imperiumq; auxit. Et propterea ingratã ciuitatem appellasse potuit, nõ tam obliuiõe beneficiorũ, quàm quod iniuriã sibi fieri passa sit, & se ex urbe decedere. Verùm Scipio uir magnanimus, inimicorũ maluit malignitatẽ declinare, quàm intestinis seditionibus ciuitatem euertere. Cuius libertatem tanti fecit, ut in Hispania regale sibi nomen deferri noluerit. Recusauerit etiam dictator fieri perpetuus, ac statuas sibi in Capitolio erigi. Ex quo abunde liquet, ambos non tam domesticis monumentis, quibus Scipio longè præstabat, quàm militari disciplina & rebus gestis esse comparabiles. Ambo etiam uitam extra patriam finiere: licet Scipio non damnatus à repub. uerùm uoluntario exilio diem obierit.

PHILOPOEMENES.

HILOPOEMENEM Crausi patre Megalopolitano natũ, satis liquet. Fuit non turpi sanè forma, ut alij opinãtur: licet ob chlamydis tenuitatẽ à muliere Megarẽse hospita pro ducis seruo habitus sit. Quippe cum ad diuersoriũ illa suũ sciret Achæorum imperatorem esse uenturum, circa cœnæ apparatum maxime sollicitabatur: subeunte interea ædes Philopœmene, turpi admodũ inuoluto chlamyde, illa ministrum imperatoris eum esse existimans, precata est seruitium ut exhiberet. Ipse deposita continuò chlamyde, ligna scindere nõ erubuit. Qui cum superueniente hospite peteretur quid ageret: Do, inquit, faciei deformitatis supplicium. Erat quidem circa medium ualde gracilis, adeò ut à Tito Flaminio morderetur, quod pulchras nimis manus & crura haberet. Solicitabatur autem honoris cupiditate plurimùm, & ab iracundia mores eius liberi non fuerũt. Hinc igitur quũ ad ciuiles Elegans facetia.

disce-

disceptationes præ contentione accommodare se nequiret, in militiã abijt. Incursitantibus ea tempestate Megalopolitanis in Spartanorũ fines, erat Philopœmenes inter insultantes omniũ primus, in reducendo exercitu utiq; nouissimus. Cum uerò à bellis desistebatur, ipse agriculturæ, uenationi, aut cuiuis operi corporis incũbebat: ex quo robustior euadens, rem domesticã iustissimo quæstu amplificabat. Facundus etiã satis fuit, ac philosophiæ deditus. Homerica itẽ figmẽta, et ea quæ ingeniũ excolebãt, sequebatur. Euãgeli quoq; lectionib. de re militari assiduè inuigilabat, ac uarijs Alexandri historias tanquã uera uirtutis incitamenta, libenter audiebat. Adeò ut cum nõ amplius annos uiginti natus esset, Cleomene Lacedæmoniorum rege Megalopolim noctu occupante, animaduertens se non sine capitis periculo patriæ suppetias ferre posse, furtim ciues ex urbe aduersus insectantes abduxit, atque ita in se Cleomenem prouocauit, ut cæteris seruatis, ipse amisso equo, & uulneribus acceptis, ultimus euaserit. Fugientibus itaq; Messenam ciuibus, Cleomones oppidum illis unà cum rebus omnibus redditurum se pollicetur, si reuerterint. Hoc Philopœmenes conciuibus dissuadet, Cleomenem asserens non diu uacuos muros fore retenturum: & propterea non esse hosti adhibendam fidem, nõ sine dolo aut fraude loquenti. Venientibus interea Antigono & Achæis in auxilium Megalopolitanis, Philopœmenes ciues suos secum ductitans, ita strenuè se gessit, itaq; immobilis (licet per nates & utramq; coxam transuerberatus) perstitit, inuictoq; animo irruit in hostem, ut non parum spei & æmulationis præliantibus iniecerit. Fuso itaq; Cleomene, cum suos Antigonus obiurgaret, quod præter edictum suum equitatum in hostes concitassent: responderunt se à Megalopolitano adolescente fuisse concitatos. Quibus ipse, Profectò (inquit) adolescens ille optimi hodie ductoris operam nauauit. Hoc itaq; facinus tantũ Philopœmeni attulit gloriæ, ut non paucis precibus Antigonus eum solicitauerit, secum ut militaret. Qui cum recusaret, in Cretam transfretauit. Vbi cum bellacissimis hominibus diu uersatus, adeò in laudem emicuit, ut cũ ad suos reuer-

Euangelus de re militari.

Cleomenes fusus.

reuerteretur, fuerit tanto in honore habitus, ut equitũ præfecturam continuò gesserit. In quo munere iuuentutem & audaciæ, & bellorum expertẽ, ita ad decus laudemq́; incitauit, ita mutuis concertationibus assuefecit, & equitando, luctando, currẽndo, agiles alacresq́; reddidit, ut bellacißimã sibi patriæq́; manum compa rauerit. Suis enim ipse non paruo erat adipiscendæ laudis exemplo. Quippe dum aduersus Aetolos Eliensesq́; apud Larissum fluuium pugnaret, Demophantum eorum ducem sublimi curru insidentem, ictu terribili prostrauit in terram: ad cuius interitum hostes in fugam uersi sunt. Increbescebat propterea indies Philopœmenis nomen, qui manu strenuus, cuique erat duci prudentißimo comparandus. Fuerat enim ætas illa in acie instruenda, & in armorum formis non admodum perita. Quin longioribus hastis, & angustioribus utebantur scutis: ipse alium inducens ordinem, & clypeum pro scuto, pro hastili sarissam sumi uoluit: ac thorace, galea, ocreis'que uti: & statariam modò gradariam'que, modò cursatilem pugnã tumultuariamq́; exerceri cõsuluit. Quicquid porrò in superuacaneis indumentis, purpureisq́; erat stragulis: itẽq́; cœnarũ lautitiã luxuriosam nimis detestabatur, idq́; ad militares bellicosq́; apparatus transtulit. Hinc omnes carptim modò thoracem, modò frena & galeas, nonnulli uerò clypeos auro argento'ue excolebant. Itaq; cernere erat stadia adolescentium, equos domantium, armaq́; tractantium plena: item militum contextas chlamydes, & equorum uelamenta uarijs distincta coloribus, galeasq́; auro ac pẽnis insignitas. Quarum rerum aspectus animos adaugebat, acuebat mentes, et ad pericula ineunda prõptiores ingerebat spiritus. Ex quo arma et leuiora et iucũdiora esse uidebantur. Interea Machanidas Lacedæmoniorũ tyrannus, aduersus Peloponnenses, & ad Mantineam impetum fecit. At Philopœmenes in eum exercitum ducens, non procul ab urbe pugnam conseruit. Et cum ancipiti exitu diu pugnatũ fuisset, tandem à Philopœmene Machanidas cæteriq; in fugã uersi, ac ingenti clade dissipati sunt. Quare in tanta Achæorum admiratione eluxit Philopœmenes,

Nouum militiæ genus.

Bellum Peloponnesium.

pœmenes, ut eius simulachrum ex ære Delphis honorifice sit collocatum. Ob pleraque igitur huius generis facinora, maximi per uniuersam Græciam rumores de Philopœmene ferebantur. Proinde Philippus Macedonum rex, isto superstite Achæos subigere posse diffidens, clandestinè ad hominem tollendum satellites destinauit. Quod cum palàm factum fuisset, tantam sibi apud omnes inuidiam conflauit Philippus, ut conuicijs & probris paßim ab omnibus laceraretur. Bœotij quoq; Megarã obsidentes, ob fictum rumorem aduenietis Philopœmenis, à spe quasi potiundæ urbis discessere. Occupauerat enim non multo pòst Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, mortuo Machanida, Messenam, Lysippo tum quidem Achæis imperante: à quo, dum minus impetrasset Philopœmenes, ut Messenijs auxiliũ ferret, ipse nulla lege, uerùm sua tantũ auctoritate assumptis secũ ciuibus, opem mirifice præstitit. Omnes enim illum tanquã è cœlo sibi datũ imperatorẽ, libentißime sequebantur. Multa profectò huius generis magna animi, præstantiaq; nauauit opera. Id uerò crimini datũ est, quod Nabide Megalopolitanos bellis uexante, & sub ipsas ferè portas castra locante, ipse Gortynijs in Creta belligerantibus ducem se præstiterit. Quare cum Megalopolitæ ira perciti, extorrem illum protinus declarassent, nisi ab Achæis prohibitio intercesßisset: tanta tamen cum omniũ admiratione Philopœmenes in Creta se habuit, ut uno omniũ ore, summis laudib. honestaretur. Cũq; in Peloponnesum se transferret, aduersus Nabim dux declaratus est. Obsederat enim Nabis Gythium, atq; ob uictoriam dissolutum iam militẽ, sparsumq; habebat. Philopœmenes itaq; de his certior factus, eò nauigauit: noctuq; expositis militibus, castra incendio consumpsit, multosq; trucidauit. Paulo aũt pòst sibi per aspera iter facienti, Nabis ita repente obuiã se dedit, ut ferè de salute Achæi dubitarent. Ipse tamen animi celsitudine sublimis, loci situm oculis dimetiens, tanta disciplina acies instruxit, ut non prius in hostes irruerit, quàm eos terga dare coëgerit. Paulo autem pòst, quũ Aetolorum fraude Nabis interceptus occubuisset, Philopœmenes Spartam

Audax imperatoris animus.

Philopœmenes dux declaratus.

tam bello aggrediens, alios ui, alios suasiõe sibi deuinxit: ita ut planè ad uoluntatem Achæorũ, ciuitatẽ fœdere & amore composuerit. Hoc tã ingenti beneficio Spartiatæ affecti, quod in libertatem Philopœmenis opera euasissent, præter id quod eum libertatis assertorem appellabant, etiam uenundatis Nabidos supellectile ac ædibus C et X X talentis, precium per legatos ei deferendum curauere. Cumq́; hominis integritatem legati dignoscerent, ueriti sunt de largitione uerbũ facere: sed per Timolaum eius hospitem tentauere. Ille primò uiri constantiam intuens, de munere conticuit. Deinceps terq́; quaterq́; idem fecit. Tandem à legatis nouissimè destinatus, ciuitatis animum Philopœmeni declarauit. Quod non inuitus audiens, Spartam contendit, gratiasq́; eis agens, seditiosos ac improbos largitionibus corrumpendos esse demonstrauit, ut muneribus allecti à seditionibus animum auerterent: non autem amicos, quorum uirtute & opera uti liceret. Interiecto tempore, Diophanes Achæorum factus imperator, audiens Lacedæmonios nouis rebus studentes, Peloponnesum ut infestarent, eos ut resipiscerent docere meditabatur. Philopœmenes autem, priuati iam iuris homo, ut ab armis desisterent, utrosque monebat: donec & Antiochus, & Romanus consul, instructis exercitibus Græciæ imminerent. Diophanes consilium aspernatus, unà cum Tito Lacones inuadit. Philopœmenes autem Spartam contendit, ac ciuiles tumultus summa humanitate composuit: iterum'que Spartanis statum induxit popularem, atque Achæorũ imperatorem Romanorumq́; cõsulem, ab incœpto penitus exclusit. Factus deniq́; Philopœmenes septuagenarius, & octauò iam creatus imperator, quanquã sperasset quod erat reliquum uitæ, sibi quietum dari, nequiuit tamen extremã ætatis metam à fortunæ ictibus integram custodire. Quippe Dinocrates Messenius Philopœmeni nõ mediocriter infensus, Messenijs ab Achæis ad defectionẽ adductis, etiã uicũ Colonidem occupaturus inuadit. Argis quidem tunc febricitabat Philopœmenes, hoc tamẽ audito Megalopolim contendit: & ut socijs occurreret, ex ciuibus manum sibi comparauit.

In munerũ corruptelam.

rauit. Nobilissimus enim quisq; libentißime sua spõte Philopœmenem sequebatur. Cumq́; Messenam uersus equitaret, Dinocratem inuadit: ac collato marte hostes fundit, fugatq́;. Interea milites quingenti, quibus curæ erat Messeniorum fines tueri, audito tumultu, Dinocrati auxilio aduolarunt. Timens itaque Philopœmenes, ne ab hostib. superaretur, quãto fieri tutius potuit, cũ suis paulatim se retrahebat: quos per aspera subducens, postremus semper cum hoste conserebat. Qui dum uellet in tutũ socios reducere, acrius telis urgebatur: tamẽ neq; senectuti neq; labori parcens, strenue dimicabat. Tandem equus offenso pede collapsus, eum acerrime collisit in terram. captus igitur, manusq́; post terga reuinctus, ignominiose ad Dinocratem perductus, ac raptatus, & in subterraneũ specum ignominiose detrusus est. Interea dum ad ultionem Achæi festinant, Dinocrates, ne Philopœmeni quicquã salutare contingeret, seruũ cum ueneno immisit in carcerem. Philopœmenes autem, mentis potius æstu quàm labore, chlamyde inuolutus accubabat: qui strepitu experrectus, seruum aspiciens cum ueneni calice, cõtinuo sciscitatur, quid de socijs et Lycorta audiuisset: cum bene ille responderet: Satis est, inquit, si non omnia aduersa processerunt fortuna. acceptoq́; calice, uenenum sumpsit intrepidus: quo, & adiuuante morbo, facile expirauit. Accepto huius interitus nuncio, Achæi, quamuis dolore & lachrymis attriti, tamen ad uindictæ solatium properantes, Lycorta imperatore assumpto, ita Messeniorum agrum igne ferroq́; uastarunt, ut ciuitatem ad deditionem compellerent. Qua subacta Dinocrates uictorũ sæuitiam reformidans, mortẽ sibi consciuit. Cæteri autem, qui occidendi Philopœmenis consensum præstitere, ultrò etiam uitam finierũt. Qui Philopœmenis supplicio causam dederunt, à Lycorta omnes in uincla cõiecti sunt. Cadauere inde magnificẽtißime combusto, et reliquijs in urna repositis, triumphali quodam ordine, & uictrici quasi pompa parentalibus immixta sacris, exercitum mouere. Ferebat enim urnam imperatoris filius, circunstantibus Achæorum primoribus, coronis ornatis, lachrymasq́; profundentibus.

Philopœmenis calamitas.

Philopœmenis mors.

Funebris pompa.

dentibus. inimici manus post terga reuincti, urnam mœsti sequebantur. Ac confluentibus paßim ad luctum urbibus, urnam mirifico comitatu Megalopolim perduxere: ubi cũ ingenti sexus utriusque luctu, summa cum gloria circa Messeniorum monumentũ magnificentißime sepultus est. Captiui omnes fuere lapidibus obruti. Statuas, ad perpetuam bene gestorum gloriam per ciuitates illi decreuere. Quas cum etiam in euersione Corinthi, Romanus quidam euertere uoluisset, tanquam Romanorum perpetui hostis imagimes, à Tito Manlioq; legatis prohibitus est.

TITVS QVINTVS FLAMINIVS.

ITVS Quintus Flaminius ad gratificandũ aßiduus natura fuit. mitis uerò in puniẽdo, minimeq; pertinax: gloriæ & honoris adeò percupidus, ut à maximis etiam negotijs nonnunquã deterreretur. Itaq; præstanti animo, illustre semper aliquid meditabatur. Hinc ab ineũte ætate animũ ad res bellicas applicãs, sub Marcello cõsule aduersus Hannibalem, tribunus militũ prima egit stipendia. Marcello aũt per insidias oppresso, Titus prouinciæ præfectus creatus est. Et ad duas deducendas colonias, alterã Narniam, alteram Consam princeps delectus, tantũ sibi nominis comparauit, ut ad cõsulatus petitionem suffragia non defuerint. Quo tempore, licet per tribunosplebis ob non integram ætatem multùm impediretur: tamen à senatu sententiæ populi permissus, nondum triginta natus annos, cum Sexto Helio consul creatur: & sic contra Philippum regem, Macedoniam sortitus est prouinciam. Qui simulatq; Lucium fratrem à senatu claßis præfectum fieri impetrauit, cum tribus militum millibus traiecit in Epirum. Hic accepto à P. Cons. exercitu, loci situm diligenter contemplans, animaduertit, aliter bello finem fieri non posse, nisi per montis fastigium iter sibi faceret. Philippus autem aditus & cacumina phalange munierat ad quæ cum Titus euadere niteretur, ab inimicis, qui superiora tuebantur, facile reiectus est. Titus autem

Narnia Flaminij colonia.

iniuriam non passus, accitis ducibus fidis, quendã ex tribunis militum, per anfractus & montium asperitates, cum millibus quatuor peditum, equitibus trecentis, ad superanda cacumina destinauit. Is igitur interdiu per cauernas syluasq; delitescens, noctu iter lunæ beneficio agebat. Titus interea leuibus prælijs hostem prouocabat, donec ad constitutam diem, armato & tripartito exercitu Macedones à fronte & à laterib. uiriliter aggressus est. Feruente uerò iam utrinque pugna, à tergo repente clamor exoritur Romanorũ, qui superiora occupauerãt. Ea re mox hostes consternati, cum telis undiq; peterentur, fugæ se dederunt. Titus, profligatis hostibus, direptis castris, & duobus millibus occisis, angustias occupans: ne sibi in posterum necessitas immineret, quoniam à mari procul per Epirum fuerat obequitaturus, magna modestia ab omnifaria præda exercitum continuit. Philippus autem fugato exercitu suo Thessaliam percurrens, urbes, & omnia quæ minime exportare licebat, incendio consumpsit, ut desertã penitus Romanis prouinciã relinqueret. Contrà Titus, egregia quadã usus liberalitate, omnia ab hostibus relicta obseruari, curariq; imperauit. Ex quo factum est, ut ei ciuitates ultrò sese dederent. Nec Græci sanè modestiam uiri, comitatem, eloquentiam ignorare potuerunt. Nam sub idem tempus, Thebani Romanorum amicitiam petierunt. cæteris studium, laudibus non simulatis, suum probantibus. Quibus rebus cum Philippus ad pacem inclinaret, si à Græcia desistere uoluisset, pacem exorasset à Tito, & propterea ad senatum reiectus est. Sed cum nihil impetrasset, Titus prorogato sibi imperio, rursus in Thessaliã cum XXVI millibus hominum, ad Philippi internitionem castra mouit. ex quibus peditum sex millia, equites quadringentos Aetoli tradiderant. Collatis aũt ad Scotussam castris, uterq; suos pro concione hortatus est. Eo tamẽ die Philippus aliquo fortaßis malo augurio à pugna abstinuit. Postridie uerò ante solis ortũ, nebulis omnia obscurantibus, cum utrinq; explorandi et insidiandi causa, ad ea loca quæ Canis capita appellantur, proditum esset, inuicem se offendentes, acriter cõcurrere.

Flaminij uafromentum.

Mira Flaminij fortuna.

Dila

Dilabentibus paulatim nebulis, cum alter alterũ intueretur, Philippus, qui dextro suo præerat cornui, ex superiori in Romanorũ aciem enixius irruit. Cuius impetum cum sufferre non possent Romani, Titus illuc suos acerrime concitauit: ij tanto impetu se intulerunt, ut Macedones iam propè uictores, undique profligati sint. Cecidêre ex hostibus in eo prælio circiter millia octo, capta millia quinq;. Philippus Aetolorum culpa euasit, qui tamen totam uictoriæ palmam iactitando sibi arrogabant, & per omnem Græciam de se dissipabant. Vnde Titus grauiter tãdem offensus, Aetolos in prælijs secũ esse noluit. Accedente Philippo ad pacis conditiones, Titus eum his legib. restituit, ut à Græcia sibi temperaret, Demetriumq; filium Romam mitteret, talenta mille tributi nomine penderet, & præter decem naues uniuersa classe mulctaretur. Quas in posterum conditiones optime seruauit Philippus, & ita quieuit bellum etiã inter regem Antiochũ & ipsum. Et quãuis Romanorũ legati hortarentur, ut Titus Corintho, Chalcide, ac Demetriade præsidio seruatis, uniuersam Græciam sui iuris esse simpliciter permitteret: tamen quia Aetoli apertis calumnijs in Titum prorumpebant, ideo præmisso in medium præcone, dum Isthmia celebrarentur, in frequenti hominum concursu, tubarum clangore præuio, sic proclamari iussit. S. P. Q. R. ac Titus Quintus imperator & consul, rege Philippo & Macedonibus debellatis, Corinthos, Locros, Phocenses, Euboicos, Achæos, Phthiotas, Magnesios, Thessalos, Perrhœos, remotis præsidijs, liberos ac suo more uiuentes fore permittũt. Ob cuius rei lætitiã tantus clamor exortus est, ut ad mare usque strepitus exiuerit: atque tanto concursu & studio Titus salutatus, ut nisi maturè se subduxisset, tot undique adurgentibus inter medias hominum cateruas, extinctus fuisset. Titum namque Græciæ Sotera ac defensorem appellabant, eum'que amplectebantur, qui uictoriam tantam non ad Græciæ iugum, sed ad generosum Græcæ libertatis usum accommodasset. Qui etiam, ut libertatis datæ præconia consentaneum sortirentur effectum, Lentulum ad liberandos Bargyliates

Isthmia.

Titus Græciæ σωτήρ.

gyliatas in Asiam destinauit. Titillium ad submouenda ex oppidis & Thraciæ insulis Philippi subsidia: Publium Villium ad Antiochum, ut quos ex Græcis oppresserat, liberaret. Ipse Chalcidem profectus, in Magnesiam nauigauit: & remotis custodijs, gubernacula populis libere remisit. Tum uerò ludorũ præfectus apud Argos factus, dum apparatu maximo Nemea celebraret, iterum præconis uoce, Græcis libertatem pronunciari fecit: ac ciuitates cæteras ambiens legibus, iustitia ac sanctitate repleuit, beneuolentia & charitate inter se conciliauit, discordias sedauit, reduxit exules, ac summo omnes amore prosecutus est. Quæ res adeò uniuersæ fuit Græciæ iucundissima, ut populi & ciuitates ultro ex Romanis prætores sibi adsciscerent, regesq́; inter se dissidentes, ad Romanos sponte confugerent. Titus itaq; hac Græcis libertate donata, gloriabundus Delphis argenteos clypeos, parmamq́; suam his uersibus subscriptam affixit.

Mira Flaminij gubernatio.

Clara Iouis soboles, studium quam mulcet equorum,
Spartani reges, Tyndareumq́; genus:
Hoc Titus Aeneades magno uos munere donat,
Quo duce libertas oppida Græca tenet.

Apposuit etiam Apollini coronam, ijs uersibus inscriptam.

Hæc tibi Latonæ stirps ô præclara corona,
Aurea cæsariem contegat ambrosiam,
Quam Titus Aeneadum dux ingens attulit: ipsi
Da pharetrate uiro fortia gesta cani.

Sparta Nabidi cessit.

Spe tamen magna Græcos fefellit Titus: quia quum Nabim bello premeret, haud eum cepit (uti omnium erat opinio) sed icto fœdere, Spartam in seruitute relictam ei concessit. Eodem tempore multi Romanorum sparsim per oppida Græca seruiebant, à Pœnis uictoribus sub Hannibale uenditi. Quos liberare Titus cum cuperet, nec satis bene posset, afficeretur autem multum: Achai id animaduertentes, collatis minis quinq; in singulorum capita, ea re redemerunt, summaq́; eos liberalitate Tito iam nauem ascendere properanti uniuersos simul obtulerũt. Quæ res maximæ fuit Tito iucun-

iucunditati. Quippe eum pileati in triumpho secuti sunt. Pulchrum subinde spectaculum erat, eximiæ Græcorum caßides, Macedonicæ peltæ, sarissæque. Magnæ quoque pecuniæ uis in triumpho perlata est. Defæcati auri pondo tria millia septingenta tredecim: argenti quadraginta tria ducenta septuaginta: aureorum Philippeorum quatuordecim millia, item mille talenta, quæ tributi nomine Philippus debebat: quæ postea ei Romani Tito intercedente remiserunt, & firmata societate filium obsidem restituere. Paulo autem pòst Antiocho cum copijs in Græciam irrumpente, ac ciuitates ad defectionem sollicitante, iunctis sibi in societatem Aetolis, Titus cum Manlio Accilio consule, & imperatore eo, Græcorum gratia legatus missus est. Qui mirifica sua uidelicet gratia languescentes confirmauit populos, in fide retinuit dubios, plerosq; sic permouit, ut præter paucos cum Aetolis conspirantes, cæteri manserint in officio omnes. His etiam qui desciuerant, confecto bello ualdè profuit. Post parum autem temporis, Aetoli intra Naupacton à Manlio obseßi, quũ primùm Titum è muris conspexere, extensis palmis ei sese dediderunt. Qui illis consulem conciliauit: & placata uictoris ira, dari inducias, ad senatũq; pro impetranda uenia mitti obtinuit. Erat itidem Manlius in Chalcidenses uehementer accensus, qui fugientem è prælio Antiochũ cum uxore dimisissent, ut in Asiam se reciperet. Cum ergo prope oppidum copias admouisset, Titus interpositis precibus, ab omni eos penitus formidine liberauit. In cuius memoriam Chalcidenses, quicquid in urbe extructum magnificè fuerat ehis uerbis Tito consecrarũt. Chalcidensis populus hoc Tito Herculiq; consecrauit gymnasium. Alibi scriptum erat, Populus Chalcidensis hoc Tito & Apollini Delphinium. Constituerunt etiam ei sacerdotem, ac res diuinas, deinde libamenta. pòst pæana quendam celebrant, sic: Candidam Romanorum fidem constantißimo iureiurando colimus, Iouem maximum Titumq; simul, Romanam fidem, Puellæ canite, Io Pæan, Io Tite Soter. Erat præterea ciuilis eius omnis oratio, et nemini acerba: uerùm salibus facetijsq; re-

Pulchrum Flaminij trophæũ.

Naupactus obsessa.

Superbus Titi titulus.

Titi oratio.

ſperſa. Vnde cum Achæi Zazynthiorum inſulam ſibi uendicare conarentur, Quemadmodũ (inquit) teſtudinib. periculoſum eſt, longius prorepere: ſic è Pelopõneſo non eſt tutũ procul uos abire. Item cum Philippus rex agẽs de pace gloriaretur, ſe per fiduciam ſolum ueniſſe, Titum autem magno comitatu: Recte nimirum, inquit, quia neceſſarios ad unum occidiſti. Saltauit aliquando Dinocrates in quodam conuiuio Romæ, & poſtera die à Tito conſiliũ petijt, quomodo Meſſenã ab Achæis ad defectionẽ ſollicitare poſſet. Cui Titus: De ijs uiderimus. uerùm miror, quod huiuſmodi res moliri audeas, cum ex uino ſaltare ac canere didiceris? Gloriabãtur Antiochi legati apud Achæos, infinitũ regẽ habere exercitũ. Hic Achæis ſubdubitãtibus, inquit: Titus Apud hoſpitem quendam cœnare me memini, ac admirari multifarias carnes. Et cum hoſpitem percunctarer, unde carnium uarietatem habuiſſet: reſpõdit, Omnes porcinas eſſe, uerùm uarijs ſaporibus conditas. Eo pacto Achæi, quũ funditores, iaculatores, aut uelites auditis, non propterea Antiochum quicquam putetis à Syris differre. Cũ autem Romam reuerteretur, ob res in Græcia magnifice geſtas cenſor creatus eſt. Is tũ ampliſſimus erat magiſtratus, ac totius rei publicæ quaſi culmen quoddam: in eo magiſtratu cũ collega è ſenatu uiros quatuor eiecit. Diſsidentibus autem Scipione Africano & Catone, Titus Africanum uirum optimum in ſenatu primarium ſcripſit. Ex quo magnas poſtea cum Catone habuit inimicitias. Nam creatus Cato cenſor, paulo pòſt L. Flaminium Titi fratrem, uirum conſularem ſenatu mouit. Cui cum Titus contradiceret, nihil tamen profecit. Fuit planè Titus natura laudis ac gloriæ cupidus, clariſsimũq; ſibi nomen acquiſiuit. Sed circa ſenectutem inuidia non caruit. Cum enim ad Pruſiam Bithiniæ regem à ſenatu miſſus eſſet (ad quem Hannibal ætate iam confectus, Romanorum reformidans inimicitiam ſuppliciter confugerat) eius morti inſidiatus eſt, perfecitq; ut rex illum occidere non recuſaret. Erat in littore Bithiniæ locus, Libyſsã appellabãt; eo loco Pruſias Hannibalem diuerſari permiſerat. Qui tamen timens regis leuitatem,

Flaminius cenſor eligitur.

domum

domum extruxit, in qua præter fores multos etiam cuniculos fodi fecit, ut per diuersos exitus euadere ad tempus posset. Verùm cum intellexisset Hãnibal procuratione Titi omnia custodiri: Soluamus, inquit, perenni cura Romanos, & sumpto ueneno mortem sibi consciuit. Pleriq; Titum ut immitem carpebant, qui in senem ueluti deplumatam auem sæuijsset, ut famam inde sibi aliquã compararet. Nonnulli tamen fuerũt, qui dicerẽt prorsus à senatu missum, ut Hannibalis mortem curaret, non autem sua sponte. Per reliquum uero temporis Titus nihil, præterquàm quod tranquillam egit uitam, domi militiæq; dignum memoria edidit.

Hannibal Flaminij insidijs circũuentus occumbit.

TITI COMPARATIO AD PHILOPOEMENEN.

POstquam ad utriusq; comparationem deuentũ est, ex Græcis neminem reperimus, qui pulchrioribus in Græcos meritis Tito sit præferendus. Philopœmenes, quia conciuibus ipse suis opem ferre non poterat, nauigauit in Cretam. Titus reportata ex Philippo uictoria, ciuitates uniuersas libertate donauit. Ille tamẽ longe plures Græcos, quàm Titus Macedonas deleuit. Huius magna fuit ambitio, illius autem contentio. Alter ad irã facilis, alter inexorabilis. Titus Philippo regiam dignitatẽ, et Aetolis gratiam restituit: Philopœmenes ira percitus patriæ tributa ademit. Alter bene de se meritis constans stabilisq; fuit, alter inchoatam iam gratiam ira facile dissoluit. Et dum acerbius quàm par esset, in Messenios erumperet, peruicacia quadam uitam amisit: Titus contrà omni cõsilio tuebatur imperatoris incolumitatẽ. Præliorũ tamen multitudine Philopœmenes peritiã suam fecit spectatiorem. Iste duobus duntaxat prælijs aduersus Philippũ rem gessit, atque in florentiss. Rom. potentia: ille declinante Græcorũ imperio, nominis celebritatẽ acquisiuit. Et quicquid strenuè ab eo gestũ est, priuati fuit hominis: Titi cõmunis fuit gloria. Ille bonis et fortib. præfuit: hic bonos ac fortes fecit. Alter fortiss. audacia, uafros dolo superauit: Titus ex subiectis et maiorũ suorum inuentis uictor euasit. Multa manu strenua gessit Philopœmenes: Titus nulla, sed tanq̃ legato et duci honesta obuenere. Ille non deteriora sanè priuatus præstitit,

quàm Achæorum imperator. Ex Messena Nabim tyrannum eiecit, à seruitute ciuitatē liberauit, Diophanem prætorem, et ipsum Titum cōsulem Sparta auertit priuatus, Lacedæmonijs pace reddita: et non solum pro legibus uixit, uerùm legibus utilitate uincēte imperare didicit. Generosus & perbenignus in Græcos fuit Titus: uerùm generosior libertatis amore Philopœmenes. Iis igitur discußis, animaduertendū est, si Græco homini imperatoriæ atq; bellicæ artis coronā, & Romano iustitiæ ac bonitatis palmam reddiderimus, nos arbitrium rectè facturos esse.

ARISTIDES.

ARISTIDI Lysimachus ex Antiochide tribu, & Alopeceno populo, pater fuit. Et utrum ei ampla satis res domestica fuerit, an angusta, non mediocriter uariant sciptores. Qui ab ineunte ætate unà cum Themistocle Neoclis filio educatus, natura, morib. et institutione longe fuit dißimilis. Quippe ille leuis, callidus, temerarius, et in omnes impetuosus: Aristides constās, modestus, quietusq;, à mendacio fraudeq; alienus. Quædam tamen etiam amoris contentio eorū animos incitauit. Vterq; enim Stesiliæ Chiæ forma ac uenustate primariæ desiderio deperibat. Et quoniam status ille, qui bono ciui conueniret, Aristidi oblectamento maxime erat, plebs propterea aduersus eum Themistoclem gratia & studio prosequebatur. ex quo succensi, studia sua continuò in remp. cōtulere. Aristides, ut ad omnium studia iter sibi faceret, neminem iniurijs incessebat, aut quicquam proferebat, quod mœrorē cuipiā inferre posset: uerùm arbitrabatur ꝓbißimi cuiusuis officium fore, si uita honesta, oratione iusta ac recta se tueretur, à qua non deflectere magnopere satagebat. Eius igitur auctoritatem Themistocles sæpius infringere conatus est. Cui aliquādo etiā Aristides libenter aduersabatur: & cū alter alteri sic obsisteret, alta uoce Aristidem dixisse ferunt, Nisi Athenienses Themistoclem & me ipsum in barathrum coniecerint, eorum respub. salua esse non potest. Erat præterea circa publica ardentißimus:

Quantum amicis noceat amor.

sed

ſed cum ad populum rogationem ferret, et maxime ſibi fuiſſet ad ſibilatum, ſe reuocauit (licet plurimos in eam ſententiã ituros eſſe cognoſceret) ne reſpub. aliquid inde detrimenti caperet. Sæpe etiam ea, quæ pro repub. fuerat commentatus, alijs attribuebat, ut Themiſtoclis altercatio per hunc modum præueniretur. Nulla tamen honoris elatione, aut depreßione mouebatur: uerùm cõſtans, ad urbanas uicißitudines, nulla mercedis ſpe, aut gloriæ ambitione ad remp. ſe contulit. Fuit item æquitatis acerrimus defenſor, honeſtiq; amantißimus. et cum in iudiciũ quempiã uocaſſet, ac ab accuſatione ſeſe tuentem reum iudices interpellarent, aſſurgens Ariſtides, miti oratione precatus eſt, reũ ut patienter audirẽt. Fuit itidẽ inter duos aliquando arbiter: quorũ alter, ut Ariſtides de aduerſario ſuo male mereretur, pleraq; illius maledicta in eum recenſuit. Tum Ariſtides, Iſta potius taceamus, inquit, quandoquidem de te, nõ autem de me, iudicium ſum facturus. Dum fiſci quæſtor eſſet, Themiſtoclem & quamplurimos reipub. bona in ſuum uſum peruertentes declarauit. cum id ægrè ferrent accuſati, ficta ob inuidiam in eum criminatione, repetundarum damnatus eſt. Quod cum optimi grauiter ferrent, non ſolum mulctationis ære fuit liberatus, uerùm deinceps ad idem munus iterum conſtitutus. In quo alia utens ratione à priore diuerſa, expilatores de publico locupletari patiebatur: Quos autem iam reipub. obnoxios eſſe compererat, ad reddendam rationem nõ compellebat. Tum ij omnes eum ſummis laudibus efferebant. Hæc cum uideret Ariſtides, grauiter commotus inquit, Viri Athenienſes (quod longe me piget miſeretq;) quanto apud uos improbis obſequi laudabilius eſt, quàm publica conſeruare? Quoniam dum integerrime rempub. adminiſtro, repetundarum iniuſte poſtulatus ſum: dum autem expilatoribus publicis concedo, omni me præconio honeſtatis. Et ſic uehementius in huiuſmodi furta inuectus, magnam integritati ſuæ laudem aſtruxit. Fuit illud præterea illuſtre uirtutis argumentũ, quando Darius Perſarum rex contra Athenienſes cũ exercitu uniuerſo, circa Marathonem ſe recepit. Nã dum ſatis ſuperq; rex Leon

Ariſtides repetundarũ damnatus.

tidem ac Antiochidem tribum urgeret, Aristides ac Themistocles è regione erumpentes barbaros in fugam uerterunt: quibus fusis cũ Aristides in Marathone pro custodia relinqueretur, ut captiuos prædamq́; seruaret, & cum magna auri uis argentiq́; ac uestimentorũ omnium paßim in tabernaculis & nauibus à fugientibus barbaris relicta esset, neque ipse quicquam contrectauit, neq; ab alijs subuerti passus est. Ob cuius facti laudem paulo pòst magistratui cuidam præfuit, ac magnam sibi gloriam comparauit. Quare cum uirtutis cuiuscunq;, iustitiæ et æquitatis apud populum suæ periculum fecisset, & ad popularem utilitatem semper aduertisset (quamuis inops & plebeius) Iusti cognomen est assecutus, quod nemini antea fuerat impositum. Ex quo maximã habuit breui inuidiam, Themistocle potißimũ clamitãte, Aristidem uelle sua illa forensi consuetudine, sublatis iudicijs, sine stipatoribus regnum sibi uindicare. His rebus & uerbis ciuitas æstuans, & rerum auida nouarum, quasi non Aristidis gloriæ inuida, sed regni affectati suspicione, eum ostracismo relegauit. Aristides odiũ miratus, quosdam de causa alloquutus est, nec tamen agnitus, hanc damnationis causam accepit, quod nimium iustus esset, atq; diceretur. Tum haud ulterius locutus, in exilium abijt: atque decedens precatus est, ut Atheniensibus ita faustè fœliciter'que, ne in posterum Aristidis opus esset reminisci. Anno autem tertio pòst, Xerxe cum innumerabili exercitu tam mari quàm terra in Atticã irrumpente, fuit Aristides ab exilio reuocatus. Hic mox (ne uetus contentio, quæ inter se Themistocléq; intercesserat, Græciæ saluti officeret) cũ eo pepigit, ut iniuriarum primò obliuio haberetur: deinde, ut periculorum nihil horrerent, dum Græciæ libertati scirent se conducturos. Cum itaque decretum fuisset, nauali prælio se tueri, Aristides Psytaleam insulam animaduertens in transitu Salaminæ sitam, hostiũ copijs esse refertã, eò cum nõnullis triremibus annauigauit, ac collato marte barbaros in fugã dedit, trucidauitq́;: ac Sandauces regis sororis filios tres uiuos ad Themistoclem deferri curauit, qui Euphrantidis uatis iußu postea imolati fuerunt. Munijt

Mira imperatoris continentia.

Regium decus Iusti titulus.

Aristides ostracismo relegatur.

inde

inde Aristides extrema insulæ adeò, ut absque suorum interitu transeuntibus tutò insidiaretur. Quo in loco, quoniam maximis fuerat uiribus decertatum, trophæum erexit. Fusa uerò Xerxis classe, Themistoclis consilium erat, Hellespontum petere ad pontem dissoluendum, ne barbaris facultas esset redeundi. Id uerò cum Aristidi rectum non uideretur, quod tantus hostium numerus adempta fugiendi potestate ad decertandum cogi posset, factum est, ut Xerxes relicto Mardonio cum reliquijs exercitus Hellespontum traijceret. Et sic Aristides suo consilio Græciam à magna trepidatione liberauit. Interea uerò Mardonius per legatos cum Atheniensibus agebat, sub spe potiūdi Græciæ principatu, promittens auri argentiq; pondus eximium, ac reædificationem euersæ urbis, si à Græciæ defensione se auerterent. Lacedæmonij autem, ob hasce oblatas cōditiones, ueriti ne ab Atheniensibus derelinquerentur, etiā per legatos eis polliciti sunt se liberis ipsorū uxoribusq; domos et alimēta suppeditaturos. Quibus hac grauissima Aristidis sententia responsum est, Athenienses totius orbis auro non adduci posse, ut Græciæ libertati suum anteponant commodum. Mardonio itidem, tamdiu Athenienses cum Persis esse decertaturos, quamdiu contritos agros, ac demolitam urbem, sacrasq; ædes ulti fuerint. Et cum iam Græciæ pars maior contra Mardonium se accingeret, Aristides Atheniensium Imperator electus est. Quare cum octo millibus ad bellum profectus, apud Plateas Pausaniæ cæteris que Græcorum principibus se adiunxit. Ibi cum inter Athenienses, Tegeatesq; de instruendis aciebus orta esset cōtentio, Tegeatibus multa de maioribus disserentibus, Aristide uerò grauiter pro Atheniensibus perorante, omnium Græciæ imperatorum sententia, alterum Atheniensibus cornu delatū est. Interea ad Aristidem defertur, nōnullos et maximos uiros (inopes tamen bellorum assiduitate) rerum nouarum ardore in castris unà cum Tegeatibus seditionem excitare. Qui accepto nūcio, ne intestina hæc lues in deterius serperet Aeschinē Lāpræū et Agesiam Acarnaniū, cōiuratiōis principes, cæteris dimissis,

Aristidis trophæū.

Digna imperatore sententia.

missis supplicio affecit. Erant Græcorum omnium castra ad Citheronis radices, exceptis Megarensibus, qui cum tribus militum millibus campestri loco castrametati erant. Ii cum ab hostibus undiq; peterentur, Pausaniam per nuncium orarunt, ut suppetias ferret, quo dubitante, & reliquis ob discriminis magnitudinem pugnam detrectantibus, Aristides negotium sibi sumpsit, ac Olympiodorum cum militibus trecentis ad socios Megarenses seruãdos misit. Quibus citatissimo cursu properantib. Masistius equitũ inter Barbaros præfectus, et magnitudine, fortitudine, ac pulchritudine mirabilis, cum in eos adactis calcaribus equum concitaret, collabente equo in terram præceps corruens, truncatus est. Cuius mortẽ Barbari tanto luctu ac dolore prosecuti sunt, ut equos, mulos, ac seipsos totonderint. Mardonius interea commeatuum necessitate coërcitus, omnino de rei summa decertare constituit. Postera autem nocte miles quidam clandestinè solus ad hostiũ castra penetrauit, & ab ijs qui pro castris excubias agebant petijt, sibi cum Aristide colloquendi facultatem dari. Qui uocatus, Alexander sum, inquit, Macedo, & pro mea erga uos beneuolentia notum facio, Mardonium cras non bona spe, uerùm commeatuũ inopia uobiscum collatis signis, licet contra oracula & omniũ uoluntatẽ, esse supremam tentaturum fortunã. Hoc non inuitus aperio: sed ut mei memineritis, ac rei uestræ optime consulatis. Quo digresso, Aristides Pausaniæ (huic rerum summa demãdata erat) omnia renunciauit. Hic autem habito cõsilio (præsertim quia hoc oracula ac uates cõmonebant) se tueri potius, quàm bellum ultro inferre statuerũt. Tandem cum Mardonius grandi impetu eos adoriretur, instaretq; acrius, Pausanias peractis sacris, quibus uictoriam in manu futuram portendebatur, suos aduersus hostes stare iussit. Aristides itidem protestatione facta, ne à ferendo socijs auxilio prohiberetur, pro uiribus hostium impetum sustinebat: cum quinquaginta enim fermè millibus sibi dimicandum erat. Quos tandem post ancipitem pugnam, in fugam dedit. His ab Aristide & Atheniensibus fusis, cum Lacedæmonij barbaros intra uallum

Alexander Macedonũ rex.

inclusos

inclusos expugnare non possent, adueniente Aristide cũ suis, magna edita strage uallum occuparunt. Cum autẽ Mardonius ab Arimnesto Spartiata saxo uulneratus occubuisset, reliqui barbarorum in fugam se uerterunt. Ex trecentis itaque millibus, quadragena uix euasisse ferunt. Profligatis hoc modo barbaris, cum Athenienses in urbem se recepissent, Aristides plebi fauens ob res eo in prælio bene gestas, illius auctor fuit sententiæ, qua respub. communis fieret, atque ut ex omni ordine magistratus deligerentur. Subinde quum Aristides cum Cimone belli gerendi gratia imperator missus esset, tanta æquitate & modestia se gessit, ac tanta comitate omnes allexit, ut Athenienses antea Græcis charos, longe omnib. chariores effecerit. Ob tantã integritatem fuit à Græcis summopere petitus, ut singulorum ciuitatum suo arbitrio censum moderaretur. Qui licet tantæ dominus esset potestatis (permiserat enim ei Græcia rerum omniũ suarum arbitrium) non tamen elatior factus, uerũ remißior: summa moderatione munus obiuit, nec unquam ab æquitatis officio declinauit, ut rei domesticæ, aut familiari inseruiret: uerum si quid Reipub. conducturum arbitrabatur, uel à naturæ suæ instituto discedebat. Et licet ciuitatẽ diuitijs repleuisset, ipse tamen inopia sua lætabatur, tritaq; indutus lacerna in omnium luce uersabatur: id quod maximum erat exiguæ facultatis indicium. Et propterea non minorem sibi gloriam ex diuturna paupertate, quam ex tot partis trophæis uendicasse iudicatus est. Et cum nonnulli Calliam eius patruelem locupletißimum capitis reum fecissent, obtendissentq; in eum crudelitatis crimen, quod ab Aristide opera & fide sæpißimè adiutus ei nunquam, filijs & uxore grauato, fuisset adhuc liberalis. Aristides ita urbanè de sua disseruit paupertate, ut pauci fuerint qui potius Aristidis ægestati, quàm Calliæ diuitijs non æmularentur. Fuit etiam omnium Atheniensium (ut Plato inquit) admiratione & laude dignißimus: qui longe diuitijs, nõ porticibus, non deliramentis (ut Themistocles, Pericles, & Cimon) sed solida ad Rempub. uirtute se contulit. Et tam humaniter Themistoclem sibi inimicißimum

Mardonius ab Aristide superatur.

Græciæ moderatio Aristidi commissa.

micißimum ſuſtinuit, ut cum maieſtatis ille ad populum arceſſeretur, non uerbo ei, nec opere inimicè fuerit aduerſatus. Diem tandem obijt extremum: quo loco uariat hiſtoria. Attamen adeò inops, ut ex domeſtico ſumptu iuſta ei perſolui non potuerint. Ex curia etiam filias ferunt cum dotibus maritis fuiſſe traditas. Liſymacho itidem filio argenti minas centum, & totidem conſiti agri iugera populus dono dedit, adiecitq; quotidie drachmas quatuor, ob paterna in rempublicam merita.

Ariſtidis paupertas.

CATO MAIOR.

ARCVM Catonem Tuſculanũ, Marco patre natũ fuiſſe cõſtat. Is circa Sabinos in agro paterno antea quàm ad militaria munia, aut ad remp. ſe conferret, uixit. Cui ob uirtutem Cato cognomentum fuit. Non enim Cato, uerùm Priſcus antea uocabatur. Illum ſanè Romani Catonem appellabant, qui multarum rerum uſu præſtaret. Subruffus præterea fuit, & glaucis oculis. Laboribus autem militaribus, & uiuendi ratione corpus ſibi ualidum robuſtumq; effecit. Grauis etiam ſua erat oratio: & cum per uicos caſtellaque ſe dicendo exerceret, nemini operam denegabat. Ex quo in diſertißimum diſceptatorem, & eloquentißimum oratorem euaſit. tanta deinde morum grauitate & animi magnitudine claruit, ut omni eum ueneratione omnes dignum cenſerent. Adhuc adoleſcens etiã prima meruit ſtipendia, multaq; tum temporis aduerſo corpore uulnera ſuſcipiens, talem ſe præſtitit, ut in ſtataria pugna immobilis, manu potens, oculis minax, uerbis uociſq; aſperitate terribilis eſſet & haberetur. quibus ſanè rebus maiorem plerunq; terrorem quàm enſe hoſtibus incutiebat. Vtebatur autem in caſtris aqua, aut aceto, ſi quando æſtu ſiti'ue afficeretur. cæterum ſi à priſtinis uiribus defeciſſet, corpus ut uegetaret, leuiuſculi pauxillum uini interdum delibabat. Cum ſæpe contemplatus eſſet Cato Marci Curij uitam, frugalitatemq;, ac modeſtiam, qui etſi tertiò triumphaſſet, ædiculas tamen inhabitans, agellum fodiebat, ac rapis plurimum ueſcebatur.

Cato uirtutis cognomentum.

Catonis cõtinentia.

batur, talem uiuendi maxime laudans formam. Ex quo in opere faciundo accuratior factus, luxum ex omni parte circũcidit. Nearcho Pythagoræo philosopho familiariter usus est, à quo cõplura huius generis accepit. Senior etiam Græcas didicit literas, ac ex Demosthene Thucydideq; commentariolos confecit. Erat ijsdem temporibus primarius in urbe, tum genere, tũ potestate, Valerius Flaccus, qui audita Catonis uiuendi moderatione, et orationis grauitate, & quod hyeme tunica demptis manicis uteretur, in æstate uerò nudus labore cum seruis certaret, eum ad remp. attingendam hortatus est, ac multum ei dignitatis contulit. Quare primùm tribunus militum, mox quæstor factus. Et adeò in posterum eluxit, ut Valerio comes etiã fuerit. Fabij quoq; Maximi cõsuetudine delectabatur, cuius mores et uitam pro uirili parte sibi imitandam censuit. Hinc Scipioni aliquando obstitit. Et cum in Africã quæstor missus fuisset Cato, sumptus & largitiones eius in exercitum arguens, in illum grauiter locutus est: quod militem delicijs & uoluptatibus effœminaret. Et quia minus egere se respondit Scipio quæstore tam diligenti, uerùm eo qui plenis ad bellum uelis ageretur, rerumq; gestarũ potius quàm expensarum rationem quæreret, propterea Cato unà cum Fabio, frequenti senatu et magnis clamorib. in Scipionem inuectus est: quod nimis inconsultè iuueniliter'que in palæstris ac spectaculis publicum æs effunderet. Propterea uisum est senatui, plebis tribunos ad eum dimitti, ut si quæ deferebantur, uera comperissent, Scipionem Romam secum ducerent. Scipio autem uictoriam ex belli apparatu ostendens, ab hac se accusatione purgauit. Cato enim eo tempore Romanus Demosthenes appellabatur: nec propterea pluris centũ drachmarũ uestẽ ferebat, aut consul et imperator alio uino quàm, operarij utebatur. Sæpe pulmentum in cœnam aßibus triginta emit, non uoluptatis gratia, uerùm ut in labore militari corporis uigor asseruaretur. Et quoniam mancipia senio cõfecta ceu inutilia uendebat, propterea uisus est ab humanitate nõnihil alienior, ut qui potius utilitati quàm naturæ communi consuleret. Fuit tamen tantæ

Valerius Flaccus.

Catonis & Fabij accusatio in Scipionem.

moderationis, ut interdũ imperator, pro sui contubernaliumq; cõmeatu non amplius quàm tres tritici medimnos Atticos, & in singulos dies iumentis unicum & dimidium ordei medimnum acciperet. Prætor etiam in Sardinia, per parsimoniam à cæteris longe differre uisus est. Quippe alij tabernaculis, lectis, uestimentis, & multis seruis graues erant: ipse sine rheda urbes adibat, & uno tantũ comitatus ministro, uestem & cymbiũ deferente, quo cũ sacrificaret. In ijs ergo tenuis fuit: subditis uerò facilis, et ad ea quæ ad iurisdictionem suã pertinebant, grauis & inexorabilis. In imperio seuerus & integer. Oratio quoque eius non naturæ dißimilis fuit, in qua grauitas comitate, iucunditas terrore, & austeritas erat salubritate respersa: & in qua nulla dicendi amœnitas, uerùm quoddam satyricum carpendi genus, serijs & sententiarum præstantia præditum, elucebat. ueluti in ijs, quæ interdum in Romanos importune tumultuantes, in hunc modum protulit: Difficile quidem est Quirites, ad uentrem auribus carentem uerba facere. Rursus, cum ciuitatis mores increparet, ait: Rempub. illam saluam esse nõ posse, in qua pisciculus pluris quàm bos uæniret. Interdum mutis Romanos pecudibus comparabat, quæ nemini singulæ parerent, uniuersæ autem principem sequerentur gregis: sic Romanos priuatim consulere neminem, frequentes aũt coactos, æquo se agi permittere animo. Hæc etiam de uxoria potestate orsus est: Omnes homines uxoribus imperant, nos omnibus hominib. uxores autem nobis. Consulebat utiq; Romanis, ut studijs & exercitationibus in conferendis honoribus fauerent, non autem purpuræ & deliramentis: ut eorũ adolescentes ad ea se conuerterent, quæ honore et laude digna uiderentur, ut si quando uirtutis cõmendatione ad alta perueniſſent, ne ad deteriora laberentur: sin aũt improbitate euasiſſent celsiores, ut ad meliora se referrent. Mater quædam filium habebat non recte uiuentem, tamen ut sibi superstes esset Iouem precabatur. Hoc Cato, inquit, execrari potius est, quàm orare. Vendidit quispiã paternũ fundum mari adiacentem, illum pelago uiolentiorem Cato fuiſſe dicebat: quoniam quod

Argutæ Catonis censuræ.

Pulchra Catonis apophthegmata.

pontus

pontus uix allueret, ille mox absorbuisset. Magnam sibi conflasse se dicebat inuidiã, quia domesticis rebus omissis, publicis inuigilaret. Attamen malle se asserebat gratia priuari, quam ex benefactis mereretur, quàm pœnã non dare malefactorũ. Delegerat senatus in Bithyniam legatos tres, quorum unus podagra, alius capitis uulnere, tertius uecordia laborabat: tum subridens Cato, Romanæ reipub, inquit, legatio nec pedes, nec caput, nec cor habet. Illis adolescentibus se delectari aiebat, qui rubore potius quàm pallore notarentur. Et contrà milites illos odisse, qui manus inter eundum pedesq; conflictim agitarent, uel qui stertendo longius quàm inclamitãdo exaudirentur. Cum in pinguem inueheretur, Illum, inquit, ciuitati esse infructuosum, qui inter guttur & inguen cũcta sub uentris ditione deposuisset. Libidinoso etiã cuidam familiaritatem denegauit, quoniã palato subtilius quàm corde sentiret. Et qui amoribus uinceretur, ex aliena eum uita pendere dicebat. Triũ rerum pœnitere se referebat: primùm, arcana mulieri si credidisset: tũ, si aliquãdo nauigasset, quò pedib. ire licuisset: postremò, si qua ei dies inanis præteriisset. Cũ ab impudẽte homine probris laceraretur, inquit: Quia maledicere, peiusq; audire consueuisti, et ea mihi incognita sunt, ideo non eadem mihi est tecum altercandi conditio. Fuerat in Hispania consul designatus, collega Valerio Flacco: et cum sibi ab hostibus timeret, Celtiberos mercede cõduxit. quod cum cæteri haud tolerandum esse censerẽt, barbaros tutelæ causa conduxisse, respondit: Si uicerimus, ex hostium spoliis faciam satis: sin minus, nec repetentes, nec à quibus repeti possit, aderunt. Et cum fœliciter pugnatum fuisset, omnium urbium mœnia, quæ intra Bæthim amnem fuerant, uno die solo æquari fecit. Ipse quoque gloriabatur, plura se oppida cepisse, quàm in Hispania egisse dies. Quæ cũ quadringenta fuerint, ea non sanè iactantia, sed ueritas fuit. Et cum ex ea uictoria nõnulli locupletati fuissent, nihil ad se peruenisse affirmabat. maluit enim cum bonis uiris de uirtute, quàm cum auaris de quæstu contendere. Et proptérea seruos suos totius prædæ expertes esse uoluit. ii quinque fue-

rant. quorũ unus (cui Pacho nomẽ erat) puellos tres ex captiuis ẽmit: et cum Catonẽ id rescisse cognouisset (tanta eũ ueneratione prosequebatur) pudore affectus, mortẽ sibi cõsciuit: Reliqua praedae Cato uendidit, preciũq; in aerariũ retulit. Erat aũt adhuc in Iberia, cũ ei Scipio successit. et quoniã Fabio Max. fauebat, fuit Scipioni inuisus. Attamen senatus ex ijs quae à Catone cõstituta fuerant, nihil abrogari imminuíue passus est. Triumphauit itaq; Cato, & aliud uiuendi genus instiuens, non ad ocium & uoluptates se conuertit, uerùm ut reipub. ornamento, ciuibus usui, amicisq; cõmodo esse posset. Et propterea Tyberio Sempronio consuli circa Istrum & Thraciam exercitum ducenti, Cato legatus magno fuit emolumẽto. Tribunus etiã militũ cum Manlio aduersus Antiochũ regẽ fuit. Corinthios, Patrẽses, ac Aeginenses Romanis asciuit. Cumq; postea praesidio maximo rex Antiochus Thermopylarum angustias muniisset, adeò ut consul iam de uictoria desperaret, tum Cato noctu per montiũ praerupta et inuios profectus saltus, tandem illucescente die, & superatis Thermopylarum asperitatibus, hostes à tergo maximo clamore et tubarũ clangore inuasit, atque primus stricto ense in speculatorias custodias saeuiens, hostes nil tale expectantes, & insperato impetu trepidantes undique deturbauit. Manlius igitur audito clamore, ex inferiori fauces occupat, munimenta dispergit, hostesq; dissipat. Interea Antiochus os saxo ictus, excussis dentib. prae dolore equũ auertit. Quo fugiente, caeteri per ancipites uias limosasq; uoragines terga dederunt. Cato hac uictoria adepta, suorũ gestorũ non parcus praeco, Rom. populũ asserebat longe magis sibi quàm se Ro. populo debere. Cõsul quoq; ardentẽ adhuc ex uictoria Catonẽ amplexus, laeta fronte testatus est, urbẽ Romã pulcherrimis Catonis beneficijs esse semper obnoxiã. Haec fermè in reb. bellicis à Catone egregiè acta sunt. Reliquo uerò tempore improbos censorijs iudicijs insecutus est. Anno enim X post consulatum censor fuit. Et quoniam ea dignitas imperio & potestate erat summa, nobilissimus quisq; ei maxime in huius muneris petitione aduersatus est. Videbatur enim

Sapiens Catonis consilium.

Cato censor.

nim nobilitati plurimũ decedere, si humili loco natus supremũ dignitatis gradũ obtineret: tũ quia uiri austeritas, censoria autoritate munita inexorabilis futura uidebatur. Populus tamẽ Ro. cũctis principib. & popularib. repulsis, cũ Catone Flaccũ censorẽ designauit. In quo munere magno sæpe in discrimine Cato uersatus est. Quinquagies diem ei dictum fuisse dicunt. Sed ille non propterea destitit, quin nonagenarius Seruiliũ Galbam in iudiciũ traheret. Sic Africano fuit semper infensus. Et in Scipionem usq; minorem inimicitias exercuit: ac plures senatoria dignitate deiecit. Quorũ unus fuit L. Q. Flaminius, qui septẽ annos consularis fuerat. Deiecit autem hunc ob exoletum quendam, qui cum nũquam hominẽ obtruncari uidisse se diceret, ut eius desiderio Flaminius morẽ gereret, illo spectante Gallum quendam suis iugularat manibus. Manliũ quoq; uirum clarißimũ, quia interdiu præsente filia uxorẽ disuauiauit, senatoribus exemit. Ipse quidem sumptuosos apparatus, mulierum ornatus, & quicquid superflui luxuries induxerat, recidit. Superuacaneæq; supellectilis censum auxit in decuplum, ut à luxu uanisq; homines impensis desisterent. Et quamuis Titus Flaminius, & tribuni tuncplebis, in apparatu basilicæ (quã ære publico Cato ædificans, Porciam basilicam appellauit) magnis altercationibus ei fuerint refragati, populus tamen mirum in modũ Catonis censurã ueneratus est, eiq; statuã in templo cõsularem posuit, his inscriptã uerbis: Rem Ro. iam in deterius lapsam, Cato censor pulcherrimis præceptis ad pristinũ decorẽ restituit. Gaudebat utiq;, si quãdo qspiã reprehẽsus q̃ à recto deflexisset, Catonem nõ esse responderet. In maximis semper tempestatibus eum respublica consulebat, obseruabat, uenerabaturq;. Fuit præterea in filios pater optimus, in uxorem frugi: asserens haud secus mulctandum esse qui uxorẽ aut filios uerberibus affecisset, quàm qui in deos manus intulisset. Illumq; maiori laude celebrandum, qui erga uxorẽ, quàm qui erga senatũ bene se gesßisset. Socratẽ in hoc uno ueneratus est, quod cõtumacẽ uxorẽ insanosq; filios, ad ultimũ usq; humaniß. ꝑtulerit. Ipse quoq; filiũ erudiuit, licet seruũ grãmaticũ haberet. Indignũ enim existimabat, filiũ aliquanto ad literas

Vxoris etiã suauium damnat Cato.

teras tardiuſculum, à mancipio corripi debere. In caſtigandis ſanè ſeruis curioſus erat. Agricultura adeò delectatus eſt, ut de ea quoq; librum ederet. Vario quæſtus genere diuitias cumulauit. Et qui rationes ſuas ampliores relinqueret, quàm accepiſſet, diuinum id appellabat. Græcos omnes ita odio habuit, ut Græcam doctrinã, philoſophos et medicos maledictis inſectaretur. Monebatque filiũ, ut huiuſmodi hominũ genus declinaret. & ne eorum opera uti cogeretur, cõmẽtarios de medicina reliquit. Ipſe uerò corpore fuit robuſtiſſimo, ſed libidinoſus: quod in primis ſenectuti turpe. Nam decrepitus iam propè, tamen mulieribus utebatur. Quod cum filio innouiſſet, ac ille grauius id ferret, nulla ex parte queſtus eſt Cato: uerùm accito Salonio ſcriba, ſciſcitatus eſt, an filiã marito iungẽdam duceret. qui cum ita reſpondiſſet, petijt nũquid eã ſibi uellet tradere. Salonius tum primùm admiratus, deinde Catonem ſeriò loquentem perſpiciens, libenter ei filiam deſpondit. Filius hæc ubi reſciuit, patrem conuenit, ueniã precatus eſt, ſi quid in eum commiſiſſet, quo ipſe iratus ſibi nouercam induxiſſet. Cui Cato humaniſſimè reſpondens, Omnia (inquit) fili chariſſime tua bene: & nihil eſt, quod tibi ſuccenſeam: uerum huius rei conſilium reſpub. mihi præbuit, cui multos perſimiles tui ciues relinquere cupio. Nunquam præterea à publicis muneribus, ut L. Lucullus, Metellus Pius, & Scipio, ſe abdicauit: ſed decorã ætatis ſuæ iam ſeneſcentis erga rempub. fidem oſtendens, rebus publicis ſemper intendit. Et cum uacuum tempus dabatur, orationes & hiſtorias ſcribebat. Cœnas præterea in agro ſæpius inſtituit, æqualibus et uicinis etiam, non ſolum familiaribus, cum magna præſentium delectatione. Illos enim efferebat, qui de repub. bene erant meriti. eos itidem deteſtabatur, quorum beneficia in patriam nulla erant. Extremum autem ex memorabilibus factum eiuſdem fuit, Carthaginis euerſio. Quæ tameſi et manu & Scipionis minoris opera diruta fuerit, Catonis tamen conſilio, perſuaſione, et rationibus bellum cœptum eſt. Et propterea tertij & ultimi Punici belli Cato autor fuit. In cuius quidem principio ſenio confectus,

ctus naturæ concesſit, Catone cognomento Salonio, ex posterio re uxore filio superstite. Qui dum imperator esſet, mortem obijt. Prius autem filius ex uxore prima iam decesſerat.

COMPARATIO ARISTIDIS AD CATONEM.

FVere in hoc isti duo illustres uiri conformes, quod sua uirtute, non maiorum stemmate, aut opibus commendati ad rempub. accesſerunt. uerùm Aristides ignobilibus adhuc Athenis claruit: Cato autem ex paruo municipio, amplisſimam ingresſus est rempub. Aliud item fuit, Themistoclem habuisſe inimicū, non genere aut fortunis insignem: aliud, cum Scipionibus, Seruijs, Galbis, Quintijs, Flaminijs pro summo loco decertasſe. Aristides apud Marathonem Plateasq; unus ex decē imperatoribus fuit, Cato secundùm & consul & censor. Aristides in re nulla magnifice gesta primas habuit partes: Cato imperator in Hispania manu & prudentia omnib. anteijt. Circa Thermopylas cum Manlio, illius causa fuit uictoriæ. Aristides ob factionum studia exulauit, tamet si primoribus plurimum inuisus: Hic ad extremum tamē usq; liberum se seruauit: & non minus prudenter in publicis, quàm in priuatis & domesticis rebus se gesſit. nam fortunas auxit, & de re domestica atq; rustica præcepta dedit. Aristides quia semper egenus, posteris nec fortunas nec dignitatem reliquit, neq; filiabus de dote, neq; de funere sibi procurauit. Catonis proles ad quartum usque genus imperijs & consulatu & dignitatibus excelluit: Aristides res gestæ nihilominus Græcis maximo bono, Catonis uerò imperia populo Romano nullius fermè momenti fuere. Nec Antiochus Xerxi comparandus est: nec etiam tot urbium mœnia à Catone solo æquata, cum tot millibus terrestri naualiq; pugna trucidatis conferenda. Aristides gloriam & coronas quemadmodum opes aspernatus, animi magnitudine omnibus fuit superior. Cato contra primùm sibi in omni uirtutum genere locum ipse tribuit, tametsi in quadam sua oratione, nō minus deforme esſe dixerit se laudare, quàm uituperare. Aristides Themistoclis socius, eius principatum quasi stipator quidam tutatus est. Cato Scipioni sem

per refragatus, illius imperium in bello Punico suis calumnijs penè corrupit: demum etiam è ciuitate eiecit, ac plurimos senatores honoribus spoliauit. Aristides denique fuit in continentia Catoni persimilis. Verùm ultimæ Catonis nuptiæ, non parum turpitudinis habuerunt, quando post alias consuetudines, infimi quoq; hominis filiam sibi uxorem, filio autem nouercam inuexit.

TIMOLEON.

TIMOLEON Corinthius claris ortus est parentibus, patre Timadimo, matre Dimaristia. fratrem habuit Timophanem natu maiorẽ, sed omnino sibi dissimilem, ingenio tamen ad tyrannidem ardentissimo. Quem, cum animo esset audaci, & in obeundis periculis intrepido, Corinthij sibi ducem militarem præfecerunt. Timoleon fratris dignitati apprime fauens, uitia eius, quo minus perspicua essent, tegebat atq; dissimulabat. Et in bello contra Argiuos Pleoneosq;, cum equitibus Timophanes, peditibus ipse præesset, excussum ab equo fratrem, & ab hostibus penè oppressum, Timoleon multis etiam telorũ ictibus æger, abactis hostibus seruauit. Timentes rursus Corinthij inimicorum insidias, Timophanem quadringentis militibus præfecerunt. cum quib. dum tyrannidẽ exerceret, Timoleon id ægro ferens animo, ubi terq; quaterq; fratrem monuisset, ille uerò ut cœperat perageret, duob. ex eius necessarijs accitis, incautum ferro superauit. Quod facinus tametsi ab optimo quoq; laudib. honestaretur, ubi matri Timoleon displicuisse intellexit, tanto dolore angebatur, ut mori libentius q̃ uiuere uellet. Quare à rep. hominũq; cœtu se abducẽs, per agros et deserta solus XX ferè annis uersatus est. Interea Syracusani à Dionysio tyranno immanissime oppressi, diutius seruitutis iugum ferre non ualentes (quamuis Icetem Leontinorũ principem ducem sibi præfecissent, quoniam Carthaginenses in Siciliam traiecturos intelligebat) à Corinthijs etiam per legatos auxilia petierunt.. Quib. optime respondentibus, dum frequenti senatu de imperatore Corinthi decernitur, Timoleon summo om-

niun

nium consensu delectus est, nec quicquã ad hanc expeditionẽ necessariũ à rep. Corinthia recusatum est. Icetes interea, qui expulso Dionysio tyrannidem sibi parabat, timẽs ne Corinthiorũ præsidia prius in Siciliam traijcerẽt, quàm sua ipse optata perficeret, Corinhios per literas monet, ne in Siciliã trãsirẽt, quoniã à Carthaginensib. mare custodiretur: tum quia cum eis societatẽ Dionysius iam inijsset, & propterea eis non tutũ esse eò annauigare. Corinthij his spretis literis, Timoleonẽ soluere iusserunt. Qui cũ Delphos traiecisset, et diuina celebraret, accidit nouo quodam miraculo, ut de donarijs suspensis, uitta quædã coronis ornata supra caput ipsius spõte deflueret, tanq̃ ad res bene gerendas, et ad futuras uictorias à deo coronatus uideretur. Quo omine Timoleõ lætus, cum decẽ nauibus prospero cursu in Italiã delatus est. Vbi Icetem audiuit Dionysiũ ex urbe Syracusarũ in arcem pepulisse, ac inijsse cum Carthaginensibus societatem, eo nuncio etsi animi angeretur, tamen Rhegium traiecit, cui mox Carthaginensium legati obuiam progreßi, multum persuadere conati sunt, ne ulterius iret, sed pedem referret. Timoleon honeste dißimulans fortè se facturũ, nocte intempesta cum classe Taurominium Siciliæ oppidum applicuit. Syracusani ea tempestate magnis curis distorquebantur, quoniam Icetes maiorem urbis partem, Carthaginenses portum, Dionysius uero arcem occuparat: & ideo in Timoleonis præsidio qui mille duntaxat militibus imperaret, sperare se satis haud posse confidebant. Cæterum cum Adranitæ in accipiendis præsidijs dißiderent (nam eorum pars Icetem, pars sanè Timoleonem accersebant) uterq; cum copijs ad oppidum accelerabat. Et cũ prior Icetes cum quinq; militũ millib. urbi appropinquasset, iußit milites refici, ut cũ res ingrueret bellũ promptiores susciperẽt. Timoleon aũt cum mille et ducentis militib. posterior accedens, & de Icete certior factus, suos hortatus est, ut hostes incautos somnoq; deditos inuaderent. Qui cũ dicto audacius obtemperarent, insperato & tanto impetu hostes deturbarunt, ut trecentis cæsis, & bis totidem captis, cæteros in fugã uerterint.

Post hanc uictoriã Adranitæ reseratis portis Timoleonẽ summo cũ honore susceperunt. Cæteræ etiã ciuitates libẽtius Timoleoni sese dedidere. Mamercus simul Cataniæ tyrãnus cũ Timoleõe societatẽ fecit. Dionysius aũt, audita Icetis profligatiõe, et Timoleonis uirtute, arcẽ ei potius, quàm Iceti tradere deliberauit. Et propterea mißis Adranum ad Timoleonem legatis, si salutis fidem sibi daret, arcem, supellectilem, & quicquid bello usui esse potest, cum magno equorum numero, & militum duobus millibus, & telorum multitudine, atq; cum uniuersa machinarũ mole, obtulit se daturum. Tanta enim armorum copia Syracusana erat in arce, ut ex ea septuaginta hominum millia potuißẽt armari. Timoleon itaque arce, omnibusq́; potitus, Dionysium ex Sicilia Corinthum trãsmisit. Qui paulo antè tyrannus, tunc quidẽ Corinthi in myropolio sedit, & cum mulierculis obsonia condentibus altercari solitus est. Timoleon autem hac tam bona usus fortuna, intra quinquaginta dies, quibus in Siciliam traiecit, Syracusarum arce potitus est. Icetes uerò deinceps omni conatu arcem obsedit, & ne Corinthijs commeatus aduehẽretur obstabat. Deinde satellites duos Adranum misit, ut per insidias Timoleonem tollerent. Agebat ibi tum forte cum Adranitis sacra Timoleon, cum satellitum alter, unum ex Timoleonis socijs stricto ense transfodit, & protinus in altißimam petrã quæ ibi erat euasit: alter amplexus aram, cuncta dicturum se pollicitus, ueniam si exoraret eam impetrauit, Icetis arcana reserauit. Trahentibus interim plerisq; eum, qui petram ascenderat, nemini ille exclamat iniuriam fecisse se, uerùm hominem occidisse, qui patrem suum apud Leontinos necauisset. Quæ res, cum multorum testimonio esset comprobata, hominem Corinthij decẽ minis donauerunt: quoniã Timoleonis numen ueneratus, cædem quã antea animo destinasset, ad priuatã postea causam conuertisset. Hinc Timoleonem ut pium sanctumq́; uirum dijs propitiantibus coluerunt. Icetes autem animaduertens sibi nihil ex sententia successisse, inita cum Carthaginensibus societate, Magonem ducem accersiuit. Qui centum & quinquaginta na-

Misera Dionysij sors.

Icetis insidiæ in Timoleonem.

ta nauibus portum occupans, cum sexaginta millibus militum Syracusas ingressus, in urbe castra posuit. Erãt Corinthij, qui arcem tuebantur, in maxima uictus angustia: & nisi Timoleon ex Catania paruis nauiculis clàm aliquando uictũ suppeditasset, ad deditionem uenissent. Quod cum Icetes & Mago intellexissent, rati posse Cataniã adipisci, sumptis qui uirtute bellica cæteris præstare uidebantur, ac solutis ex portu nauib. Cataniã petierunt. Tum Neon Corinthius Syracusanæ arci qui præerat, uidens hostes in ciuitate tuenda segniter agere, eruptione in urbẽ facta, alios trucidauit, alios fugauit, alios ad deditionẽ compulit, atq; ciuitatis partem, quam Acradinam uocãt frumento, et rebus omnibus affluentem, in suam potestatem redegit, muroq́; eam circundans arci adiunxit. Interea Timoleon noua suscipiens è Corintho præsidia, structis ordinib. cum quatuor militũ millib. Syracusas ire properabat. Mago huius rei certior factus, tanta formidine trepidauit, ut spretis Icetis precib. in Libyã cum uniuersa classe turpiter aufugeret. Timoleon audita Magonis fuga, hominis pusillanimitatẽ deridens, copias urbi propius admouit. Icetes autem tristis abitione Magonis, tum etiã Timoleonis aduentũ reformidans, securius sibi futurum existimabat urbem relinquere, quàm fortunæ uicißitudinem solus experiri. Fugiente igitur Icete, Timoleõ urbem adeptus est. & arcem illam mirabilem munitißimãq; cum tyrannorum ædibus atq; monumẽtis, tanquam tyrannidis receptaculum, solo æquari fecit, statumq́; popularem induxit, ac forũ quo iura dicerentur erexit. urbẽ deinde miseratus, ciuibus propter crebra bella & tyrannorum oppreßiones uacuam, ut habitatoribus repleretur, Corinthijs scripsit, ut ex Græcia Syracusas coloniam mitterẽt. Ipseq́; interea accitis ex Sicilia & Italia exulibus, & omnibus Syracusis agere uolentibus (fuere enim ad sexaginta hominum millia) urbẽ incolis repleuit. Quo tempore etiã à Corinthijs ad decem millia ciuium uenerunt. Constituta sic urbe Syracusana, desiderans Timoleon uniuersam Siciliam à tyrannis liberare, tum primùm Icetem apud Leõtinos priuatè uiuere coëgit. Leptinumq́;, Syracusæ recepta.

qui Apolloniam & oppida multa per tyrannidem occuparat, deuictum, exportari Corinthum iußit. Dimarchum atque Dimaretum aduersus Carthaginenses misit. Qui cum multas ciuitates iam ab eis deficere coegissent, Timoleoni nunciant, Carthaginenses cum septuaginta millibus militum, triremibus ducentis, & cum nauibus pluribus aduersus Siculos esse breui nauigaturos. Timoleone hoc nuncio ad expeditionem & defensionē se accelerante, Syracusani ob tantā copiarū multitudinē, nō solum trepidi, uerùm exanimes facti, Timoleonem detestabantur quasi mente captum: qui cum quinq; millibus militum, & equitibus mille, contra septuaginta armatorum millia cōcurrere tentaret. Timoleon autem animo semper alacriore, militum animos ad uictoriam mirabiliter incendebat. Quibus feruentibus, ad Crimesium fluuium, quo Carthaginenses uenturos audierat, exercitum direxit. Et arrepto colle amni cōtermino, castra locauit. Dum autem hæc agerentur, hostium copiæ fluuium attigisse iam uisæ sunt. Erant exercitus duces Hasdrubal & Bomilcar. quibus fluuium tranare properantibus Timoleon Dimarchum quidem iußit ut sumptis militibus, antequā uniuersa multitudo traijceret, in hostes audacter irrueret, illosq; transeuntes disturbaret. Ipse autem colle descendens, instructis cornibus, & terribiliori uoce quàm aliàs usquam usus esset intonans, suis signum dedit, atq; à fronte, à lateribusq;, tanto impetu Carthaginenses tū armis tum longioribus scutis, ac uestimētorum sinu impeditos pulsauit, ut cæsis decem millibus reliquos in fugā uerteret. Fugatis igitur hostibus, castris etiā paulo pòst potitus est. In quib. mira auri & argenti uis reperta est, adeò ut de reliqua supellectile mentio non haberetur. Nā ex captiuis in medium relatis, quinq; millia fuere. currus autem ducenti capti, thoraces auro argentoq; præstantißimi mille, scutorū decem millia pro Timoleonis tentorio, ad nobile spectaculū suspensa erāt. Timoleon autem, quicquid armorum præstantiorum habere potuit, cum uictoriæ literis Corinthum transmisit. His igitur peractis Syracusas rediens, milites mille, qui ab eo ante prælium secesserant, è Sicilia

Timoleonis uictoria.

cilia

cilia eiecit. Interea Icetes & Mamercus Cataniæ tyrannus formidantes à Timoleone eijci, cum Carthaginensibus fœdera iunxerunt. Hisq; temporibus Messena ciuitas trucidato Timoleonis præsidio, contra eum unanimiter coniurat. Ipse autem, qui deorum beneuolentiam erga se non minus in aduersis, quàm prosperis probaret, nihil ijs mutationibus territus, in Calabros castra mouit. Icetes eum paruifaciens, tanquam paruo munitum exercitu, populato prius Syracusanorum agro, eum in Calabriã persecutus est. Hoc audito, Timoleonis duces, mirabiliter in Icetem incensi sunt, & unusquisq; primã sibi aciem in confligendo flagitauit. Cumq; morã non paterentur, transmisso Damiria fluuio, impetu et rabie debacchati in hostes irruerunt. Qui cum impetũ non sustinerent, terga dedere. Quorũ cum ad mille cecidissent, Timoleõ aduersus Leontinos exercitũ duxit. Quibus expugnatis, Icetem, & filium eius, uirum bellicosissimum, ac Euthimum, uiuos cepit. Illos autem tanquam proditores & tyrannos cruci affixit, tertium hunc propter execrationẽ in Corinthios simplici morte puniuit. Inde contra Mamercum copias ducens, eum apud Cataniam fudit: atq; ex illis quos Carthaginenses in auxiliũ miserant, ad duo millia trucidauit. Catania mox per deditionem accepta, Mamercus Messenã ad Hipponem tyrannum transijt. Quem insecutus Timoleon, urbem obsedit. Hinc paulo pòst Hipponem cum filijs fugientem, milites ceperunt, interfeceruntq;. Mamercus etiam exemplo prædonis pœnas dedit. His compositis rebus, Timoleon Siciliæ insulam continuis bellis incultam & horridam composuit: atq; Agrigentum et Gelam nobilissimas urbes, à Carthaginensibus ferè desolatas habitatoribus repleuit, & tanta comitate ac charitate insulam pacauit, ut nihil in uniuersa prouincia bene se habere uideretur, nisi Timoleonis consilio & autoritate sic dispositum fuisset. Syracusas ultimò reuersus, ciues hortatus est, ut eam pulcherrimam rempub. quam modò conformasset, concordes custodirent. Ipseq; deposita monarchia, ædes habitauit, quas ei populus Syracusanus tanquam bene merito, dono dederat. Et accersita è Co-

Leontini expugnantur.

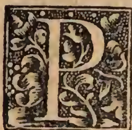
Sicilia libertati reddita.

rintho

rintho uxore, cum filijs in pulcherrimo agro, à Syracusanis etiam dono accepto, ociosè uixit. Cecidit autem in oculorum ualetudinem. Ex quo captus lumine, gestorum à se memoria lætus, libenter ruri se continebat. Laphistius uerò & Demænetus populi auram uenantes, criminationibus eum notare conabantur. Ipse populo contra Laphistiũ tumultuanti, se opposuit: asserens, non alia de causa tot labores et pericula se adijsse, nisi ut Syracusanis suis legib. libere uti liceret. Demæneto aũt ita respõdit: Dijs gratias ago ubi Syracusanos in libertate cõstitutos esse uideo. In tãta igitur ueneratiõe habebatur, ut quotiescũq; res ardua et grauis urbẽ sollicitaret, Timoleonem tanquam Apollinis oraculum semper Syracusani consulerent. Et cum per forum in lectica ad theatrum ueheretur, omnes eum protectorẽ, & patriæ patrem salutabant, ac huiusmodi laudibus prosequebantur. In tali itaq; reuerentia constitutus, naturæ concessit. Syracusani mœrore affecti, ei in foro nobile posuerunt monumentum: ac ibi quanto honore & frequentia fieri potuit. ipsius cineres reposuere. hoc per præconem diuulgato, Syracusanus populus Timoleonis funus ducẽtis minis honestauit. Musica quoq;, equestria ac gymnastica certamina in eius decus idem populus instituit, quoniam expulsis è Sicilia tyrannis & barbaris, urbes bonis legibus restituisset, ac uniuersam insulam in ueterem reuocasset libertatem.

Timoleonis interitus.

PAVLVS AEMILIVS.

AVLO Aemilio pater fuit L. Paulus, qui in Cãnensi clade interemptus occubuit, & à M. Aemylio originẽ traxit, eius nominis in familia primò, ob linguæ lepiditatem, quam Græci αἱμιλίαν dicũt. Is igitur de quo iam sermonẽ habemus, ætate florẽte, non in orãdis causis, nõ in salutandis prensandisq; hominibus elaborauit: uerùm sibi fortitudinis et integritatis gloriam comparare studuit. Ex quo ædilitatẽ petens, duodecim cõpetitoribus prælatus est: moxq; augur factus, sic ueterũ disciplinam circa diuina obseruauit, ut planè ostenderit esse auguratum inter supremos

Aemilij nomen.

mos magistratus connumerandum. Quippe summa peritia & studio cuncta moderabatur. hinc ueluti sacrorum sacerdos, & morum dux atq; exemplar à ciuibus habebatur. Fuit propterea ad bellum, quod in Hesperia ortum erat, missus, cum duodecim securibus, ut eius imperio consularis esset autoritas. In quo bis signis collatis, hostes superauit, & ad triginta hominum millibus cæsis, urbes circiter ducentas quinquaginta in deditionem recepit. Et pacata prouincia, nec asse quidem ditior reuersus est. Non enim pecuniarum cupiditate torquebatur, sed liberalis erat. Vnde cum uxori dos reddenda esset, patrimonium uix suffecit. Fuit Papyria uxor, consulari patre nata, fœcunda ac modesta quidem, quam demum non manifestata ratione, repudiauit. Et cum ab amicis argueretur, quod formosam illam, nobilem, modestam, & fœcundam dimitteret, Aemilius calceum ostendens, inquit: Non'ne pulcher est calceus iste? non'ne nouus? tamẽ qua in parte pedem meũ distorqueat nescitis. Quare aliam ducens uxorẽ, duos ex ea filios habuit. Consul deinde factus, bellum gessit aduersus Ligures, et cum octo millibus militum triginta hostiũ millia profligauit, intraq; mœnia compulit. Verùm spem optimam humanitatis præ se ferens, Ligures ad deditionem allexit, adeò ut naues & oppida ei dederint: quos nullo iniuriarũ genere affecit, præterquàm quod urbiũ mœnia demolitus est. Nihil enim in primo cõsulatu hoc dignius egit. Interiecto tempore, consulatũ sæpius petijt, et non respondentib. suffragijs, quasi spretus, augurijs tantũ et erudiendis filijs incubuit. Quibus (præter Romanam disciplinã, & Græcas artes, quas eos docuit) grammatici, sophistæ, rhetores, poëtæ, pictores, equorũ, canum, uenationumq; magistri iugiter aßidebãt. Gerente autem Romano populo aduersus Persem Macedoniæ Regem bellum, cum Aemilio præstantior haberetur nemo, summa totius populi spe atq; lætitia, id prius muneris detrectãs, deductus fuit, consul contra Persem designatus. Qui dum domum reuerteretur, magna ciuium deductus caterua, filiolam collachrymantẽ offendit. Causam sciscitanti puella respondit: Perses mortuus est (id enim catuli nomen erat)

Aemilij uictoria.

Ligures domiti.

Lepidũ puellæ omen.

erat) tum ſubridens Aemilius: Accipio (inquit) omen filia, dij bene uertant. Moris erat, ut deſignati conſules populo gratificarentur. Aemilius ergo uocata concione, inquit: Ipſe quod primùm ego conſulatum petij, meo tum debito feci ſatis: nũc quia petente populo munus hoc obeo, grãtias non agã. uerùm ſi cui bellum hoc melius committi poteſt, non ægrè fero. Si autem mihi fidem habetis uni maximè, dicto audientes militaria munia ſuſcipite. Nam ſi imperatori uos creditis imperaturos, ſtultè creditis. Hæc uerba autoritatis plurimum ei attulere. Erat autem bellum anceps ac periculoſum, cum propter hoſtis potentiam, tum quia duces & exercitus & Romanorum claſſes, per ſuperiora tempora contriuerat. Quippe P. Licinium Macedoniam uix ingreſſum, equeſtri certamine, duobus millibus & quingentis Romanorum trucidatis, & ſexcentis captis, ſuperauit. Rurſus apud Oreum ex inſperato Romanorum ſtationes aggreſſus, naues multas excepit. Hoſtilium etiam per Theſſaliam irrumpentem, contriuit. Cumq; ſuperiora hæc miles animo meditaretur, Aemilij prudentiæ, promptitudinique confiſus, tanta ſpe ad bellum duci contendebat, quanta ſi uictoriam ſibi nuſquam cerneret defuturam. Nauigauit itaque aduerſus talem hoſtem Aemilius, eum'que ſub Olympo monte arte natura'que munito, cum quatuor equitum millibus, peditum quadraginta millibus conſidere cognouit. Aemilius autem non procul ab eodem eſt caſtrametatus. Et quietem aliquot agens dies, ingenti cura angebatur, quoniam nec hoſtem aggredi, nec ad bellum prouocare poterat. Attamen omnibus agitatis, unã duntaxat uiam, per quam ad hoſtium caſtra perumpi poſſet, inuenit. Ea erat per Pythium & Perrhœbiam aſcenſu terribilis & aſperrima, deniq; cuſtodia carebat. Quod cum indices retuliſſent, Scipio Naſica, deinde Fabius, maior inter Aemilij filios, prouinciam ſuſcepere. Et cum octo militum millibus Latini nominis, nocte intempeſta proficiſcentes, ſub ipſum Pythium conſederunt. Fertur ſanè Olympij montis altitudo ſupra decem attolli ſtadia. Cum hæc

Macedonicum bellum.

Olympi altitudo.

hæc per transfugam Perseo nũciarẽtur, Milonem cum duodecim militũ millibus (ut Romanis aditum impediret) emisit. Hos autem Nasica desides & incautos offendens, ensibus non pepercit, uerùm eos trucidando ad regis usq; castra insecutus est. Perses quòd tunc trepidantis animi fuit, retrorsum castra mouit. Ab amicis autem paulùm confirmatus, opportuna loca et duces deligens, ad pugnam se parauit. Aemilius ubi cum Nasica se coniunxit, uersus hostem properans, conspecto regis exercitu ad pugnã parato, instructa acie, aduersarijs pugnandi spem dedit. interim castra munire, uallũ iacere iußit, quoad paulatim intra uallum suos omnes recepit. Postera uero die Aemilius peractis sacris aciẽ instrui iußit. Sed solis declinationem expectans, ne iubar suorũ aciem hebetaret, tempus terebat, si forte ab hostibus initiũ pugnæ oriretur. tandem siue per fugam cuiusdã effrenis equi, seu quod milites à pabulatu redeuntes à Thracibus premerentur, ita utrinq; contigit, ut pugnare coacti sint. Perses autem primo ordine Thraces collocarat, homines proceris corporibus, lucentibus scutis & ocreis armatos, graues ensibus. Post hos erant milites conducti, uarijs muniti telis. Tertium erat Macedonum electorum agmen. qui auratis armis, rutilantibus scutis, sagisq́;, campum splendore, colles & æthera clamoribus replebant. Isti tanta audacia sarissas in Romanorũ clypeos adigebant, ut nõnunquam reiectis peltis, una omnes ui Romanas acies propellerent. Aemilius hoc tã ingenti robore stupefactus, spem uultu referebat, et admodũ lætus, sine casside thoraceq́; pugnantes hortabatur. Perses aũt dum utrinq; acriter pugnaretur, seu timore, seu sacrificij simulatione, aut quod ab equo calce percussus erat, pridie aciem reliquit. Romani aduersus phalangẽ acriter resistentes, gladijs cõminus annitebantur. Graue erat utrinq; certamen, grauiusq́; discrimen, dum tela, dum saxa uolarent: sarissas etiam, nec clypei, nec thoraces retinere potuerunt. Ita factum est, ut acie prima Romanorum confecta, secunda parumper pedem retulerit. Ferunt Aemilium præ dolore sibi ue-

stem discidisse. nihil tamen deterritus, sed cohortes suas celeriter diuidens, phalangis latera, ac spacia eius perfringi iussit. Cum igitur maiore impetu in hostes irruerent, recanduit ingens bellũ. Sed breui tempore robur phalangis interruptum, perijt. Ex quo in fugam hostes coacti, trucidabantur: campus cadaueribus replebatur: exundabat Leucus cruore: & tandẽ unius horæ spacio, uictoria Aemilius potitus est. Tradũt eo prælio supra quinq; & uiginti Macedonũ millia cecidisse, Romanorũ autem corpora uix centum. Adepta uictoria, subitus dolor Aemilium occupauit, quoniam ex duobus filijs, quos in militiam duxerat, maior minime reperiebatur. uerùm fortuna præsentis uictoriæ, inuidiam Aemilio ad aliud tempus differens, plenũ tunc gaudiũ præstitit. Nam dum adolescens inter mortuorũ cadauera perquireretur, quatuor comitatus socijs, ab hostium persecutione resperſus sanguine redijt. Hic fuit ille Scipio, qui Carthaginem Numantiáq; deleuit. Perses aũt ex Pydna in Pellam aufugit. posteáq; in Alepsum: mox in Samothraciã nauigauit, ubi in templũ fugiens, asylo se tutari uoluit. tum Macedones uisa Persei fuga, uno consensu intra biduum Macedoniam Aemilio dediderunt. Huius autem rei rumor (res memoratu digna) die quarta post conflictum, Romæ, in spectaculis sedente populo, percrebuit. Quem paulo pòst adueniens nũcius, adhuc incertum etiam confirmauit. Perses autem, qui in Samothraciam confugerat, tandem post multas difficultates in Gn. Octauij præfecti Aemilij manus peruenit. Hic cum ad Aemilium perduceretur, non passus est Romanus imperator in terram prolapsum iacere, degeneresq; preces effundere. uerùm illius fortunã collachrymans, eundem sustulit, atq; turbato uultu intuitus: Quid, inquit, te degenerem ostendis? quid uictoriam meam deformas? ut Romanorum indignus fuisse hostis uideare? hisq; dictis, Tuberoni eum tradidit in custodiam. Et simul ad amicos conuersus, multa de fortunæ instabilitate, humanaq; conditione disseruit. Deinde exercitum ad quietem, seq; ad suscipiendas à ciuitatibus gratulationes dedit.

Macedonũ clades.

Persei fuga.

dit. Quarum firmatis, rebuspub. et muneribus multis pro cuiusque uirtute erogatis, spectacula uaria, certamina, sacrificia, epulum, ac cœnas edidit. Et quod maximum fuit, thesaurum ex regia gaza coactum, nec aspicere quidem uoluit. His rebus compositis in Epeirum senatus mandato transijt, prædam militibus concessurus. Quare accitis ex quaq; ciuitate primorib. iussit, ut quicquid auri argenti'ue in templis domibus'ue esset, certa die secum in castra deferrent. Quo facto, milites prædatū discurrere iussit. Nec magno temporis momento, centum uiginti hominum millia capta, urbes septuaginta direptæ fuerunt. Posteaq; in Italiam transfretauit. qui licet militibus in licitis semper morem gesserat, tamen Romæ apud tribunos Sergio Galba procurante, fuit ab ijsdem uituperatus, ne triumpho honestaretur. Senatus tamen Aemilij integritatis non nescius, suffragantibus tribubus, ei triumphum honorifice decreuit. Ex quo de Perseo triumphans, tantum auri argentiq; in ærarium intulit, ut adusq; Pansæ Hirtijq; consulatum, tributa à ciuibus solui necesse non fuerit. Sed inuidit fortuna uiri gloriæ. Nam ex duobus filijs, quos ex secunda uxore susceperat, alter diebus quinq; antè, alter die tertia post triumphum, uita excessit. Aemilius tamen ratione se moderans, non solum contra sarissas constantiā, uerùm etiam contra omnem fortunæ impetum, dignitatem decorumq; seruauit. Censor deinde factus, in recensendis equitibus Romanis mediocritate usus est. sub eoq; ciuium capita CCCXXXVII millia fuere. In senatu M. Aemilium Lepidum prætulit, & tres amouit. Paulo pòst æger, in morbum, cum modò ualuisset, modò recidisset: tandem è sacris domum rediens, in accubitu mente alienatus, postridie è uita migrauit. Funus eius, non auro argentoq;, aut apparatu magno celebratū est, uerùm beneuolentia, amore, laudationibus, lachrymis & ciuium & hostiū. Quotquot enim ex Iberia Romæ aderant, ex Liguria, ex Macedonia, fortè feretro subeūtes funus extulerunt. Maiores autem natu, benefactorem atq; suarum ciuitatū seruatorem illum perpe-

Aemilij triūphus.

Aemilij mors.

tua uoce prædicabāt. Sic ab omnib. summe laudatus, è terris abijt.

AGIS.

GIDE ex Eudamidū familia Lacedæmonijs imperante, peruenit etiam in ius regni, societatemq; Leonidas Cleonimi filius. Hic quia satraparū aulas frequentarat, longe ab aliorum ciuium moribus differebat, & propterea neq; Græcorū mores, neq; leges seruabat. uerùm licētiosius imperās, fastu quodā dominabatur. Agis aūt nō solū Leonidā, sed etiā omnes qui ab Agesilao hucusq; regnarūt, animi nobilitate, modestia, et prudētia superauit. Non enim XX attigerat annū, quando uoluptates penitus abhorruit: et adeò cultui aduersatus est, ut quāuis forma plurimū ualeret, tamē ornatū omnē effugeret, neq; balneis lautioribusq; epulis delectaretur, Laconicā uiuēdi consuetudinē semper accusans, et dicere solitus, Malle se regem non esse, q̄ pristinos mores antiquasq; leges in patriā non reuocare. Quod sanè cū efficere aggrederetur, et ad æqualitatem oēs redigere studeret, à seniorib. diuitibusq;, q ad Lycurgi instituta redigi nolebāt, impediebatur. Ipse uerò qui cœpta perficere nihilominus cupiebat, consilio cum Lysandro, Mādroclida, et cū Agesilao matris fratre habito, Agesistratā matrem et Archidamiā auiam, diuitiarū, clientū, obæratorum atq; cognatorū plurimū potētes, in sententiā suam traxit. Leonidas aūt diuitib. eū impellētib. Agidi non palàm se opponebat, sed apud seniores criminabatur, quasi per agrorū diuisionem ac debitorū missionem, uellet Agis diuitū bona in tyrannidis mercedem pauperibus distribuere, plurimosq; sibi parare satellites. Agis nihil propterea territus, effecit ut Lysander, ephorus crearetur. Quo facto, statim contra seniores rogationem tulit, ut debitoribus debita donarentur, et agrorū fieret partitio. Quæ cum minus à senatu comprobaretur, Lysander concione uocata populo suadebat, ut rogationi faueret. Hoc idem Mandroclidas, hoc idem Agesilaus hortabatur. Agis rex itidem in mediū progressus, multa pro obseruatione rogationis copiose disseruit, indicans se primū omniū facultates

Bene institutum adolescentis ingenium.

Lysander ephorus creatur.

tates in medium suas ponere. Ex quo magnã à populo gratiam consecutus est. Dicebant enim neminẽ præter eum cis C C C annos, meritò regem appellari potuisse. Et propterea omnis ad eum confluebat multitudo. Leonidas autem, timens ne ipse sua quoq; bona in publicũ deducere cogeretur, Agidi palàm aduersari cœpit, et senioribus ac diuitibus suffragantib. eò rem produxit, ut maior pars rogationem abrogarit. Lysander id ægrè ferens, multis Leonidam cõuicijs affecit, in iudiciumq́; uocauit. Sed non comparentem, etiam regno priuauit. Cleombrotũ autem eius generum (habebat enim Leonidæ filiã in uxorem Cleombrotus) in regiũ locum substituit. Finito deinde Lysandri magistratu, Ephori Leõidæ sortem miserati, Lysandro Mãdroclidæq́; diem dixere, quod contra leges debitorum mißionem agrorũq; diuisionem decreuissent. Quib. rebus exasperati illi, multitudine coacta, Ephoros eiecerũt: quorum loco Agesilaũ et alios suffecerũt. Agesilaus autem, quoniã grandi ære premebatur, et tamẽ agros pulcherrimos poßidebat regib. suadebat, ut prius debita dimitterent, q̃ agrorũ fieret partitio, ne scilicet duab. simul iniurijs populus afficeretur. Quare primũ tabulæ debitorũ nomina cõtinentes in foro igne consumptæ sunt. Et cum agrorũ diuisionem populus efflagitaret, Agesilaus cui id placitum nõ erat, tamdiu causas alias atq; alias annexit, donec Agidi necesse fuit in expeditionẽ ire. Qui dum post aliquot menses reuerteretur, Spartã mille seditionib. æstuantẽ offendit: cum quia agrorũ distributio effectũ nondum sortita fuerat, tũ quia Agesilaus uix magistratu functus, denuo se creari Ephorũ uolebat. Quib. fluctuationibus seniorũ tandem, diuitumq́; animus in furorem excanduit. Et conspiratione facta, Leonidam ab exilio reuocarunt. Qui cum primum regnum assumpsisset, fugientibus alijs regibus, in ultionis solatium aduersus Cleombrotum suum generum proruit. Quem tamen amicorum precibus, ac filiæ blanditijs delinitus, in exilium saltem relegauit. Agis autem, qui ad asylum, quod Chalcicon appellant confugerat, per fraudem & insidias proditus, à Demochare, Amphareteq;, & Archesilao iussu Leonidæ in carcerem conie-

Lysandro & Mandroclidæ dies dicta.

Cleombrotus in exilium.

coniectus est. Ad quem, cum Ephori simulata iudicij specie ingrederentur, eum de rebus in magistratu gestis rationem reddere coegerūt. Nec etsi optime ipse respondebat, morte tamen damnatus est. Iusseruntq; Ephori illum in Decada ad suppliciū trahi. Decas autem locus erat in carcere, in quo morte damnati strangulabantur. Cumq; ob maiestatem lictor eum attrectare non auderet, inquit Agis: Mitte dolorem amice, quoniam contra leges & iniuste moriens, longe ijs melior sum, qui ad supplicium me damnauerunt. Mox ultro collum laqueo præbens, ita perijt. Eius uxorem Leonidas filio suo Cleomeni nubere coegit: tum quia præ cæteris ætate sua puellis uenustior erat: tum quia Gilippi erat filia, ex cuius hæreditate opes maximas habebat. Hanc Cleomenes summa reuerentia, dilectioneq; prosecutus est: nec iniuria quidē, nam & ipsa mutuo miroq; amore eum comprehendit.

TIBERIVS GRACCHVS.

TIBERIVS, Tiberio Graccho patre natus, ex Cornelia Scipionis filia, eius qui Hannibalem superauit: fratrem habuit Caium Gracchū, natura longè dissimilem. Nam Tiberius aspectu mitis, & motu placidus, suggestum ascendens modestè se habebat: ut cum eius oratio dulcis, dilucida, ac elaborata esset, ita ad misericordiam etiam se semper deflecteret. Et perinde ac lenis & humanus erat, sic in uictu facilis ac temperans. Ex quo uirtute magis quàm genere, adhuc adolescens in Augurale collegium acceptus est. Hac ratione Appius Caludius, uir censorius ac consularis, senatusq; princeps, filiæ nuptias ei obtulit. Quas cum lætus adolescens suscepisset, ille lætior domum repetijt. Tum Antistiā uxorem, ab ipsa ianua compellauit, filiam despondisse se significans. At mulier uiri hilaritatem admirata: Nūquid (inquit) Tiberio despondisti? Meruit Tiberius prima stipendia sub Scipione minore in Africa. Cum autem uirtutis omnis esset æmulator, summa animi magnitudine cæteram iuuentutem superauit, & murum hostium primus ipse cōscendit. Quare exercitui plurimū charus,

Gracchi nuptiæ.

rus, etiam abiens magnum sui militibus reliquit desiderium. Subinde quæstor creatus cum C. Mancino consule, aduersus Numãtinos profectus est. Ibi cum consul grauibus casibus, angustijsq; implicaretur, adeò ut noctu fugere cogitaret, mox uerò pacem ab hostibus per caduceatorem petere cogeretur, & responderent hostes, nemini se præterquàm Tiberio credituros, Tiberius summa prudẽtia, seruatis uiginti Romanorũ millib. fœdus pacemq; confecit. Tanta enim apud hostes autoritate fuit, ut cũ fugiente consule prius, et direptis castris, hostes tabulas quæsturæ suæ rationes cõtinentes haberent, communi consensu illas ei reddiderint. Hoc autem fœdus Romæ nunciatum, patres populumq; grauiter commouit. Et ita decretum est, ut consul ac quæstor, ueluti in bello contra Samnites aliàs factum esset, nudi ad hostes deducerentur. Verùm enimuero cum uniuersi milites noxam omnem in consulem, salutariaq; in Tiberiũ referrent, effectum est, ut in Tiberij gratiã, quæ apud populum Rom. non mediocris erat, omnib. præter quàm uni Mancino consuli parceretur. Factus post hæc Tiberius tribunus plebis, ad legem Agrariam animum intendit. Et quamuis à plebe plurimũ impelleretur, tamen Crassum pont. max. Mutium Scæuolam iurisconsultũ, & Appium Claudium in huius rei consultationem adhibere uoluit. Mos enim Romanorũ erat, ut ager uicinis hostib. ademptus pro parte uæniret, pro parte uerò egenis ciuibus paruo precio daretur. Tunc aũt diuites usuris & ære grandi egenos obruentes, paulatim omnem agrum ex illorũ manibus extorserãt: ideo plebs interdũ militaria munia recusabat. Lex igitur Agraria iubebat, ut diuites accepto precio agrũ dimitterent ciuibus aßignandum. sed ut ea plebi grata fuit, sic ira locupletum animos incitauit. Ferebant illi quidem legem istam reipub. euersionem, libertatisq; priuationem portendere. & propterea plebeios multis minis terrere conabãtur. Verùm Tiberij facundia, quæ falsas etiam causas sustinuisset, tunc honestate uidelicet, iustitiaq; subnixa, plebem ab omni timore facile reuocauit. Erat itidem M. Octauius plebis tribunus. Is precibus diuitũ uictus, aduersus eam legem interceßit,

Numantinum bellum.

Lex agraria.

u

cessit. Tiberius ob id uehemēter accensus, in diuites longe asperiorē legem promulgauit: ut qui cōtra leges agros possiderent, absq; precio eos dimittere cogerentur. Ex quo crebræ inter eos pro concionibus cōtentiones oriebantur, et eò deniq; processū est, ut Tiberius edicto proposito, omnes urbanos magistratus agere prohiberet, donec de agraria lege constitutum esset. Et simul ærarium sigillo obsignās, quæstores ex eo depromere aliquid, aut inferre uetuit. Quare magistratus singuli, metu pœnæ munera dimiserunt. Diuites his territi rebus mœsti, mutatisq; uestibus sordidi forū circumeūtes, Tiberio mortē machinabātur. Ipse uerò animaduertens locupletū potentiā inexpugnabilem esse, ubi Octauiū ab incœpto auertere nequiuit, cōcione uocata, de abrogatione Octauij ad populum retulit. Et cum terq; quaterq; à Tiberio moneretur ut ab intercessione desisteret, nec flecti uellet, iussu populi magistratu priuatus est. Exortoq; inter diuites et plebeios ob hanc rem tumultu, lex ipsa lata est, et triūuiri ad diuidundos agros creati: uidelicet Tiberius ipse legislator, Appius Claudius eius socer, & C. Tiberius frater. Interea Attalo rege mortuo, à Pergamenis testamentū eius Romā transmissum est, in quo Rom. populus hæres institutus erat. Quare Tiberius statim ad populum tulit, ut pro agrorum cultura omnis regia pecunia ciuibus egenis erogaretur: & quod ad senatū nihil de Attali oppidis attineret, uerùm populi arbitrio tractanda hæc essēt. Id uerò uel maxime senatui molestū fuit, adeò ut in conciōe Pōpeius assurgēs, et in Tiberiū inuectus dixerit, ei uicinū se esse, uidisseq; à Pergamenis Tiberio tanq̄ regi cū diademate purpuram fuisse delatam. Marcellus etiam Tiberiū obiurgauit, Titus Annius similiter, quod sacrosanctam tribunitiam potestatem uiolasset. Itaque Tiberius concione uocata, in purgationem sui orationem ad populum habuit artificiosam. Sed mox coniurationem aduersus se initam animaduertens, aperte senatus potentiam contentione magis quàm iustitia oppugnare aggressus est. Timens tamen inimicorū insidias, ueste mutata lachrymans in forū descendit, et populo ostendit, potentes mortem sibi minitari. proinde multi dic

Graue Pompei commētum in Tiberium.

ti die noctuq; circa eius domũ excubias egerũt. Interea populus in Capitolium cõuenerat. Ex quo domum exiens Tiberius limini pedem allisit, adeò ut ungue maioris digiti scisso sanguis per calceum laberetur. Deinde coruis ad sinistrã in muro suprà luctantibus, lapis ante eius pedes delapsus est. Angues præterea in eius galea fœtus conceperant. quibus rebus cum paulum perturbaretur, à Blossyo Cumano confirmatus, in Capitolium ire perexit. unde etiam decurrentes nonnulli, rebus prospere se habentibus, eum properare monebant. Et cum populari plausu susciperetur, uocatis iam per Mutiũ tribubus, tumultus ingens ortus est, ut ob impellentiũ renitentiũq; clamorẽ, nihil fieri audiri' ue posset. Aestuantib. itaq; reb. per Flauiũ Flaccũ consularẽ Tiberio nũciatur, diuites seruos liberosq; cũ armis habere, ac in eius mortẽ moliri. Tũ Tiberij familiares, raptis è ministrorũ manib. hastis, resistere nitebãtur. Dũq; Tiberius ab ijs qui longius aberãt interrogaretur, qd sibi tumultus ille uellet, caput tangens, periculũ sibi imminere significauit. Inimici aũt id male interpretãtes, senatui renunciauerunt, illũ diadema quasi regẽ petijsse. Quæ uerba per regiæ superbiæ memoriã, ita omniũ animos exasperarũt, ut Nasica ira succensus dixerit: Quicunq; leges saluas esse cupit, me sequatur. Et toga super caput iniecta, multis eum sequentibus in Capitolium profectus est. Sic fustibus clauisq; ac subselliorum fragmentis obuios ferientes, in Tiberium irruerunt. ipse fugientibus socijs, cursu cupiens euadere, toga retentus cecidit. Tum P. Saturninus, eius collega in Tiberium irruẽs, primus caput eius subselij pede diffregit, L. Ruffus secũdã inflixit plagã, postq; cæteri, qui circiter triginta fuere fustibus mactati. Mortuo iam Tiberio, in eius etiã cadauer sæuitũ est. Nam fratri illud ad nocturnã sepulturam petenti, concedere noluerunt: sed id cũ alijs cadauerib. in Tiberim deiecere. Perijt ante tricesimũ ætatis suæ annũ. Nec mora, multi ex amicis ipsius uel occisi, uel in exiliũ pulsi. Senatus ad leniendũ plebis dolorẽ, agrorũ diuisionẽ impugnare destitit, Tiberijq; loco P. Craß. Gracchorũ affinem elegit. Huius enim filiã C. Gracchus in uxorẽ habebat.

Calumnia in Tiberium.

Tiberij mors.

CLEOMENES.

LEOMENIS pater Leonidas fuit, alter ex Lacedæmoniorum regibus. Erat Cleomenes natura magnanimus, & gloriæ appetens, ad modestiamq; ac frugalitatem maxime procliuis, desidiæ ac uoluptati inimicißimus, damnabatq; summopere diuitiarũ cupiditatem: quoniam regi lucro commodisq; uacanti, publicarum rerum curam postponere necesse erat. Mortuo itaq; Leonida, regnum suscepit. Et cum animaduerteret ciuitatem omnino moribus dissolutam, delicijs uoluptatibusque deditam, ad quãdam uitæ dignitatem ciues redigere cupiebat. Verùm quia per pacem otiumq; ciuitatem arbitrabatur non posse immutari, nisi in bellis & labore, ideo populum aduersus Achæos cõcitauit. Accedebat ad hoc, quod Aratus post Leonidæ obitum Arcades Lacedæmoniorum socios bello infestabat. Quare Cleomenes ephoris assentientibus, in expeditionẽ populum eduxit, & templum Palladis in Belbina positum occupans, muris præsidijsque muniuit. Hinc ulterius progrediens, Methydrium oppidum cepit, ut sibi ad Argolicũ agrum iter aperiret. Aratus erat inter Achæos cùm uirtute, tum militari præstantia longe princeps: & cum Cleomonis adolescentis ingenium animumq; admiraretur, Democrates Lacedæmonius exul inquit: Maturandum est profectò Arate, si quid aduersus Lacedæmonios animo destinasti, priusquàm pullus iste per ætatẽ aculeo uti poßit. Quare Achæi uiginti millia peditum, equites mille, Aristomacho imperatori decreuerunt. Qui cum apud Pallantium sese Arato cõiunxisset, statuissetq; in pugnam erumpere, fuit ab Arato deterritus. Qui formidans audaciã Cleomenis, retrocedendum esse suadebat. id quod factum est. Hinc primùm Cleomonis nomẽ uagari cœpit per Græciã. Cumq; post hæc Achæi bellum Eliensibus inferrent, Cleomenes eis suppetias ferens, circa Lycæum, Achæorũ exercitum fudit, plurimosque trucidauit. Aratus tamen paulo pòst Mantineam, nil tale suspicantem, subito impetu occupauit. Cum igitur ex Lacedæmoniorum

Bellum Argolicum. *Aratus.* *Mantinea capta.*

rum

rum sententia res non successisset, Cleomenem ut actorum in expeditione rationẽ redderet monuerunt. Ipse his rebus non parum commotus, mox delinitis pecunia ephoris, tum amicorum suffragio, se porrò in expeditionẽ mitti perfecit. Ita captis primùm Leuctris, Megapolitanorum ciuitate, in Achæos copias ductitauit. Aduersus hunc Aratus dux Achæorũ, & Lysiades Megalopolitanus profecti, nec procul ab ipsa urbe dimicantes, Cleomenem in fugam uerterunt. Et cum eum in uallem satis profundam Aratus insequi noluisset, Lysiades ira percitus, suos in fugientes immisit. Quos ubi Cleomenes arbustis, uineis, fossisq; impeditos perspexit, retrocedens eos adortus, interempto Lysiade, cæteros profligauit. Cleomenes per hoc recuperato honore, maiora animo meditabatur, & ut domi rebus uti posset suo arbitrio, quos sibi aduersos putabat, in expeditionem deduxit. Tandem Iream & Alseam Achæorũ ciuitates occupans, apud Mantineam, modò laboribus, modò itineribus exercitum defatigauit, ut omnes in Arcadiã statiua transferri præ tædio peterent. Quibus cum annuisset, ipse dimissis suspectis, acceptisq; secum fidis, Spartam cõtendit: tantáq; celeritate iter confecit, ut priusquã illi recte domum uenirent, cœnantes ephoros oppresserit. Et cum nemini negotio huic se non immiscenti uis allata esset, postridie proscriptis in exiliumq; missis octoginta ciuibus, disiectisq; ephororũ sellis, suam posuit, ius populo dicturus. His quoq; peractis, ad molliendum populum concionem habuit. Et à Lycurgo exordium sumens, copiosè eleganterq; ostendit, qualis quantáq; fuisset priscorum regum autoritas. Et postea, quo pacto urgentibus bellis reges militia impediti, quosdam delegissent, qui domi in iure dicundo eorum uices gererent, eosq; ephoros appellassent. Ostendit etiam, illos tunc regum duntaxat fuisse ministros. Sed sensim potentiam sibi assumentes, eò superbiæ peruenisse, ut seorsim à rege magistratum constituissent. Postea in deterius semper labentes, et licentiam sibi omnem arrogantes, non modò reipub. instituta subuertere conatos, sed regum aliquos eiecisse, etiam aliquos supplicio affecisse summo. Quare ne

Leuctra capta.

Cleomenis uictoria.

Sparta occupata.

Ephori.

hæc licentiosa temeritas, pulcherrima Spartæ antiquaret instituta, succurrendũ censuisse. quod si, inquit, malũ hoc ciuitatis absq; cæde sanare potuissem, fœlicißimum omnium me profectò reputassem. Sed ut publicæ saluti consulerem, eos tantum sustuli, quos Laconicæ uitæ impedimento fore cognoram. Modò urbe malis sentibus purgata, reliquum est, ut quicquid agrorum & diuitiarum quisque poßidet, in commune conferat, atque alienum æs debitoribus condonet. Quare multa huiusmodi populum sapienter hortatus, primus ipse fortunas omnis suas in medium contulit. Idem uitricus, idem amicorum cæteri, & ciues uniuersi fecere. Quo facto, agrum omnem in singulos æqua portione diuisit. Dum hæc agerentur, Aratus & Achæi non existimabant illum ex urbe propter istã nouitatem discessurũ. At Cleomenes, ut terribilis appareret, repẽte exercitu coacto, Megalopolitanos hostiliter inuasit, atq; late omnia populatus, ad maiorem hostium cõtemptum, theatro in hostili terra constituto, minitans & elatus, quadraginta dies ludis indulsit. Habuit autem exercitum omni disciplina, ac morum maiestate mirabilem. Et rex ipse inter omnes præceptor egregius, summa modestia ac frugalitate se gerebat. Nec purpura aut latoclauo, sed breui amictus tunica, non tricliniorum aut sellarum apparatu, aut lictorum ianitorum'ue multitudine superbus, uerùm comiter benigneq; ultro sese uenientibus offerens, tanta humanitate omnes audiebat, tantaq; modestia respondebat, ac cùm eis uersabatur, ut æque omnibus charißimus esset. Cœnæ autem apparatus, Laconicæ parsimoniæ quadrabat. Et si homines conuiuio adhibuisset, lecti duo sternebãtur, & insternebatur mensa paulo lautius, cum paulo lautiore copia, & uino suauiore. Subiratus aliquando fuit cuidam, quod hospiti in conuiuio uinum nigrum, duratumq; panem igni apposuerat. Quoniam laconicũ non semper conueniebat exacte morem seruare. Sermonib. suis conuiuium condiebat. nam seria grauitate ac ioco refertus, petulantia scurrilitateq; carebat. Dicebat homines non largitione, sed comitate excipi debere, & fide ac integritate alliciendos esse, idq; potißimum

Agrorum diuisio.

Cleomenis festiue dicta.

tiſsimum regibus cōuenire. Tali itaq; ratione celebris, à Mantinenſibus primùm, pulſo Achæorum præſidio, receptus eſt. Hinc paulo pòſt per Arcadiam obequitans, ad Pheras urbem peruenit. ubi mox Achæos pugnare paratos offendit. Quibus tādem ſuperatis, plurimiſq; interfectis, Cleomenes multos cepit. Hac habita uictoria, Langum ciuitatem, expulſo Achæorū præſidio, Elienſibus reſtituit. Poſtq; in Achaiam traijciens, & capta Pellene, in Penteleos, & Phæræos, exercitū mouit. Interea Achæis Corinthū præſidio munientibus, Cleomenes noctu progreſſus, Argos improuiſo adortus eſt, & urbem in ſocietatem recepit. Ea ſanè res multum gloriæ nominiſq; Cleomeni peperit. Quoniā nemo priorum regū, neq; Pyrrhus urbē illam capere potuit. Captis Argis, Fliontes, & Cleonæi ſeſe Cleomeni dedidere. & Trœzenijs, Epidaurijs, Hermonibuſq; in amicitiā adſcitis, Corinthū ueniens, arcem uallo foſſaq; circundedit. Inter hæc Antigonus magnis ab Arato precibus inductus, cum magno exercitu Geraneam ingreſſus eſt, auxilia Corinthijs laturus. His auditis, Cleomenes opportuna loca muniens, Antigonum à cōmeatibus, adituq; prohibebat. uerùm accepto nuncio de Argorum defectione ni occurreret, dimiſſo Corintho, celeriter Argos uenit. Cæterum Antigono cum phalange aduenīete, diffiſus Cleomenes ciuitatem defendi poſſe, cum copijs abijt. Ita quæ breui tempore occuparat, breuiore amiſit. Tegeæ poſthac copias colligens, cum rebus aduerſis, tū accepto de morte uxoris nuncio, perculſus, non tamen angoribus ſe dedit: uerùm maieſtatis rationem habens, regiam ſeruauit grauitatem, & habito cum ducibus conſilio, Lacedæmonem regreſſus eſt. Interea Antigonus Tegæa, Mantinea, Orchomenio' que occupatis, Cleomenem adeò intra Laconicos fines compulit, ut ſeruis ſingulis, qui minas quinque Atticas contuliſſent, libertatem largiri cōpulſus ſit. Ex quo quingentis coactis talentis, millia duo hominū Macedonico ritu armauit. Tum militibus quinq; dierum cibaria ſecū deferre iuſsis, continuato die noctuq; itinere, Megalopolitanā ciuitatem nil tale ſuſpicantē ingreſſus, occupauit, multis

tis Messenã fugientibus. Et cum hi redire nollent, Cleomenes ira succensus, urbem militibus diripiendam incendendamq; cõcessit. Paulo autem pòst, Antigono cum paucis hybernante Argis, Cleomenes in Argiuorum agros impetum fecit, omniaq; ferro & igni uastauit. Ibi cum Antigonum ad pugnam prouocare nequiuisset, probris illum intra mœnia latitantẽ lacessiuit. Audiens paulo pòst Antigonum Tegæam profectum, ut in Lacones irrumperet, ipse per diuersa iter faciẽs, Argos ex improuiso adortus est, & omnia populatus ad gymnasiũ usq; percurrit. Redeunte autem Antigono, Cleomenes in hostium oculis, ante templi fores sacrificia peregit, ac inde abiens in Phliunta exercitũ duxit. Inde præsidio expulso, Orchomenium descendit. Fuit aũt res hæc tantæ admirationis, ut Cleomenes non solum apud ciues, sed apud hostes quoq; uenerabilis haberetur. Cum deinceps in Sellasia esset, mira pecuniarum inopia laborauit. per quod etiam extremum discrimen ibidem adijt. Impotens enim belli diutius sustinendi, uiginti millibus armatorum, aduersus triginta hostium millia cõflixit. Et re male gesta, salutem fuga quærere coactus est. Qui cum Spartã rediret, ciuibus consuluit, ut Antigonum reciperent. Ipse autem thorace ut armatus erat, ad mare descendit, ut in Aegyptum ad Ptolemæum confugeret. A' quo pro communi consuetudine susceptus, in dies tamen regi charior fuit. Et constitutis ei singulis annis uigintiquatuor talentis, antea quàm promissa præstaret rex, mortuus est. Huic successit Ptolemæus iunior, lasciuijs, uoluptatibus, potationibus'que deditus. Qui fratrem natu grandiorem habens, uerebatur, ne ab eo pulsus exularet. Quare illius interficiendi consilium inijt. Et cum inter consultatores Cleomenem adhibuisset, solus ipse regem à scelere distraxit. Cuius ut gratiam aucuparetur, bono eum animo esse iussit, quoniam ad omne eius imperium, clientum & amicorum ad tria millia in Peloponneso haberet. Hæc fidelis oratio, infideli regi suspicionem adhuc maiorem iniecit. Multiq; asserebant, leonẽ inter pecudes non recte uersari. Sosiuius ergo rerum regis præfectus, Cleomenẽ animaduertens consilio, animo,

Argos occupatum.

Ptolemæus iunior.

mo, et potentia præstantißimum, grandi in eum odio ferebatur, regiq; minus gratum illum esse cupiebat. Interea Nicagoras Messenius Alexandriam applicuit. Is Cleomeni erat infensus. uendiderat enim iamdiu ei agrum, nec preciū acceperat. Dum igitur è naui egrederetur, Cleomenē offendit: à quo cū salutaretur, interrogareturq́;, quid sibi Alexandriæ negotij esset, equos (respondit ille) se aduexisse. Tum subridens Cleomenes, Potius, inquit, cinædos, mimosq́; attulisses, quibus rex maxime oblectatur. risu etiam motus Nicagoras, abijt. Postera die à Cleomene precium petit sibi pro agro persolui. Cum ille nihil sibi superesse responderet, Nicagoras ira commotus, Sosiuio, quid ille in regem fuerat prolocutus, aperuit. Sosiuius quasi reperta occasiõe, regis in Cleomenem incitandi, Nicagoram subornat, ut discedens literas relinquat, quibus Cleomenem significet, cum à rege exercitum sumpsisset, pro regno suo redimendo, Cyrenem occupaturum. Iis igitur compositis, rem Sosiuius ad regē detulit. Tum rex in iram excandescens, mandauit Cleomenē cum socijs in quadam domo diligentius custodiri. Cleomenes harum insidiarum nescius, uidens ab omni spe honoreq; se fraudari, timens simul ne ad aras tanquam uictima mactaretur, cõmunicato cum socijs consilio, post aliquot dies custodibus uino somnoq́; sepultis, indutus tunicā, & chlamyde circa brachium obuoluta: unà cum socijs, eodem habitu instructis, è custodia exiliuit. Inde per ciuitatem discurrens, ciues ad arma, ad libertatemq́; incitabat. Verùm cum eius audaciam omnes admirarentur, & auxilium ferret nemo, aliquot ex regijs primoribus per ciuitatē interfectis, incertus consilij adhuc per urbem errabūdus, unà cum socijs dignam statuit rebus antè gestis mortem oppetere: et uenia prius inuicem data, mutuis se uulneribus (erant enim numero tredecim) interfecerunt. Cum hæc regi renunciarētur, Cleomenis corpus pelle nudari iußit, in sublimeq́; suspendi: matremq́; ac filios, cum cæteris mulieribus, quæ ibi erant, interfici. Paucis interiectis diebus, draco quidam uisus fuit, adeò Cleomenis cadaueri cruci affixo circumuolutus esse, ut aues non sine-

Cleomenes custodiæ traditus.

Cleomenis mors.

ret aduolare. Quod cum omnes, quaſi diuinum quoddam uenerantes admirarentur, prodita à ſapientibus huiuſce rei ratio eſt. Aiunt enim ex bobus apes, ex equis fucos, ex aſinis crabrones generari: ex humanis uerò corporibus & medullarum humore, ſerpentesq́; naſci ſæpiſsime ſolere.

CAIVS GRACCHVS.

AII GRACCHI frater fuit Tiberius Gracchus, in reip. adminiſtratione, et uitæ actiōe diſſimilis. Quippe Caius uehemēs in dicendo erat, & magni ſpiritus, & primus per pulpitum ambulabat, togamq́; diſſoluebat ab humeris. Cuius ſermo terribilis, & ad indignationem pronus, etiam efficax et redundans erat. In defenſione enim Vectij familiaris ſui tanta concinnitate diſſeruit ac perorauit, ut ipſo dicente, omnes plauſu lætitiaque exultarent. Mortuo tamen Tiberio fratre, Caius admodum adoleſcens, ſiue mœrore, ſiue inimicorum formidine, ſeu ut maiorem illis accumularet inuidiam, omiſſo foro ſquallidus, abiectusq́; uitam agebat. Erat enim annis nouē tunc fratre minor. Mo-
Caij mors. ribus ad hæc ab omni mollitie, deſidia, uoluptate, auaritia, multum alienus. Et quoniam in dies dicendi facultatem ad rempublicam accōmodabat, propterea à nobilibus creditum eſt, ipſum nequaquam in poſterum ocioſe uicturum. Ex quo magnopere laborabant, ne plebis tribunus unquam crearetur. Cæterum paulo pòſt, cum quæſtor in Sardiniam cum Oreſte conſule nauigaret, inimicis eius ualde lætantib. ille munus hoc libenter habuit: ut qui non bello ſe minus, quàm foro ſciret idoneum. Nondum enim roſtra ſuggeſtumque aſcenderat, quando profectionem iſtam ſuſcepit, ut plebi amicisq́; aliquando uſui eſſe poſſet. Cum autem in Sardinia eſſet, non ſolum iuuenes, uerumetiā ſeniores in omni uirtutis genere ſuperauit. Nam ſæuiente hyeme, cum conſul à ciuitatibus ueſtem militibus dari peteret, illi uerò ſe non poſſe dicerent, Caius uidens conſuli facultatem aliunde non dari, urbes adijt, effecitq́; ut ultrò ciuitates

tates exercitui uestem elargirentur. Quod ubi Romæ renunciatum est, minus fuit senatui gratum, quoniam summum eum popularem futurum arbitrabantur. Ex quo natis occasionibus, eum statuerunt in Sardinia diutius detinere. Caius autem hoc animaduertens, Romam rediit. Et cum apud censores accusaretur, quod quæstor prius quàm consul è prouincia decessisset, oratione habita, ita disseruit, ut omnium mentes suspicione inuidiaque leuaret. Cumque iterũ argueretur, particeps Flagellianæ cõiurationis fuisse, omnem à se calumniam reiecit, & confestim tribunatum petiit. Cui licet nobilitas omnis obstaret, tamen multitudo non defuit, quin uel ex tectoriis tegulisque suffragia præstaret. Creatus itaque Caius tribunus plebis, cũ in ordine tertius esset, primus omnium apparuit. Valebat enim eloquentia plurimũ, et ex re quacũque in complorationem fratris incidebat. Quam tanto studio, lachrymis, ac pietate recensebat, ut ad misericordiam omnes commoueret. Sic igitur, quum multitudinem concitasset, duas tulit leges. Alteram, ut è magistratu per populum remotus, alium non possit amplius adire magistratum. Alteram, ut si quis in magistratu ciuem Romanum sine iudicio necasset, in eum populi animaduersio fieret. Per hanc Popilius prætor notabatur, qui Tiberii amicos in exilium eiecerat. Is per fugam sibi consuluit. Prima autem lex Octauium notabat, qui populi iussu tribunatum dimisit. Huic Caius Cornelia matre precante indulsit, populo etiam ob id magnopere gauiso, quia Africani patris memoria, Corneliam populus uenerabatur. Alias etiam Caius aduersus senatum leges promulgauit: ut de coloniis deducendis, de uestibus militibus dandis, sine stipendii retentione: ut decem & septem annis minores, ad militiam non cogerentur. Tulit de suffragiis sociorũ, paresque Italos ciuibus constituit. Tulit de iudicibus deligendis. Senatores enim antea iudicabant, & propterea à plebe timebantur. Ipse uerò trecentos adiecit uiros ex equestri ordine, ut pares essent numero. Et sic magna ex parte senatus potentiã præcidit. Decreuit uias munien-

Caius tribunus plebis creatus.

Leges à Caio promulgatæ.

das sternendasq́; esse. rem frumentariã auxit. Quibus rebus tanta uigilantia & celeritate, neque deficiens, neq; defessus aderat, & adeò omnia unus ipse obibat, ut maleuoli etiam mirarentur stupescerentq́;, unum ad singula intentum, omnia efficacem inuictumq́; facere. Erat aspectu gratus, eumq́; semper opifices, priuatiq́; ciues, ac milites sequebantur. Quos cum benigne alloqueretur, in comitate grauitatem tamen seruabat. Maximeq́; in uiarum procuratione elaborauit. eas autem saxo strauit, & arenæ aggeribus muniens, & pontibus adæquans, in pulcherrimam utilemq́; operis faciem deduxit. Qui cum ob hæc à populo maxime laudaretur colereturq́;, Fanniũ familiarem suum non difficulter consulem designari impetrauit. Posthæc præter opinionem etiam tribunus secundò creatus est. Senatus autem C. Gracchi potentiam formidans, ad eam reprimendam ad nouas artes animum iniecit. Erat illi Liuius Drusus collega, honesto natus loco, ac facundia & opibus plurimum potens. Huic statuit senatus omnia annuere, & gratificari: ut plebi charus etiam, & gratus efficeretur. Propterea senatus Drusum monuit, ut Caio repugnaret, ac illius conatibus aduersaretur. Quo factũ est, ut quicquid Drusus proponeret, iam à senatu tanquam sanctum & laudabile approbaretur: Cai autem sententiæ nõ assentiretur. Quippe Caio duas colonias decernenti, minus fuit concessum: Liuio autem duodecim censenti, annuerunt. Et cum multa huiusmodi sequerentur, Cai autoritas sensim remittebat. Accessit ad hoc, quod Scipio Africanus mortuus fuit inuentus, & in eo signa quædam uiolentiæ illatæ. Vnde suspicio oriebatur, Cai consilio Fuluiũ perpetrati facinoris reũ esse. Qua coniectura Fuluium Drusus maximo persequebatur odio. Senatus interea decreuit, Carthaginem à Scipione euersam, esse restituendã. Quare Caio sorte euenit, ut hoc sibi muneris imponeretur. Qui cum in Lybiam nauigasset, Carthaginem, quam Iunoniam appellauit, restituit. Et rebus optime constitutis, infra septuagesimum diem Romã rediјt. Qui audita Drusi in Fuluium insectatione, rursus Fannium in comitijs prætulit. Sed L. Opimius, qui in

Roma à Caio decorata.

Carthago Iunonia dicta.

petitione

petitione consulatus aliàs succubuerat, tunc iterum petens, consul creatus est. Interea Caius ut popularior uideretur, ex palatio, in quo habitabat, in locum plebeium et foro uiciniorem migrauit, aliasq́; leges promulgauit: ex quo frequens ad eum erat accessus. Hic Fannium consulem senatus monuit, ut omnes præter urbanos è ciuitate depelleret. Quod cũ per edictũ iam intimaretur, Caius per edictum consulem reprehendit, socijsq́; manere uolentibus, opem se laturum pollicitus est. at minime fecit, ne causam ipse ciuitatis perturbandæ primus daret. His sic se habentibus, Opimius consul, ut Caium ad notabile aliquod facinus impelleret, leges ab eo latas abrogare decreuit. Quibus rebus Caius cũ Fuluio & amicis die abrogationis declarandæ, Capitoliũ ascendit. Et dum consul sacra faceret, Antyllius minister quidam intestina asportans, illis qui circa Fuluium erant, dicere est ausus: Cedite bonis mali ciues. ac nudato brachio, illud in obscenam formam ad maiorẽ adhuc iniuriã ostendit. Quare trucidatus est. quod factũ Caius ægrè tulit. Opimius uerò, quasi quæsita iam occasione ulciscendi, suos hortatus est, ac singulis Romanis equitibus imperauit, ut postera die binos cum armis seruos secum adducerent. Fuluius etiam collecta plebe sibi præsidiũ parauit. Caius tanquã in publica calamitate constitutus, mœstus domi se continebat. Illucescente uerò die, Fuluius cũ suis Auẽtinũ occupauit. Caius nõ armis, nec multitudine munitus, sed togatus, et paruo accinctus gladio, in forũ descendit. Quem è domo egredientẽ, uxor in uestibulo prosecuta, precibus, lachrymis, & amplexibus flectere conabatur, ne ea die prodiret in forum, neque periculis nudus se obiectaret. Nec tamen exorauit, quin quò eum fata traherent, ire pergeret. Opimius autem pugnandi auidus, cum grandi armatorũ sagittariorumq́; multitudine, in Fuluium impetum fecit. Qui à suis derelictus, cum maiore filio occisus est. Caius sanè, qui ea die nec arma nec bellum uoluerat, sed ægrè ferens quæ fiebant, amicorũ suasione sensim se retraxit. Insectantibus autem inimicis acrius fugiens, in sacrũ nemus se proripuit, ubi à seruo (ut imperauerat) occisus est. Caij mors.

Is etiam deinde mortem sibi consciuit. Sunt, qui eos ad inimicorum manus uiuos deueniſſe ferant, nec à domini amplexu ſeruum potuiſſe diuelli, donec ambo cæderentur. Quoniam uerò pugnæ principio promiſſum fuerat per edictum, Cai & Fuluij capita referentibus, auri tantundem dari, propterea à Septimuleio Opimij amico Caij caput haſta transfixum allatum eſt, quod ad ſeptem et decem librarũ pondus acceßit. Nam detracto cerebro plumbum infuderant. Corpora autem & ipſorum omnium (ad tria enim millia cæſa fuere) in Tiberim proiecta, eorumq; bona publicata, Liciniæ Caij uxori dos adempta eſt. Ipſe tamen Opimius paulo pòſt miſſus ad Iugurtham legatus, pecuniaq; corruptus, et ignominioſe damnatus, infamis, ac populo inuiſus, miſerrime cõſenuit. Sed mox idem oſtendit, quanto deſiderio Gracchos per pœnitentiã proſequeretur. Nam ſacella erexit in his locis, in quibus occiſi fuerant: & ſacrificijs conſtitutis eos coluit, eorumq; ſtatuas in celebrioribus urbis locis magnificè poſuit.

Caij caput.

LYSANDER.

LYSANDRO pater fuit Ariſtocletus ex Heraclidarũ genere. Qui in anguſtis opibus à puero ſtatim educatus, patrijs legib. ſtatim obtemperãs, ab omni uoluptate penitus abhorruit. Nec aliquo unquam ſtudio, præterquam honoris, et benè geſtarum rerum gloria mouebatur. Iccirco nullum laborem honeſtum unquam defugit. Et quamuis à facultatibus eſſet inops, inuictus tamen incorruptusq; ab omni pecuniarum libidine permanſit. Nam ſubactis Athenis, è quibus auri argentiq; copiam maximam in Spartam introduxit, ne drachmam quidem ſibi aſſumpſiſſe certum eſt. Verùm cum Athenienſes poſt acceptam in Sicilia cladem, claſſem reficere ſtatuiſſent, & reuocatum ab exilio Alcibiadem, rerum omnium ſummæ præfeciſſent, Lacedæmonij ob id ardentiores facti, Lyſandro totius claßis imperatore conſtituto, lon-

Lyſandri continentia.

longe solito grauiorem apparatum constituerunt. Lysander autem cum classe Ephesum profectus, & Sardos postea nauigans, Cyro regi in Tisaphernem multa conquestus est. Quoniam Lacedæmonijs cum auxilio esse debuisset, Alcibiadis intuitu Atheniensibus magnopere faueret. Cyrus autem uiro humanißimè suscepto, monuit, ut eius liberalitate, munificentiaq; uteretur, quandoquidem nullam esset repulsam accepturus. Hic ille cum oraret, ut nautico stipendio saltem in capita obolum adderet, Cyrus illius modestia delectatus, daricorum millia decem ei dari iußit. Lysander hoc accepto stipendio, uiritim'que distributo, aduersariorum naues paruo tempore uacuefecit. nautica enim turba ad maiorem stipem ab illis commigrabat. Interea Alcibiades è Samo Phocam enauigans, Antiochum claßi præfecit. Antiochus autem nonnunquam ante Ephesiorum portum discurrens, Lysandrum risu & plausu insolentius despiciebat. Tum Lysander indignitatem diutius non sustinens, Antiochum insectari cœpit, & conserta pugna, captis'que quindecim triremibus, uictoriam reportauit. Oppresso autem apud Arginusas successore Callicratida, petentibus socijs atque Cyro, Lysander iterum claßis dux creatus est. Credebant enim nihil sub tanto duce mali se passuros. Cum autem ad classem se contulisset, licet hostibus impar, nonnullas tamen insulas occupauit. & Aeginam ac Salaminam incursationibus infestans, in agrum usque Atheniensem descendit. ex quo grandi impetu abactus, per diuersos calles, in Asiam euasit: atque Hellespontum destitutum offendens, Lampsacenos aggressus est. Et Thoras urbem ui captam, militibus diripiendam dedit. Athenienses hac audita clade, cum centum & octuaginta nauium classe, è regione hostium, adhuc circa Lampsacum urbem cum classe sedentium nauigarunt. Postridie autem instructa classe, cum pugnare contenderent, Lysander in portu se continens, miro ordine proras aduersas frequenti bellatore completas tenebat. Pedestres'que copias

Lysandri uictoria.

circa

circa littus structas stare iußit. Et cum terq; quaterq; Athenienses in eum totam classem concitarent, nec in in altum Lysander se educeret, audaciores facti, hostem quasi terrore compressum, in contemptu habebant. Lysander autem emißis exploratoribus, audiens Atheniēses ulla sine formidine in portu ociosos torpescere, ac sine custodia sedere, triremium præfectos, socios, ac gubernatores uehementer hortatus, instructa classe in altum omni promptitudine exijt, & in hostem præcipiti celeritate contendit. Cūq; iam in hostium conspectu esset, è prætoria naui signo dato, claßicum cani iußit. Athenienses uerò nil tale suspicati, clamore etiam ac strepitu terrefacti, tumultuariè processerunt. Conon autem imperator, ubi ad tutandam classem socios per diuersa loca dispersos, cogere non potuit, cum nauibus octo in Cyprum confugit. Lysander uerò in cæteras irruens, classem uniuersam dißipauit, deleuitq;. Et direptis castris, ad tria hominum millia cum ducibus capta secum ducens, cum tibiarum tubarumq; clangore, lætus Lampsacum reuersus est. Paucisq; interiectis diebus, captiuos omnes duces morte mulctauit. Hac tanta Lysander elatus uictoria, ad subigendas Athenas animum intendit. Et propterea omnibus Atheniensium oppidis per deditionem receptis, quoscunq; Athenienses obuios habuit, in urbem abire iußit, ni trucidari mallent. Arbitrabatur enim, inualescente fame, ciuitatem facilius ad deditionem peruenturam. Nec eum profectò fefellit opinio. Quippe non multo post, adeò intra urbem fames ac rerum omnium penuria propter multitudinem conualuit, ut ciuitas à uictore conditiones suscipere cogeretur. Subacta autem Athenarum urbe, Lysander muros, turres, Pireæūq; modulantibus tibijs diruit. Naues coronatis socijs, & tanquam in celebri pompa ludentibus, ad tibiam similiter cremari fecit. Statum reipub. permutauit, ac imposito in arce præsidio, triginta intra urbem, in Pireæo decē constituit præfectos. triste quidem spectaculnm erat urbem uidisse, cuius tam grandis fuerat gloria, & quæ tam maximos in lucem ediderat duces, uastam, deletamq;, seruiliaq; munia suscipere. Hæc autem uictoria

Lysandri uictoria.

Athenæ captæ.

ctoria tantum nominis gloriæque Lysandro attulit, ut illi per ciuitates aræ constituerentur, pæanesque in huius generis carmine decantarentur: Almæ Græciæ Imperatorē, à latißima Sparta, diuinis celebramus cantibus: Io pæan. Samij autem Iunonis templa, Lysandria appellauere. Erat Lysander ambitiosus, & primoribus difficilis, potentiaque terribilis; ac nullus in eo supplicij erat modus. Nam cum Milesios iureiurando persuasisset, se non nociturum, si ad se proficiscerentur, cum primum fidem habuerunt illi, non pauciores octingentis occidit. Tanta deinde cædes in plebeios eius mandato per alia oppida peruagata est, ut Etheoclem Lacedæmonium dixisse ferant, benè cum Græcia actum esse, quod duos non protulerit Lysandros. Cum autem Pharnabazi agrum Lysander incursationibus infestaret, Spartā Pharnabazus accusatorem misit. Ephori ob id non parum indignabundi, per edictū Spartam Lysandrū uocauerunt. Is Pharnabazi criminationes formidans, cū eo in colloquiū uenit, exorauitq;, ut ad ephoros literas daret, quibus nulla lacesßitum iniuria se fateretur. Quod cum facturū se reciperet Pharnabazus, apertè de Lysandro et optime conscripsit: clanculum tamen per alias literas illum damnauit. ac in obsignandis literis, epistolas alternans, forma ac aspectu non dißimiles, et quas seorsim exarauerat, Lysandro dedit. Eas cum ille utiles arbitraretur, Cretica arte delusus, ephoris accusatorias reddidit. Ephori autem inspectis literis, eas Lysandro ostenderunt. Ille mœstus, & religionis gratia Hammonis templum ascensurū se simulans, uix à magistratu ut dimitteretur obtinuit. Erat omnis quasi Græcia illius dominationi obnoxia, quoniā per sodalitia ciuitates tenebat. Reges autem & ephori, ut Lysandri potentia dissolueretur, eius uidelicet huic peregrinationi assenserūt. Athenienses interea eiectis triginta tyrannis, in libertatem se uindicarant: et propterea Lysandrum Lacedæmonij paulo antè reuersum, imperatorem emisere. Et ne eius potentia denuo conualesceret, effecere, ut èx regibus alter unà in expeditionem exiret. Qui cum Athenienses composuisset, Lysandro dominatus cōditionem

Lysandria Iunonis tēpla.

Pharnabazi calliditas.

Lysandri peregrinatio.

eripuit. Verùm enimuerò paulò pòst cũ Athenieẽses desciscerent, Lysandri prudentia maxime emicuit. Qui non ad aliorũ gratiam, sed ad rei Spartanæ commoda seuerum imperium exercebat. Erat quidem audax eloquio, & repugnantibus terribilis. Argiuis enim de agri finibus dissentientibus, Lysander ense commonstrato inquit, Hic autem agri disceptationem dirimet. Prætergrediens Corinthi mœnia, dum hostes à tergo incumberent, & à suis languidè resisteretur, forte lepus è fossa exilit. Tum Lysander: Nonne pudet, inquit, eos timere, quorum mœnibus per secordiam lepores indormiunt, Mortuo interea Agide, Lysander Agesilaum olim regis fratrem hortatus est, ut regnum susciperet. Cuius opera & suasu cum ille rex crearetur, inter triginta consiliarios Lysander principatum obtinuit. Constituto itaque Agesilao in Asiam imperatore, ob pristinam consuetudinem, Lysandrum omnes adibant, comitabantur, colebantq́;. Et si quid in rebus agendis consilij opus erat, eius libenter iudicio parebant. Videns autem rex omnem consiliario suo dignitatem deferri, et sibi duntaxat inane regis nomẽ superesse, mœrore affectus, in inuidiã incidit. Itaq; beneficiorum immemor, Lysandri potentiã autoritatemq́; prorsus deiecit: eumq́; adeò contempsit, ut cùm principatus officia distribuisset, Lysandrum diuidundis carnibus præfecerit. Qui, cum regi despectui esse se uideret, Spartam ignominiosè nauigauit. ubi ad uindictæ solatium, omni calliditate plebis animos in regem exasperabat. Dum hæc Lysander moliretur, Athenienses rursus aduersus triginta tyrannos, Thebanis auxiliantibus, insurrexere. Quod cũ Lysander accepisset, ephoros hortatus est, ut suppetias præfectis ferrent. Accepto igitur imperio, exercituq; per Phocẽses ducto, Orchomeniorũ oppidum in deditionem accepit. Inde progressus Lebadiam diripuit. Cupiensq́; cum Pausania rege, quem post eum cum magna manu Lacedæmonij emiserant, copias coniungere, illum per literas certiorem fecit, mane stationem ad Haliartum oppidum se habiturũ, et propterea ut eò cum copijs maturaret hortatus est. Tũ Atheniẽsiũ speculatores, intercepto cursore, Thebanis

Agesilaus rex declaratur.

Orchomenij deditio.

literas

literas detulerūt. Qui lectis literis Lysandrum præuenientes, oppidum clandestine ingreßi, quietem agebant. Tum Lysander Pausaniæ moram haud patiens, orto die phalangem duxit ad muros. Thebani uerò structa acie, cum oppidanis eruptionē facientes, impetu terribili Lysandrum cum augure & plerisq; obtruncarunt. Deinde in cæteros sæuientes, magna cæde edita, in fugā uerterūt. Mille autem ex his cecidere, trecēti ex Thebanis desiderati sunt. Corpus eius per inducias ab Haliartinis redemptum, ut primum Bœotiæ confinia desierunt, socij in Panopæorum agro condidere. Huius mortem Spartiatæ adeò grauiter tulerunt, ut mortis reum regem iudicarint. Qui iudicium reformidans, è regia effugit, & in Mineruæ templo supplex uitam duxit. Et tum sane uiri paupertas clarior emicuit. nam ex tanta potentia, ex tot pecunijs, ex tanta ciuitatum, prouinciarum, imperijq; procuratione, ne minimum quidem argenti reliquit. Nullis igitur etiam mortuus honoribus caruit: sic ut filiarum sponsos pecunia Lacedæmonij mulctarent, quod Lysandro mortuo, et in summa paupertate reperto, eas illi repudiassent.

Lysandri cædes.

Lysandri paupertas.

SYLLA.

VCIVM Cornelium Syllam, patritia ortum familia fuisse constat, uerùm adeò ab adolescentia paruis operibus educatum, ut penes alios habitasse, ac exiguas domunculas mercede conduxisse, proditum sit. Vnde cum postea secundis uteretur reb. et elatiorib. uerbis sæpe gloriaretur, à quodā ex honestiori ordine obiectū est illi, Quonā pacto uir potes esse bonus? quandoquidē à patre pauper relictus, tam amplas poßides facultates? Dum rerum etiā potiretur, multosq; occideret, libertinus quidā, unum ex proscriptis hominem occultans, & ppterea è saxo præcipitandus, Syllæ cōtuberniū obiecit, q in unis ædib. egissent, et quod ipse superiores, Sylla inferiores partes incoluisset. Erat glaucis oculis Sylla, et ob faciei ruborē, aspectu terribilior uidebatur. Salibus etiam ita indulgebat, ut à pubertate cum mimis ridicu-

Libertini cauillum.

lisq́; petulanter uersaretur, atq; in rerum omnium dominatu, eorundem sodalitia inter quottidianas compotationes, & procacitates frequentaret. Adeoq; tũ ad lasciuias, leuitates, & illecebras defluxit, ut etiã in prouectiori ætate minus sese reuocauerit. Quippe Metrobium scenicũ, à iuuenilib. annis amatum, usq; ad extremũ ætatis amore prosecutus est. Nicopolin quoq; uulgare scortũ, alioquin nummosum, perditè adamauit: à quo etiã hæres relictus est. Nouercæ itidem hæreditatẽ acquisiuit. Quæstor subinde cũ Mario consule contra Iugurtham in Africam nauigauit. Et præter id quod ad cætera se magnifice gessit, etiã tanta Bocchum Numidarum regem sibi beneuolentia conciliauit, ut cum per id temporis à Mario Iugurtha profligaretur, ad Bocchumq; suum socerũ confugisset, Bocchus beneuolentiæ non immemor, generum Syllæ tradiderit. Et quamuis inde Marius triumphasset, Sylla tamen iactabundus, illius gestæ rei imaginem in annulo sculptam circumferebat, ac in posterum usus est. Erat enim huiusmodi sculptura. Bocchus Iugurthã tradens, Sylla suscipiens. Et licet hæc Mario tristitiam afferrent, tamen consul secundùm creatus, Sylla legato usus est. in quo munere Copillum Tectosagorum ducem cepit. Cum uerò tertium consulatum Marius assequeretur, Syllam militum tribunum habuit, eiusq́; opera & ingenio Marsos plurima populo Romano beneuolentia conciliauit. Et cum in dies Syllæ nomen increbresceret, Marius inuidia facile tandem laborauit. Ideo Sylla Catulo alteri consuli adhæsit, à quo cum secretorum omnium primus adsciseretur, ad potentiã gloriamq́; sibi iter exstruxit. Nam barbaros alpes incolentis strenuè debellauit, atq; exercitu fame laborante, tantam commeatus copiam exhibuit, ut Marianis etiam suppeditaret. His itaq; rebus Marius æstuãs, in summã paulo pòst erupit inuidiam, & ciuile bellum excitauit. Sylla itaq; ex rebus bellicis, ad ciuilia negotia animum intendens, urbanam præturam assecutus est. Qui cum in Cappadociam cum exercitu mitteretur, Gordio eiecto, Ariobarzanem in regnum restituit. ubi mira autoritate præcelluit. Nam Arsacides Parthorum rex, Romanorum socie-

Syllæ lasciuia.

Syllæ annulus.

Marij & Syllæ æmulatio.

Ciuilis belli origo.

societatem petens, ad eum tanquam ad Romanũ principem legatũ miserat. Bocchus interea, ut Ro. populi Syllæq; gratiã assequeretur, triumphales in Capitolio imagines posuit. Aureus erat Iugurtha ab eo Syllæ traditus. Cumq; Marius inuidia acrius excãdesceret, & statuas diruere moliretur, alijq; Syllæ auxilio eßẽt, in maiorem quàm antea unquã ciuitas seditionem exarsit. Quæ tamen mox exorto sociali bello, nõ difficulter acquieuit. Postq; cum Sylla aduersus Mithridatẽ emitti se flagitaret, Marius iam senio confectus, ad perniciosißimam illam seditionem, tantarũ cladium causam, animũ intendit. Et adscito ad se Sulpitio plebis tunc tribuno, omniũ quidem nefandißimo immanißimoq;, aduersus Syllam multa moliebatur. Erat Sulpitius magna hominum stipatus caterua, & præter enormia & crudelia multa, flagitiosas scripsit leges. Quibus in bello aduersus Mithridatem gerendo, Syllæ Marium prætulit. Mox consulibus in Castoris æde concionem habentibus, cum armatis irrumpens, complurium stragem edidit. Dum uerò tribunos militum Nolam mitteret, ut ad Marium exercitum educerent, Sylla clanculum se subducens, ad exercitum præuenit. Quo acta renunciante, milites irati Tribunos propè lapidibus obruerunt. Marius aũt in urbe sæuiens, Syllanos omnis ad interitũ usq; cæcîdit. Quo audito, Sylla cum exercitu ad urbẽ properè uenit, ac irruens præcipiti furore, nemini pepercit, omnia igne ferroq; mandauit. Enimuero Marius illius rabiem impetumq; formidans, uocarat ad pileum seruos. Sed tandem superatus, urbe secesßit. Sylla autem uictor, Marium, Sulpitium, et paucos alios mortis reos iudicauit. Cumq; expeditionem in Mithridatem iamdiu animo destinasset, sumpto exercitu, ex Italia traiecit in Græciã. Et cum nonnullæ ciuitates eum peterent, ipsæ tamen Athenarum urbem Aristionis tyrannide oppressam, capto Pireæo obsedit. Et cum magnæ molis esset Athenas capere, Sylla pecuniæ inopia coactus ut operi tanto suppeditaret, ad mouenda ex Græciæ templis dona Caphin emisit. Qui cum Delphis esset, & sacra tractare formidaret, ad Syllam, quosdam lyræ sonitus intra sacrã ædem audiuisse scri-

Sulpitius trib. pl.

Syllæ uictoria.

se scripsit, quibus territus progredi ulterius ausus non fuisset. Cui per facetias Sylla rescribens, inquit: Exultātis et iubilantis dei iudicium deprehendere potueras, qui dona tibi per hilaritatem tribuebat, & propterea tu confidentius accipere potes, ex quo clàm à Græcis hæc missa fuere. Inter quæ dolium aureum tantæ magnitudinis fuerat, ut iumenta illud tollere nequirēt, quod Amphictyones concidere coacti sunt. Vrbs deinde ad eam famem est adacta, ut tritici medimnus drachmis mille uæniret, & homines letalia quædam commanducarent. Tandem post longam famem, Sylla, effosso inter Pirrhæicam et sacram portam muro, Athenas ingressus, milites ad cædem rapinamq́; immisit, ac tātam edidit stragem, ut cruor undiq; per uias ad suburbia efflueret. Cum interea Taxilles Mithridatis præfectus, è Thracia & Macedonia cum centum millibus peditum, equitū X millibus, curribus nonaginta falcatis descenderet, et Archelaus etiā circa Munychiā cum classe in anchoris staret, Sylla famem deuitans (ut dictum est) ex agro Atheniensi in Bœotiam exercitum duxit. Hic cum Hortensio è Thessalia copias educente exercitum coniungens, collem quendam occupauit. Erant enim milites mille & quingenti, peditum uerò millia XV. Hostes autem horum paucitate spreta, terribili impetu ac clamore eos aggressi sunt, & intra uallum Romanos compressere, adeò ut nulla ratione eis Sylla pauorē adimere posset. Erat nō procul saxeus quidam tumulus, in quo iam pridem arx fuerat, eum cum Sylla occupare statuisset, uidissetq́; hostem illuc armatis cum militib. properantē, usus militum audacia, retrusoq́; Archelao, mōtē strenuè occupauit. Paulo pòst Sylla traiecto Asso fluuio, apud Edilium montem non procul ab Archelao castra posuit. Volensq́; Thurijs ab hoste captis auxilium ferre, Cheroneam perrexit. Sumptisq́ue à militum tribuno copijs, clandestine supra uerticem insidiatores emisit ad Thurium, ut de superiore in hostes saxis & telis irruerent. Quo facto, tantus pauor barbaros inuasit, ut fuga extemplo facta, per prona & saltus se præcipitarent. Et cum fugientes à Romanis ex inferiori trucidarentur, Taxiles, et Archelaus, instructa acie ad suorū auxilium strenue prosilierunt. Arsit

Annonæ caritas mira.

Syllæ consilium.

utrinq;

utrinq; certamen, & bilem furor ferientibus acuit. Demum Sylla dextrum Archelai cornu uiolentius urgens, hostes in fugam uertit. cæsi sunt paßim barbari, ac maxima strages edita est, ut ex tot millibus, decem uix millia superfuerint. Non plures duodecim ex Romanis desiderati sunt. Quo in loco Sylla ob adeptam uictoriam, trophæum erexit. Renunciatur interea, Dorilaum ex omni Mithridatico apparatu, octoginta hominum millia, & classem magnam Chalcidem deuexisse, Bœoticum'que agrum inuasisse, & nihil præoptare, quàm ut cum Sylla manus collatis signis consereret. Dissuadebat autem Archelaus Dorilao, ne cum Romanis confligeret, uerùm eos potius differendo contereret, & longis impensis attenuaret. At Sylla, qui iam in Macedoniã aduersus Flaccum aduersæ factionis ducem mouerat, his renũciatis, exercitum reduxit, ac obuiam barbaris profectus, nõ procul ab hostibus castrametatus est. Et dum fossas excauari uallũq; muniri iuberet, barbari moræ impatientes, ingenti cursus uelocitate operib. destinatos in fugam uerterunt. Et toties uallum munientes telis infestarunt, quoties operi faciundo illi incumbebant. Cum postera die Sylla deinceps fossam strueret, à barbaris irruentibus acriter pugnari cœptum est. Sed Romanis mirum in modum urgentibus, hostes terga dederunt. Tum tanta strages edita est, ut campus, paludes, lacus'que cruore, & cadaueribus replerentur. Hinc nostra adhuc ætate, arcus, galearum gladiorum'que fragmenta egesto cœno reperiuntur. Dum hæc agerentur, Roma nuncij uenerunt, renunciantes ab aduersa factione crudeliter flagitioseq; agi. Et propterea ut amicis patriæ penatibusq; occurreret, orarũt. Vxor etiã cum filio ad eũ cõfugiẽs, ædes dirutas, bona rapta omnia, et in perniciẽ cætera trahi retulit. Quare animi dubius Sylla, nec patriæ interitũ, nec bellum hoc imperfectũ ferre poterat. Et propterea cũ Mithridate pactus est, ut Asiã Paphlagoniamq; dimitteret, Bithyniã Nicomedi, Cappadociam Ariobarzani traderet, Duo talentorũ millia Romano penderet populo, ac septuaginta æratas naues cum apparatu et armamẽtis exhiberet. Quib. firmatis, cum Sylla com-

Syllæ uictoria.

Cũ Mithridate pactum.

ple-

plectens dissuauiauit, ac Ariobarzanem Nicomedemq; reges in gratiam cum illo reposuit. Et acceptis septuaginta nauibus, post longos errores, multisq; additis triremibus, cum mille et ducentarum nauiũ classe, à Dyrrachio in Italiã circa Tarentũ traiecit. Et cum Campaniã ingrederetur, Mariũ iuniorem Norbanumq; consules inuadens, in fugã uertit, ac millib. septem cæsis, Norbanũ intra Capuã inclusit. Paulo aũt pòst, iterum cum iuniore Mario certamen ingressus uiginti millibus obtrũcatis, ac X millib. captis, ad Præneste usq; eum profligauit. Tãdem per multa uariaq; certamina Sylla agitatus, urbem uictor ingressus est. ubi tot hominũ millia ad stragem dedit, tot proscriptorum bona diripuit, tantum sanguinis effudit, ut nedum uisu, sed & relatu mortales miseratione afficerentur. Non enim necessitudini, non ætati, non sexui pepercit. Non templa, non penates, nõ paternum domicilium à cæde exemit. Hoc idẽ in Italiæ oppidis factitatũ est. E' Prænestinis aũt (quoniã singulos trucidando tempus terere uidebatur) simul uno loco ad duodecim millia truncari iussit. Et cũ soli hospiti indulsisset, Solus ego, inquit ille, extincta patria non relinquar: mox ultrò percussoribus sese offerens, cõfossus est. Sylla autem post innumerabiles cruciatus, funera, et proscriptiones, ad centum & uiginti annos dictatorem se dixit: optansq; Pompeium affinem sibi efficere, uxorẽ ut repudiaret effecit. Cui Aemiliam Scauri quondam ac Metellæ uxoris suæ filiã, Magno Glabrione distractam, Pompeio locauit. Ipse quidem de Mithridate magnificentissime triumphauit. Voluitq; patrem, ac patriæ se conseruatorem appellari, atq; annum illum fœlicem dici. Pòst fœlicitati suæ confidens, magistratu libere se abdicauit. Et medio foro priuatus uersabatur. Sæpe etiam populo epulum dedit adeò sumptuosum, ut cibaria multa eijcerentur. Cum uerò gladiatorũ spectaculum ederet, & promiscue consideretur, ipse iuxta Valeriã Messalæ filiam forte cõsedit. Erat enim illi cum marito iurgium, quam cum uenustam formosamq; Sylla conspiceret, exarsit, & procacissimi adolescentis instar insaniens, molliculis oculorum nutibus risuq;, lascinius eam prosecutus

Syllæ crudelitas.

Sylla pater patriæ appellatus.

prosecutus est. Et cũ illa nõ minus auerteret, ad uxorias pactiones Sylla descendens, Metella paulò antè mortua, Valeriã ipsam duxit uxorem. Quoniã uerò sodalitijs, cõpotationibus, crapulis, mimis & citharœdis mulierculis etiam immergebatur, in phthiriasim mi serrimam incidit. Hac itaq; sorde inualescente, magis ac magis Sylla uitã pertæsus, Puteolis mortem obijt. Et cum pleriq; corpus ab exequijs arcere niterentur, Pompei opera cadauer Romam delatum, rogoq; impositum, honore non caruit. Eius monumentum in campo Martio, hac ab ipso edita inscriptione, positum est. Nemo me amicus beneficẽtia, nemo in ferẽda iniuria inimicus superauit. Phthiriasis Syllæ.

COMPARATIO LYsandri ac Syllæ.

Visa utriusq; uita satis, gesta iam conferenda sunt. Cum igitur uterq; magnus euaserit, Lysander tamen à uolentibus magistratum ciuibus accepit: quando per seditionem & ægrotante repub. potentiam usurpauit Sylla. Ille ad amplissima missus imperia, optimorum optimus, priorumq; primus emicuit, et à magistratu sæpius se abdicans, sæpe etiam rogatus accepit. Alter consul semel electus, exercitum annos decem non reliquit: cæterum modò consulem, modò proconsulem, modò dictatorem se gerens, tyrãnidem exercuit. Lysander suasione, nõ armis, ciuitatis gubernacula mutare conatus est: nec uniuersa destruxit, ueluti Sylla. Propter amicos ille quidẽ peccata cædesq; patrauit. sed Sylla per inuidiam Pompeio exercitum abscidit: & quam dederat Dolabellæ classem, eripere conatus est. Lucretiũ Offellam, per quem Præneste Marium obsederat, quod consulatum peteret iniussus, se inspectante, trucidari iussit. Lysander in tanta potestate, continens fuit. alter aũt nec adolescens propter inopiã, nec senex à uoluptatibus propter ætatẽ se retraxit. uerùm amorib. indulgens, ciuibus de re nimirum uxoria, cõtinentiaq; leges dedit. pecunia ciuitatem exhausit, libertatem & leges uendidit. Et ciuium ædes præconis uoce hastæ subijciẽs, inter sodalitia, uinariasq; societates turpiter uersatus est. Alter, à quibus ipse uitijs se abstinebat, his ciuitatem

replebat. Sylla suis erat ciuibus longe deterior. In re autem militari, non est profectò Lysander Syllæ comparandus. Quoniam uictorias duntaxat duas, ex prælijs duobus naualibus ille reportauit: utpote qui Antiochum Alcibiadis gubernatorem, maritima superauit pugna, & Philoclem Atheniensis plebeculæ ducem circumuenit: quorum alter Mithridatis stabulario, alter Marij mancipio sanè non conferendus. Obsidio etiam Athenarum facilis illi fuit. Neque multis prælijs Lysander Pyreæum occupauit. At si Syllam referam, & si principes, consules, aduersæq; factionis duces, quis Mario terribilior fuit? quis Mithridate ex regibus potentior? quis Lamponio, aut Thelesino ex Italis bellicosior? et tamen omnes Sylla superauit. Lysander etiam in suorum auxilia plus iusto sæpe nauauit operam: Sylla uerò cum abesset, & ab aduersa factione necarentur amici, expelleretur uxor, diruerentur ædes, nihilominus in Bœotia belligerans, trophæa constituit. Voluit enim priuatis odijs rempub. anteferre, dum Mithridatem nollet regem appellare, nec dextram dare, nisi Bithynia, Asia, Capadociáq; relictis, Ariobarzani Nicomediq;. cederet. Ipse etiam Athenarum urbem subactam libertate donauit. Lysander autem ex libertate illam in tyrannidem coniecit, ac triginta præfectis obnoxiam fecit. Plura ergo ac præclariora fuere Syllæ, quàm Lysandri facinora: & licet Lysander continentior, Sylla tamen rei militaris fortitudine fuit longè præstantior.

PYRRHVS.

YRRHO Phthia Menonis filia matre nato, Aeacides pater, orta inter Molossos sedititione à Caßādro, cæterisq; ciuib. regno pulsus est. Pyrrhum autē adhuc infantē Androcleus, Hippus, Neanderq;, licet per uarios casus, per multa rerum discrimina, ad Glauciā regem in Illyricū detulerunt. Rex autem quia Cassandrum Aeacidæ inimicum timeret, aliquandiu deliberavit

libe-

liberandus hæsit. Puellus interea humi reptans, Glauciæ pedes amplexatus, apprehensa ueste surrexit ad genua, & blandientis instar Glauciæ risum primò, deinde commiserationem excitauit, quasi per hoc salutem regi suam commendaret. Rex igitur pietate affectus, non modò eum cum filijs educauit, uerùm & filiam in uxorem dedit, ac duodecim natum annos in paternum restituit regnum. Erat autem terribilis aspectu Pyrrhus, ac os unum integrum'que desuper habebat. Inerat etiam eius dextri pedis digito uis quædam diuina, quo premens, splene laborantibus medebatur. Ferunt eo mortuo, cum cadauer igne consumeretur, digitum illum illesum perstitisse. Dum uerò securum se iam crederet, septimum & decimum attingens ætatis annum, Mollosis in eum conspirantibus, regno pulsus est. Neoptolemo enim sese dediderant. Pyrrhus ergo ad Demetrium Antigoni filium confugit. Qui cùm apud Hipseum pro eo in pugna illa magna certaret, hostes in fugam uertit. Et fœdere cum Ptolemæo inito, Demetrij obses in Aegyptum nauigauit. ubi modò in gymnasijs, modò in uenationibus, fortitudinis & audaciæ signa ostendit, ac Antigonam Berenices Ptolemæi uxoris filiam, sibi in uxorē dari meruit. Cuius precibus & opera, cum copijs à Ptolemæo in Epirū, ad recuperandum regnum missus est. Quare cum Neoptolemo super regni societate pactus est. Regno autem duos non capiente, Neopolemus quidem Pyrrho necem molitus est. Quorū ille certior factus, cuncta'que dißimulans, eum in cœnam uocauit, incautum'que ferro superauit. Dein regno potitus, & suscepto ex Antigona filio, constituta'que in Cherroneso Epiri urbe, Ptolemæi & Berenices memor, filium Ptolemæum, urbem Berenicidam nominauit. Interim fortuna pulcherrimam occasionem offerente, Macedoniam sibi animo destinauit. Nam Antipater necata matre, Alexandrū fratrem regno pepulerat. Qui dum à Pyrrho auxilium peteret, in societatis præmium ei Nymphæā urbem maritimam Macedoniæ oram, Ambraciam, Acarnaniam, Amphilochiamq; concesit. Quas urbes, cum Pyrrhus præsidijs muniset;

Pyrrhi quædam peculiaria.

Antigona Pyrrhi uxor.

ſet, ab Antipatro reliqua abducere, et Alexandro acquirere ſatagebat. Cuius rebus iam ſtabilitis, Demetrius in auxiliũ repente aduenit. Sed quia non uocatus acceſſerat, mox in ſuſpicionem incidit. propterea ambobus unà cõmorantibus, alter alteri inſidias tendere, uerba dare, ac exitium machinari cœpit. Demetrius tandem præueniens, Alexandrum uita priuauit, & Macedoniæ rex appellatus eſt. Habuerat Demetrius Didamiam Pyrrhi ſororem in uxorem. qua mortua, tum quidem ob regnorũ uicinitatem, magnæ inter eos inimicitiæ exortæ ſunt. Hinc paulo pòſt Demetrius ſuperatis Aetolis, et Pantauco duce cũ copiarũ parte ibi in præſidiũ relicto, ipſe cum reliquo exercitu ad Pyrrhi perniciem exierat. Pyrrhus autem aduerſus illum properans, per diuerſos calles, Pantaucum adortus eſt. et dum pugna utrinq; ſæuiret, Pantaucus, magna uir fortitudine ac proceritate, Pyrrhum ad ſingulare certamen prouocauit. Pyrrhus, qui Achillis genus ſibi ad uirtutem, non ad gloriam uſurpabat, in Pantaucum acrius equum contorſit; & confractis haſtis, ac uno accepto uulnere, Pantaucum duobus transfoſſum uulnerib. humi proſtrauit. Hac itaq; Epirotæ uictoria exultantes, Macedonũ phalangem grandi impetu adorti, quinq; millibus captis, reliquos in fugam perniciemq́; dederunt. Prælium hoc quidem tantum nominis, tantumq́; gloriæ Pyrrho peperit, ut Alexandro eum magno, tum uultus alacritate, tum manuum agilitate, & animi magnitudine ſimilem exiſtimarent. Et profectò rei militaris peritia, Pyrrhus præclarè polluit. Nã Antigonus ſanè eũ omnib. ætatis ſuæ ducibus, nõ ſemel prætulit. Fuit præterea comis ac perbenignus, et ad referendas gratias apprime liberalis. Cũ autem maledicũ quendam nõnulli ex Ambracia pelli flagitarẽt, hic, Malo, inquit, eũ apud paucos, quàm circũeuntem apud multos nobis obloqui. Nonnullos per uinolentiam in eum cõuicijs uſos, accerſiri iuſsit, petijtq́; nunquid in eum talia congeſsiſſent? reſpondente uno, Plura utiq;, ſi uini plus ingurgitaſſemus: ſubridens Pyrrhus, eos impune dimiſit. Habuit poſt Antigonæ mortẽ, Pãnoniæ regis filiam uxorem, & Bricennam Bardyllij Illyrici, Lanaſſamq;

Pantaucus. Pyrrhi uictoria. Pyrrhi uxores.

Agatho-

Agathoclis Syracusani. Ex prima Ptolemæum, ex altera Alexandrum, ex nouißima Helenum filios suscepit: omnes manu, animo, ac bello promptos, ferocesq;. Cum autem à filiorum uno, puero adhuc, cui regnum relicturus esset, rogaretur, acutiorem ex uobis gladium habenti, respondit. Lanassa autem, quæ Corcyrã Pyrrho in dotem dederat, uidens eum alijs nimium uxoribus bladientem, in Corcyram soluit, ac Demetrium accepit in uirũ. Qui munita urbe, maiora simul mox animo concipiens, peditum centum millia nauesq; quinquaginta congregauit, & dum aduersus Lysimachum exercitum duceret, Pyrrhus ei Berrhæam abripuit. Hoc cũ accepisset, priore relicta expeditione, in Pyrrhũ se conuertit. Castris autẽ iuxtà positis, multi ex Berrhæa in Demetrij castra profecti, Pyrrhũ summis laudibus modò militũ patrem, modò omnium benefactorem prædicabant. Tum hortabantur Macedonas à Demetrij dominatu, hortabantur ut ad Pyrrhum armorum parentem transirent. Quibus rebus exercitum cernens motum Demetrius, insidiasq; timẽs, simplici amictus chlamyde fugam arripuit. Pyrrhus itaq; in exercitum receptus, ac Macedoniæ rex est salutatus. Paulo autẽ pòst apud Edessam à Lysimacho superatus, relicta Macedonia in Epirũ secessit. Vbi dum in ocio degeret, Tarentini in Italia à Romanis attriti, Pyrrhum sibi in subsidiarium ducẽ adsciuerunt. Erant Tarentini, Lucani, Messapij, Samnitesq; societate coniuncti, ad quos, cum Pyrrhus equitum tria millia, peditum tria & xx. funditores & sagittarios quingentos, elephãtos XX transferet, per mediũ Ioniũ Borea sæuiente, claßis pars in Lybicum, pars in Siculum pelagus disiecta est. Ipse autem cum regia naui, ferientibus undiq; procellis, tandem ad littus adactus, Messapiorum littora ceu naufragus tenuit. A quibus magnificentißime susceptus, cum tribus militũ millibus ex superstitibus, ac elephantis duobus, & Cynea sibi obuiam prodeunte, quem antea cum tribus equitum millibus in Italiam præmiserat, Tarentum ingressus est. Adueniente itaq; Albino consule magno cum exercitu, Pyrrhus caduceatorem præmisit, Romanos interrogans, an

Pyrrhus Macedoniæ rex declaratus.

Pyrrhus Tarentum occupat.

causam cum Tarentinis se iudice uellent dirimi. Responso accepto, Romanos eum in iudicem nõ elegisse, minusq; formidare, inter Pandosiã urbem & Heracliã castrametus est. Siris flumen castra disterminabat. Quod dum transire Romani niterentur, Pyrrhus manu corporeq; strenuus, optimi etiam ducis prudentiã non omisit. Cum enim Romani in eius duntaxat caput intenderent, ipse mutatis uestibus hostes fefellit. ita anceps diu certamen fuit, septiesq; Pyrrhum hostes pepulisse, pulsumq; fuisse ferunt. Et cum pro rege, is qui regia gestabat arma necaretur, Romaniq; lætantes hostem acrius impellerent: tum Pyrrhus nudato capite, uiuum suis esse se ostendit, & tanto pariter impetu in Romanos irruit, ut cum cæde maxima illos in fugam uerterit: ex quibus ad sedecim millia desiderata sunt: ipse uerò ad tredecim millia amisit. Hinc captis Romanorum castris, regionem'que populatus ad trecenta stadia, propius urbem Romam castra mouit. Hac autem uictoria licet gloriaretur, animaduertens tamen uiriũ non esse suarũ Romanos subigere, nihil antiquius duxit, quàm ad pacem eos amicitiamq; adducere. Misso itaq; Romam Cynea, senatui captiuorum obtulit liberationem, & ad Italiam subigendam auxilium, sibi ipse amicitiam, Tarentinis securitatem postulauit. Iam Cyneæ oratio ad pacem patres inclinarat, cum Appij Claudij suasiones contrarium intulerunt. Ex quo per senatum Cyneæ responsum est, Pyrrhum tunc Romanorum amicitiam esse pacemq; recepturũ, cum Italia excederet: sin minus, nil de pace futurum. Cynæas autem rediens mandata Pyrrho retulit, à quo interrogatus, quid de urbe Roma sentiret, respondit cum multa alia, tum uidisse se senatum, quem in grauitate tanta ueneratione'que, regum existimaret consessum: tum uerò talem esset Romani populi multitudinem, qualem Hercules Lerneam hydram oppugnans expertus esset. Paulo pòst, cum ad eum pro captiuis redimendis mitteretur Fabricius, uoluit Pyrrhus illum auro in amicitiam allicere: sed ille quamuis rei domesticæ angustia laboraret, munera tamẽ animo spreuit inuicto. Volens deinceps rex illius animum experiri, utpote qui ele-

Pyrrhi de Romanis uictoria.

Ro. urbis ac senatus laus.

phantum antea nunquam uidisset, ex improuiso sublata tabernaculi aulea, elephantem unũ promuscidem supra Fabricij caput efferentem, grauiter'que barrientem, ostendit. Tum Romanus tranquillè subridens: Nec aurum heri, inquit, nec hodie bestia me mouit. Miratus animi magnitudinem Pyrrhus, eo magis pacem cum Romanis inire desiderabat. Quod cum senatus minus approbaret, nisi Pyrrhus in patriam remigraret, aduersus eum Fabricius consul creatus est. Qui cum primùm in castra peruenisset, duobus prælijs apud Asculum cum magna utriusque exercitus cæde, ad solis usque occasum pugnauit. Et quamuis ad castra Romanos Pyrrhus pepulisset, hastà tamen in brachio uulneratus, dixisse fertur, Etiam si deinceps Romanos uicerimus, nobis omnino pereundum est. Maxima quidem eius militum pars, & ualidior, & duces admodum omnes interierant. Legati interea Agrigentinorum, Syracusanorum, Leontinorum'que ad eum uenere: orantes, ut ad pellendos è Sicilia Carthaginenses ipsis auxilium ferret. è Græcia quoq; aduersus Ptolemæum Ceraunum uocabatur. Quare deliberandus aliquandiu perstitit. tandem Tarentinis relictis, in Siciliam nauigauit. Et Carthaginenses aggressus, eorum attriuit potentiam. Erycis munitißimi oppidi primus ipse muros ascendit. Et multis gladio transfoßis, multisq; deiectis, urbe potitus est. Mamertinos item deuicit. Quibus rebus elatior factus, ac superbè nimis se gerens, ciuitates tum premendo, tum populando, tyrannidis ac ingratitudinis notam contraxit. Sed nihilominus maiora animo concipiens, ad occupandam Lybiam, classem imperiosè coëgit. Cæterum quod ex suspicione Theonem ac Sostratum Syracusanorum principes morti dedisset, ciuitates multæ ad Carthaginẽses, aliæ ad Mamertinos defecerunt. Animaduertens Pyrrhus, populorum istam conspirationem ratus, Siciliam minime posse sub ditione teneri (quandoquidem à Tarentinis Samnitibus'que efflagitabatur) in Italiã non sine discrimine traiecit. Quippe in recessu, præter alia bella, quæ passus est, etiam à barbaro quodam procero ac terribili ad singula re pro-

Fabricij cũ Pyrrho pugna.

Pyrrhus in Carthaginenses.

re prouocatus certamen, cum à capite usq; ad imas corporis partes ense discidit. Qua uictoria per reliquum itineris securior factus, cum uiginti peditum millibus, equitũ tribus millibus, Tarentum peruenit. ubi delectu facto, aduersus M. Curium Romanum consulem apud Beneuentum exercitum duxit: à quo superatus & in fugã uersus, amissa Sicilia Italiaq;, cum octo millibus peditum, & quingẽtis equitibus, in Epirũ soluit. Et cum nihil haberet, unde exercitui posset suppeditare, Macedoniã ingressus, cũcta populabatur. Tum multis captis urbib. duobusq; militũ millibus ad eũ deficientibus, Antigonũ Demetrij filium, tunc Macedoniæ regem, iusta acie superatum, cum maxima Galatarum cæde profligauit. Pulso itaq; Antigono, & Egæis expugnatis, Cleonymus Spartiatarum rex, quod in Lacedæmonios uiolentus esset, regno pulsus, Pyrrhum contra Spartam cum peditum uiginti quinq;, equitũ duobus millibus, elephantis tribus & uiginti adduxit. Pyrrhus autem ut animo erat irrequietus, sic ad res nouas intendens, nullã moratus occasionem, apud ciuitatis muros castrametatus est. Postridie uerò, ciuitatis fossas & aggeres superare contendens, dum in hostes equum adigit, equus sagitta transfossus per auia Pyrrhũ præcipitauit. ex quo à pugna cessatum est. Ipse quoniam expugnare ciuitatem non poterat, multis acceptis plagis, ab oppugnatione destitit. Abacta igitur uixdum præda, confestim ab Aristeo cõtra Aristippũ Antigoni partes sectantem, incitatus est. Sed propter Arei Lacedæmoniorum regis insidias nihil efficere potuit. Acri aũt pugna à Spartanis circa Ptolemæũ filium exorta, pperauit Pyrrhus ut auxilium ferret. Quem cum cognouißet adueniens, ab inimicis iam confectum, ira simul atq; dolore percitus, in Eualcum ducem citato equo uectus, eum hasta transfossum humi strauit, ac pedibus desiliens, magnam super illo pugnantium cateruam occidit. Ex quo hac paulùm ultione mitior factus, quasi per funebre certamen filio parentasset, tandem peruenit Argos. Antigonus etiam ab Aristipo accitus illuc contenderat. Cum autem Aristeus noctu Pyrrho portam reserasset, Galatasq; in urbem recepisset, ingredien-

Pyrrhi infoelix casus.

gredientibus elephantis rumor Argiuos excitauit. Quare quantum poterant, armarunt se ciues. Vt primum illuxit dies, Pyrrhus in forum perueniens, simulachrũ ænei lupi ac tauri quasi in prælio quodam conspexit, et simul ueteris oraculi memor, summopere perhorruit. Habuerat enim oraculum, mortem sibi imminere, cum lupum taurumq; pugnantes cerneret. Territus ergo, dum pedem referret, inter suos qui seriatim urbem ingrediebãtur implicitus, nec euadere, nec pugnare poterat: ita ex amicis inimicisq; colluio quædam fuisse facta uidebatur. Nec multo pòst fortissimè pugnans, à quodam hasta uulneratus est. Qui cum in percussorẽ equum uerteret, ab illius matre cum cæteris pugnam desuper spectante, ac filij periculum formidante, iniecta tegula, lætaliter percussus, ex equo decidit. Hic cum Antigoni miles ceruicem incisurus gladium eduxisset, ita toruè hominẽ aspexit Pyrrhus, ut præ timore non rectè, sed ab occipite ceruicem ille secaret. Antigonus quidem caput Pyrrhiq; corpus magnificè sepeliri fecit. Helenumq; eius filium adolescentem humaniter amplexus, in Epirum remisit.

Oraculum Pyrrho datum.

Pyrrhus occiditur.

CAIVS MARIVS.

AIVS Marius humili loco natus, patrem habuit Marium, matrem Fulciniam, homines sanè rusticos ac uiles. Huius Marij Rauennæ iamdudum erat statua, & aspectu immitis, & eius moribus congrua. Qui tametsi cum parentibus rusticaretur, tamen urbanarum rerum desiderio allectus, Romam aliquando proficiscebatur. quoniã uerò bellicosissimũ ei natura effinxerat animũ, facile militiam perferens, apud Numantiã sub Africano, cæteris ætatis suæ adolescẽtibus fortitudine præstitit. Nam ante imperatoris ora hostem immanissimum semel interfecit, & propterea sub Scipione ad alias dignitates peruenit. Cumq; per ocium ab amico fortè Scipio rogaretur, quem'nam post se futurum putaret Romanorum imperatorem, tum leniter ille Marium tangens: Hũc profectò, inquit. Quibus uerbis Marius elatior factus,

ceu oraculo confirmaretur, tribunitiã dignitatem obtinuit. In qua prorsus præclare excelluit, non ut adolescens, sed ut perprudens homo. Et propterea ad ædilitatem animum intendens, id muneris sibi decerni petijt. quod cum haud exoraret, minorem ædilitatem consequi nitebatur. hac quoq; denegata, bis scilicet eodem die re-

Marij repulsa. pulsus est: quod nemini antea contigisse dicunt. Marius ob id animo consternatus, paulo post tamen præturã petijt. Sed quia donis suffragatores corrupisse dicebatur, in iudiciũ accitus, præter omnium opinionem munus assecutus est. In quo cum mediocriter laudaretur, ulteriorem Hispaniam sorte sibi uendicauit. Hanc adeò prædonibus extersit, ut tuto posset aurum circumferri. Ex ijs igitur rebus ad rempub. animum iniecit. Nec ille quidem eloquentia, ut pleriq; solent, uerùm cordis altitudine, solertia, morum dexteritate, in præhensandis dexteris, inter cõuersandum cum plebe, sibi

Iulia Marij uxor. auctoritatem comparauit. Ex quo sanè Iuliam insigni Cæsarum familia oriundam, uxorem habuit. Cuius etiã hinc Cæsar sororius nepos erat. Postea sub Cæcilio Metello cõtra Iugurtham legatus, multa probitatis signa ostendit. Et in tantum studio militum & beneuolentia creuit, ut Metellum non mediocriter commoueret. Itaque milites multi per literas in urbem renunciarunt, bella nũquam contra barbaros finem habitura, nisi Marius consul crearetur. Marius per hæc, ac uatis consilio, ad maximas res exhortantis, confir-

Marius consul designatur. matus, Romam uenit. Qui summa cum uoluptate receptus à populo, consul designatus est. Conscripto igitur exercitu in Lybiam traijciens, Iugurtham à Metello superioribus bellis quasi regno pulsum, amplius tamen ad Bocchum regem socerũ profugere coẽgit. Hunc Bocchus pudore magis, quàm amore suscepit. Timebat enim ne siquando Iugurtha regnum recuperaret, ipsi inimicus esset. Et propterea Marium per literas monuit, ut ad se Syllam mitteret. Erat tunc Sylla quæstor, & multa in eo bello utiliter gesserat. Bocchus autem Sylla uiso, animi quid ageret dubius, num Syllæ Iugurtham, an Iugurthæ Syllam traderet, multum cogitauit. Tandem omnia dimetiens, Iugurtham captiuũ Syllæ dedit. Quæ

res

res demum fuit Romanæ libertatis euersio. Quippe cum in urbe hoc renunciatum est, qui Mario infensi erant, Syllæ rei gloriam adscribebant. Et propterea (ut est leuitas uulgi) Syllæ partibus inhærebat, eiusq; industria captum Iugurtham sæpe testabatur. Interea Theutones Cymbrosq; Italiã maxima manu inuadere auditum est. Quare ciuitas curis cogitationeq; agitata, ad tantam belli tempestatem profligandam in Mario summopere confidebat. Erat enim Marius absens, ad ineundum autem rursus consulatum, tempus minime dabatur. Sed ita populus Marij studio uiguit, ut inuitis omnibus eum secundò consulem designauerit. Marius itaque ex Africa delatus, triumphum egit, et Iugurtham duxit captiuum. Deinde expeditioni se accingens, exercitũ laboribus, cursu, itinerib. exercuit. Ipseq; cũ egregiè cætera, tum uocis etiã asperitatem, aspectusq; rigiditatem tuebatur, ut suos ad obsequendum maiestate permoueret, & hostibus terrorem incuteret. Erat item in iudicando æquus, & ob id militibus ualde gratus. Legitur enim quod cum C. Lucius, eius ex sorore nepos, adolescẽtis Trebonij forma teneretur, ac eo uiolenter abuti uellet, & propterea cum à Trebonio nefas detrectante esset occisus, Marium Lucij morte audita, Trebonio diem dixisse. Sed is constanter sese expurgans, postquam innocentiæ suæ testimonia protulisset, Marium admiratione affectum, corona quoq; Trebonium donasse. Hoc Marij iudicium talem præ se tulit honestatis opinionem, ut ciuium omnium animos ad tertiùm illi demandandum consulatum allexerit. Sic designato, tum consul fuit. At barbari præter omnium opinionem, aduentum in Italiam suum distulerunt. Hinc pro temporũ necessitate Marius quartò consul designatus est. Suscepto itaq; magistratu, Marius ultra alpes exercitũ ducens, ad Rodani ostia castrametatus est. Barbari bipartiti, pars altera aduersus Catulum Marij collegam, altera è regione Marij castra posuit. Tum Theutones procurrerunt, agros populati sunt, Marium probris ad prælium lacessiuerũt. Sed consul in castra suos coegit, audaces cõprimens, et erumpere uolentes instantius prohibens. Volebat enim ut aliqua de hostibus

Cymbrici belli origo.

Marius tertiùm & quartùm consul.

hostibus

hostibus habita consuetudine eius milites, barbarorum nõ horrerent aspectus, nec uocum asperitates, aut eorum feroces impetus formidarent. Erant uerò Theutones & Ambrones ad triginta myriadas, & propterea Romanos derisui habebant. Quos cum sæpius prope uallum lacessissent, nemine castra exeunte, alpes transcendere statuerũt. Cum igitur præter Romanorum castra incederent, subsanãtes quærebãt, Nũquid uellent ad suas uxores nunciũ dare? Digressa deinde hoc modo per dies sex barbarorũ multitudine, Marius paulatim se mouẽs, positis semper cominus castris, nouissimos sæpius intrepidè superabat. Et ad Sextias usque aquas perueniens, tandem decernere statuit. Interea Ligurum nonnulli gregarij milites dum aquatum proficiscerentur, ab hostibus Ambrones sese terribiliter appellantibus, irritati sunt. Erant Ambrones ultra triginta millia. At Ligures illorum audacia fastidita, sese etiam altis uocibus Ligures ipsi compellabant. Ex ea igitur irritatione, ad arma, ad manusq; concursum est. Quibus confligentibus, dum Ligures impetum ferre iam non ualerent, Romani desuper in barbaros irruentes, tanta Ambrones cæde profligarunt, ut flumen proximum cruore, & cadaueribus oppleretur. Postridie autem Marius, concauitates quasdam barbarorum castris imminentes contemplatus arborum densitate horrendas, eò Claudium Marcellum cum tribus militũ millibus in insidias disposuit, & alios ante uallum in aciem componens, reliquos in planiciem ordinatè deduxit. Theutones ob hoc incensi, in Romanos præcipites properarunt. Sed Mario circumquaque suos hortante, ferale bellum incepit, adeò ut strictis gladijs, collisis umbonibus, & admotis pedibus res ageretur. Tunc irruente desuper Marcello, barbari terrore perculsi terga dedere. Ex quo Marius direptis castris, et occisis propè decem myriadibus, uictor euasit. Hacq; uictoria potitus, Romã petijt. & audito quòd Catulus collega à Cymbris male tractaretur, illuc se contulit. Nec longo tempore pòst compositis apud Vercellas in planicie copijs, cornua omni strenuitate muniuit, quæ duodetriginta militum millia continebant.

Barbarorũ insolentia.

Ambronum cædes.

tinebant. Catulus autem in medio suos duxit. Cymbrorum etiam exercitus in partes duas diuisus, per stadia triginta cornu quodlibet extendebat. Concurrentibus sic utrisq;, tantus clamor, strepitus, & fragor exortus est, ut cœlum ætherq́; ruere existimaretur. Verùm sole contra Cymbrorum oculos fulgurãte, ingens Romanis inde auxilium contigit. Feruente deinceps pugna, militum quispiam forte clamauit: Fusi fusi hostes sunt. Quæ uox à reliquis excepta, auctaq́; finem prælio attulit. Nam cæsi sunt & fusi maxima strage Cymbri. Debellatis hostibus, Catulus signa omnia & hostium tubas in castra deferri iussit, ut si quando ad petendum triumphũ egeret tali testimonio, haberet Tum autem pars utraque uictoriæ sibi gloriam usurparet, Parmensium legatis, qui conflictui interfuerant, mandatum est, ut de uictoria iudicarent. Hi autem per cadauera ambulantes, Catulanorum sagittis, in quibus Catulus inscriptum fuerat, iacentes occubuisse retulerunt. Attamen populi studia adeò erant ad Marium conuersa, ut quintum consulatum ei demandaret, & solum ipsum pro uictoria triumphare decerneret. Verùm Marius ut Catuli sibi milites conciliaret, noluit absq; collega triumphare. Erant inter Marium Metellumq́; inimicitiæ non mediocres, quas ut ulcisci posset Marius, in petitione consulatus per tribus et suffragia, argentũ clandestinè dispersit, & sextò consul est designatus. mox igni et aqua Metello interdici iussit. Quo exulante, Marius ad tyrannidem, et rempub. subuertendam animum intendens, ex primoribus multos trucidari fecit. Propter quod & patribus & populo inuisus, tum quia obsistere non posset, quin in urbem Metellus reuocaretur, simulans deorũ matri uota facturum se, in Cappadociã, Galliamq́; peregrè profectus est. Paulo pòst Mario Romam reuerso, Bocchus rex Romanorum socius ob beneficij à se in Romanum populum collati memoriam, aureas in Capitolio imagines erexit. in his erat Bocchus ipse, Iugurtham Syllæ tradens. Marius ob id inuidia tumens, ne Sylla, qui eius fuerat ad Bocchũ legatus, sibi uictoriæ famam attribueret, statuas euertere conatus est. Cui Sylla aduer-

Cymbri superati.

Marius sextùm consul.

 sante,

ſante, ſeditionis & inimicitiarum ignis excanduit, quantus uel antea nunquam fuerat. Cæterum exorto ſociali bello, ciuile paulùm quieuit. Quo ſedato, inter Marium & Syllam armorũ rabies rurſus exarſit. Erant tunc Sylla, & Q. Pompeius conſules, aduerſus quos cũ Marij conſilio Sulpitius armata manu inſurgeret, iugulato alterius conſulis filio, Syllã opprimere non potuit. Per poſticũ enim Marij domus euaſit ad exercitũ. Tum Marius prætor à Sulpitio ad has tempeſtates factus, ut Syllæ conatus reprimeret, ſeruis ad pileum uocatis, multiſq́; ex Syllæ familiaribus necatis, cum ipſo conflixit, ſed uictus eſt. Hinc cum tremebundus per ſolitudines & latibula erraret, rerum omnium penuria laborans, uix à ſeruis duobus ſenex & grauis in nauim Minturnenſium littori uicinam receptus eſt. At mox nautæ ab equitibus de littore compellati timentes hoſtium minas, indignum ſimul putantes tantum uirum hoſtibus tradere, honeſtam commentati ſunt occaſionem, & Mario in terram dimiſſo, uela repente dederunt. Ipſe uerò per paludes & ſtagna ad ſenem quendam peruenit. Et in terram proſtratus, opem exorauit, ut inter uluas deliteſcere poſſet. Demum hoſtibus circumquaque ruentibus, nudus cœnó que oppletus, in palude repertus eſt, ductus' que Minturnum, ut iugularetur. Lictor ergo cum ad Marium gladio armatus accederet, uidere ſibi uiſus eſt ex Marij oculis fulgurantem flammam exire, uocemq́; audire, Mariũ dimitte. Stupefactus carnifex, prodigium omnibus patefecit. Quare Minturnenſes Marium uinculis exemptum, ad nauem uſq; honorifice deduxerunt. Qui tum Libyã petens, cum Mario filio in Epirum traiecit. Cumq́; Syllam audiret in agro Bœotico cum Mithridate bellare, & Romæ conſules ſeditionem agere, cum filio & militibus mille, Telamonium Tyrrhenũ oppidum annauigauit. Collectaq́; manu, Cynnæ cõſuli, ab Octauio urbe pulſo adhæſit. Et armatis quadraginta nauibus, Oſtiam per proditionem occupauit. Interea cum Octauium conſulem alterum audiſſet à militibus obtruncatum, ope conſulis Cinnæ Ianiculum trans Tyberim occupauit. Quapropter ſenatus à Cinna Marioq́; pro ciuibus

Marius à Sylla ſuperatus.

Marius ab exitio liberatur prodigio.

ribus ueniam precatus est. Qua impetrata, consul Mariusq; urbem ingressi sunt. Erat Marius oculis glaucis, colore rubro, facie tetra, quasi urbi minitans excidium. Tum mox inimicorum sitiens sanguinem, plateas, uicos, fora, domos, templaq; omnia cadaueribus repleuit. Dum hæc gereret, Sylla debellato Mithridate, cum copijs urbem petere nunciatus est. Ex quo Marius septimum consulatum iniens, magnam intulit urbi calamitatem, quod Sextum Lucium consularem occidit. Postea sub ipsum iam aduentum Syllæ, tum curis & laboribus, tum senio & periculis anxius, errores suos & exilium dimetiens, præter uarias diei cogitationes, turbulentißimis quoque noctu insomnijs torquebatur. Vox enim in auribus ista iugiter insonabat, Dura sunt leonis cubilia. Et propterea timorem timori aggregans, curis in horas inualescentibus, ilium dolore distorqueri cœpit, ac incrudescente febre, die septimo & decimo consulatus sui, cum duodeseptuaginta annos natus esset, obijt. quo mortuo, plurimi ciues à mortis discrimine liberati sunt.

Marij crudelitas.

Marij mors.

EVMENES.

EVMENIS Cardiani pater fuit Bures, qui ob rei familiaris angustiam, ex uehiculis uictum sibi quæritabat. Attamen Eumenes literarum palæstræq; studiosus, aliquando per otium concertans cum æqualibus, inter luctas certaminaq; strenuè se gesit. Quem cum ita Philippus perspexisset, adolescentis indole delectatus, eum sibi desumpsit. Mortuo autem Philippo, tanta apud Alexandrum beneuolentia creuit, ut in Archigrammateum selectus fuerit. Qui cum indies gratia magis proficeret, præter id quod præfecturã Perdicæ intercepit, etiam in India cum exercitu tanquam imperator breui constituit. Barsinem deinde Alexandri cognatam uxorem habuit. Et tum aliquando succensuit Alexander. nam cum per id temporis regia nummis forte esset exhausta, petijt Alexander ab Eumene trecenta talenta: sed ubi non ultra centum corradi posse intellexit, ut hominis fallaciam deprehenderet,

Archigrãmateus princeps scribarum.

henderet, eius tabernaculum succendi iussit. Hoc antè quàm suppetias ille ferret, ab igne consumptum est. Mox autem pœnitentia motus Alexander, quod Eumenis codices flamma consumpsisset, uniuersas prouincias edictis monuit, ut incensorum librorũ exemplaria ad Eumenem mitterentur. Ex incendio quidem non ultra talentorum mille summam auri argentiq; in unum cõflati repertum est. Ex qua non minimum Alexander accipere uoluit. Decedente autem Alexandro, inter eius proceres magna de diuidundis regnis orta est cõtentio. Tum Eumenes obfirmato consilio, cum trecentis equitibus, & argenti talentis quinq; millibus, ad Perdicam transijt. à quo nedum humaniter acceptus est, uerùm & in regni socium accitus, et satrapes, post Ariarathis Capadociæ regis casum factus. Cumq; Perdicam omni uenerationis cultu prosequeretur, & multa probatæ in eum fidei signa ostenderet, urbes multas arcibus præsidijs & legibus muniendas accepit. Ruentibus interea Antipatro et Cratero, ab eodem Eumenes dux creatus est. hac dignitate, ut ex suo cõsilio uel cuncta ageret. Sed monuit etiã Perdicas Alcetam fratrem, ac Neoptolemum, ut Eumeni obtemperarent. Quod cum Neoptolemus nollet, et potius aduersus eum milites instrueret, Eumenes eum in fugam uertit. Neptolemus itaque ad Antipatrũ Craterumq; confugiens, orauit, ut per legatos Eumenes summis pollicitationib. à Perdica reuocaretur. Quo respondente prius uitã se quàm fidem relicturũ, Craterus cũ magna copiarũ parte aduersus Eumenẽ castra mouit. Eumenes inimicorũ præsentiens motũ, et imparem se uidens, nec admodũ se Macedonibus credẽs, quos secũ habebat, noctu castra mouere statuit. Verùm eadem nocte in somnijs uisionem habuit, quæ uictoriam ipsi portendere uidebatur. Ex quo animum uiresq; recipiens, postera luce copias in campum deduxit. ueritus autem, ne siquando cõtra Craterum Macedonas locaret, ad eum transirent, mille et uiginti quatuor mercenarijs militib. eam prouinciã demandauit, iubens, ut nullis editis uocibus in Craterum irrumperent. ipse uerò cum trecentis equitibus ex omni robore, Neoptolemum inuasit. Media pugna

Bibliothecæ incendium.

Eumenes ad Perdicam.

pugna cum Craterus sinistrum Eumenis cornu strenue prosterneret, à Thrace quodam in latus decurrēte hasta transfossus est. Eumenes & Neoptolemus mutuis odijs irritati, quasi duobus concursibus nihil actum esset, excandescēte utrinq; bile, strictis ensibus se petierunt: et dum se laniant uulnerib. equos concitant, cassides pulsant, arma discerpunt, equis collabentib. in terram sternuntur. Tum Eumenes sub genu Neoptolemū acriter uulnerauit. qui mox accepta plaga, semianimis decidit. Attamen & ipse Eumenem sub thorace sauciauit. Eumenes autem spolijs acceptis, et propter uulnus ægrè se habens, respirare uoluit. Cæterū audita Crateri morte, illò aduolans, cum adhuc spirantē intelligentemq; offendisset, multis lachrymis, & extensa dextra tanti uiri sortem miseratus est. Interea Perdicas in Aegypto per seditionem obtruncatur. At Eumenes, qui infra diem decimum bis uictor euaserat, plus sibi inuidiæ odijq; apud hostes & socios, quàm gloriæ comparauit, quod homo peregrinus, ex Macedonibus primarium interfecisset uirum. Ob id enim irati Macedones, Eumenem mortis pronunciarunt reum, imperatoresq; belli, Antigonum & Antipatrum crearunt. Animaduertens igitur Eumenes tantam belli molem, modò in Lydiam, modò in Phrygiam exercitum ductitando, certamina differebat. Ibi cum forte in Antigoni impedimenta omnia, et in ingenuorū fœminarūq; corpora et opes omnis incideret, ueritus ne sui spolijs prædáq; locupletati ad resistendum timidiores, ad fugā ob sarcinas tardiores, et in subeundis periculis inertiores efficerentur, simulato quod uellet corpora curare, equosq; ad pabulum admittere, subito de uia restitit. Interim ad Menandrū sarcinarum præfectū clàm summitens eum monuit, ut quāto ocius liceret, impedimenta ex inferioribus locis ad montium cacumina subduceret, ne si mox castra mouisset, in prædam scilicet prouerent. Menander periculo cognito inde se abripuit. Hæc cum aduersarij intuerentur, Eumeni se multum debere profitebantur. qui eorum liberos à seruitute, et uxores à militari uiolentia seruasset. Antigonum tamen dixisse ferunt, Eumenem non pietate, uerùm

Eumenis et Neoptolemi monomachia.

Perdicæ mors.

ut sibi compedes ad fugam amoueret, ita fecisse. Paulo pòst cum consideraret Eumenes hostium uiribus se non posse resistere, maiorem exercitus partem missam fecit, & cum quingentis equitibus & peditibus ducentis Noram se recepit. Vbi tum loci iniquitate, tum uitæ austeritate, & rerum penuria perterrefactos complures dimisit. Licet autem acrius eum Antigonus obsideret, Eumenes tamen (uti natura & aspectu perquàm suauis erat, & iuuenili decore præditus) dulci eloquio leporisq; gratia facile obsidiōis tædiū socijs minuit. Simul ne desidia intabescerent, noctu per excubias, tum interdiu debiliora per opera, sic eos exercuit. Quid multis? Tandiu obsidionē pertulit, quoad Antigonus audita Antipatris in Macedonia morte, percepit cūcta à Caßādro Polypercōteq; se ditionib. infestari. Ratus enim Antigonus Eumenē ad res gerēdas optimū sibi fore adiutorē, ad inducias descēdit. Sed Eumenes obsidione soluta, circa iusiurādi genus ab Antigono dissentiens, congregatis mille militibus ab Antigono repente discesßit. Ita liber in Macedoniā abiens, ab Olympiade ad Alexandrū eius filiū educandū accitus est. Cæterū Polypercontis et Philippi consilio, Cappadociæ copijs ut Antigono aduersaretur præpositus est. Qui tametsi propter reginæ literas ab Eudemo & Antigene Argyraspidum ducibus benigne satis susciperetur, obstante tamen eorūdem inuidia, summa uti potestate nō potuit. Nam ad eum accedere aut salutandi, aut consultandi gratia, illi dedignabantur. Ipse quoque pro aliorum foribus præstolari minime patiens, finxit sibi Alexandrum in somnijs apparuisse, & tabernaculum cum solio ostendisse, regio apparatū ornatu, dixisseq;: Vbi magnis de rebus consultare uolueritis, hic uobis cōsidētibus adero, opemq; præstabo. His palàm renunciatis regium ornauit tabernaculum, in quo congrederentur. Interea cū Theutamo et Antigene ad superiores partes adequitans, ueritus ne per auaritiam mortem ipsi struerent, argenti se penuria laborare simulauit. à quibus igitur potißimum odio habebatur, ab ijs æs grande mutuo accepit. Et sic inimicorum opibus, corporis sui tutelam inuenit: Putabat enim illos ne tantum pecunia-

Eumenes ad Alex. educandum accitus.

cunia-

cuniarum amitterent, in eius perniciem non ulterius cogitaturos. Quod etiam usu euenit. Quamuis autem ad uictoriā Antigonus plurimo usus fuerit strategemate, tamen cæteris diffugiētibus, Eumenes fortissime restitit, & apud Pasitigrem fluuium magna cum cæde impetum inimicorum repressit, ac quatuor millia in suam potestatem redegit. Ex quo principes Argyraspidum inuidia rursus extimulati, necandi hominis consilium agitauere. Tum Eudemus Phœdimusq́;, duo ex ijs qui pecuniā ipsi mutuo dederunt, ut amissionem præuerterent, consilia Eumeni reserauerūt. Quamobrem Eumenes fata haud posse moueri uidens, statuit cum Antigono de rerum summa decertare. Instructis itaq; aciebus, & singulos ad uictoriam exhortatus, maximo impetu in hostes irrupit. Pugnatum est utrinq; hostiliter, & tandem ab Antigono phalange contrita, Eumenes inferior extitit. At Antigonus equitatu superior, mox hostiū sarcinas intercepit. Argyraspidum autem principes impedimentorum iactura solliciti, per legatos ea repetierunt. Quibus benigne pollicitus est Antigonus, si uiuum sibi Eumenē tradidissent. Qui parum morati, in eum manus iniecerunt, & uinctum Eumenem ad Antigonum traxerunt. quem cum uidere nollet, ut leonem elephantum'que custodiri iussit, & paulo pòst necari. Antigonus autem, cremato corpore, illo'que in argenteam urnam imposito, uxori cineres filijs'que deferri mandauit. Argyraspidas'que omnis uti immanissimas belluas insectatus est: & ita dispersit, atque in perniciem dedit, ut neque in Macedoniam, neque in Græciam peruenire potuerint.

Eumenis interitus.

SERTORIVS.

QVINTI Sertorij genesis haud sanè fuit obscura. Nam ex Nursia Sabinorum urbe oriundus, à Rhea matre uidua honeste educatus, adolescens adhuc eloquentia floruit, & in causis orandis autoritatem nactus est non uulgarem. Sed cum ad

militarem gloriam animum appulisset, primò sub Cepione in Gallia contra Cymbros merens, cum male à nostris pugnatum esset, Sertorius amisso equo, saucius'que, thorace armatus, Rhodanum per aduersos fluctus tranauit. Sub Mario deinceps aduersus Cymbros militans (ij enim magno terrore Italiam inuaserant) ausus est eorum castra, Celtica amictus ueste ingredi, et quadam eorum linguæ notitia obuiantium congressus fallere, ac exploratis quæ scitu digna fuerant, Mario omnia referre. Quamobrem eum tanta Marius beneuolentia prosecutus est, ut uix ex æqualibus alium similiter ullum. Missus posthac à Didio prætore in Iberiam tribunus militum, ubi milites rerũ copia corrupti petulantius lasciuiebant, magnam difficultatem habuit. Oppida ni enim cõspiratione facta, accepto à Girysænis uicinis præsidio noctu milites inuaserunt. Tum Sertorius congregatis ex fuga militibus portam intrauit, qua præsidium irrepserat, & cunctos arma ferentes ferro superauit, coaptatisq; continuo sibi hostium insignibus armisque, ad Girysenorum urbem profectus est. Quibus armorum mutatione deceptis, oppidum inijt, ac multis trucidatis, urbe potitus est. Cuius rei magnitudine, simulac Romam remeauit, continuo circa Padum Galliæ quæstor designatus est. qui Marsico insurgente bello, tanta celeritate militum delectum habuit, tantaq; in rebus agendis diligentia usus est, ut duces strenuos omnes uicerit. Hic periculis sese fortiter obijciens, manu'que strenue pugnans, altero oculo priuatus est. Cuius iactura haud multum commouebatur: asserens bellicæ laudis insignia se sic præferre. Et propterea à R. P. honorificentißime uisus in theatro, non minus populari applausu quàm nobilium urbanitate celebratus est: tamẽ tribunatum petens, Sylla oppugnante nõ obtinuit. Ex quo Marij partibus inhærens, Cinnã secutus est. Erant enim Octauius & Cinna consules. Hic Marij, ille Syllæ partes tuebatur. Tandem commissa inter consules in foro pugna, Cinna cum Sertorio urbe pulsus est. Redeunte ex Africa Mario, tripartitisq; copijs, cum Octauio fœliciter pugnatum est. Quo contrito, Marius, Cinna'que omnia

Sertorij præclarum facinus.

Marsicum bellum.

Cinna cum Sertorio pulsi.

mnia crudeliter gesserunt. Quippe serui à Mario ad pileum uocati, dominos mactabant, uim dominab. afferebant, pueris abutebantur. Sertorius autem indignitatem non ferens, cum nemini ciuium nocumento esset, seruorum istorum ad quatuor millia occidit. Mario deinde Cinnaq; mortuis, & superato à Sylla iuniore Mario, Sertorius rerum urbanarũ ratione ductus, in Iberiam contendit, ut sibi partibusq; suis refugium aliquod compararet. Prouinciam itaq; suscipiens, tum tributorũ releuationẽ, tum in suburbanis hybernatione ꝓuinciales à molestijs liberauit: quo omnis sibi populos beneuolentia deuinxit. Non tamen ea diutius fortuna perfrui potuit, quin à C. Annio, à Sylla misso, Iberia pelleretur. Mox autem conductis Cilicibus piratis, Pythiusam insulã expulso Annij praesidio occupauit. Ex quo Annius cum classe ualida, et millibus militum quinq; Sertorium adortus est. Sub primam uerò pugnam insurgente pelago, Sertorius procellis agitatus, terráq; ab hostibus circundatus, uix decimo die superstes euasit. Sedato itaq; mari, multos post errores, in Libyam à Cilicibus rapinarum auidis delatus est. ubi Maurusijs cõtra Ascalium auxilio esse statuit. Ad quos accelerans, Ascalium superauit, & acri obsidione circumsepsit. Adueniente interea C. Pacciaco à Sylla misso, eum Sertorius oppreßit, exercitumq; cepit. Expugnato postea Tigenna oppido, in quod Ascalius confugerat, Sertorius uictor Maurusios in libertatem restituit. Rebus ita compositis, à Lusitanis imperator accitus est. Erat enim Sertorius ad fortunæ uicißitudines constans, ac modestus, & inopinatis casibus audax. Pollebat insuper ingenij calliditate, & ad percipiendas hostium fallacias optimus erat artifex. Ex Libya ergo in Lusitaniam abijt. Tum mox Iberia potitus, plerasque etiam alias ciuitates, ob innatam humanitatem ultro sese dedentes, accepit. Commentus est ibi superstitionem quandam ex cerua alba, quam usque adeò cicurauerat, ut armorum strepitus non horreret, sed eum inter acies semper sequeretur. Ab hac enim quasi Dianæ nuncia, se plurima per reuelationem accipere Barbaris asserebat. Quæ cum uocata ad Sertorium accede-

Sertorius Iberia pulsus.

Sertorij ingenium.

Sertorij cerua.

ret, facile rudib. persuasit. Hinc et illa quæ per secretissimos explo ratores perferebātur, habere se dicebat. Sic omnia deorū consilio facere uidebatur. Auxit rerū successus hanc opinionē uulgi. nam non ita cum magnis suorū copijs, quatuor Romanorū duces, cum C & X X millib. peditū, equitum septem millibus, sagittariorū ue rò et funditorū duob. millibus superauit fudit deleuitq;. Cottā na uali pugna profligauit. Phidiū duobus Romanorū millibus trucida tis fudit. Domitiū in fugam uertit, Toraniūq; cum exercitu pes sundedit, et Metellū maximæ autoritatis uirū adeò attriuit, ut à L. Lollio ex Narbonēsi agro, auxiliū petere cogeretur. Erat Metellus æuo grandis, et quieti indulgens, ac nisi iusta acie nunquā bellare solitus. At Sertorius homo erat infestæ audaciæ, et recentis spiritus, ad inediam, laborē, festinantiā patiētissimus; qui tumultuarijs concertationib. uarijsq; fallacijs libenter utebatur. Et ita cōtinuis uigilijs, per aspera et inuia, modò inuadendo, modò euadendo, Me tellum infestabat, ut ei neq; aquādi, neq; pabulandi, neq; castra mo uendi ocium daret. Quare Metellus Sertorium uidens pugnam de trectare, bellumq; protendere, eum obsidione sepsit: confisus, aquæ penuria uirum expugnari posse. Cui rei cum Sertorius proui disset, Aquilium cum sex militum millibus frumētatu redeuntem, à tergo adortus, magna cùm cæde ita profligauit, ut ab obsidione Metellus turpiter discedere cogeretur. Quibus uictorijs in admirationem barbarorū omnium Sertorius uenit, uotisq; certatim ex ceptus est. Erat enim Iberis mos, ut cū duci se uouerēt, unà cum il lo etiā morerentur. Ex quo perpauci eiusdem uolūtatis amici reperiebantur. Sertorio aūt multa millia tum sese uouerunt, usq; eò ut superatum semel ab hostibus, deuoti suæ salutis obliti, eum per me dios hostes humeris in tutū asportarint. Confluente igitur eo tem pore ad eum barbarorum multitudine, quam ob eorum superbiam feritatemq; nec ratione, nec uerbis instruere poterat, quin semper in hostes præcipites ferrentur, aduocata concione iussit equos duos in medium adduci, quorū alter macilentus et imbecillis, alter saginatus ac ualidus erat. Habebat uerò in exercitu militem quen-

Sertorij uictoriæ.

Iberorum uota.

dam robustum & fortem. Is ambabus adnitens manibus, ut uno im petu caudam euelleret, diu tandem nequicquam sese equumq; defatigauit. Equi uerò fortis homunculus quidam, sensim per singulos pilos caudam euellit. Quam rem omnibus spectantibus, inquit Sertorius: Videte uires ab ingenio sæpe superari posse. Et propterea quæ impetu uno confici non possunt, paulatim quidem conficiũtur. potentia enim nulla est, quæ diuturnitate diminui non possit. Pulcherrimo etiam strategmate in Characitanos usus est. quos cũ ob loci asperitatẽ bello superare non posset, ingenio subegit. Hi aũt in montium speluncis Boream uersus habitabãt, solumq; habebãt puluerulentũ. Sed propter anfractus, et montis altitudinẽ, à periculo tuti erant. Sertorius hac animaduersa re, è montis regione cumulum ex puluere sublimem eleuari iußit, eleuatum postridie sæuiente acrius uento à militibus misceri, quati, ac dispergi, ex quo puluis per inane uolans, in barbarorum cauernas deferebatur. Quod cũ non ultra biduum pati possent, puluere spiritũ faucesq; præcludente, sese dediderunt. Demũ quàm diu aduersus Metellũ Sertorius belligerauit, siue senectute, siue Metelli tarditate, superior semper uisus est. Etiã Pompeio Pyrenæos transeũte, et Sertorij fama percrebruit, quæ circa Laroniũ Hispaniæ oppidũ præclare incepit. Nam cũ illud Sertorius obsideret, Põpeius suppetias ferens, oppidanos bono esse animo iußit, quoniam Sertoriũ magis obsessum è mœnibus quàm obsidentẽ conspicerent. Quibus uerbis arridens Sertorius: Discipulo Syllæ (sic enim eũ uocitabat) ostendam, inquit, ducem non minus pòst se, quàm ante se uidere debere. Locarat autem à tergo ualidum præsidiũ, sic ut Pompeio inuadendi animum, oppidanis euadendi spem simul eriperet. Tum oppido in deditionem accepto, id quasi Pompeio se calfaciente incendit. Sertorio igitur præsente, exercitus semper incolumis mansit. Quod etiam apud Sucronem maxime cognitum est. Nam in ea pugna Pompeius sinistrum Sertorij cornu ferè contriuerat. tum Sertorius celeriter accurrens, uictoriam Pompeianis extorsit, & eos ita dispersit, ut Pompeius uulneratus, equo'que prostra-

Elegãs Sertorij factũ, & strategema.

Pompeius Syllæ discipulus.

prostratus, uix aufugerit. Interea cum Afranius, alter Syllanorum dux, partẽ exercitus, cui Sertorius præfuerat, fregisset, ad castraq; profligasset, eaq; diripere attentaret, Pompeiũ nesciens esse fugatũ, superueniẽte Sertorio superatus est. Sed audito Metelli aduentu, non ultrà cõtendit Sertorius. Dixit uerò: Ni anus ista uenisset, puerum hunc uerberibus castigatum, domũ remisissem. Paulo pòst cum in agro Saguntino à Pompeio Sertorioq; acerrime pugnaretur, Sertorius superior, cum ingenti strage ad Metellum usq; Pompeianos pepulit. Hîc dum Metellus supra ætatem resisteret, telo percussus, fermè captus est. At Romani propter imperatoris discrimen pudefacti, mox recollegerunt sese, & in fugam Sertoriũ uerterunt, in urbeq; montosa quadam obsederunt. Inde tandem ille elapsus, iterum terra mariq; hostes infestabat, adeò ut Metellus tædio affectus statuerit ijs præmium, qui Sertorium interficerent. Erat Sertorius patriæ amator, qui patrijs legibus cuncta ministrabat, creabatq; ex Romanis quos secum habebat prætores, & magistratus omnis in Iberorum urbibus. Sæpius etiam uictor Metello Pompeioq; obtulit, arma se depositurum, priuateq; cum suis domi uicturum, si permitteretur. Malebat enim ignobilis in patria degere, quàm per alienas urbes imperator & exul esse. Reuerti autem cupiebat in urbem matris intuitu, cuius amore ita afficiebatur, ut cum eius mortem audisset, septẽ diebus in publicum prodire noluerit. De reliquo quantus dux fuerit Sertorius, res per id temporis declarant cum Mithridate gestæ. quæ tantum illi nominis attulerunt, ut nobilissimos homines, quos secum Sertorius habebat inuidia corruperit. Inter quos M. Perpenna principatũ affectans, cũ multa de Sertorio inter amicos oblocutus esset, plerosq; concitauit, corrupitq;, ut in Sertorij necem coniurarent. Cum autem Sertorius (ut moris sui fuerat) multos in conuiuium adhibuisset, coniurationis ignarus, uocauit itidem Perpennam, ac coniuratos cæteros. Ibi cum uellet pro cõsuetudine seruare in conuiuijs decorem, honestatemq;, ij quorum animus ad nefas excandescebat, ficta ebrietate, multa petulanter flagitioseq; loquebantur.

Sertorij elegans scomma.

Sertorij in matrem pietas.

tur. Cum uerò Sertorius scurrilitatẽ eorum horreret, quasi faciẽ auertens, supinum se dedit: at mox à Perpẽna tum signo dato, Antonius Sertorium gladio percußit, qui alijs irruentibus, multis tandem uulneribus interijt. Perpenna paulo pòst, uti nec ad parendũ, nec ad imperandum aptus, à Pompeio superatus, & tandem necatus est. Reliqui uerò Sertorianæ necis conscij, etiam breui & à Pompeio & à Maurusijs interfecti turpiter fuere.

COMPARATIO EVmenis ac Sertorij.

EVmenes & Sertorius, uterque extorris, uterque externarum gentium ualidißimis exercitibus imperauit. Sertorio tamen à socijs per gratiam ac beneuolentiã principatus collatus est. Alter multis de imperio diffidentibus, ultrò priores sibi partes assumpsit. Hic Macedonibus, Romanus Iberis & Lusitanis imperabat, & ob rei militaris peritiam imperator effectus est. Eumenes autem ex scriba ad imperium peruenit. Sertorium palàm offendere audebat nemo: ad necem pauci coniurarunt. Eumeni maxima & aperta fuerunt impedimenta. Hæc ad fortunam belli. Quod ad modũ & mores in bellis: Eumenes contentiones affectabat: alter comitatis erat amator. Antigonus in regni patrem libenter Eumenem adsciscebat, ne secum de toto imperio cõcertaret. Pompeius, ne priuatè quidem Sertoriũ uiuere patiebatur. Et propterea ille initio sponte pugnauit: iste uerò ne periret inuitus imperauit. Mors etiam diuersa fuit. Nam Sertorius nil præsentiens, Eumenes autẽ expectans necatus est. Ille benignus, qui amicis fidem habebat: alter imbecillis, qui fugitando comprehensus est. Mors Sertorio dedecori non fuit: eam enim ab amicis perpessus est, quam inimici inferre non potuerunt. Eumenes prius captus est, quàm fugam arriperet: tum uerò turpius occubuit, captus etiam, & penè supplex uitam orans, animi sui compotem hostem fecit, uitæ dominum.

CIMON.

IMONEM ferunt Miltiadē patrem habuisse, qui talentorum quinquaginta damnatus, & in carcerem detrusus obijt. Mater eius Egesiphile fuit, Olori regis filia. Cimon mortuo patre uinolentus incontinensq; fuit in adolescentia, alioqui ueritatis cultor, & moribus ingenuitatem quandam conseruans. Attamen à sororis consuetudine non abstinuisse creditus est, cum etiam in mulieres alias procliuis esset, quædam que scorta perdite adamauerit. Cæteri uerò mores ea dignitate enituerūt, qua neque Miltiadis audaciæ, neque Themistoclis prudentiæ concederet: quos idem iustitia & æquitate superauit. nec propterea uirtute militari inferior fuit. Erat enim forma spectabili, statura mediocri; multa crispa que cæsarie. Eo tempore ruentibus in Græciam Persis, et Themistocle Atheniensibus suadente, ut derelicta urbe, nauali prælio decertarent, Cimon accepto equestri freno, in arcem contendit, Palladi que illud consecrauit, & facta supplicatione, quod non equestri, sed nauali pugna opus esset, clypeum unam sibi coaptauit ex ijs qui appensi erant, ac confestim ad mare cum socijs audacter descendit. Quod facinus non parum profectò cæteris audaciæ dedit. Qui cum in eo bello strenue pugnasset, non paruam sibi laudem ac beneuolentiam comparauit. Itaq; multis iam ad eū confluentib. animi et ingenij præstantia omnibus præstitit. Ex quo, cū ad reip. dignitates capeßēdas, se dedidisset, à populo perbenigne admissus est. Et cū ob facilitatē, cōpositos mores, familiareq; uiuendi genus omnibus charus esset, ad cōprimendam potentum audaciā fastumq; non ineptus habebatur.

Cimon classis præfectus.

Qua spe Athenienses Cimonem claßis præfectum decreuerunt. Non enim erat tū apud eos Græciæ principatus, sed penes Lacedæmonios Pausaniāq; erat. Cimon ita dux factus, præter id quod in eo bello ciues suos summa diligētia exercuit, ut omniū primarij uiderentur, etiam mira in socios urbanitate liberalitateq; usus est. Hinc plurimi sociorum à Pausania deficientes, ad Cimonem Aristidemq;

stidemque transierunt. Et eo pacto non armis, non ui, sed facilitate & liberalitate, sensim Graeciae principatum Atheniensibus uindicauit. Erat tunc forte Pausanias Byzantij. Et post enormia multa quae patrarat, etiam in nobilem quandam uirginem impie saeuierat. Quapropter ciues indignitate irritati, Cimone etiam hortante, urbe eum pepulerunt. Quo eiecto, ex socijs multi ad Cimonem defecerunt. Detinebant per id temporis Eronem urbem Strymoni adiacentem fluuio, Persarum regis quidam necessarij. Hi maximam Graecorū colonijs uim tum intulerant. Quod cum primum Cimoni innotuit, cum socijs in Thraciam soluens, conserto praelio Persas fudit, in urbemque compulit. Qua obsessa, in tantam obsessos penuriam coëgit, ut desperatione inducti, cremata prius ciuitate, in ignem se omnes praecipitarint. Cimon itaque urbe potitus, eam Atheniensium coloniam fecit. Pro quo beneficio Athenienses ei lapideos tres Mercurios decreuerūt, multis inscriptos uersibus. Erat tum propterea Cimon in omnium reuerentia: quoniam Athenienses, qui sub alijs eo usque ducibus iniurias uix propulsarunt, sub Cimone demum hostes didicerāt uincere, urbes infestis signis petere, hostiles agros populari, insulas & oppida subigere. In Scyro insula cum Cimon ossa esse percepisset Thesei, ante quadringentos iam annos à Lycomede interempti, comperto uix tumulo, praetoria trireme magnificentissime exculta, in patriam ea reportauit. Quae res populum Atheniensem illi maxime conciliauit. Ex hisce bellis collectae praedae, partitor non ita pridem ante fuerat: tum hinc res alias, hinc nuda tantum corpora constituit. Ita socijs eligendi potestate data, illi supellectilem uniuersam assumentes, Atheniensib. captiuos reliquerunt. Et propterea Cimonē deridebant, ueluti alterā partem inutilē decreuisset. uerùm paulo pòst eius prudentia apparuit. Quippe confluentibus è Phrygia Lydiaq; ad redimendos amicos hominibus, tantū pecuniae acquisiuit, quantū pro alenda quatuor mensib. classe suppeteret. Quae uerò ꝑpria iure belli ꝑ se habebat, ea quoq; inter cōciues suos liberaliß. partitus est. Quinimmo permisit, ut ciues, peregrini et egeni ex agris ipsius fruges et poma impune

Pausaniae exilium.

Thesei ossa relata.

ne susciperēt, amotis undique septis. Ingensq́; domi conuiuium parari quotidie uoluit, quo pascerentur egeni, & educarentur. Alia rursus utebatur munificentia. iubebat enim familiares, qui ipsum splendide uestiti comitabātur, si inter eundum quispiam natu grandior, & is uili amictus ueste occurrebat, cum illo uestem mutare. Item si quempiam in foro egestate indigna pressum conspicerent, ut propius accedentes pecuniam illi clam in manibus deponerent. Ex quo à Gorgia conscriptum extat, Cimonem diuitias comparasse ut uteretur: usum uerò fuisse, ut honeste largiretur. Critiam autem, Scopadum diuitias, & Cimonis liberalitatem optasse sibi ferunt. Barbarus quispiā cum magna auri copia à Persarum rege deficiens, Athenas confugit: et Cimonis fidei se committens, duas illi argenteas phialas, alterā aureis, alteram argenteis nummis plenam, dono dedit. Cui Cimon subridens, inquit, utrum me amicum an mercenariū mauis? cum amicum respondisset: Aufer ergo, ait, hinc munera. nam amicitia tua libenter utens, hæc suscipiā dum opus fuerit. Ab expilationibus quoque publicis penitus abhorruit. Et propera nihil nisi castè, nisi integrè in rempublicā gessit. Ephialti infensus semper fuit, quia popularibus studijs nimium indulgeret. Cimon enim ipse semper optimatum partibus fauebat. Nemo præterea unquam fuit, qui Persarū regis magis deprimeret superbiam, contunderet'que. Nam illum è Græciæ finibus fugauit: & priusquam uires resumeret, multa subuertit ac diruit: Asiam omnem ab Ionia usq; ad Pamphiliam à Persicis præsidijs liberauit. Cæterum audiens à regis exercitu Pamphiliam obsideri, eò confestim cum ducentis nauibus enauigans, in Phaselitas primum delatus est: quos tandem hac conditione suscepit, ut decē talentis persolutis, in barbaros secum armati militarent. Per ea tempora præfectus regiæ classis, cum Græcis cōgredi detrectans, ad Eurymedontem secessit, octoginta propediem naues expectans è Cypro. Cimon qui eas præcludere cupiebat, expedita classe in hostem nauigauit. Illi ne ui congredi cogerentur, classem intra flumen prouexerunt. Cimon mox insequutus est. Hostes tandem coacti, cum

Liberale responsum.

quadra-

quadraginta et trecentis nauibus, in hostem iuerant. Qui cum nihil dignum gererent, conuersis ad terram nauibus, desilientes in castra se receperunt (ea enim propè locata erant) et aciem instruxerunt. Cimon suos defessos, in integros, & numero superiores timens emittere, paulū deliberabundus perstitit: tandem suos conspicatus uirium ferocitate & recenti uictoria elatos, peditem adhuc sudantem in terram explicauit, & sublato clamore, impetum in hostes fecit. Barbari cum magna strage se defenderunt. Sed ultimo cæsi sunt, captiq́; ac castra direpta. Cimon itaque binas uno die consecutus uictorias, apud Salaminā trophæum binis uictorijs erexit. In hac nauali pugna, ultra allisas, confractas & demersas naues, ducentas cepit. post ad octoginta naues hostium residuas, uersus Hydropem se cum classe conuertit. Illi intellecta sociorum clade perculsi primum, mox fugientes, cæsi capti'que sunt. Hæ clades tantum regi pauoris intulerunt, ut conditiones has libenter acceperit: Temperaturum se à Græco mari per equi cursum, intraq́; Cyaneos ac Chelidoneos naui rostrata non nauigaturum. Ex tot, tantorumq́; spoliorum precio, ærarium ditatum est. Reliquumq́; in publicos usus, & ad exædificandum arcis murum erogatum est. Idem quoque Cimon longorum murorum fundamenta suo ære iecisse dicitur, palude multo cæmento grauiq́; saxo compressa. Primus etiam Cimon diuersorijs, quæ amœna uocant, urbem exornauit: platanos in foro plantauit. Eodem authore Academia, quæ arida & inculta fuerat, irrigua, atq́; purissimis alueis, umbrosisq́; deambulatorijs elaborata est. per id tempus Persæ implorata à Thracibus ope, Cherronesum relinquere recusabant, Cimonem contemnentes, qui cum paucis nauibus illò nauigabat. At ille cum quatuor tantum triremibus, decem et septem hostium naues cepit. Thasios deinde profligauit, treis ac triginta eorum cœpit naues, urbem per obsidionem accepit: regionem omnem cui præerant Thasij, Atheniensibus subegit, à qua quidem erat facilis in Macedoniam descensus. Sed agros Macedonum regis non attigit. Iccirco qui Cimoni infensi erant, accusationē inchoarunt,

Magna Cimonis uictoria.

quasi ea ratione id fecisset Cimon, ut cũ Macedone liberius quod placeret, transigere posset. A' qua cum se liberasset, tandem cum populo in contentionem uenit. Plebs enim inuitis optimatibus magistratum omnem, omnem item iudiciorum autoritatem in se transferre conabatur. Tum Cimonis detractores, rerum nouarum auidi, populum in eum irritare, flagitium in sororem obijcere, ac Lacedæmoniorum fautorem appellare cœperunt. Quamuis autem Cimonis erga Spartanos studium tædio Athenienses afficeret, tamen petentibus ijsdem temporibus Spartanis auxiliũ, Cimonem eò cum exercitu transmisere. Obruerat penè uniuersam Lacedæmonem maximus terremotus, & concußis Taygetis montibus, uertex quidam, præter domos quinq;, ciuitatem uniuersam maximo cum fragore concusserat. Id cũ uicini, tum maxime Messenij, libenter audierũt. Ergo, ut quasi ruinæ reliquias diriperent, arma in Spartanos susceperant. Lacedæmonij uerò alijs etiam impediti, ab Atheniensibus auxilium petierunt. Hic cum per diuersa studia uulgus instabile scinderetur, Cimone multum suadente, eo duce Athenienses Spartanis suppetias tulere. Qui autem aduersabatur, occasionẽ adepti Cimonem criminari non destiterunt, donec per ostracum relegaretur. ea enim est decennalis pœna. Interiecto tempore Lacedæmonij Delphos à Phocensibus liberaturi, per hoc Athenienses offenderunt. Itaq; profectis in Tanagram illis, cum Athenienses occurrissent, Cimon ab exilio rediens, & patrias uindicaturus iniurias, suis sese immiscuit. Sed aduersæ factionis duces clamitarunt, Attica turbaturum agmina, atq; hostibus patriam subacturum. et propterea in nullum receptus fuit ordinem. Cæterum Atheniensibus uictis, quod proxime Peloponnensium in Atticam exercitus expectaretur, Cimonem ab exilio ciues reuocarunt. Quo agente bellum dissolutũ est, et urbes inter se conciliatæ. Cõspicatus deinde Cimon iuuentutem Atticã domi in pace esse nõ posse, sed semper nouarũ rerũ semina quærere, ne aliquando ciuitatẽ turbaret, eã cogitauit per bella, labores, peritiorem ferocioremq; reddere. Quamobrem CC naues omni apparatu expediuit, in Cyprios Aegyptios'que nauigaturus. Et licet quodam

Spartæ terremotus.

Ostracismus.

quodam somnio uehementer turbaretur, atq; ab aruspice non probarentur exta, tamen moræ impatiens classem soluit. Tum transmissis in Aegyptum LX nauibus, cum reliquis ipse maria perlustrans, regiam classem profligauit, circumiacentes urbes subegit, cunctáq; belli molem in Aegyptios effudit. Sed cum uniuersum regis Persici regnũ delere animo destinasset, ad Iouem Hammonem ex intimis quosdam dei mentem sciscitaturos misit. Qui iussit eos illinc abire, Cimonẽ enim ipsum iam penes se esse. Sic illi Cimonem de proximo moriturum intellexerunt, penesq; deos immortalem futurum. Paucis interiectis diebus, dum Cimon Citium oppidum obsideret, ualetudine aduersa, uel accepto (ut alijs placet) uulnere diem obijt extremũ. Moriens uerò suis præcepit, ut mortem ipsius q̃diu liceret celarẽt, donec scilicet integro cũ exercitu redirent in patriã. Quæ mors cũ neq; à socijs, neq; ab hostib. intelligeretur, omnes Athenas sospites se receperũt duce Cimone, qui iã XL antea diẽ obierat. Ea sanè mors tantũ hostibus uirium attulit, tantũq; Græcis ademit, ut uix dici queat. Eius reliquiæ in Atticã delatæ sunt, in monumẽtisq; positæ, quæ ad hũc usq; diem Cimonia dicta sunt. Citienses etiam quoddam eius colunt sepulchrũ. Quibus in terræ sterilitate imperatũ aiunt oraculo, ne Cimonem despectui haberent, sed eum uenerarentur atq; colerent.

Hammonis de Cimone responsum.

Cimonia monumenta.

LVCIVS LVCVLLVS.

LVCVLLVS defuncto patre, Græcis pariter ac Latinis literis operã dedit. Vtraq; uerò facultate in publicis priuatisq; causis, cõcinnus & elegans fuit. Græca tamẽ adolescẽs studiosius est secutus. Cũq; cõstituissẽt ipse et Hortensius, itẽ Sisenna, inter se, ut historiã eius tẽporis iuxta sortis casum scriberent: Lucullo obtigit, Marsicum bellum scribere. quod & Græco sermone scripsit. Cæterum cum nullo adhuc publico munere fungeretur, Seruilio auguri qui antea patrem eius peculatus accusauerat, diem dixit. Ex quo Seruilius non sine suorum uulneribus ac exitio iudicium euasit. Marcus ei frater fuit. & quoniam natu erat minor, tantum eum prosecutus est pietate, ut ante illius legitimam ætatem magistratum quen-

quendam inire noluerit. Quamobrem populus Romanus eum absentem cum fratre ædilem declarauit. Et cum in Marsico bello audaciæ simul et fortitudinis indicia ostēderit, Sylla in posterum sua constantia, ei tantum authoritatis cōtulit, ut quoad uixerit, in rebus strenuè gerendis Lucullo semper uteretur. Iccirco ei signandi numismatis Sylla prouinciam in Peloponneso dedit: quàm ille summa diligentia administrauit. Ideo mox ad comparandā in Aegyptū classem à Sylla missus est. Illò igitur soluens, in Alexandriam traiecit: ubi à Ptolemæo adolescente, omnis beneuolentiæ documentum accepit. Et ut apparatus luxum, mensæ' que delicatam præparationem sileamus, etiam ei talenta octoginta muneri dedit: quæ recusans, nec Memphim, nec mirabile quippiam Aegyptiacum uidere uoluit: asserens, non licere ei cuius imperator sub dio & hostiū mœnibus sollicitus accubaret, munera suscipere, ac interim delicata conspicere. Attamen cùm nequiuisset regem in Romanam societatem adducere, accepta ab eo preciosissima smaragdo auro alligata, quam (nisi Rex suam imaginem insculptam ostendisset) pariter recusasset, in Cyprum soluit. Et collecta per maritimas urbes classe, per literas accepit, hostes ei circa Cyprū insidiari. Ex quo noctu uela explicans, integra classe Rhodū annauigauit. Sancitoq; cum Chois & Cnydijs fœdere, ut ab rege deficientes, Samios bellis persequentur, expulsis simul è Chio regijs præsidijs, etiā Colophonios deiecto eorum tyranno, in libertatem restituit. Per id temporis Fimbria, Mithridatem sic terra pepulerat, ut euadendi, nisi maritima ope, spem nullam haberet. Videns autē Fimbria, maris illi uiam auferri non posse, à Lucullo petijt, ut Mithridatem mari arceret: quod si fecisset, nihil suæ gloriæ illustrius eū addere posse dicebat. Lucullus, licet omnia hæc ab ratione non dissonare arbitraretur, tamen uirum hunc nequam nolens fortasse sibi socium fieri, Mithridatis fugæ locum dedit. At cum circa lectum (Troadis locus est) regias naues offenderet, eas profligauit. Audiens deinde Neoptolemum Tenedi cum classe considere, illò nauigauit, & ascendens Rhodianam quinqueremem,

mem, primus in hostem iuit. Tum Neoptolemo cum suis alacriter procurrente in altum, pugna cœpit. Sed crescente magis ac magis hostium numero, Lucullus hortatus uerbis & opera suos, strenuè acriterq; pugnauit ac Neoptolemum uicit. Hiscè peractis rebus ad Syllam delatus est. Cui uix applicanti colligendorū ex Asia nummorum curam Sylla dedit. Damnauerat enim Sylla Asiam talentorum uiginti milium multa. Lucullo autem prouinciam obiente, cum cæteri essent dicto audientes, Mitylenæi duntaxat tributa soluere detrectarunt. Ex quo Lucullus classe illuc admota, & collatis signis, cōfestim Mitylenæos superauit, urbeq; potitus est. et prædæ uim maximam, multos etiam hostium cepit. Mortuo interea Sylla, Lucullus cum Cotta consul factus est. Et tandem per uarias ambages, Mithridaticum bellum decreto Senatus obtinuit. Tum uerò Lucullus, qui ad hoc negotium uel maxime aspirabat, in Asiam soluit. Et adscito ad se Fimbriæ exercitu (is enim occisus erat) diuturnis delicijs, et longa peccandi licentia contabescente, eius temeritatem et contumaciam breui contudit. Mithridates autem Luculli aduentum præsentiens, & superiore bello fractus, denuo exercitum pararat. Coegerat enim centum & uiginti peditum millia, Romano ordine disposita: item decem et sex equitum millia, falcatos currus centum, classem præterea armis, mißilibus telis, opibusq; refertam. Hisce cum copijs traijciens in Bithyniam, ab urbibus benigne exceptus est. Quia uerò senatusconsultum erat, ut Propontidē retineret, Bithyniamq; debellaret: Cotta gloriæ cōparandæ occasionem adesse ratus, cum Mithridate, priusquam Lucullus eò cū exercitu se conferret, decernere statuit. Quare signa cum hoste conferens, amißis peditum quatuor millibus, & nauibus sexaginta, cum omni milite, in Chalcedone conclusus est. Hæc audiens Lucullus, præter militum suorum sententiam, saluti Cottæ consulendum existimauit: asserens unum malle se ciuem ab hostibus liberare, quàm barbarorū omnium fortunas adipisci. Et propterea cum triginta peditum millibus, equitibus bis mille, in hostium conspectu castra locauit. Deinde barbarorum multitudi-

Mitylene capta.

Cotta à Mithridate uincitur.

nem dimensus, sanioris consilij esse duxit bellum differre, quàm ancipiti pugnæ se committere. Accessit ad hæc captiui cuiusdam testimoniū, qui ad tris aut quatuor utplurimū dies, hostibus commeatus esse asseuerabat. Idcirco quantam maximam potuit rerum omnium copiam, in castra deferri curauit, ut ociose hostem inedia contereret. Interea Mithridates Cyzicenos Rom. populi socios, ratus per insidias occupari posse, prima uigilia clàm castra mouit, & primo sole ad montem Adrasteæ exercitum duxit. Quem statim Lucullus insequēs in uico, q Thracia dicitur, copias deposuit: ad quem locum, siue pabulandi, siue frumentandi gratia hostis se conferre neccessariò cogebatur. Et proinde uictoriam mente prospiciēs, socijs pollicitus est, sine cæde de hostibus uictoriam eis se daturum. Ad talem igitur Mithridatis exercitum inediam compulit, præclusis cōmeatibus, ut ab humanis carnibus non abstinuisse dicatur. Ex quo spe omni fraudatus Mithridates, inutilem peditem equitemq; cum sarcinis in Bithyniam dimisit. Quos Lucullus facile persecutus, circa Rhindacum fluuium fregit, fugauit, et sarcinis direptis, ad sex equorū, uirorum quindecim, iumentorū multa millia cepit. Hac tanta profligatione Mithridates consternatus, fugam arripuit, reliquisq; copiarum terrestri itineri commissis, ad mare descendit. Lucullus terrestrem exercitum insectatus, hostium ad XX millia trucidauit. Ex quo uictor Cyzicum se contulit. à quibus honorificentissime susceptus, eos in libertatem restituit. Deinde nauali pugna hostes persequens, apud Lemnum milite in terrā exposito, hostes petijt. Quos etiā ibidem cæde maxima strauit. Mithridates tamen inter tot tantaq; pericula interlapsus, semper effugit. Rebus sic prospere gestis, quas non sine cœlesti auspicio geri potuisse creditum est, Lucullus apud Romanos etiam summa laudatione efferebatur. tum uictoriam prosequens, Bithyniā Galatiāq; subegit, et ita copia in castris abundauit, ut bos drachma una uenderetur, mancipium quatuor, reliqua minimo. Castrametatus subinde ad Aminsum, acri illud obsidione premebat. Vere autem nouo, relicto ad obsidionem Murena, ipse cum copiarum

Thracia uicus.

Luculli de Mithridate uictoria.

rum

rum reliquo in Mithridatem profectus est. quem apud Licum fluuium offendens, conserto marte terga dare coëgit. Cum'que Mithridatem perspiceret equitatu superiorem, deuexa posthac horrens, in loco munitiore ac tuto castra locauit. Stantibus sic è regione castris ambobus, pugnæ discrimen formidantibus, cerua casu à barbaris diffugiens in Romanos incidit. Quare accurrentibus hinc inde militibus, certamen paulatim initur. Cum uerò Romani terga darent, Lucullus indignitatem non passus, suos sistere se iußit, in barbaros'que conuersus, ad castra usq; fugauit. Interea Sornatius à Lucullo frumentatum missus, in Menandrum Mithridatis ducem incidens, eum strage non parua prostrauit. Cum autem postridie eadem gratia Adrianus castra exiuisset, duos Mithridatis duces omni cum exercitu, duobus duntaxat exceptis, trucidauit. Hæ clades tantum Mithridati pauoris intulerunt, ut nulla ratione nisi fuga sibi consulere uellet. Sed nouo simul malo periclitatus est. Nam cum milites uallum exire prohiberentur, mox ita per castra turbas egerunt, disciplinæ rigidioris impatientes, ut uix ipse Mithridates solus, sine equo, se è tumultu eripuerit. Et nisi fugienti Ptolemæus equum præbuisset, sanè in Luculli manus incidisset. Fluctuantibus itaque barbaris, Lucullus ingentem uictoriam acquisiuit, castra'que militi diripienda conceßit. Cabira urbe deinde potitus, & plerisque locis alijs, ac ingenti comperto thesauro, multos Mithridatis necessarios, & Nysam eius sororem cepit. Deinde Mithridatem persequens, qui ad Tigranem generum confugerat, Chaldæos, Tibarenos, minorem'que Armeniam occupauit. Subinde ad Aminsum urbem redijt. Quam ubi adhuc comperit renitentem, confestim impetu acri ad muros exercitũ duxit, maximaq; ui oppugnatã expugnauit. Huius quidẽ urbis incendiũ miseratus, omnes manere uolentes, Lucullus ueste & ducentis drachmis honestauit, adiecitq; urbi agri stadia centum & uiginti. Et quoniam Romani fœneratores ac publicani, omnem regionem misera fœnoris oppres-

Cerua pugnæ initiũ.

Luculli liberalitas.

ſione confecerãt, adeò ut filios, filias, uxores, & ſemetipſos debitores miſeri uendere cogerentur. Hanc improbitatem Lucullus certis legibus correxit, ut ante quadriennium uniuerſum fuerit debitum diſſolutum, & omnes facti liberi. Ex quo miram in Lucullum beneuolentiã omnes conceperunt, mirumq́; ſtudium & obſeruantiam. Hiſce compoſitis rebus, in Tygranem proficiſci ſtatuit. qui Mithridatem regno expulſum, contra belli iura ſuſceperat, illumq́; tradere contempſerat. indicto igitur ob id illi per Appium Clodium bello, Lucullus ab Epheſo in Pontum traijciens, collectis copijs Sinopem urbem ſubegit. Cum interim renunciaretur, Tigranem cum Mithridate ad ſubuertendam Aſiam ingenti cum exercitu properare, relicto ad res Ponticas præſidio, cum duodecim peditum millibus, equitum tribus, aduerſus eos ipſe equitans, ad Euphratem demũ peruenit. Poſtridie autem traiecto Euphrate: ad Tygridem multis itineribus per Armeniam exercitum duxit. Prouincialibus ob nouitatem metum'que tumultuantibus, eum qui primus Tigrani hoſtium aduentum nunciauerat, Tigranes percuti iuſsit. Cæterum cum propius Romanos accelerare percepiſſet, Mitrobarzani duci inſolenter iuſsit, ut aſſumptis ſecum tribus equitum millibus, pro nutu peditibus cæteris Romanorum diſſipatis, Lucullum ad ſe uinctum traheret. Collato autem marte Mitrobarzanes cecidit, paucis'que elapſis cæteri ſimiliter occubuere. Hæc audiens Tigranes, à Tigranocerta diſceſsit eam enim condiderat urbem) et ad Taurum proficiſcens, exercitum undiq; contraxit. Lucullus ratus præſidia per itinera intercipi poſſe, primo Murenam miſit, Tigranis caſtra perturbaturum: Sextilium aduerſus præſidia per inſidias diſpoſuit, ipſe cum reliquis copijs in Arabes caſtra metantes irrumpens, omnes uno impetu profligauit. Murena tum fugientes inſectatus, ut ad anguſtam uallem peruenit, tranſeuntes ferro conſumpſit. Tigranes tamen citata fuga, hoſtium manus euitauit. Fugato ſic cum cæteris Tigrane, Lucullus illum ratus hac indignitate laceſsitũ, ad pugnam poſſe elici, Tigranocertam obſidione circumſepſit. Nec eum profectò fefellit opinio.

Lucullus fœneratores tollit.

Mitrobarzanis mors

nio. Quippe iniuriam non passus Rex, cum centum peditum millibus, sagittariorum & funditorum uiginti, cataphractorum decem & septem, equitum leuis armaturæ triginta tribus millibus supra Tigranocertam se ostendit. Sternentium uerò uias, syluas uastantium, bellica instrumenta parantium, ad uiginti erant millia. Tum sanè Lucullus relicto ad Tigranocertam præsidio, cum quatuor & uiginti cohortibus in latißimo circa flumen campo castra locauit: postero die suos in aciem disponens, flumen traiecit. Tigranes Romanorum exercitum deridens, suum in cornua communijt. Cũ cataphracti in fronte essent, in quib. omnis regis spes & robur erat, in eos Thraces Lucullus Gallosq; quos secum habebat impulit. Ipse cum cohortibus duabus tumulum quendam occupans, commonitis suis, ut collato pede gladijs hostium suras & fœmora impeterent, et cataphractorum contos ensibus præciderent, acies in hostem emisit. Sed paucis exhortationibus opus fuit: quoniã cataphracti impetu non expectato, suos in pedites conuersi, multa hominum milia pauore et disturbatione nec illato nec accepto uulnere in fugam compulerunt. Tigranes autem suos terga dare conspiciens, desertis ordinibus in fugam erupit. tum strages maxima in barbaros edita, omnia cadaueribus, omnia cruore replet. Numerus occisorum ex peditibus ad centum millia fuit: equites ferè omnes perierũt, capti uero multi, castra direpta. Et inter tot tantaq; barbarorum spolia, Tigranis quoque diadema ad Lucullum delatum est. Ex Romanis centum uulnerati, desiderati tantum quinque. Fugato itaque Tigrane, Lucullus Tigranocertã militi diripendam dedit. Ac pro parta uictoria, ludis spectaculisq; indulgens, multos sibi reges ac populos conciliauit. Verum dum ad delendum penitus barbarum mentem intendisset, uniuersus fermè exercitus, bellorum diuturnitate laboribusq; fatigatus, Luculli imperium militiamq; detrectare cœpit. Et propterea militibus dicto non auscultantibus, post hanc præclaram uictoriam dignum nihil memoria gesit, nisi quod bis propulsauit Armenios, uim afferentes: & urbem Artoxata subegit. Mithridatem etiam exerci-

Barbarorũ fuga.

tum reparantem, bis eodem die cum magna nobilium eius cæde profligauit. Sed nullis precibus milites cōciliare sibi poterat, quin queri & obloqui & contumacius agere pergerent. Iccirco qui Lucullo infensi erāt Romæ de eius abrogatione conari cœperūt. dicētes Lucullū, non quod è rep. esset, sed auaritia, et immoderata imperandi libidine bellum protrahere. Et quamuis Ciliciam, Asiam, Bithyniam, Paphlagoniam, Galatiam, Pontum, Armeniam, ad Phasidem usq; debellasset, tamen ad diripiendam Tigranis regiam se conuertisse. Ex quo, siue militum querelis, siue inuidorum detractione, Mithridaticum Tygranisq; bellum Pompeio decretum est. Reuersus itaq; in urbem Lucullus, aduersariorum inuidia, non ea pompa triumphauit, ut alij consueuere: clarum tamen fuit rerum uarietate spectaculum. Acto triumpho, urbem, uicos, uicinosq; conuiuio excepit. Clodiam uxorem, fœminam intemperātissimam nec à fratris consuetudine se abstinentem repudiauit, ducta Seruilia Catonis sorore, quam superiore nihil puriorem, pòst etiam dimisit. Deinceps senectute confectus, et sibi gloriæ satis se comparasse arbitratus, publica deseruit negotia, et literis indulsit. Tū magnificis ædibus se oblectans, hortos, piscosos lacus, balnea, deambulatoria, & Neapoli, et in Tusculano ædificauit. Aegrotanti semel Pompeio, cum turdis medicorum consilio opus esset, nec hi aliunde nisi à Lucullo haberi possent, uetuit Pōpeius ab eo peti, dicens, Ergo Pompeio moriendum esset, si his Lucullus non abundaret? Volentes aliquando Pompeius et Cicero Luculli magnificum conuiuādi morem experiri, se cum eo cœnaturos dixerūt, nequid tamen eorum gratia parari iuberet. Lucullus cum hoc sibi gratum esse responderet, ab ijsdem rogauit, ut seruo uerbum duntaxat dicere liceret. Sic ad unū cōuersus, In Apollinis, inquit, cœnabitur hodie: quo eos uerbo fefellit. Quoniā singulis cœnaculis, precium et apparatus certus erat. Eo autem loco L millium sumptu cœnare consueuerat. Quod cum non intelligeretur, Pompeius celeritatem magnitudinemq; conuiuij mirari satis non poterat. Hoc igitur

Mithridat. bellum Pōpeio commissum.

Luculli magnificentia.

pa-

pacto, opibus labore et magno discrimine partis, minus laudabiliter utebatur. Bibliothecam tamen pulcherrimam ad omnium etiam uoluptatem instruxit. Amicorum gratia nonnunquam descendit in forum. Et in curiam uenit aliquando, ut Catone socio Pompei decreta antiquaret. Quæ Pompeius, eiectis è curia Catone & Lucullo, deinceps obtinuit innouari. Lucullus hac indignitate affectus, à repub. se penitus remouit. Cum uerò iam senex in aduersam ualetudinem incidisset, adeò rationis inops fuit, ut M. fratrem curam habere rerum ipsius oportuerit. Paulo pòst naturæ concesßit, ac in Tusculano sepultus est. *Luculli bibliotheca.*

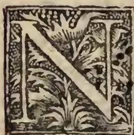
CIMONIS COMPARA- tio ad Lucullum.

CImonis Lucullíq; iuuentus perquàm diuersa fuit. Nam Cimon infamis & intemperans, Lucullus uerò modestus & cōtinens. Cæterum Cimon arescentibus uitijs in meliorem uitæ institutionem se conuertit. Alter uerò iuuentutis suæ rationem habens, senex in luxū, delicias, cōuiuiaq; defluxit. Quem Cimō murum suo ære australē erexit, quis Luculli thalamis, et piscosis riuulis, Neapoli structis, nō anteponet? Præterea Cimonis mensa multis educationem præstabat, Luculli luxuriosa et regalis in paucorum delicias effudebatur. Incertum tamen fuerat, nūquid Cimon ab immoderata mulierum cōsuetudine senex abhorruisset. Sed magni ambo duces terra mariq; fuere. Atqui Cimon uno die terrestri & naualí trophæo Græciam coronans, primas sibi, patriæ secundas partes uendicauit. Lucullus à patria imperium habens, socijs opum, Romanis non parū imperij adiecit. Cimon patriā Spartanis subiectā, non modò liberā fecit, sed & Persis ab accessu maris prohibitis, Græcarū rerum summā patriæ acquisiuit. Si imperatoris autoritas obedientia declaratur, Cimon longe præstātior, cui non solū sui auscultarunt, uerumetiam alieni se crediderunt. Lucullum enim milites odio tandem habuerūt. uterq; potentiß. reges delere adortus, in ipso rerū culmine cecidit. Cimon tamen in maximo gloriæ flore extinctus est, Lucullus priuatus occubuit.

sed

Sed contrà Cimon suis ciuibus inuisus, ostracismum tulit. Lucullus exilium nunquam sensit: super hoc maiora cum copijs itinera dimensus est. Nam Romanorum primus Taurum superauit: Euphratem Tigrimq; traiecit, Tigranocertam, Cabyrã, Synopẽ, Nisibin in hostium oculis diripuit, incenditq;: omnem Asiam septentrionalem usque ad Phasidem orientalem ad Mediam usque, australem ad usq; rubrum mare Romanis subegit. Potentissimos quoque reges in uastas solitudines & syluas compulit: in quibus omnibus Cimoni præferendus est. Etiam Persæ nihil tam graue sub Cimone passi sunt, quin semper in Græcos maiora postmodum moliti sint, & peregerint: Lucullus autem Mithridatem & Tigranem adeò contriuit ut, ne semel quidem contra Pompeium acies educere ausi fuerint. Sed Mithridates in Bosphorum diffugit, Tygranes nudus inermisq; ad Pompei pedes procumbens diadema deposuit. Qui ambo uictorijs potius Luculli quàm uirtute Põpeij in tam miseram sortẽ delapsi sunt. Cimon cum his bellum habuit, quos Themistocles, Pausanias, Leotichidesq; contuderant. Lucullus maximos reges debellauit, quorum potentia adhuc integra, maximis etiam uictorijs florebat. Postremo si de hostium subactorũ numero contulerimus, Lucullo Cimon erit inferior. Vtrique uerò cœleste numẽ commune fuit. nam Lucullum quæ aggredi, Cimonem quæ obseruare oportebat, illud præmonuit. Iisdem igitur auspicijs ad tam insigne nominis iubar uterque effulsit, sed non eodem exitu. quippe Lucullus liber ac republica solutus, Cimon imperans & militans uiuere desijt.

NICIAS.

ICIAS patria Atheniensis, patre Nicerato, obscuritatem generis rebus strenuè sapienterq; gestis illustrem reddidit. Et quamuis in administranda republica, sententiam mobilem semper habuerit, tamen Pericle tum temporis ciuitatis primario, admodum adolescens, dignitatis & autoritatis aliquid sibi peperisse dicitur. Præturam quoque cum eo obiuit: nec non aliquando suc-

do successor in reliquis dignitatibus fuit. Pericle autem defuncto ob Cleonis audaciam, quam maximè deprimendam urbis ciues putabant, primæ reipublicæ partes ad eũ delatæ sunt. Qui etsi seuerior fortasse uidebatur, non propterea austera nimis eius erat seueritas: sed urbanitate quadam ac facilitate homines alliciebat. Rerum successus autem eius animi timiditatem, domi militiæq; texerunt. Eloquẽtiæ fuit nullius, uerùm diuitijs abundans, quarum suffragio sibi non ita difficulter populi fauorem comparauit, ut nemo unquam antea eo fuerit gratia propter liberalitatem superior. Mores quoque ac uitam à religione alienam non habuit. Dijs enim sacra singulis diebus faciens, uatem domi habebat: quem & de futuris in re publica priuatisq; negocijs aßiduè consulebat: præsertim de argenti effoßione, quid auspicia portenderent. Nam argentifodinã prouentus maximi in agro poßidebat. Et non minus ijs, à quib. mali quippiã timeret, quàm de se bene meritis gratificabatur. Coloniæ præterea ab Atheniensibus in Italiam missæ, ductor Nicias fuit, & Thuriorum ciuitatem ædificauit. Tanta enim in rempublicam diligentia fuit, ut domesticarum plerunq; familiarum oblitus, somni expers, atque inter cœnandum de publicis saltem muneribus & commodis cogitaret, nec quempiam sine publica utilitate sciscitaretur amicum. Ex quo propter continuas uigilias, curas & labores inualido corpore erat. Illud Agamemnonis prouerbium sibi plerunq; usurpans: Turbam uitæ nostræ præsidem sortiti sumus, multitudini seruire cogimur. Quamobrem imperia, aut periculi, aut laboris caussa sæpißimè repudiabat, simul ne inuidiam in se concitaret, Lachitæ exemplo: qui Lesbo capta, cum in senatu rationem gestorum redditurus esset, inimicorum calumnias ut euitaret, extracto gladio sibi mortem consciuit. Enimuero cum ad imperia suscipienda cogeretur, saluti semper, & exercitus utilitati consulebat: bene gestorum nihil sibi asscribens, uerùm militum fortitudini, ac deorum benignitati. Imperator contra Lacedæmonas Cytheram insulam cepit, eorum coloniã. Nonnullas in Thracia ciuitates recuperauit. Minoã insulam à Megarensibus, & Ni-

Niciæ religionis studium.

Agamemnonis prouerbium.

ſcã accepit. Corinthijs profligatis ac trucidatis, Lycophronem imperatorem occidit. Deinceps Lacedæmonum maritima populatus, Thyreã ab Aeginenſib. tũc poſſeſſam expugnauit. Quodam autem in prælio uictis hoſtibus Spartanis, milites quadringenti in Satyram inſulam confugerunt. quos cum Athenienſes in poteſtatem habere cuperent, Niciæ commiſerunt inſulæ obſidionem. Ei, ſeu locorũ aſperitate, ſeu aquarum penuria, tempus in longum protrahenti, non parum ignominiæ Cleonis ſubrogatio attulit. Hic enim uiginti diebus expugnata inſula, captiuos Athenas deduxit. Ex quo Niciæ timiditas, & imperandi negligentia liquidò patuit, nõ tamen ſine ciuitatis detrimẽto, ob Cleonis adauctã potentiã, quàm maxime deprimere reſpub. moliebatur Cùm uerò apud Amphipolim Cleon & Braſidas pugnando cecidiſſent, & Nicias pacis inter Athenienſes Spartiataſq; autor fuiſſet, Alcibiades inuidia flagrans eum maledictis & accuſationibus in rep. perſecutus eſt, quod eius exhortationibus captos apud Pylũ reſpub. reſtituiſſet. Quapropter inter Alcibiadem Niciamq; ſeditio grauiter incruduit. Interea orantibus Leontinis Egeſtenſibuſq; ut ad eorum dominatum capeſſendum Athenienſes exercitum in Siciliam mitterent, Nicias in ſuffragijs ab Alcibiade ſuperatus eſt. Sed poſtquam populum neq; à belli ſtudio auertere, neq; imperij laborem (nam cum Alcibiade & Lamacho dux declaratus fuerat) effugere potuit, poſt pleraſq; diſſuaſiones tandem ad expeditionem ſe conuertit. Sic ipſis in Siciliam poſt ingentes tempeſtates delatis, reuocatoq; in iudicium ab Athenienſib. Alcibiade, Nicias ſolus iam imperator, cũ Lamacho cepit Hyblen oppidum, ac pugna ingenti pro Syracuſarũ ciuitate cõmiſſá uictoriã reportauit. idq; ſub hyemẽ. Ex hybernis deinde rediens, ut Syracuſas obſideret, auxiliarib. hoſtiũ copijs in itinere ſuperatis, paruo tempore muro ciuitatem circũſepſit. uerùm nephritis morbo correptus, ad extremã uſq; cõſummationem opus deducere non ualuit. Pluries tamen leuib. prælijs hoſtem ſuperauit, imperatoris munia utcunq; obiens, donec acrius morbo excruciatus eſt. Tunc Lamachus exer-

Niciæ uictoria.

citus

citus curam gerens, cum sæpe uictor cum hostib. conflixisset, se mel tandem à Callicrate copiarū Syracusanarum ductore, ad singulare bellum prouocatus, cecidit. Syracusanis ergo effuso cursu ad Atheniensium castra contendentibus, Nicias licet ualetudinarius, tamen restitit. Nec multo post, etiā nonnullas ciuitates ad defectionem adegit: et Gylippum in Syracusanorum auxilium à Lacedæmonijs missū, acie iusta uicit. Sed postridie superatis, uictis, et usq; ad castra profligatis Atheniensibus, quem tantis illi laboribus murū struxerāt, uictor Gylippus dirui demolirią; fecit. Rursus cum obsesso Plemyrio Nicias opem ferre properasset, à Gylippo profligatus oppidū amisit, ingenti Atheniensium detrimēto. sublata enim commeatuum facultate, oppidani ad deditionē coacti sunt. Accepto tāti mali nuncio, Athenienses primùm Eurymedontem cum pecunijs in Siciliā miserunt: subinde Demosthenē nouo uere cū magna classe: æquarunt etiā Euthydemū et Menandrum cum Nicia in imperij potestate. Qui licet mari terrąq; pugnā semper detrectaret, adactus tamen collegarū stimulis, tandem concertare statuit. Verùm male rem gessit. Superueniens interea Demosthenes, cōtradicente Nicia, noctu in hostes impetū fecit. Et plurimis repentino bello ex hostib. cæsis, fœlicitatis modū tenere nesciēs, nō prius insequi desijt, q̃ ab hostib. superaretur. Interfectorum aūt numerus circiter II millium fuit. euaserūt pleriq;. Demosthenes de exercitu è Sicilia mouendo propter aëris inclementiā consilium cœperat. Nihilominus aūt interdum Niciæ timiditatem accusans, confligere contendebat. Nicias id reip. detrimento futurum primo semper existimans, seu nouo Syracusanis superueniente præsidio, seu prodigiorū portentis, siue quod male gerendæ rei periculū perspiciebat, isthinc discedere demū etiam uoluit. Hostes interea mari terrąq; instructis copijs, hic murum et castra obsidentes, illic triremib. et cōuicijs Demosthenē lacescentes ad certamē allexerūt. In quo magna Atheniensiū clade, Syracusani uictores euasere. Delectis itaq; militib. et X supra C munitis triremibus, Nicias itineri se accinxit, tāquam hostibus in sacris Herculis occupa-

Lamachi interitus.

Syracusanorum uictoria.

tis euasurus. Sed illi cognito uiri consilio, ad iniuriam ulciscendam animosiores, classe mox structa cũ hostib. saxis non minus quàm armis pugnarunt. Athenienses iterum deuicti, salutem posthac fuga sibi quærere cogitarunt. Miserum autem erat, uulneratos deserere, & miserabiliora passuros se uidebant. miserrimum uerò Niciæ spectaculũ, ualetudinarij, famem, dolorem, ignominiamq; patientis: octo tamen diebus se mirabiliter tuendo, maximos hostium impetus exceperunt. Cum subito Demosthenes ab hostibus circumuentus, nulla euadendi potestate data; gladium in pectus adegit. Hoc audito, Nicias nihil iam cunctandum amplius existimans, ad Assinarum flumẽ nocte proxima mouit. hic superuenientibus hostibus, stragem maximã perpessus est, & captus. Ei Gylippus pepercit, reliquos Atheniensium exspoliari iussit. Quorũ spolijs arbores omnes iuxta fluminis ripam exornatæ sunt. At Syracusani equis coronatis, & equorum captorum cæsis crinibus, in urbem quasi triumphantes sunt regressi. Atque huius uictoriæ diẽ quotannis solenniter celebrandum decreuerunt. Athenienses ut per lapidicinas distribuerentur, Eurycles Syracusanorum prætor in concione rogationem tulit. imperatores uerò ut ultimo afficerentur supplicio. Dum igitur hi in carceribus custodirẽtur, mortem sibi consciuere. Clypeus quidẽ Niciæ ad hodiernum usq; diẽ auro distinctus, Syracusis in tẽplo seruatur. Qui autẽ per lapidicinas distributi fuerant, magna de parte morbo miseriaq; perierunt. Multi ad colendos agros dimissi, plerisq; abeundi facultas tacite facta, nonnulli uenundati, aliqui etiam propter Euripidem poẽtam salute donati. Quidam item per ciuitates decantandis Euripidis uersibus uictum quæsitarunt. Huius cladis nuncius Athenienses magno luctu affecit.

Nicias captus.

MARCVS CRASSVS.

ARCO Crasso pater Crassus fuisse dicitur, uir modestus ac frugalis, triumpho, censura, dignitatibusq; alijs excellens. Cuius cum frugalitate similis plurimum esset filius; in hoc uel maxime fuit dissimilis

milis, quod auaritiæ gratia humilius Liciniæ uestali uirgini gratificabatur. Ex quo etiam, quasi cum ea rem habuisset accusatus fuit. Verũ absolutus, quia ut ab ea suburbanũ paruo precio ad se traheret, ita se præbuerat. Multis etiam uirtutibus idem enituit, quas omnes auaritia turpiter deformauit. Nam tempestate Syllana, quando proscriptorũ ciuitatumq; bona uenditioni exponebãtur, optimo quoq; ab huiusmodi mercationibus abhorrente, ipse emendo, accipiendo, petendo, præter agros innumerabiles, & seruorũ, architectorũ, scribarũ, & procuratorũ turbam, argenti auriq; signati maximam copiã aggregauit. Dicebat enim, pecunias parare patremfamiliâs oportere, sicut rempublicam gerere principem. Seruos propterea rei familiaris domesticæq; instrumenta esse uolebat. liberalis tamen erat, & absque fœnore pecunias mutuabat. In dicendo non satis idoneus: cæterum rhetoricæ studiosus fuit, nec ad minimas unquam causas impræmeditatus accessit. Qua facultate minimis etiam interdum inseruiuit, & propterea populi studia sibi parauit. In salutando simul comis ac perbenignus erat: & proprio quemq; nomine compellabat. Adolescẽs admodũ, ob Martij Cinnæq; tyrannidem in Hispaniam secessit, & in quadam Vibij Paciaci spelunca, mari finitima, cum comitibus tribus ac seruis decem, menses ferme octo delituit, Vibio ad uoluptatem etiam omnia suppeditante. Cinna autẽ mortuo spelunca digressus, cũ ab omnibus hilariter exciperetur, exercitu duorũ circiter millium & quingentorum hominum coacto, ad Metellum in Lybiam traiecit. Sed orta inter eos discordia, ad Syllam se contulit: à quo honorifice exceptus, cum in Italiam redire decreuisset, in Marsos emissus est. Qui per medios hostes copias ducens, suæ fortitudinis signa demonstrauit. Nata autem est tunc inter Crassum & Pompeium æmulatio quædam, licet omnium iudicio Pompeio postponendus uideretur. Nam auaritiæ uitio semper sordebat. Ideo cœpit etiam Syllæ tandem inuisus esse. Cum enim Tudertum Vmbriæ ciuitatem caperet, multa clandestinè subripuit. Non paruam uerò infamiam dominante Sylla consecutus est, quod proscriptorum bona uno qua-

si asse fuisset aucupatus. Brutij etiam cuiusdam prædiuitis (ignaro Sylla) nomen proscripsit, ideo ad nullum deinceps publicum munus uiuente Sylla peruenit. Sic cum auarißimus esset, eiusdem tamen generis homines maledictis insectabatur. Inuidia postremo laborauit Põpei potestate crescēte, quia magnus appellaretur. Irridebat enim hunc titulū quantus esset? interrogans. ut igitur Pompeij conatib. obstaret, omni officio, patrocinio, largitione & opera ad se populum alliciebat. Aegrè itē ferebat Cæsari se postponi. Hinc cum Cæsar in Asia à prædonibus captus, in uinculis ageret, clamasse sæpius fertur, qualem habebis modo Crasse lætitiā? Rediere paulo tamen pòst in amicitiā: ita ut cū in Hispaniā Cæsar profecturus esset, nec id facere posset, nisi Crassus pro pecunia fœneratorib. spõsor intercesßisset, libenter ille beneficiū hoc Cæsari præstiterit. Erat tūc urbs Roma in tres diuisa factiões. Optimiqq; Põpeiū, seditiosi Cæsarē sequebantur: Crassus mediū se gerens, modò uni modò alteri inhærebat, prout conducibilius uidebatur. Orto interea gladiatorum bello, ductu Spartaci, post aliquot ducū casus, tādē ad hoc negotiū Crassus delectus est. Qui primò Spartacū per Lucaniā fugientē ad mare cõpulit. Sed ibi ille cum à piratis Cilicib. qui certa mercede eū in Siciliā deuehere debebant, deceptus fuisset, à mari digrediēs, in Rheginorū Chersonesum copias duxit. Quæ terra, insulæ instar aquis circūdata, paruo spacio cõtinenti adiungitur, Isthmū appellant. Hūc locum muro fossaq; stadiorū triginta Crassus clausit, hostemq; obsedit. Spartacus aūt nocte atra, stridentibus etiam uentis, cum ramis terraq; partē fossæ cõpleuisset, tertiò Crasßū fefellit. Fugiens igitur per uarias regiones, tandē cõfligere coactus est, et millib. XII amißis, ad mõtes usq; Petilinos aufugit. Nec multo pòst iterū necesßitate cõpulsus, cum Crasso manus infœliciter cõseruit. nunciabatur enim Pompeius auxilio Romanis propediē esse uenturus. tandem ergo uictus, et multis confossus uulneribus, bello finem dedit. Hanc uictoriam Crasßi detractatores apud senatū ita uerbis extenuarūt, ut ei uix ouanti urbem ingredi licuerit. Cū interim de Hispanis Pompeius

Crasßi inuidia.

Isthmus.

atq;

atq; de Sertorio triumphasset, petenti tamen non multo pòst Pompe io consulatū, ei collega datus est. in quo inuicem dissidentes, memoria dignū nihil effecere, præterquàm quod Crassus populo epulum dedit, ac minas tres in singula ciuiū capita. Censurā quoq; cum Luctatio Catulo ociosam gessit. Coniurationis Catilinæ consciū uisse creditur: quia post sociorum ipsius suppliciū non amplius Ciceroni fauerit. Aucto tēpore Cæsar intēdens cōsulatū petere, operæpreciū esse duxit, hūc Pōpeio cōciliare: quo facto, pmotus istorū suffragijs cōsulatū obtinuit, et Galliā prouinciā sortitus est. Cū aūt Cæsaris fama magis ac magis increbresceret, et ipse inferior haberetur, inuidia mori uidebatur. Tamē cū è Gallia Lucā rediret, Cæsar obuiam illi Pōpeius Crassusq; prodierunt. Qui multa seorsim loquuti, ut omnē in se Romanā trāsferrēt potentiā, cōuenerūt in hoc ut Cæsare cū amicis suffragante ambo cōsules iterū designarētur. His igitur nō sine maxima reip. perturbatiōe factis, Cæsar ad alterū lustrū prorogatus in Gallia, Pōpeius Hispaniam, Crassus Syriā obtinuit. Qui cū uehemēter sua sorte exultaret, et inania pleraq; mente cōciperet, lucrariq; multa se posse speraret, expeditionē præter modū accelerabat. Tādē uerò malis auspicijs Romā egressus, Brūdusiū, atq; inde traiecto mari per Galatiā abijt in Parthos. Mox ad nouarū rerū spē erectus, ꝙ pontē inuenisset super Euphratē, et ꝙ multæ Mesopotamiæ ciuitates sese dederent, Zenodociā Apollonij tyrāni urbē militib. diripiendā dedit. Hic cū ob id munus ab exercitu (ut uolebat) Imperator appellaretur, animo ueluti demissus ac tristis, in Syriā ad hyberna se cōtulit. ubi inani ocio tēpus terēs cū in Babyloniā Seleuciā que primas Parthorū ciuitates exercitū mouere deberet, coaceruandis tātū pecunijs inuigilabat, uectigalia augebat tributa acrius exigebat, accepta pecunia ciuitatib. militiā remittebat. Cūcta quoq; segniter negligterq; ministrabat, parui prodigia pendens. Nā cū Veneris forte sacra celebrarentur, Crasso prodeūte è tēplo, filius offenso pede concidit, statimq; eodē casu pater prostratus est. Ineunte ergo uere, ex hybernis exercitum duxit, nec oratores Parthorum regis audire uoluit, Artuasdis Armeniorū regis pollicitationib. in spē uictoriæ inductus. Vix terrā hostilem ingresso, renunciatū est, ex hostib.

Crassi epulum.

Crassi circa prodigia securitas.

ſagittariorum cataphractorũ multitudinem maximam adeſſe, Surina duce, uiro fortiſſimo, & præter humanam ſtaturam procero, ac põpa maxima in caſtris utente, milleq; camelos impedimentis onuſtos, ac pellices mille ducentas habente, cum cataphractis equitibus, et totidem leuiter armatis, ad corporis cuſtodiam adiecta ſeruorũ multitudine. Quæ omnia tametſi Romanorũ animos terruiſſent, Craſſũ tamẽ non perturbarũt. Acceſſit ad hoc, quod ſereno die tonitrua fulguráq; micarãt, quod uentorũ rabies põtẽ diſruperat, quod caſtrorum locus fulmine percuſſus erat, quod imperatorius equus nullo agitante in fluuium deſilierat: et aquis obrutus, nuſquã apparuerat. His omnibus contemptis, Craſſus in Parthiam intus perrexit. Tum Arimanes Parthus quidã, homo ad fallendũ calidiſſimus, ſimulans odiſſe ſe Parthos, ut in inſidias Romanos duceret, ad Craſſum uenit, & hortatus eſt ut iter in hoſtẽ trepidum, ac iamiam ad Scythias fugiturum maturaret. Cui cum fidem haberet Craſſus, dux itineris ille factus, primo per peruia, mox per inuia, ſubinde per uaſtas ſolitudines Romanos duxit, tam diu calliditate, blanditijs & perſuaſionibus tegens dolos, dum ad inſidias peruenit. Tum enim ilico nocte proxima ſe ſubduxit. Die uerò cõparuerunt è ſyluis hoſtes. Nec mora, adorti ſunt undiquaque Craſſum. quibus cum in primo cornu Craſſi filius reſiſtere uoluiſſet, uictus cum Cenſorino Planco, & optimatibus multis, mortem ſibi conſciuit. Reliqui ſagittarum nube obruti interierunt. At hoſtes in Craſſum conuerſi, diro cruentoque certamine ad noctem uſque Romanos fatigauerunt. Craſſus autem re male geſta, pendens animi, è loco migrare ſtatuit. ac nocte intempeſta, quãto ſilentio potuit, relictis circiter quatuor ſauciorũ millibus, Carras cum exercitu conceſſit. Sed deceptus ab Andronico, qui fugam inde ſuadebat, inſequenti nocte ex oppido abijt. Deprehenſus autem à Parthis, uix in colle quodam cum Octauio ſe tutatus eſt. Quem ubi Surinas minime ſuperari poſſe perſpiceret, ad fraudes ac dolos conuerſus, colloquium & pacem obtulit. Ita denuo uolens nolens illuſus, circa locum colloquio definitum, à

Prodigia.

Craſſi iunioris interitus.

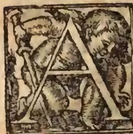
barbaro

barbaro quodam ense peremptus est. sequenti uerò die circiter uiginti millia Romanorũ trucidata sunt, capta decem. Craßi caput dexteramq; Hyrodi in Armeniã dono misit Surinas. Tum actus à barbaro Seleuciam fastuosus ueluti triumphus quidã, in quo capita Romanorũ contis affixa miserabili spectaculo prælata fuerunt.

COMPARATIO NICIAE Crassi'que.

SI inuicem utriusq; uitam comparabimus, honestiores Niciæ diuitiarum ortus fuisse constabit. Nam ex metallorum effossione huic, illi uerò ex Syllæ incendijs & proscriptionibus, quasi ex fœnore incrementa fuerunt. Fuit sanè Crassus lucrandi gratia multis obnoxius criminibus, quorum ne minimam quidem Nicias partem attigit. Hic tamen etiam timidus nimis, Crassus uerò audacior & promptior. Largus Nicias in sumptibus circa deorum cultum, gymnasiorum et palæstrarum. Iste profusior in publico epulo, & quotidiano uictu. Nicias simplex ac purus, Crassus fraudulentus & superbus. siquidem per uim ultimum usurpauit consulatum. Hic quoniam tyrannicè nonnunquam se gerebat, ille quoniã pauidus formidolosusq; erat, reprehensione non caruit. Pacis autem & ocij Niciam amantißimum fuisse liquet, Crassum imperij semper auidißimum. Deliquit præterea Nicias, quod Cleoni rabulæ clamoso & impudenti ceßit, militandi periculum reformidans rep. periclitante: Crassus pariter, cum per ultroneam expeditionẽ, sine causa Parthicum bellũ aggressus est. permulta ille præclara in bello edidit, neque omnia errata sua culpa euenere: Crasso omnium erratorum attribuitur causa. Nicias portenta uerebatur: iste prodigia aspernatus est. Finis utriq; non laudabilis. Nicias ad hostium genua procubuit turpiter: Crassus non timori, nõ labori parcens, inimicorum fraude perijt.

AGESILAVS.

AGESILAI genus ab Hercule ducitur, à quo quotus fuerit, non facile dinumerari potest. Certum autem est, quod eorum gubernationem Spartana ciuitas nunquã detrectarit. Erat Agesilaus ante regnum imperio dignus maxime. Nam Agide mortuo, cũ Leotychidas eius filius, regiã dignitatẽ peteret, uniuersa ciuitas Agesilaũ prætulit. Rege igitur eo adolescente adhuc facto, haud multo pòst contra Persarũ regem, tanquam aduersus Græcos terra mariq; exitium semper molientem, cum Spartanis L. & ingenuorũ millibus tribus, confœderatorumq; sex millibus soluit in Asiam, ut præueniret nimirum hostes, priusquam Græcorum agri bello uastarentur. Quo audito Tissaphernes et pacem quærere, & Græcorũ ciuitates in Asia liberas se facturũ pollice-ri non destitit, si mensium trium inducias ab Agesilao impetraret. Verùm mentitus, cum à rege non pacem, sed exercitũ exorasset, Agesilao nisi ex Asia digrederetur bellũ minatus est. Qui quãuis regio esset apparatu inferior, tamen Tissapherni renunciari iussit, nõ mediocriter lætari se, quod periurio suo deos sibi infensos, & Græcis propitios effecisset. Atq; expeditis omnibus, in Cariã iturum se iactitans, in Phrygiã profectus est. Eam igitur imparatam offendens, quod illuc omnes copias Tissaphernes conuertisset, ingentẽ prædam omnis generis acquisiuit. Milites deinde sæpius cõmonuit, ut captiuos mitius seruarent, nec iniustis cruciatibus afficerent. Paruos etiam infantes, ac confectos senio captiuos, ne feris relinquerentur dilaniandi, in tutum deportari curàuit. eius igitur humanitate tanta comprehensi præter spem captiui, maxima eum beneuolentia & amore prosequebantur. Vrbes itidem, quas expugnabat, seruilibus munijs eximebat, liberas esse permittens. Et sic urbes quas ui capere nõ poterat, humanitate adipiscebatur. Et quoniam Pharnabazo equitatu inferior erat, ut equitatum compararet, edicto imperauit, ut urbes equos alerent, adolescentes armis & equis instruerent, & ad rei militaris peritiam acuerent.

Agesilai humanitas.

rent. Coacto deinde in Ephesum ad hyberna exercitu, turmis melius equitantib. peditibus robore & agilitate præstãtioribus, dona constituit. Sagittarijs, scutatis, funditoribus præmia declarauit. Hinc gymnasijs, hinc equorũ stadijs, & dignis spectaculis, honestioribusq; certaminibus illa urbs referta. Fora autẽ uarijs armis, equis & bellicis instrumentis uenalibus abundarunt: tum etiam mechanicis omnes fere ciuitatis partes. Videbatur denique ciuitas bellicorum instrumentorũ officina, & religionis norma, quasi de nouo constituta esse. Nam redeuntes è gymnasijs cum Agesilao, reliqui milites coronas in certamine partas, Dianæ semper offerebant. Nouo aũt uere milites educens, citato itinere, Sardianam ditionem occupauit. Mox exercitu in aciem instructo, peractis'que sacris, fortiter hostes inuasit, multos trucidauit, reliquos uertit in fugam, ac castra cepit, confestim'que castra longius in Asiam mouit, igni ferroq; cuncta populatus. Itaque perfecit ab ijs Græcos honorari, quos adorare antea cogebantur. Rex autem in Tissaphernem hæc cuncta refundens, eum per Tithraustem truncari fecit. Hinc prima barbarorum labes, hinc Agesilai fortuna melior, ad quem omnes in fidem confluebant, et libertatis auidi desciscebant, ita ut innumerabilis eum barbarorũ turba sequeretur, quorum etiam dux factus est. Sed uiri continentiam in hoc intueri licet, quod nihil tantarum rerum fœlicitate elatus, patriam continuè dilexit. Nam à magistratu requisitus ut ciuitati succurreret, haud secus paruit, ac si priuatus, declarans uniuersi orbis imperiũ patriæ postponendum. Hoc quoq; imperatorium fuit. Cũ ciuitates captæ seditionib. agitarẽtur, cõposuit eas ille magno studio. et is Asiaticarũ rerũ finis fuit. Rediẽs igitur Agesilaus, Hellespõto traiecto, patriæ ut succurreret, tot terras mẽsis spacio permẽsus est, quot uno anno Artaxerxes peragrauit. Hinc è Macedonia in Thessaliã transiẽs, Larissæis, Cranonijs, Scotussẽsib. Pharsalijs, ac Thessalis repẽte circũseptus, mira solertia hostẽ primùm delusit, deinde magna cæde ꝓstrauit. Propter ꝙ etiã insigne trophæũ erexit. Achaicis postridie mõtib. superatis, in Bœotiorũ

Agesilai cõtinentia.

confinia progressus, à Thebanis, Atheniensibus, Corinthijs præclusum iter offendit. Tum laudatis pro concione militibus, & ad spem præmiaq; maxima erectis, in Coroniæ campo Cephiso adiacente, cum hostibus conflixit. ubi tãdem ipsos, in fugam uertit, & ad Heliconem fugere compulit. Quos à fronte iterum petens Agesilaus, ex loco pepulit, fudit, peremitq;. Triste profectò spectaculum erat, cernere pugnæ locum sanguine taboq; cõcretum, cadaueribus horrendum, clypeis, telis, pugionibusq; stratum. Postera uerò die exercitu instructo, Syllo belli præfecto iussit, trophæum ut in loco constitueret. Petentibus paulo pòst Thebanis, inducias dedit: uolensq; potius domi licite imperare, & in aliquibus obtemperare, quàm Asia tota potiri, in patriam reuersus est. Per idem fere tempus Argiuorum agro depopulato, ad Corinthij angustias transcendens, muros ad Lechcum usque protensos occupauit. Mox ad Piręæum diripiendum animum intendit. Ciuitatẽ itaq; petere se simulans, cum essent digreßi custodes à Pireæi custodia, ut urbi succurrerent, conuerso exercitu Pireæum occupauit, diripuit, prostratisq; muris domum redijt. Haud multo pòst Achæis auxiliũ orantibus, id illis præstitit, & Acarnanes grandi prælio superauit: multisque trucidatis trophæum constituit, nec prius destitit, quàm Acarnanes & Aetolos Achæis amicos, sibi uerò Argiuos socios effecit. Pòst Thebanos coegit atque Corinthios, ut Lacedæmonios, qui ab eis exulabant, domum reducerent. Verum ij sunt ab aduersa factione breui tempore simul omnes trucidati. Vt igitur hanc iniuriã ulcisceretur Agesilaus, Thebanorum & Corinthiorum agros igne ferroq; uastauit. Anno etiam sequenti, ad Scolimi usque fossas cũcta depopulatus est. Accepta autẽ in Leuctris clade, Lacedæmones suos à Bœocijs Arcadibus & Eleis solus ipse defendit. Haud multo pòst contra omnem Græcorum uoluntatem, Spartam muris circumsepsit. Digrediente uerò hostili exercitu, operam studiumq; omne, senex iam in ciuitatis decorem usumq; conuertit. Nec recusauit, quamuis imperator esse consueuisset, publicæ utilitatis gratia, legati officio postea fungi,

Piręæum occupatũ.

fungi, & plerumque id illi maximæ fuit dignitati. Nam solo suæ legationis nomine, Anticrates ab obsidione Aßi receßit. Cotis etiam Seston cum obsideret, abiuit. Mausolus quoq; utraque centum nauibus Ephesum oppugnans, Agesilao persuadente receßit. Octogenarius uerò iam ab Aegyptiorum rege aduersus Persam cum exercitus imperio accitus, deinde frustratus, deficientibus à rege militibus, & ob metū in Sidonem Phœniciæ ipso rege fugiente, Aegyptijs autem simul duos per seditionem deligentibus reges, Agesilaus amiciori Græcis adhæsit, atque uictor infensum sibi cepit, alterum uerò in regno confirmauit, ac Lacedæmonijs amicitia deuinxit: & magna ab eo accepta pecunia, domū regressus est. In tanta fide postmodum floruit, ut hostes plerumq; in contrahendis inter se rebus, potius Agesilai arbitrio, quàm suorum uoluntati confiderent. Spithridates, quoniā sine matrimonio Pharnabazus filiam eius uolebat, ad Agesilaum cùm uxore filiaq; confugit. Cotis Paphlagonum rex, Persarum regem fugiens, Agesilai fidei se commisit. neque enim beneficia uendidit, aut mercedem gratia fœneratus est. Etiam omnia quæ Agidis fuere, cum à ciuitate sibi data fuissent, accitis eius cognatis erogauit. Cum autē Tithraustes multa polliceretur, suo si ex agro decederet, inquit: Imperatori pulchrius est exercitū quàm ipsum se ditare, & ab hostibus potius spolia quàm munera reportare. Sobrius ita fuit, ut uix sumeret naturæ sufficientia. Dicebat imperatorem decere, non ocio, sed fortitudine delitias superare. Ex quo sic in uenereis continens fuit, ut cum reges osculo, Persarū more, honorari solerent, à Megabate adolescente formosißimo, cuius amore tenebatur, osculari non sustinuerit. Fortitudinis maxima quoque præbuit argumenta. Nam quoties cum hostibus confligendū fuerat, primus in aciem prodibat, nunquam de fuga meditans. Sapientiā uerò multa ab eo gesta declarant. Hostes enim pro tempore præueniebat, decipiebat, & ludificabatur. celer item & animo plenus, inimicis terrorem, fiduciam suis roburq; ingerens, à nemine uituperatus, ab omni laudatus mortalium genere, & dilectus est. Qui neque à

Agesilai mira extimatio.

Agesilai apophthegmata.

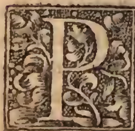
patria, neq; ab amicis calumnijs unquam affectus est. Et ut paucis perstringam, non labores, non pericula, non sumptus detrectauit, non senectuti pepercit, patriæ dummodo opitularetur. Qui cum rex esset, legibus etiam obtemperabat, asserens regium munus esse, ciuitatem sedare, errantes increpare, bonis adesse, calamitosos consolari, egenis subuenire, nullum ciuem inimicum habere, uniuersos'que seruare. Tristabatur si quando cui præter tempus mori contigisset. Et gesto ad Corinthum bello, ægrè tulit ex suis octo occubuisse, licet ex hostib. X millia desiderata fuerint. Dicebat enim: Heu quòd tot mortui sunt, quot ad delendos barbaros ui ui satis esse potuissent. Cum etiam à transfugis per proditionem Corinthum habere potuisset, recusauit, asserens nõ decere Græcas urbes in seruitutem capere, sed oportere corrigi. Humanitatis præterea specimen exhibuit, cum non insidijs, sed urbis consensu sibi regnum uendicauit: hilaris, non elatus, mirificè modestus. Animi eius magnitudo uel maxime patuit, quum Persarum regis hospitalitatem aspernatus est, quia Græcos odisset. Non auri, non argenti uim sibi parabat, ut inania sic animo cogitaret. At eo tantummodo illas consectabatur, ut sibi nihil deesset. Non elatior propterea fiebat, quòd in Olympijs curuli certamine uicisset, uerùm supra omnem orbis gloriam ciuium suorum beneuolentiam æstimabat. Deos coluit, iustitiã seruauit, sibi imperauit: nec tam aduersus hostes, quàm contra illicita militauit. In aduersis hilaritatem, in secundis benignitatem præ se ferebat. Improbos inopia laborare, probos diuitijs abundare gaudebat. Beneficiorum immemores, odibat. Calumniatoribus magis quàm furibus inimicus erat: esse deterius asserens, amicis, quàm rebus priuari. Regum execrabatur errata, quoniam male uiuendi exemplo alijs essent. Sui corporis simulachrũ effingi noluit. at animi monumenta omnibus reliquit. Pecunijs non modò iustè, sed liberaliter etiam utebatur. Non tàm bene uiuentem, quàm gloriosè morientem, fortunatum dicebat. Nec nisi à suo opere gloriam quæritabat. Et ab ijs laudari lætabatur, qui turpia improbabant.

Agesilai uirtutes.

Lau-

Laudari gloriosius, quàm ditari esse dicens. Fortitudine nō temere utebatur. Sapientia uerò re, non uerbis. Amicis benignus, inimicis terribilis, & pulchrorum operum, non corporum laudator erat. Magnanimitatis esse dicebat, remittere, nō iniurias inferre. Elatos in contemptu, humiles in ueneratione habebat. Tenui apparatu sese, splendidiore ornatu exercitum honestabat. Acerrimus in bello, in uictoria facillimus. Amicis credulus, ab inimicis difficilime decipiebatur. In stabiliendis amicorum rebus, inimicorum delendis, inuigilabat. Itaq; solus ipse declarauit, corporis uim cōsenescere, animi uerò robur præstantibus uiris nullo tempore deesse. Cuius tamen senecta uiridem superauit ætatem. Ad longißimum igitur ætatis spacium perueniens, sanctißime obijt. Et ita per uniuersum orbem terrarum summe celebris, regio apparatu in patria sepultus est.

POMPEIVS.

OMPEIVM Strabonis filium populus Romanus ab eius usq; pueritia ingenti beneuolentia prosecutus est. Non tamen patris gratia, quem oderant Romani propter auaritiam: sed propter eius aspectum popularem, & uitæ modestiam, ac linguæ dexteritatem, nec non amabiles reliquos mores. Ita uerò Alexandri regis reddebat aspectum, ut à nonnullis per iocū Alexander appellaretur. Hinc in quadam eius defensione L. Philippus: Non miremini patres, inquit, cum Philippus sim: si Philalexādros uideor. Eius consuetudinem Flora scortū non uulgare, est consecuta. In his tamē caute se geßit. Et ut huiusmodi effugeret infamiā, Demetrij liberti sui coniugē incomparabilis uenustatis fœminam, præter naturā suā nō liberaliter habuit. Sobrietatis uerò tātæ fuit, ut cum ualetudinarius à medico moneretur, turdum ut sumeret, appetitus acuendi gratia, qui nusquam hoc temporis nisi apud Lucullū inueniretur, noluit: sed præsenti postulato cibo, Si igitur, inquit, Lucullus non esset, ego non uiuerē? Postea sub patre militans aduersus Cinnā, uix L. Terētij insidias effugit. Qui quanquam eius contu-

Pompeius Alexander.

contubernalis erat, à Cinna tamē precio corruptus, necē illi para bat. Defuncto subinde patre, peculatus accusatus, multis adiuuāti bus, tandē ab Antistio prætore qui filiā ei in uxorem spopōderat, liberatus est. Ducta paulo pòst Antistia, ad Cinnā profectus est. Sed mox falso accusatus, inde se clam abripuit. Cūq; à Cinna interfectus fuisse diceretur, ueteri odio incitati milites, Cinnam trucidarunt. Huic Carbo longe crudelior successit. Et cum interim in Piceno Pompeius agros possidens, uitam ageret, seruata quam illi pater reliquerat cum ciuitatibus amicitia, commoto Piceno copias sibi comparauit: & annum agens tertium præter uicesimum, cum se ipse prætorem in Auximo ciuitate fecisset, medio foro consedit: atq; eiecta è ciuitate Carboniana factione, habitoq; delectu, cæteras ciuitates pari sibi studio deuinxit. Tum tribus comparatis legionibus, continuo ad Syllam proficiscens, per Italiam omnium animos in Carbonem sollicitabat. Insurgentibus igitur aduersus eum Carinna, Celio, Brutoque tripartitis copijs, nec quicquam exterritus, contra Brutū copias egit. in quo conflictu præfectum Gallorū hasta transfodit: reliquis in fugam uersis, et ducibus seditione dissipatis, ciuitates ad eum defecere. Cum interim Pompeium Scipio consul esset aggressurus, sentiretq; milites suos ad hostem deficere, fugam arripuit. Moxq; Pompeius Carbonem aduersus se exercitum concitantem, in angusta adegit, atq; omnes in deditionem compulit. His Sylla auditis, in Pompeij auxilium festinauit. Eius igitur aduentum cum intelligeret Pompeius, militari apparatu acies componens, honorificentissime ut imperatori obuiam progressus est. Quem ubi Sylla aspexit, cum ob robustissimum exercitum, tum ob res strenuè gestas, equo desiliens, imperatorem salutauit. Et quamuis præter multa beneuolentiæ signa aduenienti assurgeret etiam Sylla, capite nudato, tamen nihil ob hæc superbijt Pompeius. Cumq; in Italia uictor Sylla dictaturam obtineret, magno præsidio Pompeium sibi futurum existimauit, si cum eo affinitatem iunxisset. Quare Pompeij amicis transigentibus, Aemilia Syllæ priuigna in uxorē ducta, Antistiam repudiauit.

Cinnæ mors.

Pōpeius imperator, salutatus.

uit. Interea nunciatū est, à Perpenna Siciliā occupari, Carbonem classe instructum, & Domitium ex Africa aduentare. Mox ergo Pompeius grandi cum apparatu in Siciliam missus. Ad eius autem aduentum Perpenna fugiente, urbes omnes Pompeius perhumaniter in fidem recepit, præter Messanam ciuitatem. in Carbonis tamen necem immitius consulens, à se damnatum occidi fecit. Cæteros Syllæ inimicos palàm cōprehensos, supplicijs affecit: alios, quibus licuit latêre, reliquit, nonnullos abire passus est. Cum hæc agerentur, à senatu Syllaq; per literas Pompeio iniunctum est, in Aphricā contra Domitiū ut traijceret. Qui relicto Mummio cognato suo, Siciliæ præfecto, cum nauibus C. uiginti longis, & octoginta onerarijs, soluit in Aphricā. Et cum exercitus pars Carthaginem, pars Vticam applicuisset, ex hostibus septem millia ad eum defecere. Quæ cum audiuisset Domitius, compositis aciebus festinauit in Pompeium: sed imbre uentoq; prohibitus, ad stationes redijt. Pompeius autem citato agmine, quamuis hyeme procellaq; sæuiente, tumultuantes hostes inuasit, ac cæde nō parua superauit. Sic ex millibus hostium uiginti, tria uix millia euaserunt, omnibus tum quidem Pompeium imperatorem appellantibus. Domitius ipse interemptus, rexq; Hiarbas captus. Numidiam inde discurrens Pompeius, domuit quicquid habuit obuiū. Annum autem tum agens quartum et uigesimū, quadraginta dierum spacio hanc uictoriā reportauit. Arbiterq; inter reges factus, multa cōposuit. Nec prius Vticam redijt, quàm à Sylla literas acciperet, Italiam ut dimisso exercitu regrederetur. A quo exercitu tanta dilectione ueneratione que tenebatur, ut discessum eius audire nollet, uiri tamen precibus & persuasione tandem uix acquieuit. Cum igitur ad Syllam rediret, in congressu post dexteras iunctas, ab eo magnus appellatus est, quod in posterum cognomen maxime percrebuit, & ob consuetudinem inuidia quoque caruit. Paulò pòst Pompeius consul in Hispaniam missus, adepta uictoria triumphum petijt. Cui Sylla inuidens, rogationem impedit. At cum Pompeius minimè terreretur, Orientem (inquit) solem plures quàm occiden

Domitius uictus à Pompeio.

Pōpeius à Sylla magnus appellatus.

tem adorare. senectutem Syllæ perstringens. Ita permissus quatuor elephantibus currū ad portam usq; trahentibus, postea equis totidem eorū loco suffectis, honorificentißimū triumphum egit. Ab eo tempore Sylla quidem tristari cœperat, inspiciens, quò gloriæ Pompeius peruenisset. Nec latuit id odium: Sed sciuit abunde Pompeius, quod Syllam infestū haberet. mortuo tamen illi, et multis obstātibus ne in cāpo Martio tumularetur, iusta tamen ei honorifice persolui curauit. Mox in tyrannidē Syllæ Lepidus succedere uoluit. Aduersus quē Pōpeius dux delectus, è citeriore Gallia eū pepulit, cætera facillime subigens. Obseditq; Brutum Mutinæ: qui paulo pòst, nō sine Pompeij nota, trucidatus est. Ex hoc enim Brutus ille qui in Cæsarē conspirauit, cum Caßio ortus est. Lepidus autem in Sardiniam cōfugiens, morbo interijt. Inualescebat tunc hostis ualde timendus Sertorius in Hispania. Missus eò Pompeius, præter præclara multa, Perpēnam & Herenniū duces Sertorianos, non procul à Valentia fudit. Et cæsis ultra decem hostium millibus, in Sertorium cōuersus est, cum quo iuxta Sucronem fluuiū cōgressu facto, alter alterius cornu fudit. Postero die innouata pugna æquo marte dirēpta est. Sæpiusq; pari discrimine certauere, donec Pompeij iunctis cū Metello copijs, Sertorius abire cogeretur. Adeò tamē repentinis excursionib. ipsis cōmeatū corrupit, ut regionē popularetur, tandem ea Hispaniæ parte amissa, quā acquisiuerāt, excedere coacti sunt. Interea Sertorius à domesticis cæsus est. E' quib. Perpennā rebus maxime florentē dispositis insidijs, Pōpeius profligauit occiditq;. Sedatis deinde apud Iberos bellis, in Italiā exercitū seruili bello fluctuante reduxit. Cōtra quod Lucullus cū dux factus esset XII. millib. ac trecētis cæsis, uictoriā consecutus est. Quinq; aūt millia, quæ euaserant, Pōpeij gloriæ fortuna reseruauit. De Hispania itaq; ac Sertorio secundò triumphauit. Tum consul iterum factus cum Crasso, nihil in magistratu dignum egit, propter contentiones perpetuas. Creuit interim piratica uis, & omnibus maxime metuenda, & ad naues usque mille numero. Oppreßæ etiam urbes quadringētæ: Clarium,

Sertorij mors.

Didy-

Didymæum, Samothracium templa uastata, & in Hermione Telluris phanum, in Epidauro Aesculapij, in Isthmo & Tenaro ac Calabria Neptuni, in Actio & Leucade Apollinis, in Samo Argis'que & Lucania Iunonis direptum. Hinc in summo discrimine tota ora maritima Sextilius & Belinus prætores capti, Antonij triumphalis uiri filia rapta. in dies nefas hoc serpebat in peius, non commercia tuta erant, non maria, omnia inuia, omnia metu plena. Ad istam expeditionem Pompeius tanta plebis acclamatione, tantoq; tumultu delectus imperator est, ut superuolans coruus, uocũ repercußione in mediam turbã cecidisse feratur. Cum quingentis igitur nauibus, & peditũ C & X X millibus, equorũ millib. quinque maria partitus, & uenatoris instar piratas ambiens, eos omnes dißipauit, fugauitq;, eorum'que latrocinia deleuit. Tyrthenum mare, ac Libycum, Sardoum, Cyrnæum, atque Siculum diebus quadraginta expurgauit. Athenas autem delatus, peractis sacris, & populo pro concione salutato, abijt. In cuius quidem honorem ad ciuitatis portam uersus ij duo inscripti fuere. Te miramur, te uidemus, comitamur, colimus. In interiori parte: Quantum ultra uiros cernis, tantum deus ipse es. Tum in Ciliciam usque piratas persecutus, eos apud Coracesium pugna profligauit. Vrbes insulas'que, quas in ditione sua tenebant, in deditionem accepit, & non maiore quàm trium mensium spacio hoc bellum confecit. Itaque ad urbem reuersus, deposito exercitu, uicinas urbes per otium inuisit. Interea Manlij plebis tribuni rogatione obtinuit, ultra quæ in Piratico bello sortitus fuerat, Phrygiam, Lycaoniam, Galatiam, Capadociam, Ciliciam, Colchidem, superiorem Armeniã, ac loca cum copijs, cum quibus Lucullus Mithridatem ac Tigranem iam fermè debellauerat. His autem peractis, & Lucullo è prouincia (quamuis inuito) digrediente, Pompeius cum peditum triginta millibus, & duobus equitum millibus contra Mithridatem contendit. Quem muro primùm circumsepsit, mox euadentem usque ad Euphratem insecutus est. Deinde intempesta nocte cõmisso prælio, eum deuicit fugauitq;.

Pompeius in piratas Imperator.

Ille uerò superatis Euphratis fontibus, per Colchidem effugit. Pōpeius hinc per Armeniā discurrens, in Tigranē profectus est. Is à Lucullo in extremum fermè deiectus, confisus Pompeij clemētiæ, eum adijt, ac deposita ante eius pedes corona, ad genuaq; procidens, sese dedidit. Firmata itaque præsidio Armenia, per Caucasi montis aspera Mithridatē persequens, deuictis Iberis Albanisq;, & ad nouem millia cæsis, adq; millia decem captis, in Colchos properauit. Mox Cydno flumine superato, aduersus Cosim regis fratrem castra mouens, commisso certamine eum stricto interemit ense. Ex quo ad sexaginta peditum millia deleuit, ac equitum duo, & decem millia leuiter armata, proq; armis ferarū pellibus utentia. Inter horum arma quoniā repertæ peltæ cothurniq; sunt, Amazones illi pugnæ interfuisse credūtur. Subinde cum per Hircaniam ad Caspium mare exercitum duceret, à pestiferis animalibus retroactus, per minorem Armeniam iter habuit. Et Elymeorum ac Medorum regibus sibi conciliatis, Parthum in Gordianā incurrentem, ac Tigranis populos infestantem, per Afranium ad Arbelitica usq; fugatum, insecutus est. Nulli tamē in ijs prælijs ex Mithridatis pellicibus, quas cepit, se immiscuit: uerū patribus ac cognatis eas omnes reddidit illibatas. Cupido præterea ingens Pōpeium incesßit Syriæ occupandæ, ac per Arabiam rubri maris attingendi: ut Oceanum trophæis undique suis illustraret. Primus igitur Romanorū per Lybiam ad exterius usque mare progressus, ad Atlanticum etiam pelagus Romanorum fines protendit. Albanos uerò ad Hircanum fermè sinum insequens, perinde ac orbem ambitu circumiturus, exercitū duxit. Et ut Mithridatem fame potius, quàm persecutione comprehenderet, negociatoribus interdixit, ne Bosphorum ingrederentur. Arabia deinde iuxta Amanum subacta, in Syriā progressus est. Quam ueluti regibus carentem, Romanorū prouinciam fecit. Capto tum Aristobolo rege, Iudæam subegit. Aliquas præterea ciuitates condidit, multas libertate donauit, plerasque inter se dißidentes composuit. Tum profectò

Amazones.

Pōpeius in Syriam.

Pom-

Pompeij nomen, tunc uirtutis, tunc humanitatis fama percrebuit, si unquam aliàs. Cum autem ita Mithridatem persequeretur, et ad Petram usque Arabiæ castra duxisset, per literas accepit, Mithridatem propter filij Pharnacis seditionẽ, mortem sibi consciuisse: Pharnazemq́; quæcunq; pater poßederat, esse consecutũ. Quæ cum audiuisset Pompeius, ex Arabia continuo castra mouens, ad Amisum peruenit, receptisq́; à Pharnace splendidis muneribus, multa regia corpora assumpsit. Mithridatis uerò cadauer ad Synopem defferri iußit. Et compositis rebus, ad Mytilenẽ profectus est: quam Theophanis gratia libertate donauit. Isthinc Rhodum abijt, mox lætus in Italiam. Verùm fortuna molestiã uiro aspersit, Mutia uxore domum infamia deformante. Huic ergo cum repudiũ dedisset Pompeius, ad urbem propius accessit. sed nihil tum eius erat reditus gratus, nam quod exercitũ unà duceret, tyrannidem ciues uerebantur. Quorum omnium Crassus, ut in Pompeium inuidiam exasperaret, sublatis liberis pecunijsq́; cum coniuge ab urbe seceßit. Pompeius autẽ ut maleuolis hanc criminãdi ansam auferret, quamprimũ Italiam attigit, laudatis pro concione militibus, ad triumphumq́; futurum inuitatis, exercitum per ciuitates municipiaq́; distribuit, & omnium animos contraria ab opinione per hoc distraxit. Romam itaque aduectus, paulò pòst, multis licet prætermißis, de Põto, Armenia, Cappadocia, Paphlagonia, Media, Colchide, Iberia, Albania, Syria, Cilicia, Mesopotamia, Phœnicia, Palestina, Arabia, atq; piratis triumphauit. Notabantur castella mille, ciuitates fermè noningentæ, octingentæ piraticæ naues, et trophæa complura: postquam primũ ex Africa, secundum ex Europa triumphum egisset. Sic igitur nunc ex Asia triumphãs, de uniuerso orbis ambitu triumphasse uisus est: quod nemini profectò usquam contigit. Erat tunc quidẽ annorum quadraginta. Sequens autem ætas inuidiam illi, cladesq́; attulit innumeras. Nam eo cum Lucullo, mox cum Catone, deinceps cum Crasso dißidente, Cæsar militia functus reip. se ingeßit, & stantibus ijs odijs maximam sibi beneuo-

Mutia repudiata.

Põpeij triumphus.

beneuolentiam interim potentiamq́; comparauit. Vt autem etiam iter facilius ad consulatum sibi strueret, Pompeium ac Crassum conciliauit, quorum sanè suffragio consul cum Bibulo designatus est. Nec mora, Pompeio Iuliam filiam in uxorem dedit. Ipse Calphurniã duxit, legemq́; de diuidundis agris promulgauit, ac utranque Galliam cum Illyricis in prouinciam, et legiones quatuor obtinuit. Interea Clodius omnium audacißimus in Pompeium conuiciari cœpit. Quia repub. foroq́; derelicto, coniugis amore in hortis agrisq́; leniter teneretur, & impudicitia laboraret. Quod cum ægrè ferret Pompeius, ægrius autem adhuc quod senatum ex hac contumelia lætari uideret, in forum, quamdiu Clodius magistratum geßit, non amplius descendit. Sed domi se continens, de Ciceronis reditu procurauit. Tandem in forum producto semel cum magna manu Ciceronis fratre, quibusdam trucidatis, Clodium superauit, Ciceroneḿque ab exilio reuocauit: cuius uiri opera Pompeius senatui statim reconciliatus est. Paulo pòst rei frumentariæ dux creatus, amicos ad diuersa loca destinauit, atque in Siciliam & Sardiniam, in Africaḿque ipse nauigans, urbem tanta impleuit frumenti copia, ut maiore non posset. Interim Cæsar non minus re Gallica bene gesta, quàm largitione beneuolentia ciuium sibi comparata factus elatior, ac potens, superatis alpibus Lucã ad hyberna se cõtulit. Cui ingens uirorũ matronarumq́; numerus obuiã eò prodijt. Cæsar aũt omnes ubi spe donisq́; explesset, cum Pompeio Crassoq́; pepigit, si consulatũ petere uellent, se milites ad suffragia missurũ, ut exercitũ saltem et Gallias in alterũ lustrum illi decernerent. Itaque consules creati, dominationem potius quàm consulatum gesserunt: Marcellino, Domitio, Catoneq́; frustra renitentibus. Tamen Trebonij plebis tribuni rogatione, Cæsari Galliæ, Crasso Syria & in Parthos expeditio, Põpeio Africa decreta est & Iberia. Cæteris ad prouincias proficiscentibus, Pompeius uxoris amore implicitus, theatrum construxit, spectaculisq́; & ocio interea indulsit. Illam enim deperibat, ut illa eum. Hinc cum in comitialibus ludis saucij quidam ad ipsum

Ciceronis ab exilio reditus.

ipsum uenie͂tes, tactu uestem cruentassent, illeq́; domum eam misisset permutandam, uxor iam prægnans conspecto cruore, ueluti cæsus esset maritus, collapsa abortum fecit. Grauida autem iterum facta, pariendi dolore interijt. Extincta igitur affinitate, discordia incepit. Renunciata subinde Craßi clade, quasi ciuilis belli obice remoto, quisque diuersum ab altero sentiens, modò Cæsaris, modò Pompei partibus adhæsit. Cæterum quo magis in dies Cæsaris nomen in urbe florebat, hoc magis etiam in horas Pompeio de Cæsare suspicio oriebatur. Ex quo Bibuli sententia, & Catonis comprobatione, solus consul Pompeius in tanta rerum perturbatione factus est. Acceptáque in uxorem Cornelia Scipionis Metelli filia, socero non sine infamia profuit, qui tum damnari uidebatur. Cum item Plancum apud iudices laudasset, seruare tamen non potuit. Hypseum præterea uirum consularem ad eius genua procidentem, cum fastu præterijt: sicq́; iniquior uisus, probris lacerabatur. Cæteris uerò rebus ordine compositis, in aliud quadrie͂niu͂ Senatus decreto prouincias obtinuit. Quæ omnia cum ægrè ferrent Cæsaris amici, ut eius etiam ratio haberetur, secundo consulatu dignum esse dicebant. Cui muneri cum fauere se simularet Pompeius, Catoni obsistenti facile acquieuit. Breui pòst ea te͂pore, cum apud Neapolim Pompeius languens co͂ualuisset, tot tantáq́; per omne͂ Italia͂ lætitiæ signa fuere, ut omnia loca uictimis, libaminib. choræis, spectaculisq́; replerentur. Mome͂ta profectò no͂ parua inuidiæ. His igitur reb. elatior factus, Cæsaris res uerbis deformare, suas in alto ponere cœpit, atq́; ad pedis strepitum ubiq́; sibi scaturituras copias dicere. Cæsaris uerò fama semper illustrior fiebat. qui multis ex primorib. largitio͂e sibi placatis, co͂sulatui studiosius inhiabat. Fauebant ei Curio, M. Antonius, & Paulus cons. Sed cu͂ Marcellus prædone͂ Cæsare͂ appellaret, hoste͂q́; iudicaret, ni arma deponeret, Curio tribunus pl. à Pompeio exercitu͂ etiam repetendum censebat, ne dum alter deponeretur, alter interim in tyrannidem cresceret. maior au͂t populi pars Curioni adhærebat. ut uictor igitur Curio exultabat.

At

At Marcellus consul cum superasset iam Cæsar Alpes, terribilis legionum decem armatura, mutatis uestibus ueluti in publico luctu, comitante senatu Pompeium adijt, patriamq; defendere & militum delectum habere iussit. Epistolæ tamen à Cæsare tum simul allatæ sunt. Quibus ostēdebat, de prouincia sine armis excessurum se, si modò Pompeius exercitū dimitteret, ac plebis iudiciū unà subiret. Lentulus interim consul factus, in Cæsarem inuehebatur. Cicero autem conciliationi inuigilabat, identidem consulens ut Cæsar cum legionibus duntaxat duabus in Illyrico consulatum expectare permitteretur. Sed indignante Pompeio, contradicente Lentulo, clamāte Catone eum falli, nihil effecit. Interea Cæsar ad Rubiconem usq; uenit: quo audito, metus tumultusq; maximus omnes inuasit. Hic Phaonius ad Pompeium, Pulsa nunc (inquit) terrā, milites euocaturus, ut promiseras. modeste tamen Pompeius hanc petulantiam tulit. In tanta igitur urbis & Italiæ perturbatione dubius quisq;, modò fugam, modò reditum sibi proposuit. Pōpeius autem territus, mœstus, anxiusq;, circiter diluculum consulibus comitantibus, ac ciuiū multitudine magna urbem reliquit. quā paulò pòst Cæsar admotis castris, apprehendit. Cæteris benigne exceptis, Metello soli plebis tribuno pecuniam ex ærario deneganti, asperior fuit. Accepta deinde pecunia, Pompeiū insequutus est. Qui in munitissima etiā urbe Brundusio non securus, cum consulibus & cætera multitudine Italia relicta, Dyrrhachiū traiecerat. Socer Scipio in Syriam ad classem construendam missus. Sed Cæsar in Hispaniam itinere reuocato perrexit. Per quod tempus terra mariq; uires magnæ Pompeio conuenerunt. quingentæ uidelicet naues ad pugnam expeditæ, speculatoriæ Lyburnicæque in ampliori numero, militum delectorum milia septem, peditum uerò numerus maximus. Confluxere itidem reges, et nationum principes: ex Italia uerò primarij uiri tot, quot senatus numero fermè competebāt. Cæsar interea superatis in Hispania Pompeij copijs, Italiam deinceps discurrēs. Brundusium repetijt. Cumq; Pompeij amicitiam frustra tentasset, & loca omnia maritima portuosaq; Pom-

Cæsar ad Rubiconem.

Cæsar urbem ingressus.

Pompeius occupasset, uti ad eum solum commeatus aduceheretur, Cæsar inopia rerum ad pugnam coactus semel profligatus est. Adeò, quod etiam Cæsar dixerit, uictoriam illo die penes hostem fuisse, si recte uincentẽ habuisset. Coactus posthac rursus aliò castra mouere, per Athamanos Thessaliam petijt, Pompeianis acclamantibus Cæsarem fugere. Eum multis habitis consilijs Pompeius tandem insequi statuit, animi quidẽ certus non pugnare, uerùm per obsidionem uirũ conterere. Rumor autem emanarat, debellato Cæsare Pompeium statim priuate uicturum. Quod aliorũ opinione cum non facturus esset, fortasse segnius hostem insequi uidebatur. Ob hoc igitur multis eum criminantibus, compulsus est pudore optimam rei totius gerendæ rationem omittere, & affectibus illorum obsequi; qui de Cæsaris pontificatu iam contendebant: tanquam contra Tygranem conflicturi, & non aduersus eum, qui ciuitates mille expugnarat, regiones trecentas subegerat, qui decies centena hostium millia persequendo cæciderat. Tanta autem confidentia pugnã efflagitarunt, ut cum in Pharsilicum descendissent campum, coacto senatu Labienus iureiurando primus affirmauerit, non prius à pugna discessurum se, quàm in fugã hostes uertisset. Hoc idem cæteri receperunt. Interim Pompeium sopor paululum inuasit: uiditq; per quietem plaudente populo Veneri uictrici se immolantem. Mox cum è somno expergisceret, ut animaduertens ex Veneris stirpe Cæsarem dici, animo sollicitus erat. Vltima item in uigilia sub diluculum, flamma quædam emicans uisa est è Cæsaris castris, ad Põpeij castra euolasse. Quod Cæsar etiam ipse uidisse se retulit. Deinde prima luce compositis utrinq; aciebus, Cæsar hoc strategemate suos instruxit, ut altius hostes ferirent, oculos faciemq; ferro peterent: nõ permansuros, inquiens, iuuenes, simulatq; sibi in oculos ferrũ adigi conspicerẽt. Pompeius autem ut hostiũ uidit acies, tum ordine, tum silentio pugnam expectare, suosq; tumultuantes ferri, ne in ipso certaminis initio sui dissoluerentur, extimuit. Pro tempore tamẽ monuit, ut solidissime in congressu hostes exciperẽt. Cæsar uerò duobus tan

Pompeij somnium.

H tum

tum et XX millib. imperabat. Sub Pompeio sanè multo plures q̃ bis totidẽ militabant. Signis igitur ab utrisq; datis, à Cæsare prior C. Crastinus ꝓcurrit, atq; impetu magno cũ alijs decẽ hostes adortus est. Vbi multos cædendo uulnerandoq; strauit: tandẽ cuspidis ictu transfossus occubuit. Quo mortuo, æquo marte pugnatũ est. Verùm postquã Cæsariani hostiũ ora cuspidibus ferirent, ut iussum erat, territi Põpeiani oculorũ periculo, terga dederunt, maxime cũ decimæ legionis impetus accederet. Põpeius, igitur fugientib. suis, attonitus et suspirans, nemineq; cõpellato, ad castra abijt. Cũq; ferro omnia uastarentur, mutata ueste cladi cõgrua, paucis comitantib. Larissã contẽdit. Inde fluuiali cymba deuectus ad onerariã nauem, Mytilenem transijt, Corneliam ut susciperet, & infantem filium. Multáq; ibi simul sunt conquesti. demũ accepta uxore, cũ amicis Attaleã Pamphiliæ ciuitatẽ ingressus est. Multis autem illuc ad eum è senatorijs uiris militibusq; cõfluentib. multáq; consultantibus, decreuit Aegyptum petere. sicq; è Cypro nauigauit. Cumq; cognouisset Ptolemæum apud Pelusium aduersus sororem bellum gerere, præmisso ad eum nuncio, eò deuectus, ancorisq; affixis, responsum expectauit. Ptolemæus habito cũ Photino, Theodato, Achilla'que consiliarijs sermone, Theodati consilium laudauit, salubrius futurum, si Pompeium potius occideret, quàm reciperet, quia Cæsar per hoc conciliari posset. Achillæ igitur demandàta est tanti facinoris cura. Is Septimium quendam, militũ iam olim sub Pompeio tribunum, et Saluium quõdam centurionem, socios secum assumpsit. Ingressusq; scapham, ad Pompeium nauigauit. mox Septimius latinè Pompeium imperatorem salutauit, Achillas uerò græcè. Et cum scapham eum ascendere monuissent, uidit Pompeius littus omne armis regijsq; nauibus completum esse. tum illachrymans, uxorem complexus est, ac cum Philippo liberto in scapham receptus. Sed cum deueheretur ad littus, Septimius à tergo incautum percussit. Saluius item, Achillasq; gladios nudauerunt. ita corpus capite truncatum, eiecerunt ad littus. Id in suam tunicam Philippus inuoluit: & cum cremare uellet,

Pompeius uictus.

Pompei mors.

nellet, accurrit senex quidam, qui à primis annis cum Pompeio militiam egerat, officiumq; extremum hoc adiuuit. Sexagenarius uerò iam Pompeius isto modo perijt. Cuius quidem caput, cum Cæsari præsentaretur, lachrymans oculos auertisse dicitur. Reliquiæ autem ad Corneliam delatæ, in Albano conditæ sunt.

ALEXANDER.

LEXANDRVM regem ab Hercule paternum genus, maternum uero ab Aeaco traxisse ferunt, ab altero enim Philippus pater, Olympias mater ab altero originem habuit. Hæc prima coniugij nocte in somnijs uidere uisa est, fulmen sibi in uterum illabi, & mox incendium emicare, in flammasq; diffundi. Philippo etiam per quietem uisum est, coniugis aluo insignem bullam, cum leonis imagine affixam adhærere. Per hæc mulierem grauidam esse dixerunt uates, quoniam rebus uacuis bulla affigi non soleat. infantem uerò parituram, qui leonis animum naturamq; habiturus sit. Cæterum cum paulo pòst Philippus apud eam draconem per ianuæ rimulam noctu uidisset accubãtem, ab amore charitateq; remisit, magicas artes, siue cuiuspiã numinis contuberniũ cum illa reformidans. Olympias tamen Alexandro conceptũ aperuit, ut dignos genitore sumeret animos. Subinde dictitãs, cælaret rẽ, nec eã Iunoni faceret inuisam. Idib. aũt Sextil. Alexandrũ enixa est. Qui statura licet egregius fuerit, tamen ad læuã ceruicẽ paulùm declinabat, & cãdor quidã rubore perfusus faciẽ honestabat. Tãtus aũt, tũ ex ore, tum è mẽbris odor exibat, ut eius interiores tunicæ mirabilẽ quandã spirarent fragrantiam. Quæ cũ ex feruentis corporis tẽperie fortaßis emanaret, sic scilicet ab ipso innato calore bibax et iracũdus extitit. Adolescẽtulus adhuc Alexander, et præter ætatẽ à uoluptatib. cõtinens, magnã animi generositatem prætulit. Quem cum æquales percunctarentur, nunquid ad Olympicũ stadium libenter decertaret: Libenter, inquit, si cũ regibus esset contendendũ. Mirabili pedum pernicitate excelluit. Grande etiã cogitauit semper aliquid, et illustre, ut si

Philippi & Olympiæ somnium.

Alexandri membrorũ fragrantia.

sciuissent, nonnulli istos clementia et comitate placandos arbitrabantur. Tum Alexander, non humanitate quidē, sed ui, inquit, & animi magnitudine regnū tueri nos oportet, ne si quid ab excelso animo deflexisse uideatur, alijs contemptui simus. proinde coactis copijs barbarorū motus compescuit, Tribalorum regem fugauit, Thebanos etiam fudit, urbem diripuit, ac solo penè æquauit. E ciuibus autem ad triginta millia uenundedit, reliqui ultra millia sex occubuerunt. Audientes interim Græci Persas breui aduenturos, Alexandrum ducem elegerunt. Qui simulac in Isthmo constitit, Diogenem adijt, eumq; ad solem se apricantem offendit. Tum homine familiariter salutato petijt, num re quapiam opus haberet? At ille solum hoc respōdit, ut ab sole parumper recederet. Alexander uiri constantiam admiratus, discedens inquit, Ni Alexander essem, Diogenes esse uellem. Oraculū deinceps pro expeditione sciscitaturus, Delphos se cōtulit. Erat tum dies nefastus, quo fari uatibus non licebat. Alexander nihilominus ad templum properans, uatem secū per uim fermè trahere cœpit. Tum uates: Fili, inquit, inuictus profectò es. His ille lætus uerbis, nullo mihi opus est, ait, amplius uaticinio. Et ad castra reuersus, ubi exercitus erat triginta peditum millium, equorum quinque, non anteà nauem conscendit, quàm opes omnis suas, & uillas et agros inter amicos distribuisset. Hîc Perdicæ dicenti, Quid tibi rex reliquū erit? Spes sola, respondit. Pòst Hellespontū traijciens, ad Ilium transijt. Inde ad Achillis tumulum profectus, statuam eius coronis honestauit. O te felicē, inquiens, cui uiuo tam fidus comes, mortuo tam illustris præco cōtigit. Interim Darij Persarum regis ducibus magna manu Granicum transmittere festinantibus, Alexander ad eiusdem fluminis ripas, illis obuiam se dedit: ac uorticibus superatis, non prius suos in aciem disposuit, quàm cum barbaris manus conseruisset. Incrudescente utrinq; bello, Rhœsaces & Spithridates Darij duces, ille hasta, iste bipenni in Alexandrum cursu contenderunt. Erat Alexander tum pelta, tum cassidis iuba spectabilis, cui quaqua uersum candidissimæ insurgebant pennæ. Alterum ergo declinans, Rhœ-

Alexandri strenuè gesta.

Alexandri magnanimitas.

Pugna ad Granicū.

sacem hasta percußit, ense correpto in alterũ properauit. Nec moratus Spithridates, Alexãdri caßidem bipenni ad crines usq; perstrinxit. Sed dum in alterã plagã se libraret, à Clyto hasta cõfossus est. Victor ita ducũ Alexander, reliquos hostes in fugã uertit. In qua quidem pugna ad uiginti barbarorum millia, equitum duo cecidere. Alexander uerò non ultra quatuor & triginta milites desiderauit. Hac adepta uictoria, Sardis urbem munitißimam cum alijs etiam oppidis expugnauit. Miletum Halicarnassumq́; subegit. Pòst cum de rerum summa aduersus Darium regem decernere decreuisset, si confligendi facultas daretur, omnibus subactis finitimis Phœniciã Ciliciamq́; recepit. Inde in Pamphiliam excurrens, Pysidas & Phrygiam domuit. Capto demum Gordio, ubi Midæ regia quondam fuerat, Paphlagones Cappadocesq́; superauit. Darius autem rex magnitudine copiarum superbus, coëgerat enim ad sexcenta hominum millia, Susis castra mouit. At Alexander, qui propter summum æstum in Cydno flumine gelidissimo se lauarat, et insubitã per hoc ægrotationem inciderat, interim de uita periclitatus est. Itaque cum cæteri ualdè timerent, Philippus Acarnanus salutem breui tempore redituram esse promisit. & quamuis à Parmænione epistola uenisset, monens ut ab insidijs Philippi caueret, qui magnis nominibus Dario obuinctus esset, tamen potionem intrepidè exhausit, simulq́; literas Philippo tradidit. Ille peranxius legit. Sed Alexander esse bono animo uirum iußit. Interim dũ potio in intima laberetur, moribũdus rex aliquandiu iacuit. Cæterum tanta fuit medicinæ uis, ut statim pristinam ualetudinem recuperarit. Adueniente deinceps Dario, Alexander eminentiorem nactus locum, acies instruxit, atque post ingentem cædem barbaros in fugam uertit: cæsa decem millia, capta multò plura, Alexander ipse uulneratus. Castris autem direptis, tentorium, pecuniã, auream supellectilem, currũ, arcum Darij, omnia auro lita Alexander adeptus est. Quinimmo Darij mater, eius uxor, duæq́; uirgines filiæ cum cæteris captæ sunt. Quas cum lachrymantes eiulantesque conspiceret, sortem istam miseratus,

Barbarorũ clades.

Darij copiæ.

Darij clades.

ſeratus, & Darium uiuere, & ipſas nihil eſſe mali paſſuras dixit. Et ſic, quod dignum regali laude fuerat, nihil indignum aut turpe paſſæ ſunt. Sed uelut in ſacris ædibus, uirginum'que cubilibus, nullis proſpectæ oculis uixerunt. Alexander autem ab iiſdem, à cæterisq; ſe continuit, ut per iocum diceret, dolores oculorum eſſe Perſicas puellas. Cibi etiam fuit temperantiſſimus. Neque ad uinum præceps, ut creditum eſt. Nam confabulando ad unumquemq; calicem, tempus ſæpe longius protrahebat. Diſpartita uerò barbarorum præda, ad occupandum maris imperium ſe conuertit. Et ſubacta Cypro, cunctam Phœniciam ſibi ſubiecit, Tyro excepta. Quam quidem aggeribus, machinis, ducentisq; triremibus per menſes VII obſedit. tandem poſt uaria certamina ui expugnauit. Cum aũt Aegyptũ omnem ſubegiſſet, ad Hãmonem proficiſci ſtatuit. Iter ſanè tum longum, tum aquarũ inopia & arenarum copia formidandum hoc: uerùm diis iuuantibus ſuperata ſolitudine, tamen eò loci ſine moleſtia peruenit. Templum igitur intrans, antiſtitẽ ſalutauit. quo reſpondente, Et tu Iouis nate ſis ſaluus, tanta uoluptate id accepit, ut in poſterum inſolentior ſemper fuerit. Poſt hæc Darii regis legati ad eum cum mandatis uenerunt, decem millia talentorum, totam'que Meſopotamiam, ac filiæ matrimoniũ offerentes, & amicum Darium, ſociumq;, ſi bello deſiſteret. His ita reſpondit, ut Dario renunciarent, omnem eum humanitatem percepturum à Græcis, ſi ad illos ſe contuliſſet. Quod ni faceret, ſcire debere, eos ipſos ad illum uolentem nolentem breui uenturos. Mox ex Aegypto in Phœniciam deſcendens, omni intra Euphratem regione potitus eſt, & aduerſus Darium ſecundò caſtra mouit. Quare conſtitutis in mutuo iam conſpectu caſtris, Darius rex decies centena militum millia in acie cõpoſuerat. Et impulſo in Macedones Bactrianorum equitatu, ad pugnam Alexandrum impulit. Qui cum ſuos hortatus Iouem præcaretur, ut auxilium uictoriamq; præſtaret, aquila ſupra eius uerticem deſcendiſſe dicitur, ac recto uolatu in hoſtes fuiſſe delapſa. Quo augurio lætati Macedones, impetu facto hoſtes fre-

Ad Hammonem profectio.

Darii exercitus.

fregerunt. Alexander cedentes acrius urgens, Darium inter con- fertißimas cohortes emicantem aspexit. Is procera erat statura, facie decora, aspectu regali, & circumlito curru auro sublimis insidebat. Huc scilicet Alexander stricto ense contēdit. Adeò autem creuit occisorum circumcirca numerus, ut Darij currus exitum non haberet. Itaque Darius relicto uehiculo, effœtam equam insiliens, saluti suæ fuga consuluit. Huius uictoriæ dignitas Persarum imperium penitus euertit, & Asiæ regem fecit Alexandrum. Subacta deinde Babylonia, & Susis urbe regia direpta, eam auri argentiq; copiam preciosæq; supellectilis uim acquisiuit, ut inexplicabile sit. Fines etiam Persidis ingrediens, nō minores sanè thesauros adeptus est. Nam mulorum dena millia, camelorum quina fuerunt. Tum in hybernis ibi menses quatuor commoratus est. Et cum sub aureo laqueari regalis aulæ conuiuium celebraret, dixisse fertur: Tum laborum suorum fructum se esse consecutū, quando intra superbißimi Xerxis palatium tam magnificè conuiuaretur. Aderat isthic & Thais quædam Atheniensis, scortum uenustißimum, quæ regem blandicijs attentans: O me Græcarum, inquit, omnium fortunatißimā, si Xerxis regiam, qui meas olim concremauit Athenas, in tanta hac hilaritate ipsa succendere auderem. Moxq; subridente rege, domum succendit meretrix. Rex quoq; uino blandimentisq; dementatus, cū cæteri incendiū adiuuarēt, tam insignem regiam conuerti in cineres permisit. Erat Alexander natura munificus. Et quandam dignitatem seruabat in largiendo: quam infinitis profectò beneficentiæ suæ testimonijs illustrauit: ægrius quidē recusantes, quàm petentes ferens. Erat insuper laboris patientißimus, & cum semel uenationi daret operam, leonem eximiæ magnitudinis strauit. Regium itidem in capitalibus iudicijs institutum obseruabat. nam accusatore orante, alteram sibi occludebat aurem, ut reo omnis expers calumniæ ea remaneret. Sub idem tempus Darium tertiò iam exercitum reparasse cognouit. Tum Alexander itineribus maximis per loca aspera, & aquis carētia exercitum ducens, uno & decē diebus tria millia & ducenta

Darius.

Thais scortum.

Alexādri liberalitas.

ducenta stadia emensus est. Sic confecto siti ferè uniuerso exercitu, miles quidam gregarius Alexandro galeam aquæ plenam attulit. Is cunctos circumspiciens æstu sitiq; anhelātes, illibatam reddidit: indignū existimans, cæteris languentibus se solum recreari. Cuius continentiam milites admirati, omnem perferre laborē decreuere, dummodo diu sequerentur tantum imperatorem. Collatis itaque post aliquot dies castris, Darij exercitus, Macedones nō prius aspexit, quàm terga daret. Fusis hoc modo Persis, Macedones qui fugientes insequebātur, Darium regem multis confossum uulneribus, fereq́; exanimem, & uix pauca dicentem, in uehiculo repererunt. Cum autem fortè eò uenisset & Alexander, tam indignam uiri mortē acerbißime tulit, & superiniecta cadaueri eius chlamyde, regijsq́; additis insignibus, ad matrem illud honorificentißimè deferendum curauit. Deuicto Dario Hircaniam cunctas'que ciuitates Caspio mari adiacentes, in potestatem redegit. Post in Parthiam descendens, medium quendam inter Persicum Medumq́; habitum induit, ut Macedones assuefaceret, quo patientius ipsum adorari ferrent. Cum Scythis subinde bellum gerens, eos ad centū stadia profligauit. Nusquā enim potuit reprimi, licet aliquādo uulnus accepisset, ex eo quod primus semper periculis se obiectaret. Tandē uerò Roxanes Darij filiæ uenustatem regiosq́; mores conspicatus, ut per hoc sibi barbaros perpetuò conciliaret, eam sibi matrimonio iunxit: quam tanta etiam ueneratione prosecutus est, ut non nisi solenniter attingeret. Cum autem ad reliquā subigendam Asiam pergeret, Philotam Parmenionis filiū, amplißimæ dignitatis uirum, ob suspicionem primò, mox detrahentium calumnijs obrutum, unà cum patre necari fecit. Ebrius item pòst aliquod tempus, Clitum, summi animi uirū, qui eum à Spithridatis bipenni liberauerat, telo tranfodit: licet statim pœnitentia ductus, correptum ex Cliti uulnere telum in se conuertere conaretur. fuit autem ab astantium ui retētus. Deinceps in Indiam castra mouit. Ibi conspicatus exercitum prædæ magnitudine tardum, ne ob id milites fierent inertiores, impedimenta cūcta succendit. Itaque

Alexandri continentia.

Darij mors.

Cliti mors.

que ceu inexorabilis castigator, suis terrori iam tũ esse cœpit. Cũ quoddam oppidum in altera parte fluminis occuparet, clypeo incubuit, et flumen traiecit. Sed non paruã profectò ei inussit maculã, quod barbaros, quos per inducias securos fecerat, ad unum cunctos trucidauerit. Porũ pòst Indiæ regem debellauit, cepitq́; à quo cum quæsiuisset, si ipsum suæ potestati subiecisset, quid facturus fuisset: & Porus respondisset, pro utriusque regalis fastigij dignitate se fuisse facturum: quia id barbarum nihil oluit, Alexander in regnum eum multis adiunctis urbibus restituit. Erat Porus proceritatis cubitorum quattuor & palmi unius, longe potentissimus. Multas deinde nationes prælijs consumpsit Alexander, oppidorum quinque millia, uicos innumerabiles. His autem in prælijs Bucephalus occubuit. cuius morte ita doluit Alexander, ut urbem eo nomine condiderit. Rursus à canis cuiusdam nomine, quo multũ delectatus erat, urbẽ exædificauit. Milites interim iã diuturnæ militiæ tædio affecti, cum intelligerent eundem penetrare ad intima Indiæ destinasse, & militiã, & Gangem transire recusarunt. Quare uota sua Alexander uidens finem optatum haud posse sortiri, mœstus intra tentorium se continuit, nullamq́; eos gestarum rerum gratiam reportaturos comminatus est, si nõ Gangem transijssent. Verùm tandem precibus & lachrymis militum uictus, cœpto ab itinere destitit. Cæterum Oceanum uisere gestiens, coactis carinis per flumina eò deuenit. Vbi multis urbibus subactis, apud Mallos Indorũ pugnacissimos ferè trucidatus est. Nam quum intra urbem de muro, quem primus ascenderat, desilijsset, tanta barbarorum ui laborauit, ut nisi sagitta grauiter uulnerato, & ictu mallei in ceruice percusso, Macedones maturè succurrissent, mox ibi summum profectò diem in ista temeritate obijsset. Attamen à mortis periculo liberatus, urbes & loca plurima euertit. Septem consumptis sic mensibus, ad Oceanum ultimò cum exercitu peruenit. Tum littora contemplatus, sacris'que peractis, deos precatus est, ut expeditionis suæ terminos nemo superare

Porus rex.

Bucephali mors.

Alexandri apud Mallos periculum.

possem in posterum. Subinde Nearchum circa Indiam cum classe manere iussit: ipse terrestri itinere ad Oritas contendit. Sed locorum sterilitate, æstu, morbis sic afflictus est, ut ex centum & uiginti peditum millibus, equitum quindecim, uix illi pars quarta superfuerit. Post sexagesimum inde diem Gedrosiam attigit. Vbi à regibus honorificentissime exceptus, incommodorum omnium memoriam obliterauit: utpote qui compotationibus, epulis, cantibus, mulierum illecebris die noctu'que uacarit. Redeunte postea Nearcho, statim per Euphratem nauigauit: Arabiãq;, & Libyam emensus, ad Herculeas usque columnas per mediterraneum mare cursum instituit. Verùm quod exercitus plurimum succenseret, uiarum molestijs exhaustus, remisso ad maritimas oras custodiendas Nearcho, ipse in Persiam rediјt. Et erogata mulieribus omnibus pecunia (nam regibus id moris erat, quoties Persiam ingrederentur) Susis sociorum coniugia celebrauit. Ipse etiam Statyram alteram Darij filiam duxit uxorem. Epulo deinde socijs magnificentissimè dato, cõuiuarum ad nouem millia habuit, quorum unumquemque aurea donauit phiala. Cum'que totum sese Alexander Persis credidisset, satellites ex eis & apparitores, corporis'que sui custodes constituisset, Macedones dolore permoti, illũ precibus adierũt, petentes ne tanquam mancos et inutiles eos abijceret: se enim ingratos fateri, ueniam'que orare. Tandem Alexander eorum lachrymas habitum'que miseratus, multos muneribus maximis cohonestatos missione donauit. Cæteros pro dignitate complexus est. Cum autẽ ad Ecbatana Mediæ profectus, ludis spectaculisq; indulgeret, Ephestionem amisit. Cuius desiderium tanto dolore & luctu tenuit, ut nulla re leuari posset. Ad mitigandam igitur animi sollicitudinem in præliũ, ceu ad hominũ uenationem descendit. Et sic Cossæorũ uniuersam gẽtem, ceu faciens Ephestioni inferias, deleuit. His peractis rebus, ne Babyloniam peteret, à quibusdam Chaldæis monitus est. Ipse autem nihilominus eò profectus est, ubi iterũ ab aruspicib. multis modis turbatus, nõ

Alexandri in suos munificentia.

Ephestionis mors.

solum suos omneis, sed etiam lares penatesq; suspectos habuit. ad extremum recreandi corporis gratia, cum in balneo fortè paulùm recubuisset, æstuare cœpit acriter. In cubiculū ergo relatus, post paucos dies inualescente scilicet febre, inter principes de imperio constituit. & inde diem suum obijt. Antequam uerò corpus conderetur, per loca calida diu iacuit. Sed cum integrum maneret, incorruptumq;, per hoc omnis ueneni suspicio penitus euanuisse uideri potest.

Alexandri mors.

CAESAR.

AESARIS uitam conscripturus, corporis primum habitudinem ostendere debeo. Erat itaque Cæsar statura excelsa, colore candido, corpore macilento, oculis nigris uegetisq;, capitis autē dolore crebro distorquebatur. Comitiali etiam morbo bis ter'ue correptus. Caluiciē ægre ferens, medicina capillum prouocauit. In expeditionibus & in itineribus celeritate incredibili utebatur. Quippe ab urbe semel, ad Rhodanum, octauo die peruenisse dicitur. Nec minore etiam ingenij celeritate præstitit, elegantißima quadam ciuilis eloquentiæ præstantia florens. quin in perorandis causis, cum maximam in plebe beneuolentiam, tum secundum sibi in urbe locum quæsiuit. In Anticationibus certè suis, & militaris hominis facundiam, & præclari oratoris grauitatem repræsentauit. Gallici uerò belli cōmentarios tanta elegantia conscripsit, ut huius ampliandæ materiæ studium sumere sibi nemo sit ausus in posterum. Primus uxorem demortuam laudatione prosecutus est. Marij quoque uxorem, amitam suam, luculenta pro rostris oratione honestauit. Quo tēpore Marij etiam statuas, nusquam à Syllæ dominatu conspectas, tanquam ex inferis produxit in publicum. Consueuerat itidem aliquando, exercitationis gratia obequitās, duobus uel pluribus librarijs epistolas dictitando suppeditare. Tanta deniq; munificentia omnibus gratificari solitus est, ut pro ipsius gloria milites non famem, non labores,

Cæsaris caluicies.

Eloquētia.

Munificentia.

non

non mortem recusarent. Quid enim? Nonne in ciuili bello multi gratuitam illi militiam obtulerunt? nonne capti à Pompeianis quidam, prius mori, quàm contra eum arma mouere uoluerunt? nonne radicibus uesci potius, quàm ab eo descisceren? Quid Scæuã centurionem referamus? quid Accilium, nauali apud Maßiliam pugna? Quare cum tam charus esset plurimis, facile maximam sibi in republica potentiã construxit. Dicere solitus erat, se uel tum inprimis ditescere, cum bene merentes aliquo munere prosequeretur. Non ergo incommodi sui gratia diuitias cumulauit, uerùm ut fortibus aliquando uiris usui esse posset. Semel cum Mediolani apud hospitẽ cœnaret, & unguentũ ille pro oleo asparagis instillasset, eaq; Cæsar commanducasset, alijs indignantibus, ne hominem pudore afficeret, humanißime cõticuit. Pronum tamen in libidines fuisse constat: & plurimas nobilißimas fœminas corrupisse: ut Posthumiam, Lolliam, Tertullam, Cn. Pompeij Mutiam, Seruiliam Marci Bruti matrem, & alias complures: reginas duas, Euricem Bogudis Maurorũ regis uxorem, Cleopatramq; Aegyptiam. Sed à Sylla rerum potito, non potuit adduci, ut Corneliam Cinnæ dictatoris filiam repudiaret. Itaq; tum primum Sylla Cæsarem odisse cœpit, quẽ etiam uxoris dote mulctauit, sacerdotiũ petentem repulit. Mox exitio uiri inuigilans, cum ab amicis interpellaretur: Amentes, inquit, estis, si multos in Cæsare Marios non uidetis. Cauendum est à puero male succincto. Nec multo pòst Cæsar, dum noctu domicilia fugiens permutaret, à Syllanis inquisitoribus tandem correptus, duobus se talentis redemit. In Bithiniam uerò hinc elapsus ad Nicomedẽ, non sine pudicitiæ nota cum eo moratus est. Inde discedẽs, apud Pharmacusam insulam in piratas incidit. Quos idem aliquando per dies illos, antequam pecunia afferretur, subridens se cruci suffixurum comminatus est. Et re quidem præstitit. Nam quinquaginta redemptus talentis, Miletum abijt, classeq; parata, prædones eosdem, ibidem adhuc per ocium residentes, pro maiori parte captos ita necauit. Mortuo interim Sylla, ab amicis in patriã accitus, Rhodum ad rhetorem A-

Præclarum Cæsaris dictum.

polloniū annauigauit. Sub quo ita inclaruit, ut cui cedere deberet Cicero, se uidere negauerit. Deinde Romum reuersus, in Iberiam quæstor creatus est. Quod munus præclarè gessit. Reuersus autem in patriā, defuncta iam Cornelia, Pompeiam duxit uxorem: eam tamen intra breue tempus à Clodio corruptam suspicatus, qui nocte semel in muliebri ueste, dum Bonæ deæ sacra celebrarentur, ad ipsam peruenire tētarat, repudiauit. Aedilis posthac, ut plebem magna sibi beneuolentia deuinceret, in gladiatorū spectaculis, conuiuiorūq; muneribus, tanta munificētia et sumptus profusione usus est, ut superiorum omnium magnificentiā obliterasse uideretur. Dispersas quoq; Marij statuas, tum auro micantes, in Capitolio noctu erexit. Quæ res magnos in uulgo statim sermones excitauit: ad spectandū enim traxit uniuersos. Et quanquam Catulus uir autoritate insignis, acerbè diceret, eū non per cuniculos, sed apertè rēp. aggredi: tamē ita Cæsar obiecta diluit, ut eum longe maiore cultu et admiratione iam tū quàm antea populus prosequeretur. Quare elatior factus, Catuli, Isauriciq; cōpetitorum in pontificatus petitione potentiam non formidauit. quinimmo matri eum ab incepto deterrenti, inquit. Vel pontificē me hodie mater, uel uidebis exulē. Sicq; pecuniarū profusione pontifex declaratus, et senatui & potentibus terrori fuit. plebem enim suo nutu agere uidebatur. Prætor deinde creatus, cum in coniuratione Catilinæ Cicero consul in unumquenq; extremo supplicio animaduertendum decerneret, Cæsar luculentissime differens, municipatim eos diuidendos, custodiundosq; publicatis quidem bonis censuit, quoad esset Catilina debellatus. Et ea sanè fuit eloquentiæ uiri uis, ut cæteros in sententiā omnes traxisset, nisi contrariū acerba Catonis oratio persuasisset. Ex prætura Hispaniam sortitus, à creditoribus multū interpellatus est. Quippe antequam munus aliquod gereret, mille et trecentorū talentorū æs alienum sibi conflarat. Verùm Crasso sponsore permotus, in prouinciam contendit. Quā paucis interiectis dieb. Calæcis Lusitanisq; superatis, ad Oceanum usq; perdomuit. Et dum depicta Alexandri gesta contem-

Corneliæ repudium.

Cæsaris pretura.

plare-

plaretur, suspirans desidiam suã detestatus est, q. in ea qua erat ætate uniuersum ferè terrarũ orbem Alexander subegisset, ipse uerò nil adhuc memoria dignũ egisset. Pacata per hunc modũ à bellis prouincia, longe factus opulentiôr, & militibus præda simul ditatis, imperator salutatus est, ac urbẽ petijt, triumphũ deniq; consecuturus. Sed instante comitiorum consularium tempore, dimisso triumpho, consul unà cum Bibulo designatus est. Pompeium igitur mox Crasso reconciliauit, ut ad legem agrariam promulgandam largitionesq́; impartiundas eos fautores haberet. At cum Bibulus repugnaret, armis foro expulsus est. Et ut maiore nomine Pompeiũ sibi deuinciret, filiam Iuliam ei sociauit, Seruilio Scipione, cui fuerat desponsata reiecto, ipseq́; Calphurniã Pisonis filiã duxit uxorẽ. Quare Pompeius in promulgandis legib. referto armis foro, ei socius fuit, Cæsariq́; transalpinã Galliã adiecto Illyrico administrandam adiudicauit. Ei rei Catonem obnixius repugnantem Cæsar in carcerẽ duci iussit. Finito autẽ consulatu, Cæsar in prouinciam contendit cum exercitu, per quinquennium imperaturus. Cæterum prorogato sibi in aliud quinquennium imperio, IX annis acerrime militãs, Galliam uniuersam à Pyrenæo saltu Alpibusq́; adusq; Gebennã et Rhenũ Rhodanũq; P.R. subegit, stipẽdia in singulos annos imposuit: Germanos trans Rhenũ ponte extructo cladib. affecit. Britãnis obsides pecuniamq́; imperauit. In Gallia quidẽ octingẽta sex oppida, trecẽtos populos perdomuit. Atlanticũ primus Oceanũ ingressus est. Et quãuis per uarios casus et rerũ discrimina semper tetenderit, quẽ tamen ad Alesiã oppidũ laborẽ pertulerit, nõ prætereundũ puto. Nã cum superatis Heduis Aruernisq́;, multi cũ Vercingetorige duce in Alesiã cõfugissent, Cæsar eã obsidione circumsepsit. Deinde certior factus, CCC armatorũ millia in Alesianorũ præsidiũ maturare, binis celeri diligentia, et à ciuitate, et uersus aduenientes hostes extructis muris se munijt. Erãt in oppido ad C et LXX bellatorũ millia. Relicto igitur prius pro murorum defensione præsidio, hostes post ingentẽ cædem fudit, profligauit, et maiori pro parte deleuit.

Cæsar consul designatus.

Gallia Ro. imperio adiecta.

leuit. Ex quo talem sibi peperit fortitudinis gloriam, qualem antea habuerat nunquam. oppidum deinde per deditionem unà cum Vercingentoride cõsequutus est. Pacata sic Gallia, Cæsar præmißis amicis, qui uerbis ipsius consulatum peterent, cum paucis ad Rubiconem peruenit: ut si Tribunis pro eo intercedentibus, à Senatu grauius aliquid constitueretur, præsto suis adesset. Simul autẽ ac Pompeiũ audijt omnia infenso animo cogitare, in petitione consulatus obnoxius institit, offerens arma depositurum se, si Pompeius idem fecisset: iniquũ scilicet esse, altero deposito, alteri exercitum confirmari. Tandem cum Antonius Curioq́; tribuni plebis, magna cum ignominia ex urbe eiecti, in Galliã ad ipsum uenissent, ulterius differendum esse non censuit. Ita Rubicone traiecto, urbẽ uersus iter direxit. Roma ut in huiusmodi procellis fieri consueuit, uarijs studijs sententijsq́;, cognita re fluctuabat. Increbrescente autem rumore de Cæsaris aduentu, Pompeius præmonito senatu, ciuibus'que, si rempublicam saluam esse uellent, ut eum sequerentur, urbe excessit. Cæsar interea capto Corfinio, & adiunctis sibi Domitij copijs potentior factus, Pompeium insequi statuit. Is autem Brudusium primo, deinde Dyrrachiũ, cum consulibus & exercitu traiecit. Cæsar uerò Romam profectus, sexaginta diebus omnem subegit Italiam: deinde senatores perhumaniter hortatus est, ut ad Pompeium pro pace componenda, legatos destinarent. Sed obtemperauit nemo. Paratis igitur ad bellorũ ministeria necessarijs, ad Hispanense bellum contra Varronem et Aphranium duces castra mouit. Quò ubi peruentum est, licet laboribus & fame plurimum apud Maßiliam exercitus laboraret, tamen ab expeditione non destitit, donec debellatis Pompeianis ducibus, ea terra potitus est, & exercitum per deditionẽ accepit. Inde Romam redijt, mox in Macedoniam è Brundusio cum copiarum parte traiecit. Vbi metatus castra non procul à Pompeio, magna comeatuũ indigentia laborauit, adeò ut radicibus commixto lacte exercitus uesceretur, ac ex ijs nonnunquam panem conficeret. Quem Pompeius suis ostendi noluit, ne Cæsarianorum ob-stinatione

Rubiconem superat Cæsar.

Cæsar Italia potitur.

ſtinatione deterriti, timidiores fierent. Interim tamen quotidie tumultuarijs pugnis certatum eſt, & Cæſar ſemper uictor, excepto quodam uno conflictu, quo exercitum quaſi penitus amiſit. Nam dum fugientibus ſuis ſuppetias afferre niteretur, parum abfuit, quin ab hoſtibus deprehenderetur. Reuerſus autem in caſtra dixit, uiciſſent hodie profectò Pompeiani, ſi uictoriam agnouiſſent. Tum ſpeculatus Scipionem Pompeij mandato in Macedoniam deſcendere, ut incautum adoriretur, caſtra mouit. Hoc itinere Theſſaliam ingreſſus, Gomphos fertile oppidum expugnauit. In quo non ſolum exercitum refecit, uerum & aluit, tum diu quaſi ægrotantem confirmauit. Hinc cum in Pharſaliam tranſijſſet, Pompeius eum mox inſecutus, haud lõge ab eo caſtra locauit. Erant Pompeiani equites ſextuplo plures Cæſarianis, pedites uerò tantundem adhuc plures. Attamen Pompeius cunctando potius hoſtium uires terendas debilitandasq́; cenſebat, quàm concertando. Et propterea prælium detrectauit. Sed tanta moleſtia maledictisq́; exagitatus eſt, ut præ tædio tandem ad pugnam conſenſerit. Cæſar autem nunciantibus ſpeculatoribus hoſtes in aciem deſcendere, lætus exercitum & ipſe eduxit. Vniuerſosq́; præmonuit, ut non pectus, nõ inimicorum latera, ſed faciem oculosq́; gladijs ac telis impeterent: cauſam hanc addens, quod adoleſcentes, ut ætatis flore et coma decori, tales plagas formidarent. Inito itaq; prælio, cum Cæſariani mandatorũ memores, haud ferirent aliter hoſtes, tela illi ante oculos uerſantia penitus horrentes, in fugam ſe uerterunt. Cæteri à fugientibus diſturbati, non ſine ſtrage maxima ceſſerũt. Pompeius ut ſuos fugientes aſpexit, mœſtus in tabernaculũ ſe recepit. Et paludamento depoſito, Imperatorijsq́; inſignibus, ad Ptolemæum, ut in eius uita ſcriptum eſt, contendit. à quo per proditionẽ, Achilla et Photino miniſtris, interfectus eſt. Cæſar hoſtium caſtris potitus, uidensq́; ſuos truculentius ſæuire, alta uoce clamauit, Ciuibus milites parcite. Sic uniuerſos à cæde retraxit. Cum deinceps Pompeium inſequeretur, quotquot ex illius factione habuit obuios, omnes liberalitate & humanitate ſibi

Pugna Pharſalica.

Pompeij mors.

conciliauit. Paulo pòst Alexandriā appulit. Hic ei Theodato Pompeij caput afferente, oculos lachrymans auertit. Cleopatram autem reginam cum fratre in gratiam reduxit. Mox admonitus de Achillæ eunuchi Photiniq́; insidijs, Photinum quidem occidit: Achillas uerò ad exercitū euasit, et Cæsarem in graue bellum implicauit. Tandem cōmisso ad Pharū cū rege et Achilla nauali prælio, uolēs Cæsar suis adesse è cōtinenti per scapham, ne in scapha deprehenderetur, coactus est in mare desilire, & natando suorū naues assequi: ita prælium instaurās, multis cæsis, hostes profligauit. Cleopatram porrò, rege nō comparente, Aegypti reginā constituit. cum qua aliquādiu in contubernio permansit, & consuetudinem habuit. Audiens interim Pharnacem Mithridatis filiū Domitium profligasse, Bithyniam Cappadociamq́; subegisse, Armeniam uerò iam inuasurū, magnis itineribus illò cum legionibus tribus profectus est, & collato marte, regem fugauit eius exercitu penè deleto: tanta quidem celeritate, ut cum ad amicos Romam scriberet, hanc tribus uictoriam notaret uerbis, Veni, uidi, uici. Cum autem Cato, Affranius, & Scipio in Libyam ad regem Iubam exercitum reparaturi profugissent, eò Cæsar paruo interiecto tempore traiecit, commißis'que aliquando leuibus pugnis, quoniam in partes tres erant diuisi, demum Scipionem in Tapso oppido muniendo intentum, à fronte tergo'que adortus in fugam uertit. In Affranium mox conuersus, eum castris exuit, & eodem impetu Iubam. Quare una die tribus profligatis ducibus, tribus etiam est potitus uictorijs. Ex Africa Romam rediens, uno anno quatuor egit triumphos: primum quidem Gallicū, pòst Alexandrinum, rursus Ponticum, huic proximum Africanum de rege Iuba. Cæterum ut militum & plebis in se studia conuerteret, militibus quidem magna dedit congiaria: plebi uerò spectacula ad iucunditatem, ac conuiuia ad uoluptatem exhibuit. Quippe die una duobus & uiginti millibus triclinijs epulum præbuit. Iuliæ etiam eius dudum defunctæ filiæ gladiatorium nauale'que munus celebrauit. Acto subinde censu, centum & quinquaginta

Cæsar natādo ad suos euasit.

Cæsaris quatuor triumphi.

hominum

hominum millia reperta sunt, cum trecenta ante & uiginti fuissent. Ciuilib. bellis tantæ stragis causa attribuitur. Tũ quartò consul creatus, aduersus Pompeij filios in Hispaniam abijt. Erat Cæsar ab adolescentia equitandi peritißimus, equumq́; habuit ualidissimum, humanis prope pedibus & ungulis in digitorum formam scißis, nec alterius sessoris patientem. Hispaniam igitur ingressus, post magnam fortunæ uarietatem, ad extremum Pompeij filios superato exercitu profligauit. De quibus ultimum egit triumphum, non sine urbis totius dolore, cũ non ex regib. barbaris, uerùm ex nobilisß. ciuibus ageretur. Quia tamẽ spes erat sub unius hominis principatu ab intestinis aliquando dissensionibus respirare posse remp. Cæsar perpetuò dictator creatus est, eiusq́; nomine Clementiæ templum positum. Non ei etiam imperatoris, & patriæ patris cognomen defuit. quinimmo inter reges statuam habuit, & suggestum in orchestra. Ipse uerò largitionibus, epulis, in frumento diuidendo, in magistratibus tribuendis, omnium animos deuincire nitebatur. Cum'que ab amicis moneretur, ut se præsidio muniret: Mori satius est, inquit, semel, quàm timore semper torqueri. Animaduertens idem pontificum uitio menses ad anni ambitum esse confusius distinctos, & ob intercalandi ignorantiam, neque ferias neque sacrificia congruis temporibus accidere, dimenso solis cursu, & quarto quocunque anno uno intercalato die, annum de trecentis & sex & sexaginta diebus composuit: Iulium'que à se nominari uoluit, qui Quintilis antea dicebatur. Odium autem apud quosdam hoc facto sibi concitauit, quod tanquam regij nominis appetens, Flauium, Marullum'que plebis tribunos dignitate priuauit, qui eius statuæ regium diadema detrahi, & hominem qui coronam imposuerat, in carcerem duci iusserunt. Adiecit paulo pòst inciuilitatis & arrogantiæ indicium. nam uenienti senatui, ut honores ei longe humana conditione celsiores deferret, sedens in rostris, non assurrexit. Antonio tamen consule, in lupercalibus pro rostris eius capiti regium diadema admouente, quoniam id paruo populi applausu fue-

Cæsar perpetuus dictator creatus.

Anni instauratio.

rat receptum, repulit, Iouiq; Capitolino deferri iußit. Qui regiam Cæsari dignitatem adstruebant, ex Sybillinis portendi libris dictitabant, Parthos non esse nisi à Romanorũ rege subigendos. & quoniam expeditionem Cæsar in Parthos sibi animo destinarat, Regem scilicet declarandum. Solebat etiam Cæsar dicere, si ius uiolandum est, regnandi gratia uiolandum est. Propterea ne rex appellaretur, hi quibus huiusmodi res cordi fuit, M. & Deciũ Brutum in Cæsarem acrius instigarunt, eum asserentes Brutos omnes seditiosos homines appellare. cui rei non paruam præstitit fidem, quod Cæsarem non semel dixisse constabat, se non crinitos pinguesq;, uerùm pallentes & macilentos formidare, Caßiũ Brutumq; notantem. Spargebantur etiam noctu multa ad Bruti tribunal scripta, Brute quid dormis, Brutus non es. Cæsar enim profligato Pompeio, Brutum Caßiumq; magna beneuolentia prosecutus, prætores honorificè constituit. Attamen efficere non potuit, quin conspirationis essent principes. Et licet multa prodigiorum portenta prouenirent, nihil tantum Cæsari tamen suspicionis indidit, quàm Calphurniæ trepidatio, quæ nullis uspiã superstitionibus fidem hactenus habuerat, tunc autem perinde ac futurorũ præscia, à curia eum deterrebat. Victus igitur illius lachrymis precibusq;, Senatum dimittere statuerat: uerum Bruto superueniente persuasus, à sententia destitit. Hunc hæredem Cæsar secundum instituerat, tantũ usquequaq; uiro fidei habens. Is ita coniurationis participes, dedita opera Cæsarem multis uerbis à cura cogitationeq; reuocabat, quoad intrò in curiam ueniret. Multi tamen Cæsarem uolebant de coniuratione reddere certiorem. sed tanta fuit coniuratorum industria, tum loquendo, tum adeuntes retrudendo, ut nequicquã amici laborauerint, nec ipse quidẽ libellos ob id dum iret datos inspicere potuerit. Senatum igitur ingrediens, assurgentibus patribus honorificentißimè susceptus est. Tum Cymber quidam, qui partes sibi primas sumpserat, cum pro exule fratre precari se simularet, propius acceßit, uehementiusq; urgere cœpit.

Cæsaris dictum.

Bruti in Cæsarem insidiæ.

cœpit. Cæſare uerò rem differente, Cymber utraque manu togam illi detraxit è collo. clamanti tùm, Hæc quidē uis eſt, Caſcas primus iuxta iugulū enſem adegit. At Cæſar apprehenſo gladio, Quid agis (inquit) ſcelerate Caſca? Mox Brutus ei femur transfodit. Quem ſimulac aſpexit Cæſar, obducta circū caput toga, nihil amplius, niſi, Et tu fili? inquit. ita tribus et uiginti ſaucius plagis interijt. Ortus primo tumultus eſt, non tamen grauis. Sed ubi per eius teſtamentum innotuit, legata quædam ampla ciuibus uiritim diſtribui debere, uerſus in furorem populus, ad percuſſorum ædes cucurrit, ut ſupplicium parricidij darent. Ex congeſtis autem in forū cancellis, ſubſellijs, trabibusq́;, rogus extructus eſt. In quem tibicines ſcenici, artificesq́; detractas ſibi ueſtes iniecerunt. Hoc idem exarmis ueterani milites, hoc legionarij fecerūt. Pleræque itidem matronæ ornamenta filiorumq́; bullas cum prætextis, in rogi decorem comburendas dedere. Quid multis? tanto luctu urbanorum, prouincialium, exterorumq́; funus celebratum eſt, quanto nullius unquam alterius. Statua etiam in foro propè uiginti pedum ex Numidico lapide poſita, cui inſcriptum erat, Patri patriæ. Obijt anno ætatis ſexto et quinquageſimo, & in deorum numerum relatus: cometa ſcilicet id ſignificante, per ſeptem continuos dies. Curiā in qua occiſus eſt Cæſar, Senatus obſtrui iuſſit. Idus uerò Martias, in quibus in fatum incidit, parricidiales nominari, nec ea die in poſterum ſenatum amplius cogi. Ex percuſſoribus ſanè trienniū uixit nemo. nam horribili quisq́; fato perijt.

Cæſaris cædes.

Cæſari ſtatua erecta.

PHOCION.

HOCION Athenienſis, quibus ortus ſit parentibus, non ſatis liquet. Eius tantum excelſa eminensq́; uirtus ac morum maieſtas, magno eſt argumento, non ignobili natum fuiſſe loco. Eò enim in omni uita grauitatis acceſſit, ut ridere uel flere nunquam uiſus ſit. Pede etiam nudo ſemper inceſſit: niſi fortè nimium atrox eſſet hyems. Id ergo militibus inter iocandū erat

intensißimi frigoris argumentum, cum calceatus fuisse diceretur Phocion. Et quamuis natura esset comis ac perhumanus, tamen tristitiam præ se tulit aspectu, ut pleriq; etiam ex familiaribus, uiri consuetudinem formidarent. Fuit præterea dicendo uehemens, & acuta quadam breuitate, ut quo breuior eius esset oratio, hoc præceptis sententijs'que maior: nummorum instar, qui eo præstantiores sunt, quo in parua quantitate plus ualoris complectuntur. Proinde aliquando concionaturus ad populum, dum fortè cogitabundus esset in scena, amico tam suspensæ cogitationis causam interroganti, respondit: Vt quoad poßim, orando breuior fiam. Ex quo Demosthenem sæpius dixisse ferunt, Phocionem esse uerborum suorum gladium. Primam sub Chabria duce militiam egit, à quo discendi cupidus nusquam disceßit, & ita rei bellicæ disciplinam accepit. Nec minori ipse suo duci fuit adiumento. quippe cum in obeundis periculis tardior esset, cunctantem illum exacuebat, cum uerò discrimina ingressus, nimio furore res præcipitaret, concitatum sua prudentia & consilio moderabatur. Et propterea Chabrias eius opera libenter usus, maxima cũ primis illi credere solitus est. In nauali deinde bello, aduersus Naxios, eum dextro illorũ cornu opposuit, ubi omne erat militum robur. Re autem bene gesta, omnes Phocionis uirtutem imperio dignã existimarunt. Mortuo breui Chabria, Phociõ præter belli munia, quæ libenter obibat, ciuilia negotia aggredi orsus est, quietem pacem'que reipub. rebus omnibus anteponens. Et sic neque petens, aut multum ambiens, neque etiam præsens, sed simplici ciuium assensu, quintum & quadragesimum imperium consecutus est: non tamen ad contumelias aliorum iniurias'que hac potentia abusus. Publicam porrò dignitatem cõstantißimè defendit, pro qua nullum periculũ adire recusauit. Et licet in uita captandæ popularis auræ gratia, ne uerbum quidem prompserit, quinimmo plebi semper aduersatus fuerit, animo tamen in omnes fuit miti ac perbenigno, etiam in improbos aliquãdo. Quod amicis ægrè ferentibus, Bonos non indigere præsidio, inquit. Cum autẽ Aristogitonem

Demosthenis de Phocione dictum.

Phocionis mansuetudo.

stogitonem sycophantam in carcere clausum petitus adiret, amicis facilitatem istam damnantibus, quod hominem scelestum adiuuare uellet: Imò, respõdit, ubi'nam locorum Aristogitonem, quàm in uinculis iucundius, inuisere possumus? Apud insulas urbesq; socias, non in minori fuit beneuolentia, quàm in autoritate, adeò ut cum à Pireæo *classem solueret, omnes scaphis obuiam irent, eumq; plausibus, sertis, et floribus domos ac uillas offerentes exciperent: cum duces alios exeuntes, tanquam hostes semper horrerent, diffugerent, portus munirent, liberos, uxores, mancipia, iumentáq; in urbes deferrent. propter ipsorum uidelicet libidines, et rapinas.* Per ea *forté tẽpora,* Eretrienses *à* Philippo *bellis infestabãtur.* Ex *quo missis* Athenas *pro impetrãdo auxilio legatis,* Phocionẽ *cum exercitu mediocri obtinuerũt.* Is *ut primùm in* Eretriã *appulit, omnia diligentißime perlustrauit, et quodã occupato tumulo castra locauit.* Cũ *uerò se præter* Plutarchi Eretriensis *opinionem (is enim ciuium suorum copijs præerat) diutius in castris moraretur, credens ille* Pocionem *bellum ob ignauiam detrectare, in* Macedones *impetum fecit.* Vt *igitur rem inconsultò suscepit, sic maxima accepta clade uix pedes peruenit ad castra* Atheniensium. Quem *dum hostes insequerẽtur,* Phocion *instructa acie occurrens, multis cæsis, reliquos terga dare coëgit.* Tum *continuo recollectis ex persecutione militibus, paulumq; refectis, citato cursu hostiũ castra inuasit. ubi cõmissa pugna, diu ancipiti et cruẽto utrinq; marte pugnatum est.* Tandem *equites suos in fugam uersos cõspicatus, illò equũ uehementer adegit, et dulci cũ exhortatione orauit ut à fuga desisterẽt.* Tũ *milites imperatoris persuasione erecti, assumptis ferocius animis, in hostẽ conuersi sunt tantis uirib. atq; impetu, ut* Macedones *arrepta fuga eis uictoriã reliquerint.* Exacto *posthac prouinciæ tempore,* Phocion Athenas *reuersus est.* Plebs *autem nouarum semper rerum auida, cum præstantiam uiri nullo examine perpẽdisset,* Molossum *in eius locum subrogauit.* Qui *re male gesta, uiuus ad* Philippum *perductus,* Athenienses *usque adeò perturbauit, ut neque sociorum, neque suis re-*

Phociõ pro Eretriensibus dux.

bus

bus afferre consilium possent. Philippo interim Hellespontum inuadēte, Caretem tanti belli ducem Athenienses constituerunt. Is autem libidine, auaritia, et rapacitate cæcus, nō quod è re publica esset, neq; quod socijs conduceret, neq; quod apparatui tanto quadraret curauit. Et propterea Macedone Byzantios bellis infestante, populus mutata sententia Phocionem ad præstandam socijs opem, imperatorem constituit. Parata classe continuo Bizantium soluit. Eius tunc aduenientis fama mirum in modum percrebuit. Itaque intra urbē omni cum exercitu humanißime receptus, adeò strenuè se geßit, adeoq; hostes retudit. ut Philippus potiundæ urbis desiderio frustratus, Hellesponto libentißime cesserit. Digredientis itaque Philippi nonnullas Phocion naues cepit, ciuitatesq; aliquot subactas præsidio muniuit. Paulò autē pòst à Megarensibus accitus, eos à Bœotijs deficientes, Atheniensibus conciliauit. Hæc dum agerentur, populus in Philippū hostiliter irritatus, absente Phocione alios delegit duces. His Phocion cognitis, ratus è republica non esse, sæpius cum potenti hoste bellum gerere, omni studio eos ab armis abducere conatus est. Tandem cum nequicquam laboraret, Philippus magnam Atheniensibus inflixit cladē. Trepidante igitur urbe, Phociō deintegro exercitui imperator datus. Qui tanquam sapiens in rep. ciuis, de tentanda prius cum Philippo pace, quàm de gerendo bello consilium habuit. Nunciata inter hæc Philippi morte, ciuibus hoc tam fœlici faustoq; nuncio dies festos decernētibus, Phociō contradixit: asserens, non id pro ciuitatis dignitate fieri, sed ignobiliū illud esse, ex aliena morte petulātius exultare. nec hostium quidē uires imminutas esse: quando Alexander adhuc superstes patris iniurias uindicare poßit. Per id ferè tempus Alexander composito regno, Thebis exercitum admouebat. Demosthenes autem in eum maledictis publice agebat. Sed cum Alexander Thebas expugnasset, Demosthenem, Lycurgum, Hipperidem, Charidemūq; sibi ad supliciū dari petijt: alioquin aperto eos marte petiturus. Athenienses tristi hoc nuncio ad modum prosternati, armatiq; hostis impetum formidantes, per legationem

Cares dux.

Philippi mors.

gationem Alexandri iram delinire tentarunt. Quem ubi rex non admisit, Phocionis uirtuti fideiq; confidentes, legatum eum constituere. Is non solum familiariter admissus est, sed singulari etiam honore affectus, atrocem illius ita flexit animum, ut uotorum omnium compos redierit. Priuatum autem eum familiarem amicumq; appellans, ei in epistolis in posterum salutem dixit: quod deuicto Dario (cum Magnum sese cognominari uoluit) mortalium nemini, excepto Antipatro, deferre solebat. Cui etiam non multò pòst centum talenta dono misit. Ea cum ipse multis rationibus recusaret, legatos petijt, quare Alexander unum se inter omnes claros Athenarum uiros munerandum delegisset: responderunt illi, Tua bonitate pellectus. tum Phocion, Bonũ (inquit) me esse perpetuo sinat, ne si aurum sumpsero, in inuidiã ego cum ipso incidam. Atqui huius tantæ uirtutis fama, omnem Græciam peragrauit. dubiumq; inter philosophos fuit, horũ uter ditior esset: num deferens, an sua egestate contentus. Animaduertens Alexander Phocionis cõtinentia esse suam liberalitatem superatã, maiora remisit munera: addens, eum sibi amicũ non esse, ab se qui nihil accipiat. Phocion iniquum reputans, Regis liberalitatem omnino contemnere, remissa pecunia, quatuor sibi philosophos dono dari petijt, quos in uinculis rex detinebat. Quibus continuò liberatis, Alexandrũ ferunt Cratero imperasse, ut Phocioni, ex quatuor Asiæ urbibus unam eligẽdi optionem daret, testareturq;, nisi aliquã desumpsisset, indignaturum regem. nullis tamen potuit firmißimi hominis continentia muneribus labefactari. Qui cum rem angustam domi haberet, nullasq; ædes decoras, nihilominus in tanta fuit ueneratione, ut Tragœdo reginæ personã acturo, multas petẽti ancillas, ludi præfectus alta uoce respõderit: Nõne uides improbe Phocionis uxorem, una tantũ comitante ancilla in publicum prodire? Vis hoc tuo exemplo matronalem deformare continentiam? Vnam habuit Phocion uxorem. Hæc, cum quædam ei Ionica insignis fœmina, pro muliebri fastu, aureos torques, armillas, & gemmata monilia, suiq; corporis ornatum ostendisset: Ornatus autem,

Phocionis mira continentia.

inquit, meus est Phocion, Atheniensiũ iam uicesimus imperator. Erat mortuo tum Alexandro Leosthenes magna uir autoritate. Is ad inferendum Graeciae bellum, continuis stimulis populum agitabat, & multa de se iactabundus pollicebatur. At Phocion: Profecto, ait, tua uerba cupresso comparanda sunt, quae cum in proceram assurgat celsitudinem, nullos edit fructus. Nec quicquam tamen laborauit. nec enim potuit populum ab armis abducere. Nam Leosthene duce in praelium contra Thebanos descenderunt. In qua expeditione cum dux idem occubuisset, Phocion imperator electus, usquequaq; populum ad pacis ocium reuocare coepit. Cum eos denique in arma ruere uideret, calliditate insigni usus est. Nam edicto imperauit, à puberibus omnes ad septuagenarios usq; arma sumere, & ad quadriduum commeatus secum deferre, seq; in Boeotiam sequi. Conquerentibus autem aetate confectis, & lege naturaq; emeritis, ac edicti impietatem accusantibus, Phocion respondit: Quibus uos iniurijs afficio, si octogenarius uobiscum in aciem descendo? Hoc igitur pacto eos à pugnandi ardore, ad pacem otiumq; traduxit. Haec dum sic agerentur, Mitio maxima cum manu maritimas oras populatus, ad Rhamnusium usque cuncta uastauit. Cui Phocion coacto exercitu obuiam se dedit, collatoq; marte, fudit, fugauitq;. Leonatumq; paucos post dies, omni cum exercitu consumpsit. Sed à Cratero ex Asia descendente, tum etiam fermè uictus est. Non multos tamen amisit. cum reliquis autem Athenas redijt. Per ea tempora omni Antipater Graeciae ferè dominabatur, atq; Athenas infesto marte petere animo destinarat. Athenienses in tanta rerum disturbatione trepidi Phocionẽ, ut de pace cum Antipatro ageret, legatum miserunt. à quo honorificẽtißimè susceptus, mandata diligenter executus est. Rursus cum legatis alijs Thebas missus, nihil durius ab Antipatro inter pacis cõditiones reportauit, quàm quod praesidiũ in Munichia suscipi deberet. Id enim tanto moerore populũ tantaq; tristitia affecit, quanta nunquam aliàs, cum hoc tanquã seruitutis iugo depreßi, antiquũ urbis decorẽ libertatemq; amißisse se putarent.

Leosthenes dux.

Mitionis clades.

Atheniensium cum Antipatro pax.

rent. Nec eos fefellit opinio. nā hoc facto, præter Demosthenem & primores alios ad XII millia ex plebeis in exiliū simul eiecta fuerūt. Prostrata sic libertate, Phocion ciuitatis curā suscipiens, faciliores magistratibus honestauit, seditiosiores autem ad colendos agros accommodauit. Multos etiam Antipatri cōsensu ab exilio reuocauit. Et cum grandem ei pecuniam ille domum misisset, ea modestè repudiata, sua egestate cōtentus esse uoluit. Quam ue luti præcipuum uitæ suæ decus excoluit. Cum aliquando per internuncios Antipater quidpiam ab eo minus fortasse iustum peteret, respondit, Non rectè profectò credit Antipater, si amicum me eundemq; assentatorem habere se credit. Ex quo illud sæpius ab Antipatro dictum esse constat, Duos Athenis nosse se amicos, Phocionem & Demadem: quorum alterum, ut ab se quippiam acciperet, adhuc adducere se non potuisse, alterū largitionibus nondum explere. Paruo interiecto tempore Antipater iam moriēs, Polyperconta, cui cura Alexandri filij sui demandarat, imperatorem constituit, Cassandrum uero militum tribunum. Hunc mortuo rege, regnandi cupido inuasit. Itaq; nondū regis uulgato obitu, Nicanorē Athenas misit, ut arcem à præsidij præfecto susciperet. Succedentib. ex sententia rebus, Phocion in Nicanoris amicitiam se cōtulit. Polypercō odium ob id in Phocionē concipiēs, per regias literas Alexādri Athenienses suis legib. uiuere permisit. Tumultu igitur aduersus Cassandrum orto, Nicanor populi colloquium petens, in urbem Phocionis fide uenit. Verùm sentiens sibi à Dercillo regis Alexandri præfecto insidias parari, Phocione adiuuante, in Munichiam recurrit. Dercillus ira incensus, urbi bellum minitatus est. Quāobrem populus excādescēs, Phocionē post crebras criminationes proditiōis accersiuit. Is uim potius q̄ iudiciū reformidans, cū paucis ad Polyperconta se recepit. à populo aūt legati contrà missi. Quib. facta in regis conspectu accusandi potestate, Phocion à Polypercōte deterritus, suā causam neutiq̄ potuit perorare. Propter hoc enim Polypercon libertatē dare se ciuib. simularat, ut Phocionē tolleret. Quare eū mox in custodiā traditum,

Phocion Antipatri largitionem repudiat.

et paulò pòst in plaustris latronũ more ligatũ, unà cũ socijs Athenas per triuia et cõpita, & per scortorũ diuersoria pertrahi curauit. Tandem nulla reorũ audita ratione, Phociõ cum reliquis admiratus, pro laude inuidiam; pro gratia odium reportauit. Indè cum in carcerem duceretur, ab aduersarijs etiam conspui sustinuit. Et licet iniustum hoc & lachrymabile spectaculum plerique deflerent, ueneno tamen sumpto cuncti perierunt. Sed Phocioni ad potionem ultimo uenenum defecit. tunc carnifice pecuniam negante se habere, qua uenenum emeret, accersito Phociõ ex amicis uno, rogauit ut precium persolueret. Itaque nisi empta nece, mori illi Athenis non licuit. Eius tam indigna nece inimici non contenti, nec tantis satiati contumelijs, cadauer etiam extra patrios fines deferri uoluerũt. Delatũ in Eleusinã, ex agro Megarensi sumpto igne crematum est. Tum ex indigenis quædam mulier, collectis cineribus primò, deinde dijs manibus, Phocionisq; umbræ parentauit, & egesta intra domum tellure, eos his uerbis tumulauit: Vobis ego sacri chariq; penates, hos innocẽtissimi uiri cineres custodiendos commendo, ut si quando postulentur, patriæ restituatis. Paulò autem pòst populus pœnitentia affectus, Phocioni æream in foro statuã constituit, publicoq; sumptu repetitos cineres ciuili sepulchro condidit. Aduersarij quoque dignam suis proditionibus pœnam breui luerunt omnes. sunt enim teterrima morte perempti.

Phocionis indigniss. mors.

CATO IVNIOR.

CATO Iunior à proauo Catone, uiro graui, summæq; sapientiæ et nobilitatis, traxit exordium. Cuius ea constantia & grauitas à pueritia fuit, ut supra ætatem etiam seuerior, nec rideret, nec os ad risum facilè cõponeret. In iram quoq; labebatur raro: uerum tamen excandescens, haud facilè leniebatur. Ingenio præterea tardus ad discendum, memoria autem erat longe tenacior. Apud Drusum summæ eloquẽtiæ uirũ, auunculũ suum, unà cum Cæpione fratre & Portia sorore ac Seruilia educatus est ingenue. Quo tempore Latinorum legati cupientes ciuitate donari,

nari, Drusum adierant, ut eis in senatu esset auxilio. cum autem in domo pueros offendissent, orarunt ut apud auunculum pro ciuitate impetrãda precibus inniterentur. Quibus cum Cæpio omnia nauaturum se polliceretur, Cato constantißime negauit, unde legatis frustra rogantibus, quidam eorum rapuit puerum, è speculáq; suspensum tenens, truci uultu in terram demissurum se minatus est, nisi precibus annueret. Sed cum puerum à sententia distrahere non posset, socijs inquit: Si uir hic profectò esset, nunquam in ciuitatem admitteremur. Posteáq; ad cœnã cum nonnullis inuitatus Cato, audiuit uociferantem ex consocijs puerũ, quo abuti quispiã annitebatur. Tum rei fœditate commotus, illò cucurrit, et repulsis aditũ prohibẽtibus, puerũ à uiolentia turpitudineq; liberauit. Ex quo ita inter pueros autoritate effloruit, ut semel in publico quodam equestri ludo, omissis patritijs pueris, cum è duobus esset eligendus illis alter, L. Sylla proponente, omnes uno consensu Catonem sibi in ducem adsciuerint. Per ea etiã tempora frequenter à pedagogo in Syllæ domum deducebatur, nihil tunc à carnificina differentem: quandoquidem eò non sine astanti nausea, nobilium hominum capita ferrẽtur. Hæc animaduertens puer, pædagogum petijt, cur aliquis hominẽ tam improbum nõ transfoderet. illo respõdente, quia maiori omnibus esset timori quàm odio. Cur mihi, inquit, gladium non tradis, ut patriam ab hac peste liberem? Admiratus pædagogus adolescentis animũ, sæpius An ita uellet, interrogauit. cui Cato, seuerius idem semper respondit. Veritus ergo pædagogus, ne quid temerè in Syllã ille moliretur (erat enim annorũ sedecim) in posterũ diligenter cauit. Catonis sermo nihil iuuenile sonabat: qui licet durus esset, sententijs tamẽ erat refertus. Eũ abundanti uoce, & per uniuersum diẽ, sine intermißione locutus firmiter proferebat. Caloris frigorisq; patiẽtißimus erat. Vestimentorũ etiam nouitate nõ tenebatur. uerum fusco amictus pallio, nudisq; pedibus, & sine tunica plerũq; prodibat in publicũ. Fuit præterea tantæ tolerantiæ, ut æger aliquando solus degeret, nec ullum ad seruitia admitteret. Libidinis itẽ admodũ expers fuit.

Catonis adhuc pueri constãtia.

Syllæ domus carnificina.

Nam ante Lepidæ matrimoniũ, fœminæ nullius habuit consuetudinem. Quã cum accepisset, pœnitentia ductus mißione donauit, et Attiliam Serrani filiã duxit uxorẽ. Militauit Cato sub Gellio prætore, atq; ita claruit, ut à priore Catone parũ differre uideretur. Pòst tribunus militũ factus, in Macedoniam ad Rubriũ prætorem missus est. Vbi rationibus & uerbis milites ad ueram rei bellicæ disciplinam pulchrè reuocauit, ut dubiũ haberetur, humaniores'ne an ferociores uel iustiores essent. Et quoniam eodem uictu, habitu, & labore unà cum militibus utebatur, permagnã sibi conciliauit beneuolentiam. Itaq; cum è prouincia excederet, militum lachrymis & amplexibus multum honoratus est. Romam reuersus quæsturam accepit. sed antequam eum magistratum iniret, perlectis huius ordinis legibus, ita ministrorũ & scribarũ fraudes redarguit, ita errata correxit, atq; quid agendum esset ostendit, ut multis esset miraculo. Summa uerò diligentia ærarij rationes annotauit. Hinc ei ordini singularis maiestas acceßit, ut consularem dignitatem quæsturæ addidisse uideretur. Sylla rerum potitus, plurimas pecunias effuderat in ciuiũ grassatores. quos licet omnes alij ciues odio persequerentur, in eos tamen animaduertit nemo. Cato autem cum impunitatem tantam ægro feret animo, ad restituendas pecunias omnes adegit. Sic'q; omni diligentia publicæ utilitati inuigilans, in senanu semper primus, in discedẽdo ultimus erat, ne superflue alicui, aut per gratiam publica uectigalia pecuniæ'que condonarentur. Propter hoc collegis gratus fuit, quod improbè postulantibus se excusare poterãt, dicentes, id fieri non posse contra Catonis uoluntatem. Ea itaq; ratione ærarium pecunijs repleuit, quod Sylla euacuauerat. Mox populus incredibili eum ueneratione excoluit. et orator quidã in concione, cũ dixisset unico testi minus esset fidendũ, addidisse fertur, et si is Cato foret. Si quis etiam aliquãdo incredibilia narraret, quasi trito prouerbio respõderi solitũ est, Ne Catoni quidẽ hæc crederentur. Multa'q; id genus alia, in ipsius gloriã ferebantur. quare eũ amici ad tribunatũ petendum hortati sunt. Ipse aũt animaduertens ea tempestate reip. haud

Catonis in seruando ærario diligentia.

Catonis fides.

posse

posse se proficere, aures illis non adhibuit. Verùm paulo pòst cum Metellum Nepotē ad tribunitiā dignitatem aspirare uideret, priori relicto consilio tribunatum petijt. tum tanta suffragantium frequentia tribunus creatus est, ut uix potuerit sospes à turba se explicare. Deinde uidens consularia comitia uenalia esse, populum acerrime increpauit, ac Murenæ diem dixit, quod per largitionem cum Syllano obtinuisset consulatū. Absolutus tamen ille, Catoni semper gratias egit, quòd iustitiæ tam diligens esset custos, in cæteris sanè morib. tam ciuilis & humanus. Sic etiā ante tribunitiā dignitatem multa pro rep. gessit. quorum omnium fuit illud maximum, quod in coniuratione Catilinaria patriæ præstitit. Nam cum frequenti senatu de coniuratorum supplicio agitaretur, & pleriq; nece mulctandos eos esse censerent, Cæsar solus eos per municipia distribuendos iudicauit. Et iam in suam fermè sententiā omnes traxerat, cū assurgens Cato, in eū acriter inuectus est, quod tanta impudentia parricidas seruare niteretur, q; patriæ fermè pessundatæ non misereretur, quod uellet perditiss. homines in reipub. incendium sua sententia liberare. Dum autem hæc & talia cōclamaret, literæ Cæsari allatæ sunt. Cato putans illas à cōiuratis uenire, subito censuit illas publicè recitari debere. Sed erant à Seruilia Catonis sorore, propemodū amatoriæ. Supprimebat ergo Cæsar. tandem instante Catone, illas ei legendas dedit. His ille lectis, in Cæsarem schedam reijciens: Capias, inquit, ebrie. Tū ad sermonē reuersus, tanta uehementia perorauit, ut mutatis animis, omnes in coniuratorum necem consenserint. Sumpto igitur de cōiuratis supplicio, Cato ad sedandos populares motus senatui suasit, annonam plebi esse largiendam. qua distributa, populus conquieuit. Sumptus is fuit, M & C C & L talentorū. Paulo aūt pòst Metellus plebis tribunus, ciuiles alias contentiones excitans, legem promulgaturus erat, ut Pompeius cum exercitu in urbē reciperetur, ne resp. detrimenti aliquid caperet. Sed rei ueritas erat, ut ad Pompeij nutū resp. redigeretur. Huic Cato modeste primò obstitit. simulatq; uerò uidit frustra se sic laborare, rē asperius egit.

Catonis in Catilinarios sententia.

Itaq;

Itaq; non timuit armato foro ad Metellum unà cum Cæsare pro tribunali sedentem accedere, ac prohibere legem promulgari. Et cum legem Metellus legere aggrederetur, è manibus Cato illam eripuit. Conanti autẽ uerbo ipsam explicare, quam memoria teneret, Munatius ori manum apposuit. Quare Metellus ira percitus, armatos in forum decurrere iußit. Cunctis itaq; fugientibus, Cato solus remanẽs, nisi à Murena, quem antè ambitus accusauerat, fuisset in Castoris ædem abstractus, inter medios hostes fustibus lapidibusq; cõcidisset. Mox redeuntibus ijs qui è foro fugerant, in Metellumq́; tumultuantibus, timens ille uim, urbem exijt, et in Asiam ad Pompeium nauigauit. Cato autem in tantam omnium reuerentiam peruenit, ut uix ullus Senatorum æquè. Per id temporis Lucullum Seruiliæ sororis uirũ, à bello Mithridatico redeuntẽ, à C. Memmij plebis tribuni accusatione defendit, ne ei triumphus denegaretur. Cumq; pòst Pompeius ab exercitu rediret, & à senatu per literas peteret, ad suum usq; aduentum consularia comitia differri, cõtradixit Cato, et eius potentiam spemq́; omnem repreßit. Itaq; Pompeius nihil se posse amplius efficere existimauit, nisi cum Catone per affinitatem se connecteret. Et propterea unam è filiabus eius petijt. Cato autẽ per mulieres capi se non posse respondit, neq; aduersus rempublicam obsides daturum se. Sed si Pompeius recte agat, amicitiam suam beneuolentiamq́; illi præstiturum. Et sic Cato reip. cura tanti uiri affinitatem repudiauit. Põpeius uerò ob id indignabundus, Cæsari adhæsit, eiusq́; filiam in uxorem sibi sumpsit, ac operam ad consulatum eidem nauauit. In quo dum Cæsar de agris diuidundis, deq; colonia deducenda legẽ ferret, tametsi uniuersus senatus partim gratia, partim timore assentiretur, Cato reip. exititum perspiciens, adeò se pertinaciter opposuit, ut in carcerem trahi eum Cæsar iusserit. postea tamen pudore affectus, per tribunum plebis lictoribus ipsum eripi fecit. Breui deinde. P. Clodius plebis trib. P. factus, uolẽs Ciceronẽ urbe pellere, necessariũ existimauit, Catonẽ aliquò prius ablegari. Et propterea ut quæstor in Cyprum solueret, magnopere flagitauit.

Cato legi promulgãdæ obstat.

Pompeij affinitas à Catone repudiata.

tauit. Eo renuēte, clamanteq; id sibi ac reipublicæ ad insidias fieri, Clodius plebisscito firmauit Catonis missionem. Quare discedens Cato, Ciceronem, cui Clodius diem dixerat, monuit, ne in arma cædem'que caderet. Interea dum Cato nauigaret, rex diem obijt. Sic ipse regiam gazam, pocula, mensas, gemmas, purpuras assequutus, in publico uænum exponi iussit. Cæterū ob suspicionem auctionibus consuetis non confidens, post ministros, præcones, amicosq; omnes cunctis ipse rebus adesse, etiam supremæ licitationi uoluit. Vnde demum ad septies mille argenti talēta coegit. Romam itaque cum omni pecunia reuertenti, ita honorificè ab omnibus ordinibus & magistratu obuiā proditum est, ut à triumpho non multū differre uideretur. Senatus etiam extra ordinem præturam ei decreuit, ut & purpurea in ueste ludos spectaret. Interea Pōpeius & Crassus habito cis alpes cum Cæsare colloquio, consulatum secundò petere constituerunt: ut prorogatis ad secundum quinquennium Cæsari Gallijs, ipsi pecunias, prouincias, delectusq; inter se sortirētur, remq; Pub. pro arbitrio regerent. Quib. rebus cum cæteri timore potius quàm gratia consentirent, Cato obnixissime se opposuit, asserens Pompeij & Crassi uires non esse contemnendas, tanquam eorum qui non consulatum, sed principatum affectarent. Pompeij autem familiares cum uiderent plebem L. Domitio fauere, (is enim eorum erat competitor) dispositis insidijs eo mane in campū descendente, adorti sunt. Et uno ex eius socijs occiso, multisq; uulneratis, præter Catonem, cæteri aufugere. Cato autem licet uulnus in brachio accepisset, oppetere pro rep. malle se asseuerabat, quàm tyrannidem perferre. Interim Pompeius et Crassus inuito Catone consules sunt creati. Non propterea destitit Cato, quin præturam peteret, ut maiori cum dignitate posset consulibus repugnare. Consules autem Catoni restiterunt, multosq; largitionibus & promissis ad præturam petendam accenderunt. Denique cum prima tribus Catonem nominasset, Pōpeius timens ne suffragiorum auxilio superior euaderet, mentitus est tonitru se audiuisse, ac ita comitia dissoluit: quoniam

Pomp. & Crassus consules.

Comitia tonitru audito dissolui solita.

niam ijs contingentibus, nefas erat quippiam publicum celebrare. Tum multis largitione corruptis, optimatibusq; è campo per uim pulsis, Vatinium pro Catone prætorem constituerunt. Cato tamen concione habita, quæ ex tot tantisq; malè gestis rebus futura essent, palàm prædixit, aduersumq; cõsules acerrimè disseruit. Domum deinde magna comitante caterua, se recepit. Erat per id tempus plebis tribunus C. Trebonius Pompeij familiaris. Is uolens de prouincijs consularibus legem promulgare, ut alteri Hispania & Africa obueniret, alteri uerò Syria & Aegyptus, Cato alijs hiscere non audentibus, cum uehementissimè repugnaret, tandem à lictoribus è suggestu detractus, ulterius loqui non permissus est. Sed cum fari de integro conaretur, rursus pulsus de foro est. nihilominus ille uociferans ad rostra, ciues hortabatur, ne contra legem agi paterẽtur. His motus Trebonius, Catonẽ iussit in carcerẽ trudi. uerùm cum concio tristior eum sequeretur, Trebonius timore perculsus, dimitti iussit. Postridie Aquilio collega & Catone rursus legi contradicentibus, ille armis, hic minis è foro eiectus est: ita multis cæsis, plerisque uulneratis, Trebonius legem promulgauit. Paruo interiecto tempore prætor factus, nudis tantum pedibus, ac sine toga processit, capitales causas iudicaturus. Erat tum Pompeius Catoni infensus, in eumq; clandestinè calumniatores summittebat. Inter quos P. Clodius unus erat, qui magnis criminationibus Catonem insectabatur, quasi ille è Cypro ingentem expilasset pecuniam: quod et Pompeio ceu indigno, per superbiam filiæ nuptias abnegasset. Tum Cato ad hæc, tantum se argenti solum sine exercitu è Cypro in urbem deuexisse respondit, quantum Pompeius uniuersum fermè orbem lacessens, tot bellis, tot triumphis unquam attulisset. Propinquitatẽ uerò eius nunquam petijsse, non perinde ac indigni, sed eundem nõ habentis in rempublicam animum. Et eo pacto ultus est Pompeium. In quem sæpe aliàs cauillatus erat, nõ tamen animo inimico maloq;, uerùm quia reip. utilitati ornamentoq; id se præstare arbitrabatur. Paulò autem pòst, cum ad consulatum animum intenderet, competitorẽ habuit

Vatinius prætor.

Cato iterũ prætor.

habuit P. Sulpitium, suum intimũ. Et cum is acerrime contrà niteretur, leuiter id tulit Cato: asserens haud esse admirandũ, si quis quod sibi maximum putet bonum, alteri non concedat. Victus igitur à competitoribus, consulatum haud obtinuit. Non tamen ob id tristior, ut plerique assolent: sed sequenti die unctus in campum descendit. post prandium sine calceis, & tunica, per forum cum amicis obambulauit. Cum Cæsar per ea tempora Germanos bello præter fœdus lacessens, ex eis hominum fermè trecenta millia occidisset, multi pro uictoria hac supplicationes fieri iubebant, solus Cato censuit, ipsum Cæsarem ijs dedendum esse, quos bello laceßiuisset. & propterea non esse pro imperatoris temeritate supplicandum, sed potius dijs gratias agendas, qui pro rupto fœdere, pœnas in Romanos non uerterint. Cæsar hæc resciens, in Catonem multa maledicta congeßit. à quibus Cato cum sese in senatu expurgasset, in Cæsarem palàm inuectus est, ostendens eum longe magis quàm Britannos esse formidandum. Et quoniam antea plerunq; Cæsarem prædixerat reipub. uim esse allaturum, tunc de integro libertatis amißionem protestabatur, nisi ei statim successor decerneretur. Tandem cum paulo pòst Cæsarem cum exercitu ad urbem properare renunciatum esset, omnes Catonis sapientiã ceu oraculum quoddam, laudibus extollebant, qui omnium primus futura prædixisset. Inde Pompeium aufugientem secutus est. à quo cum in Asiã ad classem parandã, militumq; delectum accelerandũ mitteretur, singula diligẽtiß. curauit. Itaq; Dyrrachium ad Pompeiũ reuersus, ingenij sui magnitudinẽ ostendit. Quippe cõmißa cũ Cæsarianis pugna, cũ Põpeius cæteriq; milites excitare nõ possent, Cato oratione habita, sic de libertate, uirtute, gloria, de contẽnenda morte disseruit, sic milites animis accendit, ut de Cæsarianis ea die actũ fuisset, nisi Cæsari fauere, et Pompeio aduersari fortuna statuisset. Quod paulo pòst abũde patuit, quando in Pharsalica pugna Pompeiũ superari permisit. Quo deuicto, Cato in Libyã ad Sextum Pompei filiũ se contulit, ac audita Pompeij morte, cũ Scipione ꝓconsule copias suas cõiunxit apud Vticã.

Sancta Catonis sententia.

Pompeij clades.

Et consilium quod semper Pompeio dabat, Scipioni persuadebat, ne cum Cæsare manus consereret, sed bellum protraheret, futurum, ut cunctando tyrannidem tereret. Cui cum male obtemperaret Scipio, exercitu et castris amißis, ipse uix cum Iuba euasit. Tum Cato, Vticæ qui cum copijs erat, Romanos ibi negotiantes hortatus est, ne spem abijcerēt, ut acerrime se tuerentur, uelintq; pro patria, pro legibus, pro penatibus mortem oppetere. Et propterea si uincant fœlicitatem, si succumbant gloriosam mortē consecuturos. Finita Catonis concione, quamuis eius animi maiestatem efferrent, tamen ita trepidarunt, ut Cæsaris clementiam experiri mallent, quàm maioribus sese periculis obijcere. Impoßibile autem esse putabant, contra eum qui Pompeium, qui Catonem, qui tot primarios uiros, & ipsam Romam uicerit, se tueri. proinde operæprecium esse credebant, ut se dederent, & uictoris iram lenirent. Cato autem omnium conspicatus animos, sociorum saluti consulere statuit: postquam uniuersos ita trepidare, et Vticenses infidos esse perspiceret. De se autem quid facere uellet, iampridem decreuerat. Et propterea præparatis nauibus, omnibus abeundi facultatem dedit: ad mareq; descendens, egenos pecunia donauit: & amicos hospitesq; nauigaturos complexus, humanißime dimisit. Cæterum cùm filio persuadere non potuisset, ut cum cæteris nauigaret, (patrem enim derelinquere nefas esse arbitrabatur) eum monuit, ut mortem prius obiret, quàm aduersus patriam arma ferret. Sub uesperam deinde cum Vticensium magistratu & amicis cœnatus, disputationem acutißimam agitauit. Solum bonū uirum liberū, omnes malos eße seruos. Et tāto quidē feruore obiecta refellebat, ut omnibus suspicionē inijceret, uitæ finem se præmeditari. Tandē finita disputatione cubiculū intrans, Platonis libro de animorum immortalitate perlecto, ensem accipit, & sub pectus sibi uulnus inflixit. Ibi cū forte de lecto laberetur, strepitu edito, filiū seruosq; concitauit. Mox dum medicus uiuēti adhuc, uulnus alligare curaret, ipse medicum repellens, uiscera manu dilaniauit. Sicq; octauo & quadragesimo ætatis suæ anno, Cato diem obijt. Tum lamen-

Catonis de seipso consilium.

Catonis mors.

lamentatione statim ubique per ciuitatem exorta, omnes una uoce benefactorem suum, solum inuictum, solum liberum Catonem comploraba nt. Et quamuis Cæsar ad urbem properaret, tamen ornatissimo funere, longaq; pompa corpus honestauere: facto in littore tumulo, & eius superimposita ex ære statua ensem manu tenente. Cæsar autem Catonis morte audita, inquit: Inuideo morti tuæ Cato, quia gloriæ meæ uiuus inuidisti.

DION.

IONEM Biparini Atheniensis filium fuisse constat, Aristomachæ senioris Dionysij uxoris fratrem. Et ob id magno eum omnes honore prosequebātur. Sed cum excelsis moribus, & animi magnitudine consilioq; præstaret, adeò apud Dionysium gratia floruit, ut quicquid ab eo expeteret, nulla prece obtineret. Erat uerò mirū in modum suspicax Dionysius, ut filio fratriq; fidem non haberet, & tonsoris nouaculam formidaret. Proinde sibi per pigmentariū cæsariem aduri faciebat: cubiculum autē eius neq; fratri, neq; filio, nisi depositis uestibus ingredi fas erat. Et cum semel regionis situm frater ostensurus, accepto à stipatore iaculo, illum descripsisset, id Dionysius grauiter ferens, stipatorem occidit, fratremq; acerrime obiurgauit. Hic cum pridem antea, die una duas duxisset uxores, alteram Locrinam, alteram indigenam Aristomacham, Biparini filiam, Dionis (ut diximus) sororem, ex illa Dionysium iuniorem filiū suscepit, ex ista Sophrosinam et Aretham filias. Primam Dionysio filio iunxit uxorem, alteram Theacidæ fratri; quo mortuo, coniugem eam Dion accepit, ex sorore neptem. Et propter hanc propinquitatem, tum quia mira pollebat uirtute & prudentia, Dionysius Dionis sententiam dicendiq; libertatē libentissime ferebat. Mortuo posthac Dionysio, eadem in iuniorem Dionysium fide usus, qua patrem prosequutus erat, eum ad liberales disciplinas & ad degustanda philosophiæ bona conuertere contendebat: hortabaturq;, ut principem omniū philosophorum Platonem in Siciliam aduocaret, ipsiq; totum se

Dionysij suspicacitas.

dederet, ut ab eo comparata uirtute, & ex studijs sapientia, tanquam ad diuinum quoddam se conformans exemplar, ex tyranno rex fieret: quoniam ciuium amore, non stipatorum multitudine, regni diuturnitas conseruaretur. His ergo rationibus Dion iuuenis animum, licentia & potestate tumentem, corrigere cœpit. Erat sanè Dion colloquio asper, in compellando difficilis, & proinde eius non gratiosa consuetudo: tamen sub Platone eruditus, ingenio & industria condiscipulos superauit. Et iccirco ita Dionysium in Platonis desiderium adduxit, ut eum è Græcia in Siciliam accersere decreuerit. Dionis autem inimici, eius formidantes potẽtiam, uerentesq; ne is iuuenem ad se alliceret, eum Dionysio suspectum odiosumq; reddere conati sunt. Itaq; tyranni aures crebris accusationibus obtundebant. Cum uero Dionysius eorum criminationibus fidem non adhiberet, sed summa cum lætitia Platonem regio curru intra atrium honorificentißime excepisset, animumq; penitus ad illius doctrinæ præcepta firmasset: Philistus ac cæteri delatores, qui iuuenis mutationem ex Platonis consuetudine præuidebant, manifestis conuicijs & accusationibus Dionem urgere cœperũt: tanquã Dionysio Platonis eloquẽtia insidiaretur, ut erepto illi dominatu Aristomachæ liberos, suos ex sorore nepotes, tyrannos institueret. Interim quædam clanculum Dionysio Dionis afferuntur literæ ad Carthaginensium præfectos, quibus petebat, ut si de pace cum Dionysio quicquam expectarent, ne se inscio uerba facerent, singula enim se compositurum pollicebatur. His lectis Dionysius Dionem accersiuit, à cuius amore ob delatorum criminationes iam refrixerat: & seria commentus, ad littus usq; colloquendo perduxit, ibiq; ostensa epistola, ei acriter succensuit, nec quicquam respondere passus est. uerùm scapha impositum, in Italiam deuehi iußit. Ex quo cum regia omnis, & uniuersa ciuitas mœrore, et nouarũ rerum cupiditate moueretur, Dionysius timore perterritus homines solari cœpit: Non exulare Dionẽ, sed paulùm certis rationibus secessisse, ac rediturum continuo. Mox que duas eius cognatis conceßit naues, ut ad eum quicquid diuitiarum

Dion Platonis discipulus.

Insidiæ assentatorũ in Dionem.

&

& mancipiorũ uellent, deueherent. Erant enim Dionis diuitiæ immensæ, uiuendiq; pompa supellexq́; regiæ persimilis. Et propterea inter Græcos longe clariß. habebatur. quippe diuitiarum hæc amplitudo, exulis potentiã indicabat. Emergẽte interim bello, Dionysius Platonẽ in Græciã remisit, hac data fide, quod sequenti uere Dionem reuocaturus esset: quietam dummodo in posterũ uitam ageret. quod cum minus fecisset, Platoni per literas se expurgans, bella causatus est. Eius attamẽ intuitu annuos Dionem ex prædijs prouentus habere permisit. cuius quidem mores cum superbum nihil, tyrannicum'ue aut intemperans haberent, quinimmo omnis eius uita insignis esset, ac philosophiæ præceptorũ plena, Græciæ urbes, in quib. uersabatur, beneuolentia eũ publicisq́; honorib. prosequebantur. Quapropter Dionysius in suspicionem incidens, ne id sibi perniciem tenderet, ei prouentus mittere destitit, & uniuersum uendidit uiri patrimonium. Vtq́; maior esset iniuria, Aretham eius uxorem, Timocrati familiari suo inuitam nuptui dedit. Dion igitur ad propulsandas iniurias animum applicuit, & Syracusanorum studia per amicos clandestinè perscrutatus, ut suam occultius cælaret sententiam, per alios externũ delectum comparauit, cum in Zacynthiorum insulam coactis octingentis militibus, ijsq́; strenuis ac fortitudine præstantißimis, ad incitandos omnium animos orationem habuit, de regni imbecillitate, & de tyranni sæuitia, à quo multi defectionem pararent. Quare milites audaciores facti, præclara de se polliciti sunt. Diõ sacris rite peractis, et mensis pulcherrime coornatis, in ipso Zacynthiorũ stadio illis epulum dedit. Milites aũt apparatum hunc supra priuatorũ uires esse dimetientes, magnopere confisi sunt, ab homine ditißimo, et iam ætate maturo, tam ardua & periculosa temere non cœptari. Et licet portenta nonnulla adessent, ita tamen Dionis uirtuti confidebant, ut periculosum nihil recusarent. Dion autem completis armato milite nauibus, diu fluctuante pelago tandem ad Minoam Siciliæ oppidum Carthaginẽsibus subiectum peruenit. Et cum oppidani eum hospitio prohiberent, consertis manibus, eos in fugam uertit. atque

Platonẽ remittit Dionysius.

Dion se contra Dionysium instruit.

que

que unà in oppidum irruens illud occupauit. Sed cognito Synalo præside, plurima sibi amicitia & hospitalitate deuincto, locum restituit. à quo etiam didicit, Dionysium nuper octaginta nauibus in Italiam transmigrasse. Itaq; Syracusas infestis signis properauit. In quo itinere equites ducenti ex Agrigentinis, et Gelois, & Camarinæis, ac ex agro Syracusio multitudo magna ad eum confluxit. Cumq; ad fluuium Anapum, decem ab urbe stadijs distantẽ peruenisset. positis castris sacrificia peregit. Erant non pauciores quinque millibus, qui cum Dione sese coniunxerant. Motis inde castris, dum ad urbem contenderet: Timocrates, qui ut prædictum, Aretham Dionis uxorem acceperat in coniugem (hunc enim Dionysius urbi præfectum reliquerat) timore perculsus, urbe secesßit ad Dyonisiũ. Quare Dion lucidißimis ornatus armis, triumphantis instar urbem ingressus est. Et facto præconis uoce silentio, huiusmodi præconium edidit. Dion, cum ad abolendã tyrannidem uenerit, Syracusanos Siculosq; omnes, expulso iam tyranno liberos reddit. Syracusij autem lætitia exultantes, hunc adeptæ libertatis diem, tanquam deo dicatum libentißime celebrarunt: ac dispositis utrinque per uiam aris, flores frugesq; sparserunt, & in Dionem tanquam urbis Genium, uota precesq; uerterunt. Cum uerò Dion populum pro concione ad uindicandam libertatem incitaret, tum Syracusij lætis animis ipsum fratremq;, belli duces constituerunt. Interea Dionysius ab Italia cum classe rediens, arcem, quæ suo adhuc nomine custodiebatur, ascendit, & mißis tum primũ ad Dionem legatis, pacem se uelle simulauit. quã simulac minus impetrauit, à populo ad se legatos mitti petijt. Sed hæc omnia subdola erant tyranni figmenta. Nã coniectis in carcerem legatis, stipendiarios in circumductũ arci murum emisit, qui per ciuitatem discurrentes, omnes in fugam uertebant. Verum Dion opem fugientibus præstãs, primus in barbaros irrupit: & hostibus acriter incumbentibus, licet ætate grauior esset, animi tamẽ magnitudine confirmatus, multos excipiens obtruncauit. sed manum uulneratus, cum ad tela, ad ictus per clypeũ inflictos, thorax

Dion Syracusas occupat.

Dionysij reditus.

thorax ipse uix sufficeret: plurimis tandē pulsatus iaculis, in terrā collapsus est. Mox autem à militibus erectus, per ciuitatemq; discurrēs, Syracusios à fuga retraxit, animis deficiētes acuit, adeoque in barbaros illos incitauit, ut dum urbem occupare sperarent, multa accepta clade in arcē se uix recipere possent. Syracusanus ergo populus hac parta uictoria, Dionem aurea corona, externos uero milites centum minarum corollis ornauit. Dionysius autem aliam aggressus calliditatē, literas à necessarijs mulieribus datas, in urbē per caduceatores misit: è quibus unæ extrinsecus scriptæ ad Dionem erant, ab Arethæo eius filio. Et cum cæteræ palàm legerētur in uulgus, tabellarij hasce unas publicari uetabāt. Dion tamen mox illas soluit. Hæ uero ex Dionysio erant, et uerbo Dionē alloquebantur, re Syracusanos: sed ita, ut calumnijs oneraretur Dion. monebant enim, ne regnum destrueret, nec populū usquequaque beneficiorum immemorem, libertate donaret: uerum suæ nascenti gloriæ, & tutamini pariter consuleret amicorū. Quibus palàm lectis, populus (ut uerè semper est ingratus atq; instabilis) suspicari uererią; cœpit, ne Diō ob ipsas necesßitudines, aliquādo fortasse tyranno morem gereret. et idcirco Heraclidem uirum seditionibus assuetum, ab exilio reuocatum, clasßis præfectum constituit. Tum Dion ciues acerrime increpauit, qui ad principatus sui labefactationem præfectum fecissent, nec singularā esse se imperatorē, altero rebus maritimis præsidente uoluissent. paulo pòst iterum concione uocata, ipse Heraclidem præfectum designauit. Heraclides cum læto animo gratias agere se, & obtemperare uelle disßimulasset, clandestinis susurris Dionem populo suspectum, odiosumq; reddere curabat: mentiens illum Dionysio latenter esse affectum, et propterea uerendum, ne aut clanculum cum tyranno transigeret, aut obsidionem nimium protraheret, ut diuturniore principatu ciuibus, terrore perculsis frueretur. Quibus uerbis cum multi in Dionem mouerentur, Sosßis quidam flagitiosus & procax, in cōcione Dioni se palàm infensum indicauit. Postridieq; inflicto uulnere sibimet in capite nouacula, à Dionianis concla-

Vulgi ingratitudo atq; inconstantia.

mabat se cæsum. Quod cũ non æquè à Dione factũ uideretur, ipse in mediũ prosiliẽs, ac obiecta refellens, criminationẽ cunctam depulit. Populus damnato Soßide, cũ Dione in gratiã reuersus est.

Philisti mors.

Postea dũ Philistus ex Iapigia multis triremib. Dionysio subsidiũ ferret, à Dionianis superatus et occisus est. Quo mortuo, Dionysius arcẽ Dioni diditurũ se promisit, in Italiamq; se excessurum, dummodo ex Gyarte (ea erat feracißima regio) fructus percipere sibi liceret. Conditione hac à Dione populoq; recusata, reliquit ille Polycrati filio arcẽ, cumq; preciosißimis rebus & supellectile remigauit in Italiam. Tum Heraclides continuis odijs et calumnijs populum irritans in Dionem, Hepponem turbulentißimum hominem instigauit, ut plebem ad diuidendam Gyartem accenderet. quando rerũ æqualitas libertatis uideretur initium, inæqualitas autem seruitutis iugum. Cui cum Dion uehementer obstaret, maioribus semper odijs implicabatur, adeò, ut populus tantæ seueritatis odio affectus, ad nouorum magistratuum comitia deuenerit. Creatis igitur quinque & uiginti ducibus, ut ex tot tantisque beneficijs Dioni tales gratiæ referrentur, armis in eum insurrexere. Ipse quũ ad Leontinos secederet, orauit ne cum suis sibi dimicandum esset. Illis autem instantibus, post multas preces, ubi aut moriendum aut pugnandum esse uidit, erumpens, paucis occisis, reliquos in fugam uertit. Ipse à Leontinis magnificentißime susceptus, fore sperabat, ut Syracusani operæ suæ desiderio breui tempore mouerentur. Interea à Dionysio triremes in arcem per Nipsium Neapolitanum, frumenta & pecunias deferentes obsessis missæ sunt. Quas cum illi recepissent, & ciues præ lætitia sic tumerent, ut magistratui nulli audientes, uoluptatibus tantũ Veneri Liberoq; indulgerent, Nipsius id cõspicatus, luce prima emisit stipendiarios. Hi obuios pro libidine cæciderunt, ædes diripuerunt, mulieres pserosq; in arcem adduxerunt, parietes diruerunt, omnia mœrore plena desperationeq; compleuerunt. Ciues post hanc cladem omni spe nudati, Dionem reuocandum censuerunt, orandumq; ut obliterata iniuriarum memoria, eis opem præstare

Syracusanorum in Dionem ingratitudo.

ſtare non denegaret. Qua exorata, dum expeditioni ſe accingeret, interim Dionyſij milites, cum iam aduesperaſceret, in arcem ſeceſſere. Proinde factionis principes aſſerebant, Dionis amplius non eſſe opus, ad tuendam enim urbem idoneos eſſe ſe. Inter hæc denuo Nipſius promptiore manu in urbem irruens, omnia populatus eſt, omnia diripuit, & cæſis utriuſq; ſexus multis hominibus, cætera igni ferroq; mandauit. Ciues qui à cæde incendioq; euaſerant, obuios ſeſe Dioni fecerunt, per deos obteſtantes, ut ruenti & ardenti patriæ opem afferret. Dio͂ audito urbis periculo, protinus citato curſu ad urbem duxit exercitum, & diſpoſitis per opportuna loca præſidijs, ciues in aciem co͂poſuit. Deinde peractis ſacris, primus ipſe uiolenter in hoſtes irruens, certamen inijt. Terribilis erat hoſtium aſpectus, inſtructa pro muro acie, flammis telis'que ſæuientium. Multa tandem accepta clade, Nipſius ſuos fugie͂tes in arcem reduxit. Adepta hac uictoria Syracuſani, Dionem patriæ liberatorem, deumq; ſalutarunt. Heraclides autem & pleriq; alij à Dione ueniam petiuerunt, peccaſſe ſe confeßi. Quibus cum indulſiſſet, ab amicis reprehenſus eſt, quod flagitioſis peperciſſet: aſſerentibus popularem ſeditionem non minus eſſe timendam, ac rabioſam quamque tyrannidem. Tum reſpondiſſe eum conſtat: Cæteros imperatores ad bella & arma plurimum eſſe poſſe exercitatos, ſe autem in Academia diutius ob hoc uerſatum, ut furorem diſceret, iracundiam inuidiam'que cohibere. & propterea uelle aduerſarios non ſolum poteſtate & dignitate, ſed etiam iuſtitia & bonitate ſuperare. Si uerò Heraclides ex inuidia perfidus ſit, non rectum eſſe uirtutem ſuam iracundia corrumpi. hominis ſanè aliquando proteruitatem, beneficijs & gratia permutari poſſe. Mox ad obſidendam arcem conuerſus, circumducta noctu foſſa, uallo eam ab urbe diſcreuit. Pòſt exædificato rurſum muro, acrius obſeſſos preßit. Quibus demum nemine ſuccurrente, et deficientib. commeatibus ultima conditio ſubeunda fuit. dediderunt enim ſe Dioni, ſua'que. Recuperata igitur arce, Dion Aretham prius uxorem ſuam, alteri

Dion reuocatur.

Dionis uictoria.

deinde nuptam, pristina tamen charitate complexus est. Cum qua subinde, restituta Syracusanis arce, priuatè quieteq; uixit. Verùm ubi deintegro Heraclides ei insidias tendere pergeret, tandem Dion eius morti consensum præstitit. Quo interfecto Callippus, primus amicorum Dionis, quod sibi Siciliæ principatum animo destinasset, aduersus Dionē multos instigauit, ac ingratitudinis suæ et conspirationis participes fecit. Dion autē post Heraclidis interitū tristior, quasi suam hac nota uitam maculasset; domi se continebat, exoptans potius uita defungi, quàm diutius uiuere. ecce coniuratorum nonnulli in domū Dionis peruaserunt, eumq; uictimæ instar pugionibus cōfoderunt. Verum Callippus ipse nō diu tantū scelus impune tulit. Nam amißis Syracusis, cum omni Sicilia propter odium pulsus esset. tandem ad tantam peruenit calamitatem, ut eodem pugione, quo interemptus est Dion, semet occideret.

Heraclidis mors.

Dionis mors.

MARCVS BRVTVS.

ARCO Bruto, progenitorem Iunium Brutum fuisse tradunt rerum scriptores, eum qui Tarquinios constantißime eiecit. Tametsi in eum Cæsaris gratia quidam odio æstuantes, nō à Iunio quidē deuenisse, sed plebeium patrem habuisse commemorant, & à Iunij dispensatore quodam originem traxisse. Mater eius Seruilia fuit, iunioris Catonis soror. Hic quidē Brutus bonis artibus ac philosophia præclare institutus, cum ad rempublicā accessisset, morum suorum grauitate ad æquū bonumq; propensius ferebatur. Et cum Græcos fermè omnes philosophos audiuisset, Platonicos tamen summopere coluit, atq; Antiochum Ascalonitam mira obseruatione prosecutus est. quòd si non doctrinæ gloria, uitæ tamen integritate multos philosophos adæquauit. Eius facundia erat militaris, bellicisq; accomodata tumultibus, nec minus sententiosum & graue eius erat græcum dicendi genus, quàm Laconum breuitate excelsum, ut liquet per quasdam eius epistolas græcè conscriptas. ad Patareos sanè huiusmodi. Audio uos Dolabellæ dedisse pecuniā: si sponte, faßi estis iniuriam: si inuiti, hoc osten-

Brutus Platonicus.

ostendetis, si & mihi sponte dederitis. Ad Samios uero: Consilia uestra nil pensi habēt. res tardæ. quis horum finis, existimate. Magna prudentiæ indicia edidit, nondum fines adolescentiæ transgressus, sub Catone auunculo in Ptolemæum Aegypti regem duce designato. Nam in Cypro magna solertia grandes regias opes asseruauit, & paulò pòst argentum ex ijs redactum, Romam integerrime transuexit. Cæsare non multo pòst, Pompeioq; arma mouentibus, Pompeianas partes ceu iustiores secutus est, licet Pompeij causa pater obierat. ipsius legatus igitur in Siciliam cum Sexto missus est. Cum autem in Macedoniam in castra uenisset, Pōpeius assurgens, ueluti cæteris præstantiorem amplexus est. Qui nisi cum Pompeio de rerum summa consultaret, semper in literarum studijs, aut in componendo Polybij epitomate uersabatur. Nec post Pompeianum conflictum minore fuit apud Cæsarem gratia, licet quidam ob Seruiliæ matris eius honorem, quam Cæsar adamarat, id illum fecisse ferant. Et propterea suspicatum est, Brutum à Cæsare genitum. qui cum è Pharsalica pugna per paludes euasisset, Cæsar eius salute lætatus, tanti eum in posterum fecit, quanti uix ullum è cæteris alium. Quicquid enim uoluit, petere potuit. Itaque Caßium ei conciliauit, Libyæ regem ab ipsius ira & indignatione liberauit. Erat Brutus seueritatis inflexibilis: uerùm iuxta rationem tamen, bono magis & æquo studuit. Quare eum Cæsar urbanæ insignibus præturæ honestauit. Hinc prima Caßij cum Bruto fuit dißensio. nam Caßius eiusdē competitor tum succubuerat, nisi quod aliam mox præturā obtinuit. Sed Bruti magnanimitatem, potentiam, & amicos Cæsar non sine suspicione considerabat. id ex eo probatur, quod cum Antonius & Dolabella apud eum innouandarum rerum cupiditatis accusarentur, responderit, non pingues hos, & comatos, sed pallentes illos & macilentos horrere se: de Bruto Caßioq; locutus. Caßius quidem ueluti furiosus, priuatim Cæsari infensus erat: Brutum autem tyrannidis dominationem odisse ferunt. Quamobrem multi eum tum literis, tum sermonibus ad rem peragendam aßiduè pro-

Polybij epitome à M. Bruto conscripta.

uocabant. Ad progenitoris enim ſtatuam inſcriptum fuit: Vtinam nunc uiueres, & nunc Brutus eſſes. Eius etiam tribunal his erat notatum: Brute quid dormis? non Brutus es. Præterea Caßius dedita opera ſe cū Bruto conciliauit, eum ut contra Cæſarem pro uocaret. Semel uerò cœpit: O Brute, inquiens, ab alijs populus lar gitiones & ſpectacula petit, abs te tyrannidis euerſionem. Non enim extorres laniſtæ tribunal inſcripſere tuum, ſed Romanorum primarij. Et multa id genus incitamenta protulit. Mox fide compo ſita, ad amicos ſe uerterunt. Quos cum prætentaſſent, ſuſcepe- runt illi aſſenſuros ſe, ſi non tam celeritate & audacia, quàm con ſilijs res geretur. opus enim eſſe præſtantis uiri alicuius autorita- te, ſine qua pulchram ſe habituros cauſam non cenſebant. Ve- rùm cum Brutus huic rei caput ſe fore diceret, aſſenſere cun- cti. Sicq; eius dignitas optimos pleroſque, & alios etiam audaces, ac mortis contemptores, ad tam grande facinus adduxit. Erat e- nim in urbe generis, dignitatis, & uirtutis claritate primus. Idibus quidem Martijs, in porticu in qua populi mādato ſtatua erat Pom peij erecta, ſenatus cogebatur, & eò conſtabat Cæſarem eſſe uenturum. Et propterea conſpiratores hinc inde in porticum pro fecti, occaſionem tempuſque expectarunt. Brutus etiam accin- ctus gladio ſub chlamyde, illò iam uenerat. Tum Caßius ali- quot comitatus, Bruto adhæſit. Hic Popilius uir conſularis inter ſalutandum, precatus illis eſt, ut cœpta fœliciter euenirent. At ipſos inde ſuſpicio inuaſit, palàm eſſe quod clàm conſtituiſſent. Cæterum adueniente Cæſare, qui ob infauſta ſacra, grande ni- hil in ſenatu ſancire decreuerat, & idcirco ueluti ualetudinarius lectica uehebatur, aſſurrexit ſenatus. Sedentem ità circumſtetere coniurati. Tum Tullius Cymber, cuius primæ erant partes, Cæſa rem pro fratris exilio orare ſe ſimulans, ſupplex acceßit. Illo benignius reſpondente, Cymber manus ueſtemque exoſcu- lans, acrius inſtitit. Cæſare rem differente, reijcienteque nimias preces, Cymber impudentius inſiſtens, ueſtem illi manibus de- traxit. Cum autē, Hæc quidem uis eſt, ille diceret: Caſca exer-

Caßius Brutum ad tyrannidis euerſionem incitat.

Cæſareæ cædis apparatus.

tō pugione primus illi retro uulnus inflixit. At Cæsar conuersus, percussoris manū prehendit, & Quid agis, inquit, scelerate Casca? Sed cum Brutum stricto gladio occurrere cerneret, Cascam dimittens, chlamyde caput obuoluit, nec amplius restitit. In cuius cædem cum uulnera mutuo communicarent, Brutus in manu alterius gladio sauciatus est. Et quia inter eos cōstitutū erat, neminem præter Cæsarem occidere, Brutus socij'que cruore respersi, strictisq; ensibus, in Capitolium profecti sunt. Ibiq; Brutus populum ad libertatem hortari cœpit. At cum Cinna Cæsarem accusaret, ei'que malediceret, multis ira excandescentibus, tumultuari cœptum est. Paulo pòst tamen Antonio Planco'que & Cicerone concionantibus, de abolitione cædis, de concordia, de præmijs dandis sententiæ dictæ. Quare Bruto post multas laudes Creta, Caßio Libya, Trebonio Asia, Cymbro Bithinia decreta est. Alteriq; Bruto Gallia, circa Eridanum. Antonio deinde dicenti, Cæsaris testamentum esse aperiendum, & corpus magnifico honestandum funere, Brutus assensum præstitit. Cui cum Caßius repugnaret, in simultates iterum inciderunt. Aperto itaq; testamento, & funere per forum delato, Antonius pro rostris in Cæsaris laudes mirificam habuit orationem: & ostenso pallio, cruore ictibus'que deformato, omnes in percussorum odium incitauit. Hi igitur clamantes, ex direptis officinarum sedilibus mensis'que constructa pyra, & superposito corpore, in multorum sacrorum medio immolantes, cadauer flammis cremauerunt. Mox raptis torribus, ad percussorum domos currentes, in Cinnam quendam Cæsaris amicum incidêre, credentes'que illum esse, qui nuper Cæsari maledixisset, eum confoderunt. Quare Brutus cæteriq; metu ex urbe egreßi, Antium profugere. Antonius quidem hoc tanto populi furore elatior factus, mutata sententia, monarchiam propemodum in urbe consequutus est. Quapropter Brutus desiderari cœpit. Sed cum Octauianum Cæsaris adoptiuum, natura quidem sororis filium, ex Apollonia Romam uenisse audiuisset, ad seq; ciuium ac plebis fauorem allexisse, ac Cæsaris nomen

Cæsaris mors.

Cinna confossus.

men assumpsisse: rebus iam propè desperatis Italiam linquens, Athenas nauigauit. Vbi honoribus & decretis honestatus, philosophiæ aliquandiu operam dedit, atq; simul ad cogendum exercitum industriã adhibuit. Per id tempus, dum ita Brutus se pararet, Antistius quidam, Romanus prætor, magna cum ipso beneuolentia coniunctus, ex Asia Romam naues cum pecunijs deuehebat. Eum Brutus persuasit, ut quinquaginta æris millia, nauesq; aliquot sibi traderet. Paulò pòst, quingentos etiam equites Dolobellæ abstulit, quos illi in Asiam Canutius adducebat. Sed postquam nunciatum est, Cæsarem Octauianum præter ætatem (uicesimũ enim erat natus annum) exercitus quasi formidine consulem esse factum, ac contra conspiratores nitentẽ, iußisse Brutum et Cassium per præconẽ in iudicium acciri, seq; cum Antonio et Lepido iunxisse, tum etiam proscriptis ciuibus ducentis, et Cicerone iam interfecto prouincias ad arbitrium distribuisse, non mediocriter turbatus est. Et si igitur amplum iam & splendidum parasset exercitum, tamen operæprecium duxit, Caßium ex Aegypto acciri, ut coniunctis copijs facilius reip. libertati consulere posset. Cui cum Caßius libenter annueret, apud Smyrnam congreßi, quid in tam magnis rebus, tamque grauibus optimum esset factu, consilium habuere. Statimq; summa cum lætitia discesserunt. Caßius Syriam, Brutus Macedoniam petiuit. Caßius in re bellica ferox erat, iracundus & asper, ac extimescendus. Cum domesticis autẽ ad risum pronus, scommatumq; auidus. Brutus uerò propter suas uirtutes ab optimo quoque amabatur, ita desiderabatur ab amicis, ita admirationi omnibus erat, ut ne hostibus quidem odio esset. Præter hæc iracundiæ, uoluptatis, et auaritiæ expers, ad fas piũq; semper inclinauit. Et iccirco uirtute magis quàm potentia pollebat. Sæpius dicere solitus est, aut se uictorem rempublicam liberaturum, aut morte seruitutem euasurum. Post ad Lycios perueniens, cum exercitum & pecuniam posceret, ipsiq; dissentirent, & colles aditusq; præmunirent, Brutus eos adortus, cæsis non paucis loca omnia occupauit. Quos autem cepit, credens esse libera-

litate

litate deuinciendos, libera missione donauit. Sed ipsi clementia hac abutentes, secessere ad Xanthios. Brutus eos insecutus, Xanthũ obsidione circumdedit. Tum Xanthij formidantes seruitutis iugum, mori prius quàm seruire statuerunt. Itaque urbem facibus inflammantes, in ignem'que insilientes, non solum masculos, sed mulieres ac omnia sua secum traxere: progenitores suos imitati, qui per multa ante tempora Persico bello, simili desperatione perculsi, seipsos urbemq; incendio perdiderant. Deinde cum quasdã Brutus Patareorum mulieres captiuas haberet, & ab omni eas militari iniuria tutas reddidisset, hæ suis Bruti modestiam continentiamq; narrantes, hortatæ sunt ut ei urbem seq; dederent. Quod illi fecerunt. Interea Cassius è Sardis à Bruto uocatus, ad gerendarum rerum consultationem accedere cœpit. Tum quadam nocte silentio per castra ubiq; facto, dum Brutus uigilans futura secum reputaret, speciem quandam terribilem & monstrosam ad se ingredi aspexit. Hãc cum magno animo interrogasset, quid'nam esset, aut quid sibi uellet? respondit, Philippis me uidebis? Genius tuus sum Brute malus. At ipse, Videbo, inquit: mox cum euanuisset phasma, accersitis pueris, an quempiam uidissent audiuissentq; quæsiuit. illis negantibus, accubuit. Postridie autem Cassio iam præsente, in Macedoniam aduersus Cæsarem & Antonium copias duxere: urbesq; omnis passim sibi subijcientes, tandem in locis difficillimis haud à Cæsaris Antonij'que exercitibus procul castra posuerunt. Ager qui utrosq; exercitus disterminabat, Philippici campi uocabatur. Cernere erat ibi Romanorum uires, & utrinque instructos exercitus, non multitudine, uerum splendore solo differre. Quippe Bruti copiæ erant auro argentoq; Cæsarianis ornatiores. Brutus enim milites asperiores fieri credebat: quandoquidem arma ueluti diuitias cordi haberent. Et propterea tali ratione in constantiã milites adducere uolebat. Lustratis igitur hinc inde exercitibus, cum iam Brutus rem ferro decernere festinaret, Cassius ob prodigia quæ mala sibi obuenerant, differendũ censebat. Attamen cum ab aduersariorum castris pugnæ signa

Xanthiorum interitus.

Bruti malus Genius.

prodijsset, consensit. Tum antequã in aciem iret, Brutũ sic affatus est: Cũ humanarũ rerum incerti sint exitus Brute, & præliorum longe magis incerti, si aduersa fortuna pugnauerimus, de fuga aut nece, quid decernendũ putas? Tũ Brutus: Iunior, inquit, ego Catonem accusaui, quod nefas duxisset fatis cedere, et nunc idem censeo. Quare si nos deus nõ tuebitur, iterũ delectũ habere, iterũ in spem aliã ingredi conabimur. Mox Cassius eum amplectens, subridẽsq;: Hoc pacto, inquit, in hostes irruamus, ut aut uincamus, aut uinci non timeamus. Sic Brutus dexterũ obtinẽs cornu, eduxit equitatũ, et simul iuxta peditatũ locauit. At milites moræ impatientes, non expectata tessera, ex qua prælij signũ ducibus dabatur, uno impetu clamoreq; ingenti, in Cæsarianos excurrerũt. Cæsar quidem ob malam ualetudinem aberat. Antonius autem fertur pugnæ initio in paludibus delituisse, eius tamen cornu Cassio oppositum fuit. Hic cædes maxima à Bruti militibus edit. Lacedæmoniorum, qui nuper in Cæsaris auxilium uenerant, duo millia obtruncata, cohortes tres fusæ: cæteri in castra uix elapsi sunt. Sed Cassius in sinistro cornu re malè gesta, ab Antonianis fugatus, cũ paucis in quendam editũ collem se recepit: credensq; Brutum simili fato pugnasse, ne in hostium manus incideret, in tabernaculum quoddam secessit, ac seruo cuidam ad hos casus reseruato, iugulum præbuit. Brutus autem audito Cassij conflictu atque morte, eò tristis lachrymansq; aduolauit: ac post tanti uiri lamentationem, Thassum corpus deferri iussit, ac ei magnificentissimè iusta persolui. Deinde Cassianos milites humaniter solatus, pro amissis rebus drachmarum duo millia cuilibet dari iussit. Et si proximæ pugnæ uictoriã reportarent, pollicitus est Thessalonicã Lacedæmonemq; in prædam ipsis se concessurũ. Licet uerò Italiam fermè omnem, expulsis habitatoribus aduersarij militibus suis promiserint, tamen hoc Bruti inexcusabile erratum fuisse uidetur. In hac quidem pugna ex Cassianis ad octo millia ceciderãt, ex aduersarijs duplo plures. Interim occultè Cæsari nunciatum est, copias quas ex Italia euehi curabat, à Bruti classe absumptas esse. Ex quo

Pulchrum Bruti consilium.

Cassij mors

ei Antonioq; optimũ uiſum eſt, armis decernere, prius quàm hæc Bruto nota fierent. Sicq; ſtructis copijs in aciem conſtiterunt. Brutus uictoriæ naualis ignarus, cum hoſtes in acie uideret, morari noluit. Sed compoſitis hoſtium è regione cornibus, certamen æquum præbuit. Qui ſi naualis uictoriæ nuncium habuiſſet, hanc diſtuliſſet pugnã, & fortaſſe propter hoc uel maximè, quod priore nocte tetra illa imago, quæ in Aſia ei ſe obtulerat, etiã tũc uigilanti apparuerat. Cæterũ ſuos tãto impetu in aduerſariorũ cornu impulit, ut cædentib. illis facile uiciſſe uideretur, niſi ſiniſtrũ Caſſianorũ cornu ab aduerſarijs ſciſſũ, terga dediſſet. Tum hoſtes illud feriendo perſequendoq;, Brutũ etiam circumdederunt. Verùm is manu mẽteq; ſtrenuus, omnẽ et militaris et imperatoriæ uirtutis uim exercuit. quoad Caſſiani priore cõflictu perculſi, ſic & tunc trepidi penitus diffugerunt. Tum enim ſtrages ubiq; fiebat, et fortiſſimi quiq; Bruti gratia periculis ſe obiectantes, perierunt. Inter quos Marci Catonis filius, manu ſtrenuè pugnans cecidit. At Lucilius Brutum ab hoſtiũ manibus ſic liberauit. Nam cum eum perſpexiſſet à barbaris inquiri, in eiusq; necem eos eniti, Brutum ſe eſſe ſimulauit, rogauitq; (quoniam Cæſarem extimeſcebat) ad Antonium ſe deduci, cui maximè confidebat. His decepti uerbis hoſtes, ad Antonium illum adduxere. Brutus igitur interim per rupem quandam arboribus denſam obſcura iam nocte in concauum eius loci, cum paucis aufugit. Et cum illinc etiam fugiendum eſſe nonnulli dicerent, Non pedibus, inquit, ſed manibus fuga mihi petenda eſt. Mox patriæ fortunã incuſans, quod præter leges fasq; ipſos dominari permitteret, ſocios ſalutis ſuæ rationem habere iuſſit. Ipſe uerò cũ duobus longius ſecedens, uertit in pectus enſem, in eumq; incubuit. ſic momẽto temporis uir clariſſimus diem clauſit extremum. Defuncti corpus cum Antonius inueniſſet, in purpureã chlamydem inuolui iuſſit, reliquiasq; ad Seruiliam illius matrem Porciamq; uxorem honorificè deferri.

Lucilij calliditas.

Bruti mors.

DIONIS ET BRVTI COMPARATIO.

HOrum utrunq; ampliſſimum per occaſiones factum fuiſſe

constat. Sed rerum à Dione gestarum particeps fuit nemo, ueluti Bruto Caßius, qui non minimum profecto de gestis rebus & consilijs contra Cæsarem susceptis sibi uendicat. Præterea Dion ad liberandos à tyrannide ciues diuitias erogauit. Brutus autem ex bellis diuitias nactus est. Ipse item & Caßius extorres ocium nunquam nacti, immo capitali damnati crimine, ad suppliciumq; petiti, propter se potius quàm propter ciues bellum sumpserunt. At iucundiorem agens exul Dion uitam, pro Siciliæ salute in discrimina ultrò se coniecit. Et licet ciues Dionem criminarentur, quod è Syracusis Dionysium euadere permisisset, tamen in re bellica culpandus haud fuit: tum rebus optime gestis, tum quia aliorum male gestas sæpe correxit. Brutus autem multa tumultuosè non semel agens, infœliciterq; dimicans, postremo animum et spē abiecit. Cui item obijcitur, quod à Cæsare conseruatus, auctus, & cum primis honoratus fuerit. Verùm Dion amicitia simplici ac sola propinquitate tyranno coniunctus, eius semper usui, honori, salutiq; consuluit. Eiectus uerò patria, & in re lacesßitus uxoria, bonisq; spoliatus, uix tandem in bellū erupit. Hoc contra Bruto laudi datur, quod cum priuatim Cæsarem odio non haberet, pro patriæ libertate tanta susceperit pericula. Sed Dion non nisi lacesßitus uidelicet, bellum sumpsit. Item cum Cæsaris hostis esset Brutus, Pompeio nihil nisi quod è rep. erat consuluit. Dion autem ad gratiam multum Dionysio blanditus est. Qui simulatque ipsi credere noluit, ita inimicū expertus est. Illud Bruti maximum est, uirum confodisse, cuius nomine ipsi etiam Parthi, Indiq; perterrefierent: nec per metum quicquam à propria animi excellentia remisisse. Porrò Dionis ultor fuit nemo, Bruti corpus etiā hostis Antonius funere extulit. Et Cæsar quidem illius honorem postea non conuellit. Quippe cum eius Mediolani statua esset, Cæsar ciues primum increpuit, quod suum penes se hostem paterentur. Sed cum id negantes, quis nam esset, interrogarent: ille statuam intuens, Non hic ait hostis noster est? Silentibus illis, læta subito fronte laudauit hanc constantiā, quod amico in aduersis etiā fidem seruassent, simulq; iußit in eodem statuam loco permanere.

DEMO-

DEMOSTHENES.

EMOSTHENES annis nõ maior ſeptẽ, in patrimonio fermè talentorum quindecim, à Demoſthene patre ſub tutoria poteſtate relictus eſt. Et cum tutores, cum ſubripiendo, tum neglig ẽdo, eius bona diminuiſſent, non poterat ipſe deficiente pecunia præceptoribus ſatisfacere, neq; liberalibus imbui diſciplinis. Attamen annis grandior iam factus, cum Calliſtratum peregregie concionantem ſemel audiſſet, uidiſſetq; ſummo omnium applauſu & laudatione eundem domum reduci, tanta gloria commotus, quaſi omnia orationis ui fieri poſſent, totum ad dicendi ſe ſtudium contulit. Et cum ſub Iſæo, ſeu Iſocrate, uel Platone (ut alijs placet) in dicendo profeciſſet, tutoribus ſuis diem dixit. Quibus conuictis, licet integrum debitum non exegiſſet, conſuetudinem tamen dicendi audaciamq; conſecutus eſt. Eius autem oratio uidebatur eſſe ab initio auditoribus non grata, quod confuſius ageret, & argumentis abundaret. Sed ille breui ſtudio, exercitatione, cura, & Satyri hiſtrionis conſilio tantũ effecit, adeoq; uocem & actionem emendauit, ut non prior Demoſthenes, uerũ alter quidam uideretur. Ferunt enim Demoſthenem ſubterraneũ locum ædificaſſe, in quem deſcendens, corporis geſtum uocemq; reformarit. Et hoc pacto multa in ſemet nouis ſententijs, locis, & argumentis domi commutans elimauit. Ex quo apparet, eum natura, aut ingenio, aut oratione extemporanea non multum ualuiſſe. Propterea Pytheam dixiſſe ferunt, Demoſthenis enthymemata lucernam olere: quoniam dicturus non aſſurgeret, niſi antea præmeditatus. Itaque cum omnes ſui temporis oratores præter Demadẽ ſuperaret, Theophraſtus à quodam interrogatus, qualis ſibi orator Demoſthenes uideretur, reſpondit: Sua dignũ ciuitate uideri. Deinde de Demade rogatus, eum ſupra ciuitatem eſſe dixit. Fertur etiam linguæ hæſitantiam coniectis in os lapillis emendaſſe, uocemq; currendo, ſcandendo, pronunciando confirmaſſe. Habuiſſe item magnum domi ſpeculum, in quo ſe uidens geſtum eru-

Demoſthenis ſtudiũ.

diret. Tandem Phocensis belli tempore ad rempub. se contulit. Et occasionem nactus honestissimam Graecorum libertatis tuendae, aduersus Philippũ praeclare disseruit, magnamq; sibi gloriam comparauit. Tam uerò cõstanter reipub. se dedit, ut partes quas à principio fouendas susceperat, ad extremum usq; constantissimè prosecutus sit. Magis tamen facundia, quàm rei bellicae peritia excelluit. Nec omnino à pecuniarũ corruptelis sanctus fuisse uidetur. Sed quamuis in concionibus reprehendendi libertatẽ exerceret, tamẽ Atheniensibus, ut quendam accusaret iubentibus, respõdit: Viri Athenienses, consultorem me semper habebitis, calumniatorem nunquã. Fertur etiã octauo et uigesimo anno aetatis oratiões edidisse complures, & ostendisse in plerisque, honestatem per se ipsam esse expetendam: ut in illa aduersus Aeschinem pro Ctesiphonte, & contra Aristocratem, praecipuè uerò in Philippicis liquidò patet. Nam conatibus Philippi semper aduersatus, ijs orationibus in eum Athenienses incitare conatus est. Et propterea multus erat de eo apud Philippum sermo. At cum fortè ad eum unus ipse ex legatis proficisceretur, rex licet Aeschinem & Philocratem maiori honore prosequeretur, Demostheni tamen maiori uerborum apparatu respondit. Et cum in discessu Philippum caeteri miris efferrent laudib. Demosthenes solus cauillis lusit. Quin immo tum cunctas fermè Graeciae ciuitates in eum cõciuit. ita ut coactis peditum quindecim, equitum duobus millibus, praeter urbanas copias, Euboeam, Achaiam, Corinthum, Megaras, Leucadiam, Corcyramq; Atheniensibus cõfoederaret. Eodem tempore cum Thebanos etiam in societatem aggregare niteretur, & Philippus per legatos in Thebano senatu contrarium tentaret, tanta orationis ui usus est, ut Thebanorũ animos non difficulter in sententiã suam traxerit. Ex quo Philippus praemisso caduceatore, pacẽ petere coactus est. Abunde tamen tũ patuit, Demosthenẽ non minus apud Thebanos, quàm apud Atheniẽses autoritatis habuisse. Sed fortuna Graeciae libertati finem iam iã impositura, Demosthenis consilio magnopere derogauit. Erat enim tum Graecorum

Demosthenis auaritia.

Thebanorũ cum Atheniensib. societas.

exercitus apud Thermodontē, cum Demosthenes copiarū potentia fretus, præter oraculorū omina pugnam cōmitti suasit. Est igitur cōmissa. Verùm ipse tandem eorum omniū oblitus, quib. alios succenderat, ne clypei quidem memor, in quo aureis literis inscriptum erat, Bona fortuna, fugæ se dedit. Philippus uerò tāta uictoria elatus, Demosthenis institutum multis uerbis irrisit. Paulo autem pòst, audiens Demosthenem orationis suæ ui uniuersam in ipsum concitasse Græciam, ualde perhorruit. Tantæ fuit etiā apud Persarū regē autoritatis Demosthenes, ut satrapis rex scripserit, pecunias Demostheni traderent, eidemq; parērent ad abigēdos è Græcia Macedones. Cæterū è ciuib. quidā Demostheni infensi erant, ac proximæ cladis nomine eum in iudiciū traxere. Sed à populo honorificētiss. absolutus est, iussusq; demortuos pro cōcione laudauit. Non multo pòst audito Philippi interitu, deinceps Demosthenes Græciæ ciuitates uniuersas in cōspirationē induxit, præfectisq; Persarū regis scripsit, Asiæ q̄ præerāt, ut aduersus Alexādrum, quem puerum appellabat, bellum mouerent. Alexander autem in Bœotiam exercitum ducens, fractis Atheniensium animis, Demosthenisq; ardore restincto, Thebanos minime per se potentes, in potestatem suam redegit. Quibus rebus Athenienses perculsi, Demosthenem cum nonnullis ad Alexandrum in legatione miserunt. ad quem cum pergeret, Alexandri iram animo repetens, deserta legatione domum reuersus est. Ex quo Alexander ira percitus, Demosthenem & alios plerosq; oratores ad se ab Atheniensibus mitti petijt. Ea intelligens Demosthenes, fabulam illam de lupo, canibus, ouibus'que populo aperuit. Ciues ouibus, se & petitos canibus pro populo certantibus, Alexandrum lupo assimulauit. Non'ne uidetis, inquit, homines modica mensura, maximos aliquando frumenti aceruos emetiri? Haud secus, nos si tradetis, uniuersam breui tradetis ciuitatem. Hæsitantibus itaque Atheniensium animis, an illos Alexandro traderent, Demades mercedem quinq; talentorum cum populo pactus, Athenienses Alexandro reconciliauit. Interea Harpalus ab Alexandro cum

Demosthenis fuga.

Thebani ab Alexandro superati.

cum grandi thesauro ad Athenienses diffugiens, mercedis spe plerosq; allexit, ut eum recipiendum esse censerent. Demosthenes autem repellendum eum asseuerabat: nec propterea bellum denuo cum Alexandro innouandum. Cum hæc agitaret, & Harpalus aurum è naui, uasaq; in mediũ explicaret, Demosthenes illuc oculos cõuertens, cuiusdam barbari uasculi opere plurimũ delectatus est. Tum Harpalus cognito per oculorum motum hominis desiderio, noctu uasculum cum talentis uiginti Demostheni dono misit. Is largitione percussus, Harpalo facile cessit. Patefacta autẽ corruptela, accusatus, ac ad Areopagitas, quorum ipse iudicio parêre se uelle dixerat, reiectus est. Quinquaginta igitur talentis multatũ, illi in carcerem ipsum coniecere. Sed paulo pòst occasione accepta fugam arripuit. Et dum aduersæ factionis homines eum sequerẽtur, solarenturq;, ac uiaticũ afferrent, gemebũdus inquit, Quid ni ægro non animo ciuitatem hanc relinquam, in qua tales habeam inimicos, quales in aliena amicos inuenire difficilimum sit? Exulauit itaque in Aegina. Quo quidem tempore Alexandrum obire contigit. Mox Græciæ ciuitates denuò conspirauerunt. Erant per id temporis Pytheas & Calymedon Athenienses ab urbe profugi, ac aduersus patriam Antipatro adhærebant. Demosthenes autem licet extorris, Atheniensium tamen semper legatis aderat, nec eis gratia, studio, aut consilio deerat. In Arcadia sanè Pytheas et Demosthenes ad iurgiũ in concione proruperunt, dũ alter pro Macedonibus, alter uerò pro patria contenderet. Quod cum Athenis renunciatum esset, adeò populum commouit, ut sacerdotibus, magistratu, ac ciuibus obuiam prodeuntibus, ab exilio magnificentissime receptus est. Tetendit ipse ea die ad cœlũ palmas, gratulatus identidem, quod præclarior sibi quàm Alcibiadi reditus esset in patriam, quoniam non coactis, sed persuasis ciuibus rediret. Interiecto tempore, & fractis Græcorum uiribus, audiẽs Demosthenes Antipatrum & Craterum Athenas obsessuros aduentare, multis comitatus urbe excessit. Populus autem Demadis impulsu, capitali eum animaduersione condemnauit. Antipater iti-

Demosthenes ab Harpalo corruptus in exiliũ mittitur.

itidem (utpote Demosthenì infensus) satellites ad ipsum è medio tollendum misit. Erat satellitum princeps Archias. Is audiens Demosthenem in Calabriam ad Neptuni templũ confugisse, eò annauigauit. Quo reperto, multis ei blanditijs persuadere conabatur, ut ad Antipatrum se conferret, ab eo humanißime suscipiendus. Sed quia precibus nihil effecisset, uim se adhibiturum comminatus est. Demosthenes autẽ uidens se minime à grassatoribus posse euadere: Expecta, inquit, paulùm, dum domesticis pauca scribã. Simul in interiorẽ templi partẽ descendit, et accepto ueluti scripturus libro, calamum sæpius momordit. Tandẽ os ueste tegens, ueluti se ligandũ præbuit. Dum igitur ab Archia traheretur, diffuso iam per intima ueneno, suspirans exanimatus est. Et sic ex calamo illo, quem mordẽs tenuerat, uenenum sumpsisse creditus est. Demosthenis mors. Obijt autem XVI. Calend. sextiles, quam diem omniũ mœstissimam agentes, Cereri ieiunant mulieres. Atheniensis uerò populus paulo pòst æream ei statuam decreuit; maximoq; natu ex eius genere, de publico quotannis stipendia dari iußit. Sed & hoc illi statuæ uoluit inscribi: Si pares ingenio tibi uires fuissent Demosthenes, Græciæ nunquam apud Macedones imperium fuisset.

M. T. CICERO.

ARCI Tullij Ciceronis pater fuit Tullius, mater Olbia, natale municipium Arpinum. Est autem Arpinum stadijs quadraginta ab Aquino semotũ. à dextra septentrionem uersus, Melphim fluuium ex amœnißimis collibus defluentẽ habens: à læua Lyricum, ex Sebieno lacu, ac Vestino agro uortice prodeuntẽ, ac Soram primùm, oppidum inclyta principum familia clarum abluentem: inde eam insulam constituentem, quæ Tulliana dici solet. cui Maricæa sylua scillarum copiam (Martialis testimonio) præbet. Ab Arpino Circium uersus stadijs quinquaginta sex, abest Eluinum, Vmbritij Iuuenalis fama celebre: quod amplißimo Cereris sacrario honestatum fuisse, eius adhuc monumenta testantur. Cæterum à Tullio Volscorum rege, Tulliorum familia defluxit.

Sed ut rerum omnium uicißitudo est, sic temporis lapsu nominis claritate antiquata, in ignobilitatem cecidit. Nec adeò tamẽ obsoleuit, quin Romæ supra uulgus emineret. Nam equestrem locum medium inter patres & plebem obtinuit. Ex hac igitur familia Cicero ortum habuit. cuius uirtutis futuræ signa nutrici phantasma quoddam prædixisse ferunt, cum ab ipsa magnã reip. salutẽ educari narraret. Quod profectò mox & præclarè patuit. Nã cũ puer præceptores primùm audiret, æquales omnes ingenij magnitudine superauit, ut graues etiam uiri ad eum uisendum non semel in ludum usq; proficiscerentur. Et tum quidem adhuc circa poeticã elaborãs, libellos uersibus edidit. Mox solutæ orationi incumbẽs, dicẽdi præcepta auidißime amplexus est: tum crescentibus annis, alijs literarum studijs operam dedit, nihilq́; loci reliquit quin in clarißimum uirum se euasurum ostenderet. Postea cum per ætatem liceret, ad Philosophiæ ciuilis'que iuris studia se transtulit, nec id quidẽ mediocriter: sed in utroq; ita profecit, ut multa id genus ab ipso publicata, ubiq; summa cum uoluptate legantur. Florente deinceps ætate audacior factus, in militiã abijt, ac sub Sylla in Marsico bello rei militaris munia quædam obijt. Sylla autem rerũ summã, adepto, perosus dominatũ, hunc in urbẽ reuerti, rerumq́; exitum quietè præstolari cõstituit. Qua quidẽ tẽpestate Sex. Roscium ab Syllanis oppugnatũ, parricidij quæstione liberauit. Ex quo cum Syllæ odiosum se fore perspiceret, simulata ualetudinis causa Athenas conceßit. Vbi feruentius incumbens philosophiæ, tandẽ sic excelluit, ut Græcos omnis in stuporem, admirationemq; sui cõuerteret. Audito interim Syllæ obitu, accedente etiã ex amicorum literis, eum ad rempublicam reuocantium autoritate, eloquentiæ studijs maiore conatu operã nauauit. Et quamuis plerosq; ipse audiuisset rhetores, multoq; sudore dicendi præcepta fuisset assecutus, nunquam tantum sibimet satisfacere poterat. Rhodi uerò cum semel audiente Apollonio, quem et ipse prius audierat, Græce declamasset, illum attonito similem obmutescere coegit. Cæteris autem eius iudiciũ efflagitantibus; suspirans Apollonius: Non

possum

Tulliorum familia equestris.

Cicero sub Sylla militauit.

possum equidẽ satis, inquit, Ciceronem laudare ac admirari. Sed cum memoria repeto, Græcos hactenus cæteras nationes armis & liberalibus disciplinis superasse, eámq; laudem à Romanis esse pridem nobis ereptam, unũ illud uidelicet decus, quod adhuc retinueramus, eloquentiam, itidem à nobis per Ciceronem Romam auferri tantopere doleo. Interea cum in urbe amici Ciceronis præsentiam requirerent, literis solicitabãt eum ad urbem ut remigraret. Qui postquam huic suasui morem gessit, ut ad dignitates facilius ascendere posset, agendis amicorum causis animum applicuit. Ex quo quæstor in Siciliam factus, summa prudentia, iustitia ac integritate se gessit. prouincialibus gratus, aduenis benignus, cæteris iustissimus fuit. Laborabat per id temporis urbs rei frumentariæ penuria: Quod sentiens Cicero, tantum frumenti continuo ad urbem transmisit, ut quàmprimum populus ab annonæ fuerit caritate releuatus. Crediderat Cicero rem se memoratu dignissimam effecisse, sed è quæstura rediens, dum per Puteolos iter faceret, multis ibi Romanorum ualetudinis gratia agentibus, est interrogatus, Quid noui ab urbe afferretur. at indignatus ipse: Roma se quidem non uenire, sed è prouincia uenire respondit. Tum, Non'ne, inquit eorum quidam, hunc scitis annum iam in Aphrica quæstorem egisse? Perculsus hic etiam rei nouitate, quod de prouincia quoq; ignoraretur: O quàm stultum, inquit, est uulgo benefacere conari. propterea in posterum statuit, in omnium oculis uiuere: cum præsentiũ populus tantum reminiscatur, præterita statim obliuiscatur. Aedilis paulo post reditum factus, præturam itidem maximo populi suffragio obtinuit. Quod quidẽ munus summa præstantia ac animi constantia obiuit: nec timore unquam aut gratia diuertit ab æquo. Cæterum postquam eò existimationis peruenisset, ut amplissimo omni munere dignus haberetur, ad consulatus petitionem accessit. Et licet nobilissimos haberet competitores, tamen omnibus prælatus, hanc dignitatem assecutus est. Cuius quidem maiestatem mira sa-

Apollinij de Ciceronc testimonium.

Vulgo seruire stultum.

Cicero consul factus.

pientia, consilio, et auctoritate comparauit. Ideo Romanorũ omniũ primus Patriæ pater appellatus est. Eo tempore magni in urbe motus efferbuerant; ob agrariæ legis contentionem. Hos ipse tanta sapientia, & facundiæ gratia repreßit, quanta profecto potuisset nemo. Subinde famosam illam Catilinæ, et nefariã coniurationem suã prudentia retegens, ipsum ab urbe pepulit: socios partim cepit, partim necauit: & ita rempublicam ab incendio, cæde, uastitate liberauit. Ex quo plurimum ei gratiæ & autoritatis acceßit, eratq; tũ ciuitatis facile princeps. Sed & cum dignitate propemodũ solus in Senatu & foro ac iudicijs uersabatur. Vnde facultates amplas consequutus est. Ab uxore quidem Terentia non parum accepit: ex amicorum autem testamentis permultũ. In Arpinate etiam fundum habuit amœnißimum, in Tusculano uillam, olim quæ Lucij Syllæ fuerat, in Pompeiano et Formiano prædia item amplißima, domumq; in palatio. Sed tamen patrocinij nomine mercedis nunquam aliquid sumpsit. Erant in urbe tum temporis bonæ Deæ sacra maxima in celebratione; nec uirorum ad ea cuipiam accedere licebat: mulieres enim tantum aderant. Clodius autem Pompeiam C. Cæsaris uxorẽ amãs, cum muliebri ueste amictus, noctu Cæsaris domũ ingressus esset, (ibi enim sacra fiebant, tanquam apud pontificem Max.) inter mulierum turbam latuit: tandem agnitus ac deprehensus, de pollutis sacris accusatus est. Qui ut crimen refelleret, ea die in urbe fuisse se negauit. Sed cum in testem Cicero citatus, iuramentum deposuisset, eadem die apud se fuisse Clodiũ, & pleriq; clarißimi uiri idẽ essent testati, necesse habuit Clodius aliam incolumitatis uiam aggredi. Corruptis igitur pecunia iudicibus, sic damnationem subterfugit. Et propterea grauißimas in Ciceronem inimicitias exercens, eò suis rogationibus rem demũ deduxit, ut illi spem nullam refugij apud quenquam Ciceroni reliquerit. Nam ex potentioribus Crassus Ciceroni infensus erat. Cæsar alijs rebus intendebat. Pompeius plane mussabat. Itaque Tullius mutata ueste, quoscunq; sua pro salute precari non destitit. Cuius miseratione equester ordo commotus, ut in publico luctu se

Cicero pater patriæ dictus.

Bonæ deæ sacra.

ctu se geßit. similem mœstitiam senatus referens, mutaturus uestes fuerat, nisi & restitißent consules, & armis Clodius curiam obsedisset. His igitur Cicero difficultatibus impeditus, noctu pedes urbe exceßit. Clodius audita uiri fuga, ut infra quadringenta ab urbe passuum millia, aqua igniq; ei interdiceretur, effecit. Nec propterea desijt, quin omnia illius bona uastarentur, domusq; dirueretur, ac omnis eius supellex hastæ submitteretur. Exulante hūc in modum Cicerone, Clodius aduersus Pompeium moliri multa cœpit. Is autem id ægre ferens, ut parem ei referret gratiam, consules ac tribunos ad Ciceronis reditū instigauit. Milo enim unus ex tribunis erat. cum uerò de Ciceronis reditu legem ferret, Clodius armis obstitit: & uno ex tribunis interempto, multisq; necatis, omnia disturbauit. Verum cum uniuersa ciuitas nihil nisi de reducendo Cicerone loqueretur, Pōpeius collecta mox undiq; bonorum uirorū multitudine, Clodiū è foro exturbauit, et ad ferendam pro Cicerone legem tribunis suffragatus est. Quare decimo & sexto mense post fugam, Cicero cum magna senatus, populi, ac totius Italiæ lætitia ab exilio reuocatus est: domus autem senatus decreto ei, uillæque publico ære exædificatæ. sed Clodius insaniens armis ipsum impetere, ac mortem intentare perrexit. Ita cum indies Clodianæ contentiones in deterius serperent, fuit is à Milone necatus. Quod quidē Ciceronis suasu patratum fuisse pleriq; crediderunt. Mortuo sanè Clodio, quasi sedata tempestate, omnia quietius habuerunt. Et Cicero adeò effloruit, ut Cæsari Pompeioq; amicißimus factus, etiā Crassum sibi reconciliaret. Demum augur & proconsul post Craßi interitum factus, in Ciliciam conceßit: & Parthos Romanorum ac consulis cæde elatos, sua sapientia, iustitia, ac integritate ad Populi Romani beneuolentiam attraxit, ciuitatesq; omnes tributis, rapinis, usuris liberauit. Pecuniarum uerò rationes ab decennio suprà ad suum proconsulatum retractans, furta innumerabilia emendauit. Ciuitatum sumptibus ita pepercit, ut in proconsulum laudationem legati nullo in posterum pacto mitti cogerentur. Quippe superiores pro-

Cicero in exilium abit.

Cicero ab exilio reuocatus.

res proconsules, ut de eis Romæ optime referretur, id prouincialibus imposuerant. Præterea neminem uirgis cædi iussit, neminem maledictis lacessiuit, sed & neminem ab aditu ad se unquam exclusit. Tum forte audiens Ariobarzanem à Parthis infestari, cum exercitu in Cappadociã profectus est, nec longe à Tauro mõte castrametatus, regem ipsum ac regnum seruauit. Recedentibus igitur à Cappadocia Parthorum copijs, Cicero Amanum montẽ ipsius gentis caput tripartito exercitu inuasit, & post magnã hostium cædem locum ac omnia loci castella ui cepit. Vnde etiam imperator ab exercitu appellatus est, & Romæ supplicationes decretæ, ac ipsi triumphus oblatus. Verum quoniam ciuiles iam procellæ inter Cæsarem & Pompeium efferuescebant, indecorum esse uidens, in tãta rerũ fluctuatione triumphũ agere noluit. Et quamuis ab utroque literis peteretur, nemini tamen adhærens, pacis & quietis hortator erat. Mox reuersus in urbem, multa in hanc sententiam ad populum copiose grauiterq; disseruit. Postea secum diu conflictatus, & animi dubius, utrum Pompeio an Cæsari accederet, statuit tandem in his esse castris, in quibus senatores & consules Pompeio duce essent. Itaq; ad Pompeiũ nauigans, omnia semper ad reipub. salutem consuluit. Verum ubi Pompeium uidisset hominum minime prudentium consilio uti, ac omnia in deterius labi, quantum licuit, à gerendis rebus sese abduxit. Commisso deinde in Pharsalia prælio, ac superato simul Pompeio, licet à Catone cæterisq; Pompeianis reliquiarũ exercitus imperiũ sumere iuberetur, constanter tamẽ recusauit. frustra existimãs, cui integri pares esse non potuissent, fractos resistere. Ex quo tantus omniũ mentes furor inuasit, ut nisi Catonis autoritas intercessisset, Cicero pene fuisset interfectus. Reuersus tandẽ in Italiã, diutius Cæsaris reditũ Brundusij expectauit, & cum à Terentia uxore desereretur, multis usuris, ac alieno ære se grauauit. Cæsare demum ex Aegypto Tarentũ applicãte, Cicero ut cõsularis uir ab eo honorificentissime susceptus est. Nã ad terrã desiliens Cæsar, eumq; amanter amplexatus, multa stadia secũ duxit. Cum autẽ postmodũ uideret

Ciceroni triumphus oblatus.

Cicero

Cicero summā unius rerū arbitrio teneri, nunq̄ nisi salutādi Cæsaris gratia, aut pro ciuiū salute urbem petijt: ut in causa M. Marcelli, Q. Ligarij, regis Deiotari: reliquū uerò tempus in disputationibus legendo scribendoq́; cōsumpsit. Natus enim erat ad hominū utilitatē. Itaq; primus philosophiæ lumē latinis literis aperuit, plurima uerba ad patrij sermonis usum adiunxit, dicendi præcepta tradidit, ac eloquentiā rerūpub. reginā, ad Romani imperij maiestatē excoluit. Quo factū est, ut nō solū pater patriæ, sed eloquentiæ & literarū parens merito uocaretur. Quippe eius si monumēta euolues, nihil ad reliqua obeūda otij habuisse putabis. Rursus si gestas res, contentiones, occupationes, & certamina in repub. perpendes, nullū illi tempus ad scribendū legendūq; fuisse dices. Extant aūt ab eo perscripti libri, numero CLXIII. Multo tamē plures esse editi dicuntur, qui temporū uetustate deperditi sunt. Omnes uerò summa cū facilitate, & ingenio, ac maxima cum sententiarū copia conscripsit. Sed quanta eius fuerit in dicēdo uis & gratia, inde liquet, quod ab aduersarijs inuidioso nomine rex appellatus sit. quasi nemo damnaretur, uel absolueretur, nisi quem ille uoluisset. Hoc idem multæ eius testātur orationes, quibus manifestorum criminū reos, rigori iudicū sua ipse eloquentia extorsit. Et ut paucis dicā: nec ex eadem ætate Ciceronē adæquauit quisquam, neq; ex posteris in literarū gloria. Hac duntaxat in re audientibus grauior fuit, q̄d de se cōsulatuq́; suo nimiū semp loquutus est. Sed aduersus inuidos illud sæpius repetendū fuerat. Tum etiā maxime, cum aliorū ipse laudes profusissime exequeretur. Fuit præterea in respōdendo lacessendoq́; acutissimus. Multū enim ioco risuq́; delectatus est: adeò ut etiā in iudicijs nō tantū risus aliquādo excitaret. In causa quidē L. Murænæ Catonē dixisse ferūt: ò q̄ ridiculū habemus cōsulē. Et ut ex multis eius facetijs aliqd colligā, Cæsar semel aliquot prædia parua admodū Seruiliæ uēdidit. plerisq; precij uilitatē admirātibus, Cicero, Quid mi inqt, recte uenditū. Tertia deducta est. Seruiliæ enim filia fuerat, Tertia noie. Hæc à matre Cæs. deducta putabatur. Cū Metellus sæpius in cōtētione Ciceronem

Ciceronis grauitas.

Ciceronis facetiæ.

ronẽ interrogasset, quis eius fuisset pater? At ille continuò, qualem, inquit, habueris matrem obscurum non est. Nam illi mater parum pudica fuit. Infinita penè id genus acutè dicta ab eo narran

Ciceronis mutata fortuna.

tur. uerùm fortuna fœlicitati semper infensa, Ciceronis lætitiam ad extremum in mœrorem mœstitiamq; conuertit. Nam Terentia uxor nec in fide permansit, nec ei quamdiu abfuit pecunijs opitulata est. Quin eius despiciens literas, tanquam alienum reiecit. Ex qua tametsi M. Ciceronem & Tulliolam suscepisset, tamen hac infidelitate coactus eã repudiauit. Quintus etiam frater iratus, et Tyro filius capitalibus eum inimicitijs persecuti sunt. Cum autem æs alienum ipsi fermè patrimonium totum absorbuißet, acceßit Terentiæ dotis restitutio: cui cum facere non posset satis, Publiã grandi cum pecunia duxit uxorẽ. Post omnia hæc infortunia acceßit Tulliolæ obitus: quẽ ita ægro tulit animo, ut nullo pacto consolationem admitteret. Exaggerabat etiam mœstitiæ sarcinam domestica dissensio. Nam Publia uxor ex Tulliolæ obitu nimis gestire uidebatur. Quare Cicero dolore affectus, cum illa diuortium fecit. Cum interea Cæsar diem obijsset, Cicero quasi libertate recuperata, in Senatu princeps habitus est. Et ad concilian das partes, ac ad inimicitiarum obliuionem studio, consilio, sapien tia se conuertit. Tamen animaduertens Antonium fugatis Bruto & Caßio, ad tyrannidem se accingere, & in senatum quotiens ueniret, armatos inter senatorum subsellia collocare, amplius curiã non petijt. At Antonius consul comminatus est, eius ædes demoliturum se. quibus uerbis Cicero pro dignitate succensus, postridie frequenti senatu in Antonium inuectus est. nec suo periculo

Antonij in Ciceronem odium.

quicquam territus, magna animi celsitudine omnia ad illum usq; diem acta commemorans, Antonij elationem insolentiamq; increpauit. Propterea Antonius per longam orationem decem ante dies præmeditatã, multis calumnijs Ciceronẽ affecit. Quare Cicero illius potentiã ueritus, Octauiano adhæsit. Interea Hirtio & Pansa creatis consulib. Antonius urbe seceßit, iudicatusq; est Ciceronis nauatione reipub. hostis. Mox consulibus, & Octauiano præ-

tore

tore aduersus eũ miſsis, apud Mutinã inito prælio uictus terga dedit. Fuit autem hæc pugna non ſine partis utriuſque magna clade. Nã præter cæteros, ambo quidẽ cecidere cõſules. Hac relata Romæ uictoria, antequã de conſulũ interitu ſciretur, ad Ciceronis domũ ingenti cum gratulatione cõcurſum eſt: unde eum ouantem quaſi in Capitoliũ deduxerunt. Mortuis autem conſulib. Octauianus dominandi libidine ſuccenſus, nefariã cum Lepido et Antonio circa Bononiã contra patriã ſocietatẽ inijt. Et multis proſcriptis, ad necemq; deſtinatis circiter trecentis ciuibus, Cicero in deſtinatorum ſortẽ ab Antonio petitus eſt. Hũc Octauianus uti patrẽ uenerabatur, quoniã ad id faſtigij opera Ciceronis euaſerat. diu igitur reſiſtens, ægro tandẽ animo conceſsit: hac tamẽ cõditione, ut Antonius L. Antonium auunculũ ſuum, & Lepidus Paulũ fratrem, ei uerſa uice ad necem concederent. Rem nefariã. An crudelius quicquam in orbe terrarum ab ipſis fieri potuit, quàm ut ad firmandam conſpirationẽ in ſuis domibus ſanguinẽ pro ſanguine mutarent, & chariſsimos ſibi mutuo ad necẽ traderent? Cicero autem ubi Antonio ad necem ſe conceſſum eſſe percepit, deſperatis rebus in Tuſculanũ iter arripuit. Dehinc Aſturã. Mox nauim ingreſſus, et circa Cyrcæos nauigãs, ſiue maris tædio, ſiue nõdũ de Octauiano ſpe depdita, Aſturã redijt. Rurſus libertorũ et ſeruorũ ſuaſione uictus, in Formianũ delatus eſt, cuius lectica cum undiq; à coruis circũdaretur; malo cõmotus augurio, ad mare reuerti ſtatuit. Aduenientib. interim Antonij ſatellitib. quorũ dux Popilius erat, quẽ ab homicidio ipſe defenderat, ne euadere poſſet, undiq; circũcluſus eſt. Qui cũ lecticã deponi iuſſiſet, dextera ſibi barbã demulcens, IIII et LX ætatis ſuæ anno, truculẽtiſsime necatus eſt. Brutus, qui in Macedonia erat, audita Ciceronis morte, in uindictæ ſolatiũ, Antoniũ triũuiri fratrẽ, M. Ciceronis filio ad necẽ dedit: quẽ ille ut dignas patri inferias pẽderet, ſecuri percuti iuſsit. Antonius autẽ poſtmodũ ab Octauiano uictus, ſibi mortem conſciuit. Lepidus omni potẽtia ſpoliatus, uitam traduxit inopem. Et eo pacto omnes Ciceronis inimici pœnas cõmeritas ei luerunt.

Ciceronis proſcriptio.

Ciceronis mors.

Q. DEME-

DEMETRIVS.

EMETRIVM Antigoni fuisse filium constat. Qui si non æqua patri, procera tamen statura fuit. Et adeò oris forma egregius, ut à pictoribus, sculptoribusq; ei similis non potuerit effingi. Porrò iam gratia, iam terrore insignis, rursus grauitatem facilitatemq; præ se ferebat. Vultus etiam splendor non modicus regiam dignitatem illustrabat: ut ad uenerationem omnium obtinendam natus esse diceretur. Itaque nihil impediuit, quin seu ioco, seu serio res ageret, omnium regum excellentissimus esset. Parētes etiā mira sinceritate & miro amore prosequutus est, ut pietatē in eo, nō potentiā erga ipsos agnosceres. Quàm ab ineunte ætate ingenuus fuerit, & in amicos benignus, Mithridatis exemplo constat. Nam cum is ob ætatem & morū conuenientiam ab adolescente Demetrio unice adamaretur, Antigono ob somniū quoddam odio fuit. Somnium aūt erat, quod cibi micas aureas serere uidebatur: ex quibus cum seges aurea orta fuisset, Mithridatem illam colligere. Quamobrem accito filio, somniq; suspicione reuelata, dixit uelle se Mithridatem de medio tollere. Demetrius uerò mœrore affectus, haud audens adolescentem palàm affari, seorsim in puluere teli cuspide scripsit, fuge Mithridates. At ille mox nocte proxima in Cappadociam aufugit. Quare Demetrij indolis bonitate adolescens à periculo mortis euasit. Interea autem audiens Antigonus, Ptolemæum Syriæ regnum ad deditionem compellere, Demetrium filium duos supra uiginti annos natum, aduersus eum cum copijs misit. Is militiam hanc primam magna animi præstantia tractans, etsi iuuenis ac tyro, tamen Ptolemæum, qui nuper ex palæstra Alexandri emerserat; fueratq; in bellis plurimum uersatus, intrepide est aggressus. Sed succubuit. Qua uictoria, post regium tentorium cæteraq; ornamenta ab hostibus adepta, octo Demetrianorum millia cæsa, quinque uerò capta sunt. Quare Ptolemæus uolens animi ostendere dignitatem, quicquid adeptum fuerat, id omne Demetrio restitui curauit, hoc addens: Non de rebus, sed de regno gloriaq; magnis uiris certandū

Antigoni conuiuiū.

esse

esse. Quæ omnia cum Demetrius accepisset, deos precatus est, ut talem sibi uicem præstarent, qua Ptolemæo parem gratiam referre posset. Reparato itaq; exercitu, rursus in Ptolemæũ castra mouit. Ille uerò uictoria tumidus, Demetrio iam cõtempto, Cillẽ tantùm ducem cum copijs in oppositũ misit. Quem cum inprouidum Demetrius adoriretur, subito impetu fudit cepitq;. Et cũ ad septẽ hominum millia, pecuniarũ item copiã maximã acquisiuisset, dijs primum gratias egit, quod Ptolemæo de se optime merito, par liberalitatis munus exhibere posset. Impetrato igitur patris consensu, Cillem cum amicis ad hostem lætabundus remisit. Hac clade Ptolemæus è Syria pulsus est. Demetrius autẽ, quem uictũ omnes fermè contempserant, in possessione regni permansit. Et propterea in spẽ erectus, Arabũ prouinciã sibi animo destinauit. Ea expeditione quãuis per auia, & aquarũ expertia loca equitaret, usq; ad omnium fermè mortẽ, nihil tamen exterritus regionẽ omnem deuastauit; & in loca tuta se recepit. Pòst audiens Seleucum Babyloniæ regem in Indiam cum exercitu profectũ, repẽte traiecto Euphrate, Babyloniã occupauit. Tum ex altera arce præsidio firmata, constitutisq; in urbe delectorũ hominũ septem millibus, & quibuscunq; pro libito abductis, castra ad mare cõuertit. Cumq; Ptolemæũ audiuisset Alicarnassum obsidere, cõtinuis itinerib. urbem, eò profectus, obsidiõe liberauit. Per id tẽporis tota Græcia Cassandri & Ptolemæi imperio seruiebat. At Antigonus ac Demetrius, maiora semp aĩo molientes, ad Græciã ab illorũ tyranni de liberandã animũ intẽderũt. Et propterea classe, cæterisq; expeditioni præparatis, Athenarũ urbẽ primũ liberare statuerũt. Sic Demetrius L. & C C. nauib. ante Piręeũ nemine id opinãte comparuit. Cassandri quidem tunc ciuitas imperio premebatur. Verũ hoc aduentu, cũ urbs formidine ac tumultu fluctuaret, Demetrius noctu portũ occupauit, accitisq; per caduceatorẽ ciuib. se à patre missũ ostẽdit, ut eos urbemq; libertati restitueret. proinde expulso Cassandri præsidio honori ac usui suo consulerẽt, et patrijs legibus in posterum libere uterentur. Quib. uerbis ciues commoti ex

Ptolemæus Syria pulsus.

pulso præsidio Demetrium in urbem uocauere. Ipse autē relictis,
Munichia. qui Munichiā (templū Iouis erat) obsiderent; quod ea Cassandri præsidio teneretur, ad liberādas Megaras cū copiarū parte se trāstulit. Hic audiens Cratesipolim fœminā, uenustate cæteris præferri, eius amplexū uehementer appetijt. relictis igitur circa Megarā copijs, cū paucis ad eam Patros abijt. Id cum hostiū nōnulli percepissent, ad capiēdū ipsum profecti sunt. Sed ille uix sumpta chlamyde sospes euasit. Recepta tandem Megarensiū ciuitate, Athenas reuersus est: Munichiāq; primo aduentu expugnauit, euertitq;. Deinde populum ad concionem uocauit; eum'que humanissime affatus patrijs legibus libertatiq; restituit. Athenienses itaq; tantis beneficijs honestati, ne officij immemores uiderentur, Demetrio diuinos honores decreuere. Quibus ille corruptus, & alijs simul blanditijs, ex labore ad uoluptates se uertit. Eurydicem igitur ex claro Miltiadis genere natam, ea tempestate duxit uxorem. Delectebatur enim huiusmodi nuptiarum celebritate. Qui cum in summa rerum licentia uersaretur, multas uno tempore uxores, ac scorta ad libidines habebat. Et ppterea tot tantisq; se immersit illecebris, ut omnium breui tempore regum incontinentissimus haberetur. Interea à patre literis certior factus, Ptolemæum magna classe in Cyprum soluere: etsi ægre ferret, quod bella deinceps extra Græciam gerere deberet, tamen continuò patri morē gerens, in Cyprum cum classe nauigauit: Mox in medio cursu cū LX. nauium hostilium classem offendisset, eum fudit fugauitq;. Cupiebat autem Ptolemæus C. et L. nauibus; ac ualido per continentem exercitu Demetrio se obijcere: uerū Demetrius terra mariq; se prius expediēs, instructa classe Ptolemæū inuasit, ac primo
Demetrij uictoria. impetu hostiū ordinē turbans, secundo classē dissipauit: postremo hostes fudit, ac in fugā uertit. Ptolemeus cū octo dūtaxat nauib. aufugit, piere multæ: reliquæ, quæ LX. fuerūt, auro argēto, diuitijs, ac fœminis multis onustæ, in uictoris potestatem uenere. Erat inter has mulieres Lamia, omnium suæ ætatis tum forma, tum tibiarū modulatione, et cātus suauitate excellētissima, quæ uti apud quos-

quoscunq; sibi gratiã facile conciliauit, sic Demetriũ allexit, ut eã præ cæteris adamaret. Demetrius aũt tanta licet uictoria esset illustrißimus, longe tamẽ illustrior sua liberalitate factus est. Mortuis enim omnib. honorifice iusta persoluit. captiuos item omnes, nulla mercede recepta missos fecit; Atheniẽsesq; mille et CC. armaturis donauit. Erat uerò Demetrius pacis tẽpore cõuiuijs, amorib. ac uoluptatib. omni cũ impudẽtia ualde deditus. Reflãte aũt bello, sic ociũ in laborẽ cõmutabat, ut omniũ oblitus illecebrarũ, nihil nisi arma tractare, machinas moliri, et militaria opera agere sciret. Et q̃uis bello dux esset egregius, tamẽ in parãdis machinis, et claßibus instruẽdis, erat lõge præstãtior. Nam nõ modò ualebat ingenio, uerum etiam arte: ut facile eius opera, manu regia facta iudicares. Quippe præter cætera, quæ suis ipse manibus effecerat, illa fuit admirabiliis machina, quam urbiũ expugnatricẽ nũcupare solitus erat. Qua etiã in Rhodiana obsidione usus est. Habebat enim quadratã basim, & latus unũquodq; in latitudinẽ sexaginta octo, in altitudinẽ LXVI. cubitorũ extẽdebatur; capaxq́; multorum erat militũ, cum fenestellis, è quibus undiq; tela iaci poterant. Hisce aũt tẽporibus Rhodiẽses obsidione premebat, cũ ab Atheniẽsibus multũ oratur, ut eis cõtra Cassandri obsidionẽ suppetias ferret. Statim igitur Rhodo relicta, magno cũ exercitu, et nauiũ CCCXXX. classe, nõ intermisso cursu Cassandrũ repulit, & fregit planè. Heraclea quoq; in deditione recepta, Phylim ac Panactũ, duo quasi Atticæ ꝓpugnacula occupauit, populoq́; Atheniẽsi libere restituit. Athenienses aũt hoc tanto affecti beneficio, suũ adulationis morẽ sectãtes, ædẽ Demetrio post Palladis templũ, hospitij titulo cõcessere. In qua homo iam minime purus, summa cũ turpitudine egit. ut nõ solum urbanis cum mulieribus cõgrederetur, uerũetiam ingenuis adolescẽtibus abuteretur. Cæterũ ut Chrysidẽ, Lamiã, Dimẽ, Anticyrã, meretrices silẽtio prætereamus, q̃d in Democlẽ præstãti forma puerũ ẽgerit, dixisse sat erit. Nam cũ neq; precibus, neq; minis adolescentẽ posset ad nutũ pellicere, eũ à publica palæstra recreãdi animi gratia ad priuatũ balneũ decurrentẽ, clanculum

Demetrij machina.

Demetrij libido.

culum insecutus est. Puer autem uidens sibi uim afferri, nec aliter honorem se posse tueri, in lebetem aqua feruenti plenum insilijt, & indignissime moriens, sic à Demetrij scelere se uindicauit. Quando etiam in Cilenetum adolescentem exarsit, non minorem est ignominiam consequutus. Erat enim Cleomedon pueri pater, reipublicæ Atheniensi in talentis quinquaginta obnoxius, ex mulcta quadam. Quare à Demetrio literas ad populum impetrauit, ut à pœna liber fieret. Quibus non modò suam Demetrius literis insinuauit turpitudinem, sed & ita ciuitatem in sui odium concitauit, ut nemini posthac à Demetrio ad populum literas afferre licuerit. Cum tamen id Demetriũ ægre tulisse populus intelligeret, decretum quidem antiquauit, decreuit uerò rursus, ut Demetrij regis omne præceptũ, apud Deos hominesque sanctum esset. Post hæc Demetrius in Peloponnensum castra mouens, hostes fugauit, urbes in deditionem accepit, & Argos Sicyonem, Corinthum, Arcadiamque omnem occupauit. Argiuis subinde Bacchi sacra celebrantibus, Deidamiam Pyrrhi sororem Molossorũ regis filiam duxit uxorem. Celebrato paulo post in Isthmo communi concilio, Græciæ dux omnium consensu appellatus est. Qua dignatione Philippus Alexanderque honestati iampridem fuerant. Iis uero non inferiorem se existimabat Demetrius. Nam ab Alexandro nullus principum unquam sibi regium usurparat nomen, præter hunc, qui patrem, seque, regum regem appellari uoluit. Cæterum cum multa à Demetrio ijsdem temporibus nefanda perpetrata fuissent, illud uel maxime populum offendit, quod ad soluenda trecenta quinquaginta talenta confestim ciuitatem compulerit, quæ Lamiæ cæterisque scortis ad fucum muliebremque ornatum erogarentur. Itaque cum ab eo legati ad Lysimachum missi, audirent ipsum Alexandri iussu ferocissimo cum leone pugnasse, cicatricesque secum adhuc gerere, ioco Demetrium irridentes: & Rex, dixerunt, noster in collo morsus feræ Lamiæ gestat. Hanc lætam hactenus fortunam, tristes iam

Deidamia Demetrio nupta.

inde

inde exitus exceperunt. Nam eo tempore Antigonus ac Demetrius in tantam superbiam eruperant, ut incredibilis omnium in eos exarserit odij magnitudo, & conspiratione facta, omnes reges ad unum coactis uiribus, in Antigoni perniciem iurauerint. Quod cum persensisset Demetrius, è Græcia ad patrem extemplò se contulit. Cognoscens uerò patrem ad bellum esse iam conuersum, uehementiori mox ipse bellandi ardore æstuauit. Congregatis igitur utrinq; copijs, cum Antigonus prope hostes castra posuisset, Demetrius robustorum hominum agmine stipatus, in Antiochum Seleuci filium irruit. Quem dum cedentem cupidius insequeretur, uictoriam amisit. Nam ad suas reuersus, phalangem, & copias patris, ab hostibus circumuentas fusas'que reperit. Eodem etiam momento pater Antigonus fortiter pugnans, multis uulneribus occubuit. Quare Demetrius quidem cum peditum millibus quinque, equorum quatuor, quàm maxima potuit celeritate fugam Athenas uersus arripuit. Sed longe secus euenit, quàm speraret. Nam cum ad Cyclades insulas peruenisset, ab Atheniensium legatis mandatum accepit, ut ab urbe Athenarum abstineret: quoniam regum neminem tum recipere statuissent. Quibus auditis, tantus eum dolor inuasit, ut consilij expers penitus esse uideretur. Tamen spem uultu simulans, concinne comiter'que loquutus est: & sic quas in Pireæo reliquerat naues, impetrauit. Quibus acceptis, confestim in Cherronesum traiecit: ac in Lysimachi regnum hostiliter irruens, omnia igni ferro'que populatus est. Interim cum non contemnendum sibi parasset exercitum, Seleucus ab eo Stratonicem filiam sibi in matrimonium dari petijt. Hanc igitur non opinatam fortunam assequutus, assumpta puella, ac uxore Phyla, in Syriam contendit. Et cum Ciliciæ oram legeret, expositis militibus, Plistarchi Cassandri'que fratrum prouinciam omnem uastauit. Tum acceptis mille talentis, ne ulterius progrederetur, cum ingenti præda ad classẽ reduxit exercitũ. Deinde celeri cursu nauigans, Seleucũ Demetrij fortunæ mutatio.

regeminuenit. Ita benigne congreßi incredibilem lætitiã percepe runt. Consumpta igitur die una tali gaudio, Seleucus iuncta sibi Stratonice, à Demetrio digressus est. Paulo autem pòst cum Deidamia una ex Demetrij uxoribus diem obijsset, Demetrius Seleuci studio Ptolemaidem Ptolemæi filiam sibi desumpsit uxorem. Interea audiens, & per literas certior factus, Lacharem per maximam seditionem Athenis sibi tyrannidem occupasse, statim in Græciam soluit. Et quamuis magna agitatus tempestate, multisq; amißis nauibus expeditionẽ differret, non propterea animo defecit. sed dum claßis instauraretur in Pelopõnesum diuertit. Vbi in Messeniorũ urbis obsidione catapultæ ictu percussus, ferè perijt. Breui uerò confirmatus, multis in deditionem habitis urbibus, Atticam repente inuasit, urbemq; incursionibus ac uastationibus grauiter infestauit. Tandem Lachares tyrannus, cum nullam consistendi spem haberet, ex urbe fugam fecit. Athenienses omni præsidio destituti, quascunque pacis conditiones à Demetrio per legatos petierunt. Erat autem tãta in urbe fames, ut de mure mortuo è tegulis lapso, pater quidem cum filio decertauerit. Potitus igitur urbe Demetrius, magna ciues humanitate affatus est. Et ut uerè reconciliationis argumenta præberet, decem milia medimnûm frumenti populo largitus est, magistratusque omnis in pristinam libertatem restituit. Attamen eorum defectionis non oblitus, Musæum urbemque ualidioribus præsidijs firmauit. Mox in Lacedæmonios profectus, Archidamum obuiam uenientem, uno prælio in fugam uertit, hostesq; persequens, prope Spartam castrametatus est. Rursus cum hoste congressus, quingentis captis, ducentisq; cæsis, urbem propemodum adeptus est. Dum hæc prosperè gererentur, nunciatũ est, urbes, quas in Asia tenebat, à Lysimacho oppugnari. Cyprũ item ni suppetias ferret, posse ab Ptolemæo capi. Deinde matrẽ filiosq; Salaminæ esse obsessos. Demetrius itaq; licet uarijs fortunæ casib. agitaretur, et modò amplißimis regnis excelleret, modò fame, peste, cladibus in extremam calamitatem recideret, tamen à rebus gerendis non est

Rarum famis exemplum.

deter-

deterritus. Nam mortuo Cassandro, filijs inter se de regno dissidentibus, cum Alexander Demetrium contra Antipatrum fratrem in auxilium acciuisset, consensit ipse. Sed simulac aduenit, tanta suspicione & metu perterritus est Alexander ob hominis animum autoritatemque, ut benignissimis uerbis in facie allatis, clam ad eum de medio tollendũ mentem intẽderet. Quod præsentiens Demetrius, par pari referre cogitauit. Tandem post multas utrinq; insidias, Alexander in Demetrij manus incidit, & ad cœnam inuitatus, à ministris confessus est. Eo sic intercepto, exercitum & regnum sibi nullo obstante uendicauit. Et tanto Macedonum omnium gaudio rex factus est, ut apud omnes populos incredibilis admiratio oriretur. Interim à Salamina nunciatum est, matrẽ filiosq; à Ptolemæo esse obsidiõe liberatos. Subacta ergo Thessalia atque Macedonia, Demetrius in Bœotios castra mouit. Nam plurimas in Peloponnenso obtinebat ciuitates, & in Isthmo, Athenas quoq; & Megaras. Vnde Bœotij metu perculsi, acceptis conditionibus se dediderunt. Paulo pòst deficientes, statimq; suæ leuitatis pertæsi, iterum Demetrio se cõmiserunt. Cum autẽ in Thraciam Demetrius cum exercitu abijsset, Bœotij tertiò desciuerunt. Quo audito Demetrius illuc statim aduolans, eos ab Antigono filio reperit iam superatos. Dum autem ad obsidendas Thebas contenderet, ex Thessalia literæ uenerunt, referentes, à Pyrrho omnia excursionibus deuastari. Quare relicto ad obsidionem filio, celeri cursu in Thessaliã properauit, & fugato Pyrrho, cæterisq; compositis, in Bœotios reuersus est. nec prius destitit, quàm urbẽ expugnaret. Verumtamen pro animi sui excellentia, iniuriarũ immemor, paucis supplico affectis, reliquis ueniam dedit. In Macedoniã autem tum profectus, cum ad quietem minime natus esset, nouam in Aetolos expeditionem instituit. Itaq; regione eorum populata, Panthacum ducem ibi cum copiarum parte reliquit: ipse autẽ in Pyrrhum magna celeritate contendit. Sed ut sors fortasse uoluit, diuerso itinere proficiscentes, alter Epirum uastauit, alter Panthacum adortus est: quem & singulari certamine confecit.

Alexandri mors.

is fuit uidelicet Pyrrhus. Omnes igitur Pyrrhi fortitudinem admirati, miris eum laudibus prosequebantur, asserentes, Alexandri memoriam ipsum suæ uirtutis gloria renouare, quoniam non fastu, non satellitum pompa, non scortorum grege cæteros superare contenderet, sed uirtute & rerum gestarum præstantia. Demetrium autem non solum diademate uti, sed purpureis etiã auratisq; uestibus, & aureis calceis. Multo tamen in ipsum magis, ob difficilem aditum, & superba responsa, Macedones incendebantur. Ferũt enim inter cætera Atheniensium legatos, bienniũ frustra eius uestigia sequutos, & demum inauditos in patriam esse reuersos. Cum item anicula quædam Demetrium alloqui cuperet, ille ociũ habere se negaret, alta uoce clamans anus, Nec regas, inquit. Edicto semel promisit, humanissime cunctos auditurum se. Tum acceptis supplicantium petitionibus, dum ingenti lætitia illi responsa præstolarentur, subridens Demetrius explicauit chlamydem, & in fluuium petitiones iniecit. Hinc incredibiliter Macedonum offendit animos. Quorum omnium cum non esset nescius, semper deinceps accedentibus facilem se præstitit, tum audiendo, tum respondendo satisfecit. Gaudebat admodũ sui tituli decus à Iouis cognomine dissonare: cum Iuppiter ciuitatum seruator, ipse urbiũ expugnator diceretur. Aegrotare grauiter eo tempore cœpit. At Pyrrhus Macedoniã penè uniuersam pcurrens, ui ferro igniq; cũcta uastabat. Verũ ut primùm Demetrius ualetudinẽ recuperauit, hostem ferocissimũ à finibus submouit. Et ne maiori posthac esset nocumento, pacem cum eo pepigit. Inde, quia paternũ regnum repetere animo destinauit, coactis C. peditum millibus, equitũ X. & nauibus quingentis, Asiam inuasit. Eo motu perterriti Seleucus, Ptolemæus, & Lysimachus reges, societatẽ inierunt, conspirarũtq;. Pyrrhum etiam per legatos hortati sunt, ne eorum pateretur exitium, quoniam ni resipisceret, in idem casurus esset discrimen. Pyrrhus igitur ijs rationibus experrectus, statim cum regib. de belli administratione trãsegit. Et sic uno quasi momẽto Ptolomeus classe Græciã inuasit, Macedoniam Lysimachus atq; Pyrrhus: alter ex Thracia, alter ab Epiro. Demetrius autem relicto in Græ-

Demetrij insolentia.

Poliorcetes.

in Græciæ præsidium filio, ipse in Lysimachum profectus est. Interea audiens urbem Bœrrhœam à Pyrrho oppressam, eò repente castra uertit. Sed quoniam Macedones Demetrij dominatum, fastumq; ac superbiam ferre iam non possent, cum hostibus colloqui magis uoluerũt, quàm pugnare. Qui hostes cum Pyrrhi ducis humanitatem, clementiam, ac liberalitatem magnis efferrent laudibus; ita ipsorum animos in Pyrrhũ accenderunt, ut palàm iam tumultuarentur, munia detractarent, & dicto non auscultarent. Demetrius his uidens malis nil posse se mederi, regia deposita ueste, & fusca amictus, cum paucis, non uictus, non fugatus, sed suis à militibus desertus, fugæ se commisit. Pyrrhus statim cum copijs aduolans, facile castris, & exercitu nullo repugnante, potitus est. Demetrius uerò Thebas se recepit. Audiens hic Athenienses Diphilo præside iterum defecisse, eos tam dura obsidione affecit, ut uictoris arbitrio tradere se cogerentur. Pòst collecta undiq; classe, ac multitudine quæ ad undecim fortasse hominum millia erat, fortunam iterum tentare non dubitauit. In Asiam igitur soluens, ut Lysimacho Lydiam Cariam'que auferret, Miletum applicuit. ubi Eurydicem Phylæ coniugis suæ sororem, unà cum Ptolemaide Ptolemæi filia offendit. Hanc pater per Seleucum ei antea despondèrat. Quamobrem Eurydice mox ipsam Demetrio uxorem dedit. Celebratis itaque nuptijs, multas hostium urbes expugnauit, plerasq; in deditionem accepit. Interea Agathocles magno cum exercitu ei se obiecit. At Demetrius in Phrygiam iter conuertere statuerat, Armeniam Mediam'que occupaturus. uerum quoniam maximis afficiebatur incommodis, tum commeatu & pabuli inopia, tum pestis acerbitate, & Agathoclis impreßione perpetua, à proposito desistere coactus est. Fuerat & ipsa magna militum pars in Lyci transitu à fluctibus absorpta, sic ut milites ira commoti, ne in Mediam perducerentur, contumelia & iurgijs in Demetrium insurgerent. Quare tot tantisq; animaduertens se angustijs affectũ, Seleuci benignitatẽ experiri statuit. Ille præstantißimi uiri fortunam miseratus, ei ut regi,

Demetrij fuga.

& exercitui necessaria parari iußit. Sed Procles Seleuco ualde familiaris, ipsius animum uaria suspicione imbuit, atque commutauit. Itaque Seleucus illi cum exercitu occurrit. Hac Demetrius mutatione stupefactus, per legatos Seleucum orauit, ut sedem aliquam ipsi permitteret. sin minus, saltem locum ad hyberna concederet. Quod cũ persuadere non posset, in iram excandescens, aduersus, Seleucum castra mouit. & tanto quidem furore prorupit, ut hostes fugerent. Tum ad prouincias populandas diripiendasq; conuersus, post multa tandem extremum cum Seleuco certamen inijt. Pugnantibus ardore magno utrinq; militibus, iam alterum Seleuci cornu in fugam inclinabat, cum Seleucus equo desilijt, galeam deposuit, & in aciem descendens, suos hortãdo, appellandoq; ad pugnam reuocauit. Nec Demetriani diu resistere potuerunt: sed uicti, cum rege suo terga dederunt. Demetrius igitur in syluam ingressus quandã, cum uideret se non posse ad classem sociosq; descendere, uel uictorem effugere, supplex per legatos uitam suam Seleuco commisit. Cuius precibus cum humanißime Seleucus annuisset, iußit regium tentorium cæteraq; ornamenta regia Demetrio parari: non parum sibi gloriæ fore existimans, si talem tamq; præclarum uirum, ac rerum gestarum laude clarißimum, affinem præterea, quàm honestißime tractasset. Sed inuidorum quorundam proteruitas regem deterruit: ne tantæ autoritatis uiro se crederet. Quare Pausania cum militibus obuiam mißo, Demetrium non ad se adduci, sed in Cherronesum Syricam abduci iußit. Cui sic in augustos fines relegato, omnia tamẽ ad regiũ cultum pertinẽtia, liberaliter fuerunt præstita. uenari etiam, aucupari, & oblectare suo se poterat arbitratu. Tum Demetrius, ut fortaßis à solicitudine, curisq; se paulùm releuaret, quæ mentem iugiter exedebãt, ocio, conuiuijs, potuiq; penitus indulsit. Cumq; per triennium his omnibus illecebris & uoluptatum delinimentis uacasset, in ualetudinem incidit aduersam, & post quartum ac sexagesimum suæ ætatis annum è uita migrauit. Cognita ubiq; gentium, Demetrij morte, Seleucum omnes inhumanitatis accusabant.

Demetrij cum Seleuco præliũ.

Demetrij mors.

bant, quod eum in ergastulo mori permisißet. Antigonus autem filius mox in Syriam nauigans, ut cineres patris afferret, in cursu medio naues offendit, quæ iam illos aduehebant. Receptis igitur ad se cinerib. aurea urna cōdidit: quã porrò diademate purpuráq; ornatã, ijs ceremonijs, quib. tantum funus honestari decuit, Demetriadem secũ detulit: urbẽ scilicet, ab ipsius nomine sic appellatã.

ANTONIVS.

MARCO Antonio patre orbato, Iulia mater ex Cæsarum familia, primaria fœmina, P. Lentulo nupsit, qui in urbem cum Lucio Catilina conspirans, à Cicerone consule supplicio affectus est. Hinc odij prima causa inter Antonium Ciceronemq; Quippe Antonius uitricũ ab ipso præter fas necatum esse querebatur. Erat autem Antonius forma egregia, fronte lata, naso eminenti, ac dignitatẽ quandam uultu præ se ferẽs: Herculi certè persimilẽ reddebat aspectũ. quod antiquã opinionem illam confirmauit, Antoniorum familiã ab Hercule defluxisse, & ab Antone Herculis filio cognomẽ accepisse. Antonius sub ætatis florem in Græciã abijt. æs enim alienũ ingẽs in urbe cōflauerat, ubi corpus ad laborẽ, linguam ad dicendũ exercuit. cæterũ Gabinio in Syriã nauigãte, ab eo equitũ magister factus est. Mox cũ aduersus Aristobolũ mitteretur, hunc nō modò fudit, uerum etiã unà cum filio cepit. Eo tempore rogabat Gabiniũ Ptolemæus, ut in Aegyptum ad seditiones cōpescendas descenderet. Antius ergo cum equitũ parte præmissus, iter illi tutũ reddidit, et urbe Pelusio expugnata, uictoriæ spem certã duci præbuit. Multáq; alia fortitudinis & militaris industriæ signa in Aegypto tum ostendẽs, magnifice laudatus ac donatus est. Vnde in maxima apud Aegyptios existimatione posthac esse cœpit. Quãuis autem iactãtiæ, dicacitati, uinolentiæ, sodalitijs infamibus semper inhæreret (quod omnib. turpissimũ uidebatur) tamen militũ animos sibi comitate mirũ in modũ conciliauit, et indulgẽtia. Erat præterea in amicos munificus, adeò ut mille etiã repugnantibus uitijs, hac sola uirtute ad potentiã sibi

Odij inter Antonium & Ciceronem causa.

Antonij munificentia.

iter extruxerit. Amicorum enim quidam decies sextertium dono dari iußit. quod cũ procurator admiraretur, ut muneris magnitudinem Antonio ostenderet, eius in cõspectu pecuniã deprompsit. Tũm cõspicatus ille pcuratoris calliditatẽ, Aestimabã (inquit) decies sextertiũ maiorem summam efficere: cum igitur hoc parũ sit, tantundem adhuc ut addas uolo. Crescente aũt indies inter Cæsarem & Pompeiũ uehementius simultate, Antonius C. Curionis amici sui autoritate, tribunus plebis creatus est. Et quia Cæsaris partes plurimũ foueret, consulibus magno odio erat. Sed cum illi ab incepto hominem auertere nõ possent, ut cæteros Cæsaris amicos è Senatu pepulerunt. Ipse aũt sumpta serui ueste, ad Cæsarem confugit: clamitãs, bonis in urbe locũ ultrà non esse, leges nõ ualere, tribunitiã potestatem esse sublatam: & quibus bonũ publicũ curæ esset, ijs capitis periculum imminere. Cæsar sanè, qui iam diu sumendorum armorũ occasionẽ expectauerat, in Italiã cũ exercitu mox properauit. Ea subacta in Hispaniam discessit, postquàm Lepido urbem, Italiam Antonio tribuno commisisset. Is Cæsaris milites artibus suis facile sibi deuinxit. alioquin enim ipsis non parum inuisus erat. Quippe cum ad iniurias & calumnias promptus esset, alienas etiã in mulieres parũ fuit pudicus. Sed cum ex Hispania Cæsar reuerteretur, hæc eius errata non castigauit. Nam ipso ut uiro forti, & manu prompto, in maioribus rebus uti uolebat. Quare cũ à Brundusio in Epirũ cum copiarũ parte traiecisset, Antonius ex mandato peditum XX millibus, equitibus octingentis instructus ad illũ superata tempestate nauigauit: in cunctisq; prælijs ita nauiter se gessit, ut Cæsarianos bis in fugam uersos retinuerit, uiq; summa hostes fuderit. Quare magnificus de eo in castris erat sermo. Propter quod etiã Cæsar in ultima illa Pharsalica pugna, Antonio tanquam omniũ bellacißimo, sinistrũ cõmisit cornu. Adepta uerò uictoria, Cæsar dictator factus, Antoniũ rursus tribunũ in urbẽ misit. Qui uita quidẽ non bene publicis actionibus dedita, Dolabellæ tamen se opposuit, legem de rescindendo ære alieno promulgare uolenti. Pòst inter mimos, aleatores, scorta, ebriosq; uersans, omniũ aĩos maxime offendit. Nam

Antonij liberalitas.

luxu

luxu uinoq; cõfectus, interdũ crapulã obdormiebat. fermè uero in mimorum scurrarumq; spectaculis conspiciebatur. Ferunt in Hippiæ mimæ nuptijs, tantũ per uniuersam noctẽ eum uini ingurgitasse, ut postridie in concionẽ uocatus, spectãte populo euomore cogeretur. Cæsar interea ex Hispania remeans, Antoniũ præter cæteros honore ꝓsequutus est, et in curru dũ per Italiã ueheretur excepit. Deinde cũ quartò Cæsar cõsul crearetur, Antoniũ sibi sumpsit in collegã. Attamẽ ille nesciens, causam dedit plerisq; necãdi Cæsaris. Nã cũ Lupercaliorũ dies celebraretur, Cæsar triũphali ueste amictus, spectaculo intererat. In quo nobiliũ cõplures nudi unctiq; decurrebãt, albis loris obuios feriẽtes. Antonius ex his unus erat. q ad Cæsaris sellã, in qua spectacula uisurus sedebat currẽs, se uertit, et diadema, qd laurea nexũ habebat, Cæsaris capiti imposuit. id ille postq̃ festinanter deiecisset, Antonius iterũ imposuit; iterũq; Cæsar spectãte populo caput inclinans reiecit. sellaq; surgẽs animi rectitudinẽ omnibus satis ostendit. Verũtamẽ impositã eã statuæ suæ, cũ Tribuni abstulissent, ipsos magistratu Cæsar deposuit. Propterea uidelicet Caßius et Brutus cæteriq; cõspirarũt, quod Romæ regnum affectaret. Quo quidem mortuo, Antonius primum abiectis magistratus insignibus, se occultauit. Sed audiens in urbe nihil esse tumultus, Caßio ad cœnam inuitato, se conciliauit. Postridie frequenti senatu, discordiarum obliuione proposita, de prouincijs diuidundis retulit. Quæ oratio adeò omnibus fuit iucunda, ut maximam sibi laudem parasse diceretur, tanquam in rebus turbulentißimis intestinas seditiones sua prouidentia sustulisset. Verum paucos post dies, cum Cæsarem pro rostris laudaret, uestemque sanguine fœdatam, ac multifariam gladijs incisam ostenderet, ita multitudinis animos ad miserationem inflexit, ita in furorem omnes irritauit, ut cremato Cæsaris in foro cadauere, raptis ex pyra torribus, ad percussorum ædes mox cucurrerint. Quare Bruto cum cæteris ex urbe fugatis, Antonius quasi Cæsar id antea decreuisset, multos magistratibus, nonnullos immunitatibus honestauit. Item aliquos in senatores elegit, quosque uoluit ab exilio reuocauit. Interea

Antonij crapula.

Caßij & Bruti in Cæsarem conspiratio.

Cæsar

Cæsar adolescens hæres à Cæsare inscriptus Apollonia redijt: & Antonio salutato, post paucos dies pecuniam sibi à Calphurnia Cæsaris uxore apud ipsum depositam repetiuit. Id Antonius dum differret, iuuenemq; simul aliquando perterreret, Cæsar posita in foro aurea patris sui sella tribunatũ petijt. Antonius autem illum in carcerem cõminatus est ducturum se, ni plebem solicitare desineret. Hac motus comminatione Cæsar, totum se Ciceroni commisit. Cuius studio senatum sibi concilians, maximã & à plebe beneuolentiam assequutus est, ita ut ueterani milites ad eum undiq; concurrerent. Interim Antonius Ciceronis opera, reipub. hostis iudicatus est. Cæsari aũt fasces decreti, & Pansa Hirtiusq; consules contra Antonium missi. Quem apud Mutinam Cæsare adiuuante uicerunt. ambo tamen periere. Antonius hac accepta clade, maxima cum penuria superatis Alpibus, tãdem cum Lepido se coniunxit. Et exercitu coacto, cum XX equitum millibus, peditum legionibus XVII, in Italiam redijt. Erat per id tempus Cæsar à Cicerone ad libertatem tendente alienus, & propterea cum Antonio conuenit. Hic colloquio inter se habito de diuidunda repub. ad illud execrabile commercium deuenerunt, ut in societatis fidem, mors pro morte compensaretur, et sanguine transigeretur, quod uerbis firmari non poterat. Itaq; CCC. proscriptis ciuibus, Antonio Cæsar Tullium dedit, Antonius L. Antonium auunculum, & Lepidus Paulum fratrem ad necem Cæsari concesserunt. Antonius simulac Ciceronem confodi fecit, illius dexteram, qua suas inuectiuas scripserat, afferri, & in maius uindictæ solatium, unà cum capite in rostris poni uoluit: non animaduertens, quàm indignum hominem ipsum fortuna ad potentiam tãtam euexisset. Erat huiusmodi triumuirorum dominatio omnibus inuisa. cuius rei culpa omnis in Antonium referebatur, tanquam cæteris potentiorem, & nequiorẽ. In tantam enim se superbiã tum eruperat, ut legati, duces, magistratus reiecti, pro foribus expectare cogerentur. Habitabat Antonius in domo Pompeij, illustrißimi uiri. Cohabitatores erant mimi, aleatores, adulteri, ganiones, eius rapinas abli-

Antonij, Cæsaris, & Lepidi triumuiratus.

abligurientes. Ex quo non proscriptorum bona, non uectigalia, non uestaliũ uirginum sacra, Antonij profluuio sufficiebant: quin à necatorum uxoribus etiam & propinquis facultates extorqueret. Paulo pòst ipse & Cæsar diuisis exercitibus in Macedoniam aduersus Brutum & Caßium contenderunt. comisso igitur prælio, Cæsar à Bruto fusus, & castris amißis uix euasit. Caßius in alio cornu ab Antonio superatus, Pindari liberti manu uolens occisus est. Inde inita rursus pugna dum Cæsar ægrotaret, Antonius Brutum profligauit: qui fugiens sibi mortem consciuit. Confecto sic bello, Cæsar ut moribũdus Romam defertur: Antonius in Græciam profectus, cum facilitate, tum liberalitate omnibus amabilem se præbuit. Pòst in Asiam conceßit: ad quem cum reges undique confluerent, donisq; concertarent, reginæ etiam aliquot ornatu contendentes, sese formamq; suam Antonio obtulerunt. Corruptus itaque Antonius his illecebris, & consuetudinibus, in pristinum recidit incontinentiæ morbum, & inter mimos, citharœdos, saltatores, cantus agens, ungenta tantum & fragrantia serta tractabat. Suauißimis undiq; redolens odoribus, multos tum nobiles fortunis expoliabat: uiuentium etiam bona, quasi mortuorum, improbißimis lenonibus in hæreditatem concedebat. Ferunt coquo magnatis cuiusdam eum ædes fuisse largitum, quod cœnam lautißimè parasset. Dicacitate idem magna ac pene scurrili procacitate semper utebatur. Ad supremam uerò uiri cladem acceßit Cleopatra: quæ quicquid in eo uitij latebat, id omne detexit, & si qua uirtutis scintillula resederat, ipsam penitus suffocauit. Nam dum in Ciliciam ad Parthicũ bellum descenderet, ex suis quendam cum mandatis ad Cleopatrã misit, ut ad se iudicium subitura ueniret, quod multa Caßio contrà se ad bellum contulisset: Cleopatra autem, ut quæ forma, eloquentia, calliditate, opibus, philtrisq; ualeret, sperabat haud secus Antonium capi posse, quàm Cæsarem antea prehendisset: & propterea incredibili pompa ornatuq; se accingens, dona Reginæ quadrantia parauit: ac per Cydnũ amnem nauigans in puppi aurea, purpureo

Caßij & Bruti. mors.

Cleopatra.

exculta uelo residens, cuius remi argentei, ad fistularum, tibiarumq; concentum agitabantur, ad ipsum est deuecta. Ipsa autem sub aureo requiescens tentorio, persimilem Veneri reddebat aspectum. Fluminis ripas uaporibus undique perfundebant ancillæ. Sericei erant rudentes, quibus puellæ Nympharum Nereidumq; stolis ornatæ annitebãtur. His itaq; apparatibus, & magnificentia stupefactus Antonius, non tantum Cleopatræ forma correptus est, quantum uenustis moribus, & in loquendo lepôre, & iucundißima conuersatione. Adeo, ut curarum omniũ expers, nec exercitum, nec bella, nec imminentes Syriæ Parthos curaret: sed Cleopatræ morem gerens, in Alexandriam eam sequeretur. Illa autem hominis animum blandicijs, irritamentis, illecebrosisq; sermonibus deliniens, interdiu pariter & noctu, seu ludendo, seu potando, ancillæ etiam habitu inducta se illi accommodauit. Dum curis uacuus tamdiu cum Cleopatra se oblectaret, literæ à Fuluia uxore uenerunt: quibus querebatur, se à Cæsare rebus omnibus amißis, Italia esse expulsam. Quare à somno & crapula quasi experrectus, in Phœniciã contra Parthos castra mouit. At tum deinceps à Fuluia per literas petitus, in Italiã cum ducẽtis nauibus se cõuertit. Interea ex amicis, omnẽ discordiarũ causam à Fuluia manasse cognouit: utpote, quæ nouarum rerum auida, motus in Italia aliquos fieri niteretur, ut eum à Cleopatra auerteret. Cæterum hæc tandem in Asiam properans, Sicyone mortua est. Cum igitur Antonius in Italiam properasset, cõmunium amicorum opera cum Cæsare in gratiam redijt, diuisumq; est, inter ipsos imperium, sic ut Ionium mare eorum fines terminaret, & omnis ad orientem tractus Antonio, Hesperia tota Cæsari cederet, Lepido autem Aphrica maneret. Et ut fœdera maiore essent uinculo colligata, Octauiam sororem Cæsaris, Antonius duxit uxorem. Interea dum hæc præclare procederent, Antonius ad reprimendos Parthorum motus Ventidium præmisit. Ipse autem paulo pòst, cura rerum suarum Cæsari demandata, unà cum Octauia in Græciam soluit. Et dum Athenis hyemaret, à Ventidio literas accepit,

Cleopatra adamata Antonio.

Fuluiæ mors.

Octauia Antonio nupta.

accepit, Parthos à se tribus esse uictorijs profligatos. Hoc lætus nuncio Antonius, cum urbem ludis, spectaculis, cantibusq; exhilararet, nouis in Cæsarem calumnijs irritatus est. Vnde trecentarum nauium classe coacta, unà cum Octauia in Italiam traiecit. Postquam Tarentum applicuisset, Octauia fratris adeundi facultate exorata, Romæ Cæsarem blanditijs, precibus, & ratione uicit, ut se Tarentum pacificè conferret. Vbi in mutuis complexibus se dissuauiantes, amore contenderunt. Paucis interiectis diebus, duas Antonio Cæsar legiones ad Parthicum bellum cõcessit, Antonius autẽ Cæsari rostratas centũ aduersus Sex. Pompeium. Et relicta in urbe Octauia, ipse in Asiam traiecit: mox in Syriam. ubi Cleopatrã ad se accersitam, mirabili uoluptate suscepit: Phœniciam'que ei, Syriam, Cyprum, Ciliciæ partem, Iudæam, Nabatheorum Arabiam, dono dedit. Reges insuper multos regnis expulit, Antigonum Iudæorum regem securi percussit. Verùm præ cæteris omnibus flagitijs, honores Cleopatræ collati, maxime omnium animos offendêre. Ea ergo in Aegyptum remissa, per Armeniam, Arabiam'que cum trecentis hominum millibus proficiscens, quibus Indus & omnis contremuerat Asia, parum effecit. Quippe ita in Cleopatrã deperibat, & eius uidendi desiderio immoriebatur, ut intempestiue cuncta agens, dum festinus esse cuperet, trecẽta post se uehicula, machinas & impedimẽta simul trahentia reliquerit. Cum uerò Phraartis urbem quandam, in qua Medorum regis filij & uxores erant, obsidione molestaret, Phraartes ipse Parthorũ rex, occisis fugatisq; custodibus, et ereptis obsessis, urbem igne consumpsit. Tum Arthuasdes Armeniorũ rex, qui Antonio adhæserat, his auditis, à fide defecit, Parthus etiã hoc elatus successu, in Antonij munitiones irruit, eumq; minis et contumelijs usq; lacessiuit. Propterea Antonius in irã excandescẽs, occasione nacta, suos in pugnã eduxit, datoq; signo in hostes ingenti clamore prorupit. Hostes autẽ timore perciti, prius in fugam, quàm in aciẽ se cõuerterunt. Sed cum nõ plures triginta ex hostibus cecidisse Antonius audiuisset, maiorẽ uerò belli partem

Antigoni regis mors.

confeciſſe ſe putaſſet, à uictoriæ ſpe decidit. nec eum fefellit opinio. Nam dum huc illuc per hyemem curſaret, à Partho ſpecie fœderis fraudatus, abire coactus eſt. Cum igitur caſtra mouiſſet in Armeniam deſcenſurus, occurrerunt hoſtes. quos ubi ſtrenue propulſaſſet, iterum iterumq; Parthus eum inuaſit. Sed reſtiterunt Romani fortiter, ut omni prædæ ſpe amiſſa Parthi de reditu ſuo cogitarent. Verum cum Fuluius Gallus, qui ordinem ducebat in exercitu, Parthos aggrederetur, fugaret, ac in medias uſq; hoſtium ſtationes ſequeretur: ita paulatim in ſummum diſcrimen exercitum adduxit, quod niſi Antonius cum legione tertia celeriter aduolaſſet, actum de eo fuiſſet. Quippe tria millia ceciderе: quinque uerò, uulneribus affecta ſunt. Abeuntibus deinceps hoſtibus, cum ægros Antonius curaret, ſalutaret, neceſſariaq; ſuppeditaret, ij manũ ducis prehenſantes, orarũt ut propriæ ſaluti cõſuleret, bene ſe ualituros, ſi dux ipſe ualeret. Parthi autẽ hac exultantes uictoria, non de ſuo ulterius receſſu cogitabant, ſed Romanos quaſi fuſos iam conſummere uolebant. Erat Parthorũ exercitus ad quadraginta equitum millia. Quare ueluti ad prædam concurrentes, poſtridie in Romanos impetum fecerunt. Antonius concione ad exercitum habita, omnium ita animos flexit, ut ſuppliciũ quoduis perferre polliciti ſint, ni dicto audientes eſſent futuri: modò triſtitiam animo pelleret. Tum firmo ordine & animo hoſtes ſuſceperunt, reſtiteruntq;, quoad Parthi iam labore feſſi, multis ſuorũ amiſſis fugerunt. Et huiuſmodi pugnis ſingulis diebus bellatum eſt. Hinc exercitus trepide incedens, fame maxima premebatur. Quæ adeò inualuit, ut pro ordeacijs panibus ad herbas radicesque comedendas adigerentur. Quin notis iam deficientibus, ad incognitas herbas ſe uerterunt: quarum uenenis inſani facti, tandem moriebantur. Accedebat hæc indignitas, quod ſingulis diebus hoſtes acrius inſtabãt. Verum ij uidẽtes, Romanos minime poſſe ſuperari, nouos contexere dolos: & paulatim à Romanis digreſſi, receſſuros ſe dixerunt, nec ulterius eos eſſe moleſtaturos. At Romani propter hoc lætati, ſuo iam de receſſu con-

Parthorum de Ro. uictoria.

ſilia

silia agitabant, & relictis montibus, in planiciem eundum esse arbitrabantur. Et nisi à Mithridate Partho monitus Antonius iter per montium ardua tenuisset, sanè Craßi interitum subijsset. Parthi autem audientes, Romanos montium iuga tenere, ex insidijs prosilientes, extremos inuaserunt præliando. itaq; proficiscebantur, & siti acrius inualescente, demum ad flumen quoddam peruenere; cuius hausta aqua doloribus maximis afficiebantur. Non potuit tamen Antonius omnes à potu prohibere: Interim à Mithridate iterum monitus est, ut sitim paulum toleraret. nam potabile flumen haud longe abesse, quò usque Parthi essent eos sequuturi. His cognitis, Antonius noctu castra mouit, & mane copias in aciem redegit. Tum superuenientibus Parthis, Romanorum extremi telis infestari cœperunt, sagittisq;. sed ultimo omnes ad alteram ripam transierunt. Parthi simulac Romanos ultra flumen conspexere, summis eos laudibus extollentes, relaxatisq; arcubus abscesserunt. Antonius autem illis abeuntibus, paulum respirans, sexto die post hoc prælium ad Araxem peruenit. Superato Araxe, Armeniam summo cum gaudio ingressus est. Ibi copias recensens, comperit peditum XX millia, equitum quatuor, per hanc expeditionem occubuisse, & in XX dierum itinere, hostes octies decies superatos: uanis tamen prælijs, quoniam fugientes hostes persequi non potuerat. et hoc quidem Arthuasdis Armeniorum regis defectione, qui cum equitum XVI millibus more Parthico instructis aufugerat. Hunc igitur non multo post Antonius cœpit; captiuumque Alexandriam duxit in triumpho. Tum per glaciem & niues exercitum ductitans, ad mare & in Leucadiam descendit, ubi Cleopatram ardenter expectauit. Interea Romæ Cæsar Octauiam ad Antonium se conferre iußit: ut si eam ob Cleopatram repudiaret, causam ipse haberet belli cum Antonio gerendi. Qua Athenas iam cum muneribus appellente, Cleopatra timens, ne morum probitate & Cæsaris potentia Antonius ab ea fieret alienus, maiore æstu in Antonium simulauit se ferri, & modò de industria lachrymando, modò subductis

cibis se attenuando, morituram prætulit, simulac ab ea discessurum Antonium sentiret. Quare Antonius dimisso cōtra Parthos bello, Alexandriæ cum Cleopatra permansit. Octauia autem neglectui habita, Romam rediit. Cæsar sororem uidens pellicis amore esse reiectam, Antoniū sæpius in concione accusauit, omniumque animos in eum incendit. Antonius de his certior factus, accusatores quoque contra Cæsarem misit, ipsum asserens suis rostratis Siciliam occupasse, neque sibi partem exhibuisse. Deinde exauctorato Lepido, legiones & prouincias usurpasse: postremo militibus suis Italiā dispertiisse, & ligni nullius eum eiusq; milites fecisse participes. Cæsar Lepidum remouisse se respondit, ob nimiā eius insolentiam ac superbiam: eorum uero quæ acquisiuisset, partem nullam se daturum Antonio, quandoquidem nec ipse ex Armenia quicquam sibi dedisset. Militibus autem eius Italiam non esse dandam, qui Parthiam Mediamq; haberent. Quo responso, Antonius in iram exasperatus, Canidium iussit cum sedecim legionibus ad litus Pelusiacum descendere. Ipse cum Cleopatra Ephesum profectus, copias undique cogebat. Habuit octingentarum nauium classem, è quibus ducentas à Cleopatra recepit: atque talentûm XX millia, & pro uniuerso exercitu commeatus. His paratis, tandem Cleopatram secum ducens, Athenas applicuit. Vbi dum iocis, saltationibus, cantibus, theatrisque se oblectaret, Romam misit, qui Octauiam domo expellerent. Id ciuibus indignissime factum uidebatur. tum præcipue, quod nec ætate, nec forma, Cleopatram Octauiæ præferendam esse censebant. Cæsar audito Antonii apparatu non parum expauit, neque tam propter illius copias, quàm propter suum odium, quo laborabat, Italis exactionibus nimium eo tempore grauatis. Sed sic offenderat Antonius Romanos, ut nihilominus decernerent bellum aduersus Cleopatram & ipsum. Addebat tum Cæsar, Antonium esse amatoriis philtris in'ectū, nec mentis compotē. Ideo cōtra Photinū esse bellandū, ac Mardionem eunuchū, seu cōtra Iradem Cleopatræ tonstricem, à quibus & Antonius, & Imperium gubernaretur. Multa eo tēpore apparuerūt prodigia. Inter alia Pisaurum

Cæsar et Antonius rursum dissident.

Bellum contra Antonium.

saurũ urbẽ non lõge ab Hadria, in quã Antonius coloniã deduxerat, hiatu terræ cõuulsam fuisse ferũt. Cum aũt ad pugnã se pararent, Antonius pugnaces habebat naues qngentas, peditũ C. M. equitũ XXII. reges septẽ in exercitu, auxilia totidẽ. Cæsar naues habebat CC. et L. bellicas. peditũ LXXX millia, equitũ par erat numerus. Antonius apđ Actiũ instructa classe, suos hortari cœpit ad spem maximã, & monere classiarios gubernatores, ut impetũ fortiter exciperent. Erat Canidij et aliorũ sententia, ut remissa in Aegyptũ Cleopatra, terrestri pugna bellũ gereretur. Verùm plus Cleopatræ uolũtas potuit. Cæsar inimicã uidẽs classẽ ociose in arctis locis se cõtinere, suã et ipsa cõtinuit. Erat iã hora sexta, quando Antoniani moræ impatiẽtes, sinistrũ mouere cornu. Tũ Cæsar hoc motu lætus, proram retorsit, ut in apertũ hostes ꝓuocaret, & circũire ac implicare posset facilius illorũ naues. Vbi uero satis iã processisse putauit, præliũ haud cunctãter inijt. Antonianæ naues erãt præ magnitudine et tardæ et graues: Cæsarianæ agiles, et earũ tres uel quatuor circa singulas Antonij tragulis, contis, et ignis iaculatione nitebantur. Antonianæ ex ligneis turribus capultas iaciebant. Sed cum Cæsarianorum impetu Antoniana classis paulũ dirimeretur, et turbatis ordinib. pauxillũ trepidaretur, Cleopatra nil aliud expectãs, cũ LX. nauib. fugã arripuit. Antonius hac fuga dolore ꝑcitus, ut pote qui nullã sibi uitã sine illa expetendam putaret, omnib. relictis, trireme Cleopatrã subsequutus est. et cũ eius nauẽ ingressus esset, neq; illã alloqui, neq; uidere uoluit, sed seorsim cõsidens, tristis reticebat. Cæsar Antonij classe exercituq; potitus, Athenas ꝓfectus est. Interim regib. et socijs omnib. ad illũ deficientib. nisi fuisset ab amicis retẽtus, ipse sibi Antonius mortẽ cõsciuisset. Quare in Alexandriã discedẽs, curis onustus, et quasi hominũ cõsuetudinẽ perosus, apud Pharũ ad littus domũ exædificauit, in qua uiuẽs, omniũ colloquia fugiebat. ubi aũt etiã exercitũ ad Cæsarẽ defecisse audiuit, et ꝓuincias omnis præter Aegyptũ, tũc domo illa egressus, in regiã se recepit, ac ad cœnas. ebrietatesq; & iocos conuersus, ciuitatẽ incredibili lætitia compleuit. Mox missis ad Cæsarem legatis, petijt, ut priuato sibi liceret Athenis

Naualeprælium inter Cæsarem & Antonium.

thenis degere, filijs autem Cleopatræ Aegypti regnum habere. Cæsar Antonij petitione penitus reiecta, Cleopatræ omnia pollicitus est, si Antoniũ aut tolleret medio aut regno eijceret, deinde Romã se contulit. proximo autẽ uere in Aegyptũ contendens, Pelusium cepit. Cleopatra his rebus perterrita, aurũ, argentum, margaritas, et preciosissima quæq; ad Isidis templũ congessit, ubi monumentum ipsa suum construxerat. Hæc cum audiuisset Cæsar, nuncios ad reginã misit, omnia pollicentes, & esse bono eam iubentes animo. Timebat enim, ne in rerum desperatione se, thesaurumq; omnem igne consumeret. Interea Antonius ad singularem pugnam Cæsarem prouocauit. Cui responderi iussit, multas Antonio patêre ad mortem uias, sibi nullã esse nunc pugnandi necessitatem. Postridie uidens Antonius, illud reliquum nauiũ, quod in fide remanserat, ad Cæsaris classem deficere, in urbem clamitando redijt, à Cleopatra se esse proditum. Cleopatra illius furorem pertimescens, ad Isidis templum se recepit, & cataractis demissis Antonio nunciari fecit, quod mortẽ sibi consciuisset. Hoc ille audito quasi præ dolore exanimis, Hei quid moraris, inquit, Antoni? postquam hæc cuius è spiritu uitam ducebas miser, oppetijt? Ita cubiculum ingrediẽs, ab Eroë seruo se necari petijt. Ille ueluti percussurus, cum gladiũ accepisset, conuerso ictu se transfodit. Tum Antonius, Docuisti (inquit) Eros, quid mihi faciendũ sit: & adacto sibi per uiscera ferro, in lectum se coniecit. Hic rumor cum ad Cleopatram penetrasset, eum ad se in monumentum afferri iussit. Ille autem ad Cleopatræ nomen oculos iam morte grauatos attollens, annuit. Quem ita delatum, non per fores, sed funibus à fenestra demissis, Cleopatra duabus cum ancillis, quas secum incluserat, ad se semianimem attraxit. Cæsar, qui Cleopatræ comprehendendæ desiderio torquebatur, ut eam cum pecunijs in triumpho duceret, per nuncios ad spem omnem excitatam, interim in monumento deprehendi fecit, & in regiam deduci, ac tanquã reginæ omnia cumulatissime suppeditari. Ipse eam subinde adiens, amœnissimis sermonibus ad spem uitæ, regniq; permouere

Antonij mors.

uoluit

uoluit. illa lætitiam simulans, pulcherrimæ mortis occasionem expectabat. Tum uenia à Cæsare impetrata, suis ipsa manibus, regio funere Antonium sepeliuit. Et amplexato sæpius tumulo, inquit: O Antoni, his ego te tumulaui manibus, nunc Cæsaris captiua ad triumphum seruor. nec alia à me libamina desideres: hæc suprema suscipias. Sed uereor, cum uis nulla nos uiuos potuerit separare, ne mortui loca permutemus: ut Romanus tu in Aegypto iaceas, Aegyptiaca ego in Italia. Et propterea ad te descēsurā me recipias: quādoquidem nil grauius patior, quàm sine te uiuere. Sic amplexato coronatoq; tumulo, recessit. deinde cubiculum intrās, duabus cum ancillis, post lauacrum regium ascendit lectum, & aspides, quos aurea in pyxide ad extremam hanc calamitatem seruauerat, brachio admouit, scripta prius ad Cæsarem tabella, qua rogabat se unà cum Antonio sepeliri. Lecta autem epistola, Cæsar hac fraudatus spe, illius ægrè tulit mortem. Reginæ tamē animi magnitudinē laudibus efferrens, eam regali funere cū Antonio sepeliri iussit. *Cleopatræ mors.*

ARTAXERXES.

RTAXERXI pater fuit Darius rex, mater Parisatis. Quæ cum quatuor ex uiro habuisset filios, Artaxerxem, Cyrum, Ostanem, & Oxathrem: Cyrum maiore pietate colebat. Artaxerxi ab initio Arsitæ nomen fuit, natura leni atque benigno, nec cupiditatibus admodum obnoxio. Cyrus autem cū acri esset ingenio, ab adolescentia regno inhiare uidebatur. Hoc animaduertens Darius, ut cæteris regnādi libidinem auferret, Artaxerxem natu maximum regem designauit. Cyrum uero Lydiæ satrapam, & maritimarum regionum imperatorem esse uoluit. Verum cum Cyrus ægro ferret animo, Artaxerxem sibi fuisse prælatum, ei insidias tendere curauit. His patefactis, nisi mater lachrymis & obsecrationibus salutem illius ab rege impetrasset, supplicio deditus fuisset. Liber itaq; ad satrapiam reuersus est. Sed suæ immemor salutis, rursus regnandi cupiditate acrius incendebatur:

quo factum est, ut diuersis in locis clandestine copias parare curaret. Inerat regi morositas quædam ac segnities, quam plerique animi lenitatem ac clementiam existimabant. Nam omnibus ad eum patebat aditus, omnibus etiam pro dignitate gratificabatur. & omnis eius in sontes animaduersio iniuria uacabat. Proinde in in conferendis beneficijs propensior, & in promerenda gratia studiosior erat, quàm in puniendo. Tanta præterea animi ingenuitate florebat, ut nullum tam exile munus ad eum deferri posset, quin illud animo susciperet regio. Cum enim semel à paupere miræ magnitudinis pomum punicum ei fuisset oblatũ, O quàm dignum, inquit, esset ciuitatem huic credere, quoniam ex parua magnam efficere posset. Obequitanti aliquando regi, cum alij alia dono darent, homo rusticus nil aliud habens, decurrit ad flumen, & haustam manibus aquam ad eum tulit: rex ualde lætatus, phialam ei auream cum mille daricis elargitus est. Interim Cyrus coactis non paucioribus peditum quàm tredecim millibus, aduersus Artaxerxem exercitum mouit. Et cum ad locum, qui Cunax nuncupatur, castra transtulisset, collatis signis utrinque uehementius pugnabatur. Tum Cyrus hostiliter discurrens, eò ubi rex pugnabat se proripuit: et dum in regẽ tenderet, equum eius uulneratum in terram strauit. Cum autem alium rex insilijsset, à Cyro rursus humi prostratus est. Cum tertiò Cyrus in fratrem irrueret, rex etiam conuersus transfixo tempore, semianimem equo deiecit. Tradunt tamen, Artaxerxem pugna acrius incrudescente à Cyro in pectore uulneratum equo decidisse, & suis iam fugientibus, in tumulum quendam fuisse relatum. Cyrum uerò inter confertissimos hostes discurrentem, à Mithridate Persa iaculo iuxta oculum adacto, fuisse uulneratum. Deinde iam ortis tenebris, à Care quodam succisa poplitis uena fuisse necatum. Artaxerxes audita Cyri morte, multis accensis facibus, eò saucius accurrit: & conspecto cadauere, dextram à corpore, à ceruicibus caput abscindi iussit, quod per comam apprehendens, suis dubitantibus & adhuc fugientibus ostendebat. Quare in ipsius ca-

Artaxerxis ingenuitas.

Cyri & Artaxerxis conflictus.

stra

ſtra mox ad ſeptuaginta hominum millia ſe receperunt. Ferunt enim, Artaxerſem quatercentena hominum millia in prælium adduxiſſe: è quibus ad uiginti millia occubuere. Ex hoſtibus uerò nouem capitum millia ad regem delata ſunt. Poſt hanc uictoriam Artaxerxes ſummopere cupiebat famam hanc ubique gentium diuulgari, quod uno accepto uulnere, & duobus illatis, ipſe Cyrum interemiſſet. Proinde Mithridati primo Cyri percuſsori magnis præmijs ſilentium indixit, ne à ſe Cyrum transfixũ fuiſſe gloriaretur; ſed equeſtrem tantum eius pileum ſanguine fœdatum, regi ſe attuliſſe. Caremq́;, qui Cyro poplitis uenam enſe ſucciderat, magnis honeſtauit muneribus, ut Cyri mortem regi ſaltem indicaſſe ſe fateretur: cætera autem in ſilentio præteriret. Is uero ſua tanquam gloria defraudatus, mandata ſpreuit, & palàm ſe Cyri necis autorem fuiſſe prædicauit. Quod cum regi rumor attuliſſet, indignabundus Carem matri in ultionis ſolatium dedit. Ipſa uerò ſummis cruciatibus affectum, necari iuſsit. Mithridates etiam à Paryſatide eunucho his uerbis irritatus eſt: Fuit'ne tam excelſum, tam'que illuſtre facinus, pileum equo delapſum regi attuliſſe? Tum ille iram nõ diutius præmens, inquit: De pileo, aut huiuſmodi nugis quicquid uultis confingite. Ego his manibus Cyrum confodiſſe me palàm profiteor. De his rex certior factus, illũ tolli iuſsit. Deinde in omnes Græcos, qui aduerſus eum ſub Cyro militauerant, animaduerſione uſus eſt. Qui autem è regis manibus euaſere, in Græciam redierunt. Hi paſsim apud ſuos concionati ſunt, Perſarum potẽtiam in auro, delicijs, et luxu conſiſtere, ac deſidia tantũ. nihilq́; illis eſſe reliqui, niſi ſuperbiam, elationẽ, & inanem iactantiã. His uerbis Græciam in barbaros commouerunt, ut Lacedæmonij indigne ferrẽt, in Aſia Græcos multos ſeruitutẽ agere. Et propterea illorum cõtumelias bello proſequi, & à ſeruitute eos liberare decreuerũt. Ageſilao itaq; totius belli moles demandata eſt. Is autem coacto exercitu in Aſiam profectus, poſt res ſtrenuè geſtas, collata cũ Thiſaferne regis præfecto acie, eũ fudit, fugauitq́;. Pleraſque inſuper urbes ad deditionem coegit.

Artaxerxis arrogantia.

Græcorum in Parthos belli cauſa.

Quare Artaxerxes animaduertens aliam esse contra Agesilaum decernendi rationem ineundam, Timocratem Rhodiũ magna cum auri copia in Græciam misit, ut corruptis ciuitatum principibus, bellũ in Lacedæmonios cõuerteret. Peracta igitur ex regis sentẽtia Timocratis legatione, & conspirãtibus Græciæ ciuitatibus, in Peloponeso magni motus excitati sunt, propterea Agesilaum ex Asia Lacedæmonij reuocarunt. Qui cum ex Asia diuerteret, dicere sæpe solitus erat, triginta sagittariorum millibus ab rege ex Asia pulsum se fuisse. Facete quidem Græcos taxans, qui Persica corrupti pecunia in Lacedæmonios conspirassent. Erat enim apud Persicos in nummo sagittarius insculptus. Conspirantibus igitur Græcis, Artaxerxes Pharnabazũ cum classe ducem in Græciã misit. Et cum apud Cnidum cõfligeretur, Lacedæmonij amissa uictoria, maritimo etiam imperio priuati sunt. Ex quo ad famosam illam pacem deuentum est, ut Lacedæmonij omnibus Asiæ ciuitatibus, quæq; Asiæ adiuncta essent insulis regi cederent, easq; rex uectigales haberet. Cum multis interea Artaxerxes Græcos malis affecisset, uno tantum eos solatio præcipue recreauit, Thisapherne eorũ infensissimo hoste sublato. Quem tum ob calumnias in alios ipsius, tum etiam matre suadente trucidari fecit. Cum matre enim Artaxerxes se conciliarat, quam antea odio persequebatur, ob Statyræ uxoris suæ necem, quam illa ueneno incautam sustulerat. Recõciliata itaq; inter filium & matrem gratia, mater omni studio, cura, & opera regis moribus & uoluntati obtemperans, eius sibi gratiam potuit facile demereri: adeò ut quisquis rerũ suarum rationes ab rege consequi cuperet, id intercessione matris non difficulter exorare posset. Hæc ut acri erat ingenio, callidè conspicata est, Artaxerxem alteram ex sororibus ardenter amare. Quæ cuncta dissimulans, puellam cum eius uenustatem laudando, tum mores & ingenij dotes efferendo, regi gratam facere studebat: & suadendo scilicet amanti facile persuasit, ut postpositis legibus eam uxorem acciperet. Cum autem post nuptias aduersus Aegyptios bellum pararet, Pharnabazi et Iphicratis dissensionibus,

Agesilai in Græcos scõma.

bus, potiundæ uictoriæ spe lapsus, ipse cum triginta peditum millibus, et equitibus mille in Cadusiorũ agrum hostiliter irruit. Cæterum cum regio illa situ aspera & infœcunda esset, et bellacißimis hominibus abundaret, in maximas rex incidit difficultates. Quippe deficientibus cõmeatib. ad tantũ calamitatis redactus est, ut asini caput in castris ipsius triginta drachmis addiceretur. Itaq; cõsumptis fermè eqs omnib. regia in cœna cibus aliquãdo defecit. Et profectò ni Terribarzus suo regi per uafriciẽ & cõmentũ occurrisset, Artaxerxes in discrimẽ fuerat casurus. Nam cũ Cadusijs duo eßẽt reges, diuersis in loc s castrametati, Terribarzus cõmunicato prius cũ rege consilio, alterũ ipse ex regibus adijt: alterũ nocturno itinere per filiũ monuit, ut suæ consuleret saluti, quãdoquidẽ iã rex alter per caduceatorẽ cũ Artaxerxe de pace ageret. Cum hoc idẽ ipse alteri regi persuasisset, percusso cũ utroq; fœdere, ipse atq; filius redijt. quos Artaxerxes lætißime suscipiẽs, magnis muneribus honestauit. Et sic soluta obsidione castra mouere. Artaxerxes aũt, ut omnes alacriores promptioresq; redderet, deposito auro, purpura, atq; regio cultu, quo aßidue eius corpus refulgebat, pharetram arcũq; gestauit, ac pedibus montes & salebrosa montium iuga superauit. Sic igitur cæteri agiliores facti, spaciũ ducentorũ stadiorũ, & eo amplius singulis diebus dimetiebantur. Multi tamen eo bello fortißimi uiri desiderati sunt. Cum autem in regnum redijsset, in suspicionem incidit, ne ob rem male gestã suis esset despectui. et propterea in principes suos excandescens, multos sustulit, plerosq; expulit. Cum deinceps in senium uergeret, filios accepit clandestinè iam de regno dißidere. Quare uolens malarum rerum occasionem intercipere, Darium natu maximum, regem designauit. Oechus erat filiorum minimus, insignis tamẽ animi fortitudine. qui cum ad regnum acrius aspiraret, communicato cum nupta patris de præsenti conatu consilio, eam uxorem & regni sociam habiturum se recepit. Rebus sic se habentibus, Persarum moris erat, ut qui rex instituebatur, quodcunq; dono peteret, à constituente assequeretur. Darius igitur rex designatus, Aspa-

Darius patri in regnũ succedit.

ſiam patris pellicem petijt. Hæc permoleſta patri fuit petitio: & q̃uis iſtius amore, multũ nõ teneretur, trecẽtas aũt et LX præſtã ti forma alias haberet, tamẽ ægro aĩo Aſpaſiã dimiſit, adeò ut tra ditã paulo pòſt abſtulerit. Darius ſiue Aſpaſiã ſic amãs, ſiue quod à patre ꝑ nihilo pendi ſe uidebat, in irã excanduit. Tum Terribar ʒus ignem adiuuãs, uehementius illũ exaſperauit in patrẽ. Erat e- nim Terribarʒus cauſa hac regi infenſus. Habebat rex filias plu- res: quas cũ uiris traderet, unã Terribarʒo deſpõdit. Adueniente uero nuptiarũ tẽpore, Artaxerxes illa ſubito denegata, aliã ipſi de dit in uxorem. Eam etſi ob amorẽ duxiſſet, tamen animo ſemꝑ in regem fuit infenſo. Quare tot tantiſq; perſuaſionib. iuuenem ac- cendit, ut tandẽ in patris caput cõſpiraret. Ex quo Terribarʒi cõ filijs totum ſe credẽs, plurimos fecit ſuæ cõſpirationis participes. Sed eunuchus quidam regis cõiuratione perſpecta, regi omnia in- ſinuauit: quo pacto noctu in cubiculũ irrupturi, ipſum incautũ ne care uellent. At rex uerbis fidem habens, eunuchum iuſſit illos di- ligentius aſſeruare: & imminente periculo, fieri ſe cõtinuo certio- rẽ. Mox effracto poſt lectũ pariete, exitũ ad cõclaue factũ auleo texit. Eunucho deinde periculi horã renunciante, in lecto cõſtitit rex. ubi illorũ ora omniũ dignouiſſet, ſtrictis enſibus ruentiũ, ſum moto protinus auleo, in cõclaue ſe cõiecit, hoſtioq; obiecto clamo rem extulit. Cõcurrentibus undiq; ſtipatoribus, Darius unà cum filijs cõprehenſus eſt. Terribarʒus uero priuſq̃ illi in eũ manus im mitterent, multos interemit. De Dario rex iudicium fieri uoluit, iuſſitq; ſeruos conſcriptã uniuſcuiuſq; ſententiã ad ſe deferre. La- tis itaq; omniũ in Darij caput ſententijs, eum in carcerẽ coniecit. Tum lictor ingrediens, Darij conſpectu uiſo ad fores uſq; proceſ- ſit. Inſtantibus uerò foris iudicibus, in carcerem eſt reuerſus, et al tera comam manu implicans, altera collum è ceruicibus nouacula præcidit. Sumpto ſimiliter de reliquis ſupplicio, Artaxerxi adhuc duo ex legitimis ſupererant. Quorum metu Occhus animo acri- ter angebatur. His enim uiuentibus, regnum ſe obtinere uix poſſe

Terribarʒi in regẽ coniuratio.

Darij mors.

arbitrabatur. Quare uersare animo cœpit, qui illos è medio tolleret. Itaq; alteri per secretiores nuncios clandestinè nunciari fecit, patrē eum decreuisse crudeliter et ignominiose necare. Cumque his fallacijs indies hæc arcana significare pergeret, & modò imminere, modò euitari exitium non posse ostenderet, ita hominem à ratione abduxit, ita terruit, ut epoto ueneno uitam finiret. Rex audita filij morte, incredibili dolore, gemitu, & lachrymis mortuum prosecutus est. Supererat autem, ut diximus, alter. Occhus nil differendū esse ratus, subornato Terribarzi filio, & istum interfici curauit. Artaxerxes uerò urgente iam ætate, ad mortem per se pronus (quartum enim & sexagesimum agebat annum) audita filij morte, hac etiam calamitate debilitatus naturæ concesßit.

GALBA.

ALBAM Neroni successisse, & in Cæsarum familiam transisse, satis constat. Qui cum ex magna ueteré que familia originem traxisset, etiam Q. Catuli cognatione, cuius erat pronepos, maxime gloriabatur. Adoptatus autem à nouerca sua Liuia, eius nauatione iter sibi struxit ad consulatum. Pòst in Gallijs maxima cum laude exercitui præfuit. Proconsul item biennio Aphricam obtinuit, prouinciam que & intestinas seditiones, nec non barbarorum tumultus summa seueritate ac iustitia semper compescuit. Ea tamen in eo fuit uictus uilitas, & sumptus parsimonia, ut auarior haberetur, quàm ut imperio dignus esset. Ob res autem in Aphrica, & olim in Germania gestas, triumphalia consequutus est ornamenta, atque sacerdotium triplex. Cum que à Nerone in Iberiam mitteretur princeps, uarie prouinciā rexit. Quippe primū malos seuerius mulctās, numulariū non ex fide pecunias uersantē, dextra priuauit, abacoq; eius affixit. Tutorē uero quendā, qđ pupillū cui hæres substitutus fuerat, ueneno interemisset, cruci affixit. Paulatim tandē in segnitiē uersus,

Galbæ auaritia.

uersus, noxijs clemẽtius indulgere cœpit, asserens, rationem ocij sui reddere cogi debere neminem. Interim tumultuante Gallia, à Iunio Vindice Galliæ prætore (hic enim à Nerone defecerat) literæ ipsis uenerunt, hortantes, ut assertorem se ac imperatorem Gallis præberet, armatorũ millia centum habentibus, plura etiam armaturis. Id ille amicis retulit, quibus eum ad imperium hortantibus, manumißionem seruis pronunciauit. Cum igitur huiusmodi decreti rumor quaque uersum uagaretur, confluentium multitudine modo non obrutus est. Ita nec ipse prius tribunal attigit, quàm unà omnium uoce imperator appellaretur. Tum ipse Neronis sæuitiam increpitans, damnatorumq; & occisorum à Nerone calamitatem deplorans, non Cæsarem, non imperatorem, uerùm Romani senatus ducem se uoluit appellari. Nero audita Galbæ defectione (forte enim prandebat) mensam euertit. At senatus Galbam hostẽ iudicans, omnia eius bona licitatione præposita uenire uecreuit. Attamen multis indies à Nerone ad Galbam deficientibus, solus Virginius in Gallia Germanicum ducens exercitum, defectionis signa non ostendit. Quinimmo aduersus Vindicem signa mouens, magno eum prælio profligauit: qui ne in aduersariorũ manus incideret, suis ipse manibus uitæ renunciauit. Cuius morte cum Galba maxime consternaretur, Virginium literis rogauit, ut pro tuendo Romanorum imperio, & pro libertate communiter agere uellet. Sic actorum pœnitentia ductus, cum amicis in Coloniam Iberiæ urbem secesßit. Interim superuenientibus ab urbe nuncijs, factus est certior, & Neronem occisum, & à senatu imperatorem se esse appellatum, ac ab exercitu in sua uerba iuratum. Sumpto igitur Cæsaris nomine Galba, paludatus iter ingressus est. Atque res nouas meditans, togæ usum reuocauit. Tum autem Nymphidius Sabinus Romæ per seditiones omnia sibi uendicabat, in Galbam cauillans, quod propter senium uix equo uehi posset. Attamen Galbæ omnia satis secunda cũ essent, aliquid ipsi solicitudinis Virginij potentia afferebat: cum uictoriæ nuper adeptæ gloria, tum quia bellacißimo imperabat exercitui. Ex quo uerebatur,

Galbæ imperij initium.

batur, ne fluctuante ad rebellionem Gallia magnam ille sibi usurparet imperij partem. Et maxime, quod declarata Neronis morte, multi ad eum stricto ense concurrissent, ut imperium aut ferrum admitteret. Interea apud Narbonẽ Galliæ urbem imperator à Senatus oratoribus salutatus est, monitusq; ut quàm posset citißime populo desiderio gestienti se ostenderet. Hos autem quemadmodum animo hilari & splendido suscepit apparatu, sic omni conuiuiorum splendore & honore prosecutus est. Hæc dum ageret, Nymphidius audijt Galbam sese totum Ouinio regend commisisse, ratusq; illo superstite apud Galbam nunquam sibi esse licere, cõgregare exercitũ conatus est: et in Galbæ senium cauillãs, precibus ac largitione omnia corrumpere studuit, quo ad imperiũ emergeret. Cæterum dum hæc agitaret, Antonius Honoratus ex tribunis primus, apud milites Nymphidũ accusauit. Et milites in eũ sic exasperauit, ut una uoce Galbam Imperatorẽ mox uocarent. Ad quem tumultum cum Nymphidius credens à militibus se uocari, in castra descenderet, trucidatus est. Galba autem illius audiens interitum, complices etiam laqueo uitam finire compulit. Ad urbem igitur dum properaret, remigum petulantem obuiam habuit turbam, quos ex claßiarijs Nero fecerat milites, & quoniam aquilã & signa procacius efflagitabant, ad pristinam sortem iußit redire eos. Sed contumacius insistentes, immisso equitatu disiecit. Ex quo immanior non uisus est. Nam primo ob senium remissus uidebatur. Cum uerò Neronis prodigalitatẽ corrigere aggrederetur, quicquid palæstritis ac scenicis erogauerat, præter partem decimam repeti iußit. Itaque corauli, quo tibia modulante inter cœnandum uti consueuerat, denarios quinque tantũ largitus, Ex priuatis isti (inquit) loculis, non ex publico ærario sunt. Hæc autem cum in deterius indies serperent, credebatur Ouinij suasu omnia facere: & propterea ille inuidiam, Galba odium sustinebat. Nam cùm Neronianos supplicijs afficeret, populus Romanus Tigillinũ ad supplicium dari efflagitabat, asserens nihil gratius sibi fieri posse. Ille autem non solùm hominem seruauit, uerum & sæuitiæ po-

Nymphidij mors.

pulum increpuit, quod uellet tyrannidem ex imperio facere. Hæc cum liquidò constaret, omnia Ouinij suggestione fieri, qui Tigillini filiam uxorem duxerat, ducentaq; ab eo & quinquaginta argenteorum millia acceperat, cum torque aureo, qui centum & quinquaginta millium eße ferebatur, omnes in Galbam magno æstuabant odio. Milites etiam, qui in eius absentis uerba iurauerant, munera longe solito ampliora petebant. Cum autem eum uocem emisisse audissent, militem deligere se, non emere consuesse: tum exacerbati, id maxime illi dabant uitio, quod non solum eos donatiuo priuaret, uerum etiam ad posteros legem ferret, doceretq; imperatores ne militibus quicquam largirentur. Et propterea homines rerum auidi nouarũ, paulatim ad motus mutationesq; incendebantur. Accedebat fremitus copiarum Germaniæ, quæ præmijs nauatæ aduersus Vindicẽ operæ, fraudari se querebatur. Proinde Cal. Ianuarijs, cum de more sacramentum dicere consueuisset, disiectis Galbæ statuis, nõ in imperatoris, sed in Populi Romani nomẽ iurare uoluerũt. Hæc ubi Galbæ innotuere, non magis ob seniũ, quàm propter orbitatem sese omnibus despectui esse putans (sic enim nunc Vitellium in Germania imperatorem ab exercitu esse appellatum) iuuenem sibi quempiã in adoptionẽ sumere decreuit. Cæterũ quia multi pro Dolabella, Ouinius autẽ pro Othone laboraret, nõ diutius distulit, sed Pisonẽ ingenio excellenti quidẽ, atq; ad uirtutem propenso accersiuit, manuq; eum præhensans in salutantiũ multitudine filiũ appellauit, et in castra pductũ adoptauit. Hæc dum agerentur, statim tonante fulguranteq; Ioue, tantus imber caligoq; castra ac urbẽ occupauit, ut planè neq; accepta, neq; alicui grata numini ista adoptio uideretur. Milites etiam, quoniam nulla de largitione fiebat mentio, odisse Galbam incipiebant. Cæterum Otho, qui omni studio diligentia & largitione ad id dignitatis euadere conabatur, cũ eius potiundæ omni se uideret spe breui destitutum, amplius cunctandum non esse arbitratus est, amicisq; consultis rei totus incubuit. Ptolemæi etiã Chaldæi uatis exhortatio eius animũ in spem magnopere erigebat, Quippe eum pòst Neronem

Germanorũ exercitus à Galba deficit.

nem imperaturum autumabat. Accedebant præterea qui Galbæ infensi erant: quiq; Nymphidio fauerăt, olim in dignitate, tunc humiles & deiecti, ac id genus pleriq; Othonē acrius exacerbabăt. Omasthus item Othonis libertus, omnes pollicitatione, argentoq; Othoni deuinxerat. Eluxit itaq; dies sextus ab adoptione, quo sacrificanti Galbæ, præsentibus amicis & Othone, Vmbritius augur per extorũ inspectionē imperatori periculum imminere, cominusq; percussores adesse nũciauit. His Otho turbatus, negotiũ ut facesseret abijt. Paulò igitur pòst, ab Othone omnia misceri et tumultuari intellexit Galba, eũq; Cæsarē appellari: Lectica itaq; uectus, amicis suadentibus in forũ descendit, ut autoritate fortaßis et præsentia sua motus cõprimeretur: cũ ecce rumor exortus est, Othonē in castris occisum. Statimq; Iulius Actitius cruentatum Galbæ ensem ostendens, à se gloriabatur occisum. interroganti uerò Galbæ, quo id iubente patrasset: ob fidem iusiurandumq;, respondit. Redeunte ergo Galba, ut Ioui sacra perageret, castra ab Othone teneri clamatum est. Tum inter tot tumultuarias fluctuationes, Galba animi dubius an pedem uerteret, seu procedere uel resistere deberet, apparuerunt in foro milites. Hi iaculis undiq; lecticam petierunt, districtis'què ensibus, illum ad Curtij lacum multis uulneribus confoderunt. Sunt qui eum protenso iugulo dixisse ferunt, Facite, si id Romano Populo conducere arbitramini. Cecidit autē tertio & septuagesimo ætatis suæ anno. capite deinde à Camurio quodă truncatus est, seu Terētio: uel ut alijs placet, à Fabio Fabulo. quod quoniam ob caluitiē crine capi non poterat, affixũ lance tetrum in modũ ad Othonem delatum est. Quo exclamante, Pisonis caput uelle uidere se, continuò & Pisonis & Ouinij & Lachonis capita ad eum fuere delata, cum mercedis efflagitatione. Sunt igitur ære multo redēpta, Galbæ uerò caput Patrobij Vitellijq; seruis dono datũ. quod simulac per cõtemptũ omni contumelia affecissent, eò abiecerunt, ubi necantur ij quos Cæsares supplicio dedũt. Eius uero corpus Othonis permissu Priscus Eluidius noctu humari fecit. Hoc igitur pacto Galba interēptus

Othonis in Galbă coniuratio.

Galbæ interitus.

est, uir sanè genere & diuitijs omnium suæ ætatis princeps; quique gloria magis quàm potentia Neronem è medio sustulit, & qui uocatus ad imperium obtemperauit: cum conspirantium in Neronem alij, nec imperio digni uiderentur, nec essent: Ob Vindicis certè defectionẽ, non propterea remp. sibi usurpauit, sed pro rep. imperare se professus est, Scipionis, Fabricij, Camilliq; exẽplo. Verus autem & uerè priscus imperator, ad senectutem usque arma militariaq; munia pertulit.

ARATVS.

RATO pater fuit Clinias, uir clarus, & non minus opibus quàm uirtute insignis. Patria uerò Sicyon ciuitas Achaiæ, intra Isthmũ antiquißima, & olearũ prouentu picturisq; clara. Hæc urbs tyrannorũ succeßionibus perpetuis multas rerũ mutationes perpessa est. Nec prius tantis se explicuit malis, q̃ interempto Cleone tyranno Cliniæ & Timoclidæ, summæ probitatis & iustitiæ uiris, respublica fuit demãdata. Sub quorũ moderatione, cum iã efflorescere cœpisset, Timoclidas diem obijt. Non autem multo pòst sublato Clinia, Abantidas Pasei filius, tyrannidem occupauit: & eiectis necatisq; Cliniæ amicis, Aratum eius filiũ interimere studuit. Qui annos tum septem natus, in cuiusdam fœminæ domo delituit. Hæc erat Abantidæ soror, & Cliniæ fratris uxor. quæ puerum amplexata, Argos ad paternos amicos clàm misit. Hic cum in palæstra gymnasijsq; plurimum uersaretur, eò uirtutis euasit, ut in pentatli certamine coronam fuerit assecutus. Interea Clinias & Aristoteles dialecticus Abantidam tyrannum in foro trucidarunt. Quo mortuo Nicocles filius in tyrannidem succeßit. Eo autem tempore Arati nomen erat paßim celebre. Et proinde omnes ad eum è Sicyone exules confluebant. Quare collecta manu non parua, noctũ per scalas Sicyonem inuasit: et succensa tyranni domo, patriam in libertatem restituit. Sed cum exules undiq; reuocasset, ciuitas multis dissenßionibus fluctuabat. Nã quos reuocauerat ciues, ij inopes de iniuria spoliationis

Abantidæ mors.

nis suæ querebantur. ita dum bona sua à possessoribus extorquere nitebantur, iurgia litesq; fiebant. Quare Aratus animi anxius, quo pacto ciuium quieti succurrendum esset, tandem statuit Ptolemæi regis liberalitatem experiri. Mutua enim erat inter eos beneuolentia iamdudum. Quippe Aratus signis & tabulis, quibus plurimum rex oblectabatur, ad eum è Græcia missis, Ptolemæum sibi obnoxium fecerat. Tum etiã quicquid huiusmodi à maximis artificibus comparare potuit, regi liberalissimè trãsmisit. Hac pinde amicitia fretus ad Ptolemæũ enauigauit, ab eoq; pro componendis ciuiũ et reip. dissensionib. grãdem pecuniã facile exorauit. Cũ igitur centũ quinquaginta talenta dono accepisset, quadraginta secũ in Peloponnesum deuectis, reliqua inter socios dispartiẽs, nõ solũ repetentium lites repressit, uerum etiã sublatis simultatibus, inopes cũ diuitibus reconciliauit. Dignũ hoc laude fuit, si quod aliud. Erat Aratus natura ciuilis, sempq; excelsa & ardua animo meditabatur. In priuatis rebus diligens, tyrannico nomini infensissimus, optimorũ omnium summus amicus. In apertis tamen certaminibus, manifestisq; bellis diffidentis erat animi. Cæterum in opprimendis tyrannis, & urbibus capiendis, præ ducibus alijs longe princeps. Sed deinde in tantis diuitijs & honoribus, admirabilis eius fuit modestia. Cum enim ab exulibus ad componendas lites solus arbiter uocaretur, solus tamen munus obire recusans, quindecim sibi accitis ciuibus, publicam effugit inuidiam, & omnium gratia per hoc cõparata, pace ciues amicitiaq; coniunxit. Ex quo & publici honores ei decreti sunt, & ab exulibus ærea statua his uersibus erecta. *Arati ingenium.*

Consilia & uires, pro Graijs haustaq; bella,
Herculis & summa celebrantur laude columnæ.
At tibi nos Arate pro libertate recepta,
Erigimus statuam uirtutis iustitiæq;.
Namq; olim patriam diuinis legibus ornans,
Sublimem cœlo potuisti æquare supremo.

Florente igitur Arati nomine, ab Achæis primũ imperator constitutus, Locridem è regione positã, ac Calydoniã depopulatus est.

Postea cũ Bœotijs subsidio esse nõ potuisset, ob rẽ ab Oeocreto eorũ duce in Cheronea ĩfœliciter gestã, liberare græciã à tyrãnide omni diligẽtia aggressus est. Et quoniã Acrocorinthus Macedonũ præsidio tenebatur, illo sublato, ratus est suo nõ difficulter desiderio se potiri posse. Est Acrocorinthus eximiæ altitudinis mons, ex media Isthmo nascens: terramq; intra Isthmũ adiacentẽ, ab omni militari incursione, & aliarũ rerũ aditu tutã habens: adeò ut q loco potiatur, multis possit ciuitatib. esse nocumẽto. Et ꝑptera Philippũ iuniorẽ sæpius dixisse ferunt, Corinthũ totius Græciæ cõpedes esse. Sic igitur arcem illã occupare animo destinauit. Erant forte tunc Corinthi quatuor fratres ex Syria. Horum unus, cui Diocli nomẽ erat, in Acrocorinthi arce stipendia mœrebat. Tres reliqui regio expilato auro, Sicyonem ad argentarium quendã illud defferri semel curarunt. Eo Aratus artifice familiari uti consueuerat. Cum itaq; illorum unus Erginus nomine argentariũ sæpius adiret, inter confabulãdum de arcis custodia sermo ortus est, et illo dicente quod sæpius per excæsam rupem ad fratrẽ ascendisset artifex: Si diuersa, inquit, pœna non est furibus ac proditorib. cur uno nõ mauis negotio ditari, q̃ totiens mortis periculo subiacere? Tum subridẽs Erginus, fratrem dixit se tentaturũ. Quo abeũte, artifex Aratũ conueniẽs, cõmunicato negotio, quid facere uelint cõcludunt. Interiectis aliquot dieb. Erginus rediẽs, Dioclẽ fratrẽ inquit omnia optime nauaturũ: se uerò, quãdo libeat, Aratũ ad arcis muros ducturũ. Tum depositis apud argentariũ ab Arato in mercedis præmium sexaginta talentis, Erginus abijt, negociũ expediturus. Arato aũt tanta huius peragendæ rei cupido incessit, ut nec patrimoniũ, nec uitæ periculũ esse sibi curandũ duxerit. Vt tãdem adoriendæ rei tempus aduenit, paratis omnibus Aratus cum quadringentorũ delectorum hominũ manu ad urbis portas, secundum Iunonis fanũ se noctu recepit. Erginus septem sumptis expeditis iuuenibus, urbẽ latenter ingressus est, et obtruncatis portarũ custodibus, appositis scalis, cõtinuo Aratũ cæteris subsequẽtibus intro suscepit. Aratus per saxa prærupta properãs, ad arcẽ cõtendit.

Aratus Græciam à tyrãnide liberare parat.

dit. quò ubi tandē uentū est, cōmisso certamine acriter utrinq; pugnatū est. Sed succedentibus reliqs cum clamore, & auctis Arati uiribus, hostes muro pulsi sunt, & arx occupata. Prima aūt luce exercitus Sicyone exiens, in Arati præsidiū per portas Corinthi dimissus aduenit. Aratus ad populū cōcionaturus in theatrū descē dit. cuius uidendi desiderio omnes undiq; cōfluebant. Tum ut erat armatus, & hastā manu tenens, post blandas utrinq; salutationes, cōcinna oratione Corinthijs, ut in Achæorū remp. se reciperent psuasit, portarūq; claues, quæ hactenus à Philippicis temporibus alienæ fuerāt ditionis, Corinthijs restituit. Sublato applausu, & uniuersa exultante ciuitate, Aratus Acrocorinthū quadringentis Achæis custodiendā dedit, cum quinquaginta canibus in arce simul alendis. Ipseq; Heræo & Lechæo in deditionē acceptis, uiginti regijs nauibus, eqs quingētis potitus est. Tum Megarēses, Trœzenij, Epidaurijq; Achæis adhæserūt. Subinde castramouēs Aratus, p Atticæ fines Salamināq; omnia populatus, non paruā prædā abduxit. Ptolemæū uero Achæis societate amicitiaq; deuinxit. Nulli enim rei ita ut Achæorū amplitudini incumbebat. Liberatis itaq; à tyrannide finitimis ciuitatibus, Aratus indignū ducebat Argiuos tamdiu tyrāno famulari. Et propterea Aristippo illorū domino nō mediocriter inuisus erat. Is unà cū Antigono dispositis ubique, qui suā ad hoc negotiū operā nauarent, maximopere Arato insidiari cœpit. Aratus qui non ui, non armis, sed humili amictus chlamydula, & lege ac uirtute fretus, inuictum sibi parauerat imperiū, natura ad cōmunē omniū tyrannorū cladē genitus fuisse uidebatur. Quare nonnunquā apto, nonnunquā clandestino apparatu Aristippum opprimere tentauit. Et nisi Argiui desidia quadā, ac assueta ad seruitutē natura obtorpuissent, semel supatis noctu per scalas muris, tyrannū eiecisset. uerū ipsis arma sumere nō audētib. dū Aratus acriter pugnās hastā in hostes cōtorqueret, in inguine uulnus accepit. Nō potuit tamē ab hoste ui ulla de loco quē cepat deijci. Sed uulnere affect⁹, et lāguēs tādē secessit. Id aūt effecit, ut Chrysipp⁹ iā rerū suarū satagēs, fuga euadere cogitaret. Mox cū

Acrocorinthus capitur.

Græcia à tyrannide per Aratum liberata.

milites

milites siti fameq; premerentur, Aratus per Argiuorū agrum populando discurrens, usque ad Caretem fluuium contēdit, ubi parta iam fermè uictoria, nescio quo fato fortuna non utens, hostibus fugientibus in castra se recepit. propterea milites à persecutione reuersi, ei succensebant, quod uictis & fugatis hostibus permisisset de se tanquam de uicto trophæum constitui. Paruo interiecto tēpore, uolens hanc diluere notā, Cleonas primùm Achæis adiunxit. Verum audito quod Aristippus ad occupandos insidijs eos animū intendisset, uelut ipsius præsentiā formidaret, quo illū ad inuadendum urbem melius alliceret, per exercitū cum multorū dierum cōmeatibus Corintho Cenchream deduxit. Tum Aristippus continuò cum exercitu affuit. Aratus è Cenchreis Corinthum rediens sub noctem cum copijs Cleonas se contulit. Illucescente autem die eruptione ex urbe facta, strepentibus tubis, & clamore maximo ac impetu usus, hostē dare terga coëgit. Aristippus quoque fugiens, à Cretensi quodā transfossus occubuit. Hac adepta uictoria ad Lysiadem Megapolitanorum tyrannum opprimendum se conuertit. Harum certior rerum factus Lysiades, maxima suspicione torquebatur, ne Arati interciperetur insidijs, & propterea eo accersito dominatū deponens Achæorū se fidei tradidit. Quē uti benigne susceperunt, sic eū exercitus imperatorē crearunt. At ille statim in Aratū inuidia æstuans, eū gloria superare aggressus est. uerum secus euenit. Nam Aetolicæ res Arati nomen magnopere illustrauerunt. Quippe penetrantibus in Peloponnesum Aetolis, Pellenamq; urbem improuiso occupantibus, dum per domos ad prædam effunderentur, superueniensq; Aratus, eos cecîdit fuditq;. Iisdem temporibus Athenienses Demetrio seruiebant. Quos ut in libertatē reuocaret Aratus, iugiter inuigilabat. Et licet Pyreæum sæpius capere tentasset, etiam re aliquando male gesta, tamen noua semper spe redintegrabat animū. Et cum à Bytho Demetrij duce apud Phylaciam bello superaretur, non animo defecit: quin continuò ad Academiam usq; Atheniensium omnia populatus est. Demetrio autem mortuo, Athenienses spe libertatis

erecti,

erecti, Aratum aduocarunt, ut ad expellendos Demetrianos eius auxilio uterentur. Is licet graui afflictaretur morbo, lectica tamen aduectus, Atheniensium desiderio peropportune satisfecit. Quippe Diogeni præsidij præfecto persuasit, ut centum quinquaginta acceptis talentis, Pyreæum, Salaminã, Suniumq; Atheniensium reipub. redderet. Aeginetæ præterea, Hermiones, et magna Archadiæ pars, Achæis se coniunxere. Quare Atheniensium societas, maximum Achaicis rebus attulit incrementum. Florentibus sic Achæis, Aratus Argiuos cupiens ab Aristomachi tyrannide liberare, eum per nuncios monuit, ut omißa tyrannide, mallet Lysiadæ exemplo, Achæorũ leges & nomen suscipere, & cum gloria laudeq; imperare, quàm uni ciuitati uiolenter dominãdo, in se omnium inuidiam semper acrius exacuere. Aristomachus Arati calliditatem ueritus, eius parêre consilio decreuerat. uerum Lysiades uiri gloriæ æmulatus, Aristomachum literis monuit, ne pro ineunda cum Achæis societate, Arato se committeret: sibi uerò fidem haberet, optime nauaturo. Annuente eo, cũ Lysiades Aristomachi causam peroraret, Achæorum principes qua in Aratum beneuolentia essent ostendêre. nam Aristomachum reiecerunt. Sed ubi Aratus causam egisset, prompto omnes animo consenserunt. Sequenti anno Aristomachus imperator constitutus, & in fines Laconicos exercitum ductitans, Aratum Athenis exciuit. Is imperatorem monuit, ne cum Cleomene Lacedæmoniorũ duce, homine bellacißimo cõgrederetur. Illo tamẽ instante, apud Pallantium cum eo se coniunxit. uerum institit, ut penitus pugnã detrectaret. Ex quo Lysiades in Aratum accusationibus insurgens, de imperio sibi committendo egit. Factus autem imperator aduersus Elienses, apud Lycæum à Cleomone fusus est. Aratus aũt euasit. Sed cum in pugna cõcidisse diceretur, collectis in unum fugientibus, celeri impetu in Mantineos Cleomenis socios irrupit, et capta ciuitate Achæis eam adiunxit. Lacædemonij id ægre ferentes, rursus coacto exercitu, duce Clemone Megalopolitanos adorti sunt. Quibus cum Aratus Lysiadesq; occurrissent, non procul ab

Aristomachus ab Achæis reiectus.

urbe dimicantes, Cleomenē uerterūt in fugam, quē per uallē ꝓfundā fugientē cū Aratus ꝑsequi destitisset, Lysiades nihilominus praeceps ꝑsequutus est. At Cleomenes eū uineis, fossis, arbustisq; impeditū esse uidēs, uerso gradu inuasit. et eo interēpto, caeteros dissipauit. unde Aratus magnā sibi cōflauit inuidiā, q̄d Lysiadi suppetias ferre neglexisset. Quare Achaeos ꝑ irā in Aegeū abeūtes, seq coactus est. Vbi nec ipsi pecunias erogare, nec stipendiarios alere. His rebus Aratus ualde tristis, statuit imperio se abdicare. tamē ad Orchomenū deductis copijs, & cōserta cū Megisthone Cleomenis patruo pugna, eo capto, caesisq; trecētis hominib. reliquos fuga disijecit. His gestis exercitū dimisit. Interiecto tēpore, cū sors iterū imperij ad eū deferretur, ipse ueteris notae memor, imperare recusauit. Ea aūt tempestate Cleomenes trucidatis Ephoris, regioneq; tota sibi subacta, cū Achaeis agere uidebatur, ut ipsi imperiū demandarent. Propterea in Aratū uulgo calūnijs ludebatur, q̄d sua fluctuāte rep. gubernaculū detrectaret, patereturq; Peloponnesum iterū barbaricis moribus inquinari. Per id tēpus Cleomenes exercitū in Mantineos duxit, & expulso Achaeorū praesidio urbē subegit. Post ad Hecacōbem magno praelio Achaeos cōfusius excurrentes superauit. Noctu uerò castra mouens, Argos cōtendit, et in suā societatē eos adsciuit. Aratus sentiēs Cleomenē iam cū exercitu ꝓpius accedere, metu ꝑcitus, per legatos petijt, ut cū trecentis ad eū cōferre se posset. Id ille cū minus annuisset, statim ciuitates aliquas ad deditionē coëgit. Quibus argumētis Aratus animaduertēs Achaeis nihil firmū, nihilq; esse stabile, animo angebatur tū maxime, q̄d Sicyoniorū & Corinthiorū multi Cleomenis studia palàm sequi iā uiderētur. Ei ergo cum esset permissa potestas iudicādi, quotquot ex Sicyonijs ad defectionē spectare sentiebat, capitali animaduersione mulctauit. Verum ubi Corinthios etiā coercere uellet, eos in se cōcitauit. Et nisi equū insiliēs Sicyonē se recepisset, periculū mortis adijsset. Quare Corinthij accersito Cleomene, urbē ei tradidere. Is autē urbe accepta Acrocorinthū, fossa ualloq; circūdedit. Aratus uerò qui tres & triginta annos Achaeorum remp. gesserat, Graecosq; omnis gloria & potentia superarat, tanta tunc difficultate laborauit, ut uix corporis custodiam

Cleomenis uictoria.

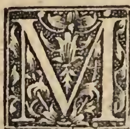
tiam tueretur. Nam Aetoli Athenienſesq́; *uelut fracto uictoq́;, auxilia denegarãt. Cleomenes tamẽ talẽta duodecim ei ad annuũ ſtipendium pollicebatur, ſi ipſius nauatione ab Achæis in imperatorẽ ſuſciperetur, &* Acrocorinthi *curã ſuſciperet*. Reſpondente Arato, *horũ nihil ſua referre*: Cleomenes *incurſione facta*, Si*cyoniorũ agrũ populatus eſt, ac urbẽ obſidiõe circũdedit*. Interim Achæi *cõuocato in* Aegeũ *concilio*, Aratũ *eò acciuere*. Is *ex obſidiõe difficulter unica naue cũ filio ad concionẽ peruenit. Tum cõmuniter omnes* Antigonũ *aduocandũ, eiq́;* Acrocorinthũ *cõmittendũ cenſuerũt*. Eo *itaq; adueniente* Aratus *cũ ciuib. mille uſq; in* Pegas *obuiã pdijt*. Hũc Antigonus *præter cæteros honoratiſs. cõplexus eſt. Virum enim rebus geſtis præſtantiſsimum ſibi ille deuinciendũ putauit, cuius conſilio in maximis negotijs plurimũ uti poſſet*. Pegis *autẽ dato ſuſceptoq́; iureiurando, hoſtem inuaſerũt, proq; ciuitate acriter pugnarũt. tandẽ* Antigono *in caſtra ſe recipiẽte*, Aratus *p internunciũ ab* Argiuis *latẽter monitꝰ eſt, ut mox adeſſet, ſeſe ei dedituros*. His *cũ* Antigono *cõmunicatis*, ex Iſthmo *ppere diſceſsit*. Et *repreſsis* Cleomenis *militibus, ab* Argiuis *in arcẽ receptus eſt*. Cleomenes *audita defectione, noctu cũ exercitu* Argos *redijt: et p muros ingreſſus, urbis partẽ occupauit*. At Antigono *cũ phalãge aduẽtante, diffiſus urbẽ tueri ſe poſſe, cum copijs* Mantineã *ſe recepit*. Ex *quo ciuitates omnes in* Achæorũ *fidẽ redierũt*. Aratus *ab* Argiuis *impator factus*, Antigono Acrocorinthus *conceſſa eſt*. Cõpoſitis *itaq; reb*. Antigonus, *q in* Aratũ *omni beneuolẽtia fuerat uſus*, Macedoniã *repetens*, Philippũ iuniorẽ, *ad quem regni ſucceſsio ſpectabat, in* Peloponneſum *miſit, ut* Arati *cõſilijs totũ ſe pmitteret*. Hũc Aratus *honorificè ſuſcipiens, omni comitate pſequutus eſt, omniq́; ſtudio & beneuolentia*. Non *multo deinde pòſt eundem ſumma cum fide in* Macedoniam *remiſit*. Mortuo *aũt* Antigono, Aetoli *in* Achæos *inſurgẽtes*, Peloponneſum *incurrerũt, et expulſis* Meſſanã *diripuerũt*. Ei *bello cũ* Achæi Aratũ *præfeciſſent, coactis ille copijs, alio ſub duce deſidia & ocio effeminatis, facile quidem ab hoſtibus circa* Caphias *fuſus fugatuſ' que eſt*. Diſsipato *itaque exercitu*, Aratus *animo concidit*,

Aratus Argiuorũ imperator.

concidit. Achæi porrò spe hac destituti, Philippum è Macedonia in Græciam reuocarunt, sperãtes cum propter amiciciam Arati, Achæis optime consulturum. Nec eos fefellit opinio. quoniam tãta rex Aratum ueneratione prosequebatur, ut nihil ab illius alienũ sententia moliretur. Rebus aũt prosperè succedentibus, rex insolescere, libidinibus'que irretiri cœpit. quinimo prorsus in petulantem & improbum hominem erupit. Ergo cum iam animum ad tyrannidem conuertisset, ad Ithomãtam immolaturus, Aratũ cum nonnullis adduxit. Vbi cum exta uate porrigente conspexisset, singulos separatim percontatus est, quid per ea censerent: retinendam'ne arcem iudicarẽt, an Messenijs reddendã. Quibus regi annuentibus, Aratus post longum silentium rogatus respondit: Multos Græciam habere montes, natura munitißimos, quos etiamsi non caperet, sub imperio habiturum tamen: latrones uerò saxa incolere, & præcipitijs tueri se, regibus nihil poße esse fide munitius. Quo respõso Philippus commotus, ueluti ciuitate decidisset, manu illũ prehensans: Hac eadem, inquit, proficiscamur uia. Postmodum Aratus à regis consuetudine paulatim se retraxit. Philippus animaduertens sospite Arato se regem & tyrannum simul esse non posse, illius necandi consilium suscepit. Et propterea accito Taurione clàm egit, ut is ueneficio rem conficeret. E cuius fraude cum Aratus cauere sibi nequiret, in Aegeo perijt. Mox autem Apollinis oraculo ornatus, & publico omnium Achæorum luctu cohonestatus, in patriam magnifice delatus est, ibiq; sepultus.

Arati mors.

M. OTHO.

OTHO è Terentia nobilißima fœmina, L. Othone patre, non humili scilicet genere natus est. Qui cum copijs afflueret, à prima adolescentia ad uoluptatum studia, uitiorumq; illecebras propensius inclinauit. Erat enim adeò petulans, ac prodigus, ut flagro sæpius à patre plecteretur. Cũ noctu etiã uagari consuesset, multos in uia corripiebat, ut aliqua tum iniuria saltem afficeret. Erat item præter prodigalitatẽ, ita uenerijs

uolu-

uoluptatibus immersus. Hinc apud Neronem cum ætatis æqualitate, tum morum congruentia præcipuum obtinuit locum. Eo igitur ille sæpius familiariter ad suos amores usus est. Quippe semel Nero Pompeiam Crispini uxorem deperibat. Et cum illius potiundæ deesset occasio, Othonem subiecit, Pompeiã ut tentaret, utq; nuptiarũ specie cõmunem secum illã uxorẽ duceret. Qui simulac eã Neroni subdidit, ita mox ipse in illã exarsit, ut riualẽ nullo pacto Neronem pateretur. Id Cæsare ægre ferẽte, parũ abfuit, quin ab eo trucidaretur. Nã uxorem atq; sororem ob Pompeiæ coniugiũ, Nero sustulerat. Missus tamen per legationis causam ad Oceanũ in Lusitaniã est. Is animaduertẽs se sub imperij nomine relegatũ, subditis ac prouincialib. comem se præbuit, ut imminẽte occasione, illis suo uti arbitratu posset. Interea audito, qđ à Nerone Galbam defecisset, ex ducibus ad eũ primus accesßit: deferens quicqđ argenti auriq; habebat. quo in nummos percusso, imperatori pecuniæ satis subministrauit. Et propterea Galbæ charus erat: tum qđ fidus esset, tum quia rerũ peritiã haberet. Ouinium quoq; & blandis sermonib. & magnis sibi muneribus conciliauit. Et cũ omnibus gratus esset, militarib. etiam uiris neq; opera neq; auxilio defuit. Quoties etiam Galbam conuiuio excipiebat, atriensium stipatorumq; singulos pecunijs sibi deuinciebat. adeò ut populari gratia, militum amore, studijsq; ciuiũ uix Imperatore ipso esset inferior. Interea dum quempiam sibi Galba adoptare uellet, Ouinius ab Othone pellectus, promittente quod eius filiam in matrimonium ducturus esset, si in adoptionem susciperetur, eum Galbæ iniecit. Cæterum cum Galba priuatum publico bono non præferret, Othonem præterijt. obscœnitatibus enim irretitum, sumptuosumq; eum sciebat, ære etiam alieno obrutum ad quinquagies decies centena millia. Non tamen Otho à spe remisit: maxime, quod à Ptolemæo uate multum confirmaretur. Proinde Otho neque officio, neque ambitioni quicquam relinquens, sibi omnium animos demereri studebat. Vbi autem Pisonem sibi uidit esse prælatum, ad uim animum intendit. Multi tum temporis ex Tigillini Nym-

Othonis æs alienum.

phidijq; familiaribus, Galbæ non mediocriter infensi, Othonem ad accelerandam rem acuebant. Cum autem Galba adoptato Pisone sacrificaturus Capitoliũ ascendisset, ab Vmbritio augure subito monebatur, eius capiti periculũ imminere, nec procul percussores abesse. His auditis Otho (præsens enim aderat) causatus ab architecto domi se expectari (id temporis erat signũ) inde se proripuit. Cum autem in forum descenderet, castra petiturus, non pluribus quàm uiginti duobus primo comitatus, mox tribus & quatuor identidem superuenientibus, imperator consalutatus est. aucta iam caterua satis inter augustas salutationes, & districtos enses, licet ob paucitatẽ formidãs, in castra deductus, in quibus summo applausu Cæsar fuit appellatus. Cum hæc Galbæ adhuc sacrificanti renunciarentur, & ab Othone castra esse occupata, amicorum suasu in forum descendit: sua credens præsentia se cuncta sedaturum. Postq̃ autem ab Othone missi milites proruperũt, Galba multis uulneribus in foro perijt. interempto sic Galba, & adueniente uespere, Otho senatum ingressus blanda oratione omnium animos cõponere studuit, & ciuiliter imperaturũ se ostendit. Postera die Capitoliũ ascendens sacra peregit, & quos Nero Galba'ue ad cõsularem designauerant dignitatem, comprobauit. quique natu maiores erant, aut gloria præstabant, eos sacerdotio honestauit. In exilium uerò relegatos ablatis bonis restituit. summa, quibuscunq; poterat rationib. hominũ studia demereri conatus est. Quare potentissimus quisque, qui ipsum primò tanquam sphynga remp. inuasurum perhorruerant, uiso hoc principatus initio, gaudere cœpit, sperans futura non fore deteriora. Et quoniam nihil populum magis quàm Tigillini uita torquebat, sic nihil habebat Otho gratius nebulonis exitu. Erat enim Tigillinus homo fœdissimus, qui inter prostibula spurias'que mulieres uersatus, omnique tempore per delationes, iniurias, neces, prius sub Nerone in ciues deseuierat. Propterea populus quasi spectaculum aditurus, in forum concurrit. Sed ille suorum cõscius scelerũ, perempto

Otho imperator salutatus.

Galbæ mors.

Tigillinus.

pto Galba, in Sinuessano agro delitescebat: simul etiam parata habebat in portu nauigia, ut imminente periculo longius euadere posset. Cum igitur ad eum deprehendendum Otho misisset, Tigillinus ducem satellitum grandi auro tentauit, ut se missum faceret. Illo autem negante, magnis muneribus exorauit, ut tamdiu præstolaretur, donec sibi barbam raderet. Sic sumpta nouacula, guttur sibi statim dissecuit. Hoc cognito, Populus Romanus mirum in modum ingestijt: ut nihil dari potuisset ipsi ab Othone iucundius. Qui cum priuatarum etiam iniuriarum obliuisceretur, multitudini in hoc apprimè gratificatus est. Tum milites, siue beneuolentia ducti, siue nouarum rerum auiditate, Othonem impensius monuerunt, ut à magnis sibi caueret uiris, eos'que à se arceret, nec haberet fidem. Sed eo, Visurum se, dicente, paulo pòst ab audacißimis clamatum est in castris, Crispinum senatus gratia contra Cæsarem arma capere. Orto itaque tumultu, centuriones duo, milites'que nonnulli repugnantes, & ipse Crispinus occisi sunt. mox tanquam Cæsari auxilium ferentes, plerique regiam petiere. Verùm ubi apud eum ad octoginta senatores audierunt esse conuiuas, acrius instantes, tanquàm Cæsaris inimicos, ad unum omnes trucidare conabantur. Tum Otho præmißis, qui eos blandis uocibus placarent, ciues postico dimissos, uix à militum furore seruauit. Postridie uerò largitione uiritim facta, in castra profectus est, & milites laudans, ad fidem'que modo declaratam exhortans, captis duntaxat duobus, nemini grauis abijt. Inde cum renunciaretur, Vitellium in Germania authoritatem imperatoriam'que potestatem assumpsisse, eum per literas monens concordiam suasit. quod si recte faceret, & pecunias & urbem illi in commune daturum se pollicitus est. Vitellio primum comiter respondente, mox sibi inuicē illudentes, cōtumeliose petulanterq; huc illuc scripserunt, ut ad dißidiū potius, q̄ ad quietem ferri uiderentur. Paulo autē pòst, cum alpes à Cecinna Vitellij duce teneri

Tigillini mors.

teneri nunciarentur, Otho urbis custodiam Flauio Sabino Vespasiani fratri demandauit: ipse Brixellũ Eridano adiacentem, cum copijs profectus est. Duces etiam Marium Celsum, Paulinum, Gallum, & Spurinam cum exercitu aduersus hostes emisit. Qui militibus dicto non auscultantibus, incepta nulla exequi potuerunt. Tamẽ cum Vitellianorum probris conuicijsq́; milites afficerentur, in rabiem uersi, diutius contumelias nõ ferre statuerunt. Nam cũ Placentiam Spurina duce custodirent, muros Vitelliani inuaserunt, & Othonianos cachinnis illudentes, scenicos appellarunt, qui Galbam inermem, senioq́; confectum iugulassent: nunc non auderent cum fortibus uiris in pugnam descendere. Talibus ergo conuicijs irritati, ita exarserunt, ut magna cũ cæde Vitellianis repulsis, urbem fortiter retinuerint. Cum rursus Cecinna Othonis duces per insidias capere decreuisset, transfuga quodam dolum patefaciente, Othoniani superiores euaserunt. Otho autem Bebriacum profectus, in castra perrexit (est id oppidum prope Cremonã) & utrum aperto Marte dimicandum esset, an non, ad duces retulit. Quorum cum uariæ essent sententiæ, Otho ijs assentiri uisus est, qui decertandũ esse suadebant. Et cum plures etiam aliæ bellandi afferrentur causæ, accedebant prætoriani milites, qui adeò pugnandi ardore ferri uidebantur, ac si iam hostes in rapinam agerent. Omnes uerò ciues hunc pugnæ diem mirifice expectabant, ut uter reparaturus esset, ex uno prælio scirent. uerũ Othone rursus Brixellum migrante, dum Cecinna Eridanum transire niteretur, Othonianis obnixe repugnantibus, prælium ingens exortum est, utrinque pugnatum accerrime. tandem Vitelliani pertransierunt, & paratis hinc inde apud Bebriacum ad pugnam exercitibus, ex paruis incursionibus iterũ atrox bellum creuit. Vbi cum Othoniani superiores hostibus aquilam extorsissent, illi præ pudore se uertentes, Orphidio interfecto, multa Othonianis signa cum hoc suo rapuerunt. ita resumpto animo, qui fusi erant, superioribus uictoriam abstulerunt. Duces autem hac suscepta profligatione, collectis militibus non esse è rep. ciuilia sectari bella.

quam-

quamobrem missis utrinque legatis, omnes permixti ac benigne se excipientes, in Vitellij nomen iurarunt. Cuius rei rumor postquam peruenit ad Othonem, nihil territus, sed praesentes milites orans, inquit, Hunc puto commilitones diem illo longe beatiorē, quo me in imperatorem sumpsistis. & quoniam à uobis talis uisus sum, nolite eo me munere nunc priuare. Mihi quidem illustrissimū fuerit pro talibus oppetere uiris, & pro patria. Deinde ciuilia plurimum detestatus bella: Etiam si uicero, inquit, non uideo, qui tanto Romanis bono esse possim, quanto nunc, si me pro pace concordiaq; dedam. Hæc ubi dixisset, Cocceium fratris filium, & singulos amicorū ad spem bonā cohortatus est, eosq; ab amplexu osculoq; dimisit. Exorto rursus tumultu, quòd milites q abire cœperāt, tāquam desertores à cæteris cæderētur: ipse in mediū prosiliens, illis uim uetuit iniuriamque fieri. Sub uesperum deinde, modica ob sitim epota aqua, cum pugionis aciem explorasset, illū recondidit. Vocatisq; ministris, pro dignitate quemq; diligenter excipiēs, pecunias distribuit. quibus dimissis, altissimo somno quieuit. Circa lucē uerò expergefactus, accepto pugione se transfodit. Orto igitur clamore, militū alij cū lachrymis eū imperatorem clamare, alij manus tangere, multi eminus adorare, quidam seipsos iugulare cœperūt. Reliquiæ aūt Brixellij uix pro corporis magnitudine humatæ sunt, hac inscriptione: Diem obijt Otho, cum uixisset annos septem & triginta, menses imperasset tres.

Othonis mors.

EVAGORAS.

VAGORAS à generosissimis semideis, id est à Ioue satis, ortū habuit. Nam Aeacus Ioue natus, à quo genus Aeacidarum est dictū, Telamonem ac Peleum procreauit. Quorum alter sub Hercule militās, magnos honores acquisiuit. Peleus præter alia pericula, adeò aduersus Centauros strenuè dimicauit, ut Thetidos Nerei filiæ nuptias demeruerit. A' Telamone Aiax Teucerq;, à Peleo Achilles ortus est. Quibus Achilles longe præstitit, & si Aiax post eum facile alios superauit, Teucer tamē nec

indignus genere, nec alijs inferior uisus est. Hic diruto & euerso Ilio, Cyprum petijt. ubi ciuitate ædificata, Salaminam antiquæ patriæ nomine appellauit. Qui uerò per ordinē ab eo descēderunt, regnum tamdiu obtinuere, donec lapsu temporum uir quidam ex Phœnicia exul in Cyprum nauigans, ab eo qui tum regno potiebatur, in gratiam autoritatemq; receptus est. Is enim officij immemor, & ingratitudine plenus, eiecto benefactore, regnū sibi uendicauit. Quo sic regnante Euagoras ortus est. De cuius natiuitate & diuinationes et oracula prætereo, non quod his fidem abrogē, uerùm ut liqueat, nolle me quippiam de eo confingere: quando etiam quæ nota sint, silentio tradam. Cum ergo puer forma esset honesta & liberali, robustus tamen fuit ac continens. uir deinde factus, his fortitudinem, sapientiā, iustitiamq; adiunxit. Nec hoc quidē mediocriter, sed ita egregie, ut q in imperio constituti tum erant, eius uirtutes & animi generositatē admirantes, non parum suo principatui metuerent. Nam quem tali uidebant ingenio præditum, eum non putabant priuatam uitam ducturum. Rursusq; ita eius moribus confidebant, ut minus crederent, eum aduersus ipsos unquā esse facturū. Nec eos spes fefellit. Quippe ita deus eius bonitati prospexit, ut facile sine noxa regiā sibi uendicauerit dignitatē. Cū enim quidā in ciuitate potēs, libidine damnādi correptus regē obtruncasset, putauit stante Euagora principatu se uix posse defungi. Proinde eū identidē perdendū curabat. Qui periculū fugiens, in Ciliciam secessit. Nec tamen ut alij extorres animo concidit. sed tantum magnanimitatis retinuit, ut nullo pacto censeret sine imperio sibi esse degendum. Ad tam grande uerò facinus, opis aliquid implorare ab exulibus indignum duxit. Comparatis igitur sibi haud plurib. quinquaginta hominibus, aut imperio potiri, aut mortem obire decreuit. Cæterum quia socij isti summe eum complecterentur, & omnia facerent ut ipse uellet: mox etiā hostibus se firmiorem iudicauit. Ita cum in Cyprum insulam descendisset, noctu urbem ingressus est, in regiamq; irrupit. In qua orto tumultu, cum solus contra multos, & cum paucis contra omnes acriter pugnaret, non sanè destitit, donec tyrannum et inimicos ultus, &

Euagoræ principatus initiū.

ciuitatis

ciuitatis imperio potitus, gentilibus suis patrios restituit honores. Qui si memorabile nihil aliud penitus effecisset, præter cætera quæ manifesta sunt, tamen neq; regum, neque tyrannorum ullus unquam iustius sibi regnum, aut honestius comparauit. Sunt enim qui Cyrum admirentur, quod cum Persarum exercitu Medis imperium abstulerit. Hic animi præstãtia fretus, in omnibus semper periculis uictor euasit. qualia nec Cyrum subijsse liquet. Et cum iuste omnia ac sancte alter fecisset, inimicosq; perdidisset, Cyrus impia multa patrans, etiam matris parentem sustulit. Quo fit ut si quis utriusque uirtutem metiri uelit, Euagorã profectò maiore dignum laude censeat. Nam si (modò liuor absit) recte iudicare libuerit, neminem regnum sanctius fuisse assecutum profitebimur. Itaq; si ex humanis diuinisq; reb. regno antiquius est nihil, quis cũ Euagora cõparandus est, qui tanta cum laude regnũ sibi comparauit? Qui rhetor ergo, aut poëta, quis demũ eloquij princeps, huius rebus gestis dignã comperiet orationẽ? Nam cum primò natura saperet, mentẽ deinde ad honestißima quæq; accõmodaret, nihil sibi inconsultò putabat esse faciendũ. Dicebat enim optime cõparatũ esse, si bene institutus animus regnũ moderaretur: quoniã qui summa diligẽtia cũcta perficerẽt, nunquã pœnitentia afficerẽtur, propterea bene tolerãdo, prudenterq; agendo tanta maturitate actiones digerebat, & ita ciuiũ quemq; animo cõprehendebat, ut neq; iniqui, neq; æqui eũ latere poßẽt. Proinde non ex aliorũ delationibus, uerũ ex ijs quæ sæpius expẽderat, prout delinquentiũ requirebat grauitas, uel plectẽdo uel amplectẽdo iudicia exercuit. Cũ igitur nõ minus iuste q̃ pie publica gubernacula gereret, illò se conferentes aduenæ, nihilominus ac ciues ipsi obtemperarunt. Nec enim unquã aliquẽ iniuria affecit, sed recto examine in delinquentes animaduertens, ꝓbos beneficijs affecit. Et cũ nullius esset consilio egens, omnibus recte consulebat. Ab amicis multis in rebus facile se uinci patiebatur: uerum æqualiter inimicos superabat. Reuerentiam autem non censorio supercilio, sed uitæ instituto, & morum maiestate assecutus est. Et cum in re qualibet decorum seruaret, etiam in promißis fidem nunquam fefellit. Præterea non

Euagoræ laudes.

in quibus fortuna eum extulisset, sed in ijs quæ sua uirtute parasset, gloriari solitus est. Gratia sibi quamplurimos demereri solebat, cæteros autem sua magnanimitate ad obsequium assuefecit. Nemini ob sæuitiam formidabilis uidebatur, uoluptatibus ita non erat obsequens, quin appetitum ratione frenaret. Laboris uerò patientißimus, & honesti ocij amantißimus. Rege nihil quidem quod iam in principio dignũ esset reliquit ex rebus bellicis, sed ex forensi gloria permultũ. Quã enim accepit ciuitatem barbaris ritibus fædatam, eam in ciuilem redegit consuetudinem. Mœnibus urbem sepsit, & exædificato portu, structisq; triremibus, ita illam excoluit, ut à nulla Græcarum urbium superaretur: imò quibus contemptui semper fuerat, formidabilis aliquando uideretur. Porrò tam sapienter omnia dimetiebatur, ut in ambiguo esset, utrũ iustius, an circumspectius imperaret. Quis dignam his ergo factis reperiret orationem? Eius enim & morum & sanctitatis non leuis esse potuit existimatio, cum Græcorum plurimi, tum honestate tum probitate insignes, in Cyprum se contulerint, ut non solum eius consuetudine, sed etiam ut ipsius iusto imperio uterentur. Vnum hic pro multis referam. Conon, qui suæ uirtutis præstantia Græcis aliquando præfuit, Euagorã adire, & in suæ ciuitatis calamitatibus eum consulere nõ erubuit. Quod non solum Atheniensibus optime tum cõduxit, uerum etiam Græcis omnibus sæpe postea. Nam ijsdem temporibus Athenienses Lacedæmoniorum imperio parebant. Et dum superbia elati, etiam Asiam sibi animo destinassent, Euagoras & Conon ita regijs ducibus spe & consilio profuere, ut debellatis Lacedæmonijs, & amisso imperio Græci libertatem, & Athenienses maiorẽ ueteris gloriæ partem, Conone duce scilicet, ac Euagora suffragante recuperarint. Quare Athenienses tanti beneficij non immemores, ambobus statuas erexere. Paulo autem pòst, Cyrus qui superiori bello Euagoræ ingenium atq; animi præcellentiam perpenderat, eum tanquam insuperabilem fortunatum'que formidabat. Quare coacta classe in Cyprum irrupit. Euagoras autem quamuis uiribus esset inferior ita

Euagoræ uirtus.

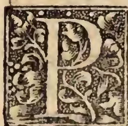
Conon.

ita tamen prudentia astuq; profecit, ut in his admirabilior quàm in cæteris uisus sit. Nam dum in pace degeret, sua erat ciuitate cõtentus. simulac bellare coactus est, parũ abfuit quin uniuersa Cypro potiretur. Phœniciam quoque depopulatus, Tyrum inuasit, et Ciliciam fecit ab rege desciscere. Quid multis? adeò Persas bello defatigauit: ut dum suas deplorarent calamitates, uirtutis illius plerumq; meminissent. Et licet triennio Lacedæmones rerum iam potitos attriuerit, tamen omniũ illud maximum fuit, cum socijs quinquaginta Salaminam nouam occupasse, quam Artaxerxes tantis copijs subijcere prius non poterat. Sed quo pacto Euagoræ præstãtia emicuisset, nisi mille se obiecisset periculis? Quod si rerum scriptores, qui una pro capta ciuitate Græciæ, heroes quosdam tot laudibus extulerunt, suo hunc præconio honestarent, longe clarior omnibus illis appareret. Nam cum uni duntaxat dominaretur ciuitati, cum uniuersa Asia bellum gerere non formidauit. Et si ueritati uolumus inniti, quis tot uarios casus, quis tot pertulit discrimina rerum? quis ex priuato tam se sancte tyrannum effecit: aut genus suum sede expulsum, tam strenuè fortiterq; in decus gloriamq; restituit? Præter hunc quis barbaram, imbellem, & ingloriã ciuitatem nactus, ciuilem, pugnacẽ, gloriosamq; effecit? Hic summi regis iniurias ita ultus est, ut illius memoriã belli nunquam tacitura sit ætas. In pugna circa Cnydum cõmissa, adeò cæteris ducibus præstitit, ut omnium consensu peracto certamine, totius Asiæ dominus constitueretur. Et ut paucis absoluã, Lacedæmonios antea de Asiæ imperio decertantes, circa proprium solum periclitari coëgit. Græcis restituit libertatẽ, atq; ita Athenienses uiribus exauxit, ut his quorũ ipsi parebant imperio, breui superiores euaserint. Quo fit, ut si diligenter expẽdamus et belli molem, & aduersus Lacedæmones apparatũ, item postremũ hoc bellum, nec non regni adeptationem, tum etiam tantã rerũ dispositionem, profectò hæsitandum sit, quod'nam ex his maximum fuerit. Vnde si propter uirtutẽ aliquis unquã immortalitate donatus est, hoc tanto munere Euagorã dignum esse censeamus. Et cum semideorũ

Euagoræ res gestæ.

multi fuerint calamitatibus affecti, hic à principio nedum mirabilis, uerum etiã beatißimus semper extitit. Nam cũ tanto ortus esset genere, dignus eo suis succeßibus ad extremum permansit, tot tantisq; & corporis & animi uirtutibus excellens. Demum in honestißima senectute haud fuit morborum expers, quos ea solet ætas ferre. Quare naturæ cõcedens, multos reliquit filios, cũ claris nominibus, tũ plurimis etiã præditos uirtutibus, quorũ hũc imperatorem, illum regem, illas identidẽ reginas cõpellare consueuerat. Ergo si à poëtis quispiam est præconio celebrandus, hic aut inter immortales seu diuos, aut diuis genitos, collocandus uidetur.

POMPONIVS ATTICVS.

OMPONIVM Atticũ ultima Romanæ stirpis origine generatum esse, equestremq; à maioribus acceptã dignitatem perpetuò obtinuisse constat. Is à prædiuite patre doctrinis omnibus eruditus, etiã dulci spiritu percepta pronunciabat. Ex quo inter æquales nobiles maxime habebatur. qui adeò eum æquo ferebãt animo, ut eius studio plurimũ incitarentur. In quorum numero cum L. Torquatus, C. Marius, M. Cicero essent, ita eius cõsuetudine deuincti sunt, ut chariorem habuerint neminem. Patre decedente, & urbe Cinnanis Syllanisq; factionibus fluctuante, ipse adolescens adhuc, ne alterutrã offenderet partem, Athenas se contulit. ubi licet philosophiæ tantum incumberet, maiorẽ tamen fortunarũ partẽ eò deuexit, & ijs Marij adolescẽtis hostis iudicati fugã magnopere subleuauit. In tantã uerò creuit apud Athenienses gratiã, cũ ꝓpter liberalitatẽ, tũ ꝓpter uitæ honestatẽ, ut omnibus fuerit æque charißimus. Nã suis ipse multotiẽs facultatib. publicæ suppeditauit inopiæ, usurã nõ accipiens, nec debitũ efflagitãs. Maiore est etiã aliquando munificentia usus. Quippe singulis è populo septẽ tritici medimnas largitus est, tam humaniter, ut cũ inter primores præcipuus esset, uel infimis par uideretur. Quãobrẽ Atheniẽses publicis eũ honoribus exornassent, nisi Romanã se ciuitatẽ amissurũ alia adscita dixisset. Vnde nec passus est aliquã sibi poni statuã, eo licet absente posita fuerit. Romanus, etiam populus

Pomponij munificentia.

pulus

pulus in omni eius pcuratione beneuolũ se præbuit. Sylla uero Athenas ex Asia cõcedens, quamdiu ibi morã traxit, se semp Pomponium secum habere uoluit. Et quia nõ minus græcã quam latinã callebat linguã, ppterea ipsum penes se retinere cupiebat. Cui ille, Ne me oro, inquit, illis aduersari facias, cum quib. ne in te cõsurgerẽ, Italia excessi. Illinc itaq; digrediẽs Sylla, collaudato adolescente, quæcunq; tum Athenis acceperat munera, Attico deferri iussit. Cæterũ ipse semper ante omnia diligẽtis instar patrisfamiliâs, rei domesticæ operã dedit, quod reliquũ erat temporis, aut bonis artibus, aut Atheniensiũ reip. aut amicis attribuit. Eorum enim comitijs, & si qua res maior agebatur, libenter interdũ intererat. Ciceroni etiã ex patria fugiẽti, CC et XL M. sestertiũ dono dedit. Cõpositis itaq; aliquãdo in urbe rebus, eò remigrauit. cuius discessum tanto dolore palàm Atheniẽses psecuti sunt, ut mirũ omnib. uideretur. Q. Cecilius eques Ro. Attico erat auũculus. cuius asperitatẽ cum nemo ferre posset, hic summa eum comitate ad ultimũ usq; pertulit. Quamobrem ab eo adoptatus, hæresq; institutus, bona simul defuncti consequutus est. Attici soror Q. Ciceroni nupta erat: cũ quo ita Pomponius uixit, ut facile ostenderet, plus in amicitia morũ ualere similitudinẽ, q̃ affinitatẽ. In rep. uersabatur, ut ciuilib. dissensionib. se nõ insereret. In tã effusis aũt largitionibus, et ambitus corruptelis, ceu cõtra leges et maiorũ instituta, honores nõ petijt. Ad publicã hastã accessit nunq̃, neq; criminatus est quenq̃. Delatas aliquãdo à cõsulib. præturas sic gessit, ut ipsum honorẽ nõ fructũ recepisse uideretur. Sexagenarius erat Atticus ciuili oriẽte bello inter Cæsarẽ Pompeiũq;. Per qd ætatis uacatione, neutri adhæsit. Quinimmo domi quiescẽs, utriq; gratificatus est. adeò ut uictore Cæsare, sororis filiũ et. Q. Ciceronẽ è Põpeij castris apd illum seruauerit. Interempto postea Cæsare, M. Brutus eo familiariter usus est, & non solum suorũ consiliorũ participem, sed etiam omniũ rerum fecit. Cum autẽ Antonius cœpisset esse supior, et Brutus cum Cassio sortitis puincijs quasi in exiliũ pficiscerẽtur, Atticus Bruto Italia cedẽti sestertiũ centies M. dono misit, in Aegyptoq; trecenta eidẽ dari iussit. Post Mutinense bellum

Q. Cecilij asperitas.

bellũ, Antonio hoste iudicato, cũ Fuluia uxor, & omnes Antonij familiares persecutionibus & periculis afflictarentur, omnibus quibus potuit officijs eos prosecutus est. & ita P. Volumniũ illius amicum adiuuit, ut uel à patre maius nihil expectaret. Fuluiæ etiã multis in litibus uersanti, semper opitulatus est, præs, sponsorq́; rerum omnium ei fuit: pecuniasq́; dum laboraret, sine fœnore ac stipulatione credidit. Arbitrabatur enim maximum se fructum ca pere, quoties commodo alicui ornamentoq́; esset. quandoquidem non fortunæ, sed tempori seruire ciuem oporteret. Cum uerò Antonius in Italiam rediens Octauiano se reconciliasset, omnes Attico male ominabantur, quod Bruti Ciceronisq́; esset amantissimus. Ipse simul id metuens, apud Volumnium delituit. Antonius autem tametsi ad proscriptionem iam deuenisset, & Ciceroni eiusq́; amicis maxime esset infensus, non tamen Attici beneficiorum immemor fuit: sed exarato chirographo, ne timeret iussit. Atticus igitur ex formidine in spem et lætitiam excitatus, iterum omnibus usui esse studit. Pòst Philippense prælium, ac M. Bruti & Cassij interitum, L. Iulio, eiusq́; filio, ac Aulo Torquato, cæterisq́; pari fortuna perculsis, nusquam defuit. Verùm illis è Cypro in Samothraciam usq; necessaria supportari iussit. Omnia quidem prosequi difficilimum est. eius uirtutem sat est ex his rebus posse censeri, cum etiam potentissimus, neminem ultus sit, sed potius miseris adiumento fuerit. Seruiliã Bruti matrẽ post filij mortẽ lõge magis excoluit. Cæterum ita neminem iniuria afficiens, à quibus sibi illa inferebatur, nihilominus leniter indulgebat. Ab omni pecuniarum libidine prorsus abhorruit, duntaxat ut in amicorum necessitatibus aliquid haberet. quod in ipsa quidem proscriptione liquidò patuit. Quippe cum à triumuiris L. Sauphei equitis Rom. tum ætate, tum studijs cõiunctissimi prædia uænirent, sua Atticus industria effecit, & liberalitate, ut eodem nuncio ea amissa, & sibi restituta esse intelligeret. L. Iulium deinde, callidũ uirũ, sed bonũ, & bonis artibus eruditum, nescientem è proscriptorum numero sic eripuit, ut non minus absentes quàm præsentes amicos fouere uideretur.

uideretur. Porrò tametsi pecunijs affatim abundaret, non tamen profusior fuit, aut ædificator nimius. Habitabat enim in Quirinali ualle, domum ab auunculo relictam sibi, in qua nihil nisi uetustate collapsum instaurauit. Familiam habuit, quam literatißimi pueri, anagnostæ optimi, plurimi'que librarij compleuerunt. ut ne unus quidẽ illiberalis seruus in ea esset, cæteri artifices apprime boni. Et cum domi ipsius nati fuerint, facilè continentiam & diligentiam obseru..aerunt. In uictu elegans magis quàm magnificus, et splendidus potius quàm sumptuosus uidebatur. munditiam uerò suam, diligentia, nõ affluentia prosequebatur. Et quamuis Romanus esset eques, nõ amplius tamẽ, quàm tria (ut ex Ephemeride liquet) æris millia in singulos menses expendere consueuerat. Excipiebat sæpius omnium ordinum homines conuiuio, nec sine disputatione aut lectione erat cœna, ut nõ minus animo quàm uentre oblectarentur. Inde cum magna ipsi facta pecuniarum fuisset accessio, non propterea cultum auxit, seu uitæ consuetudinem mutauit. Nullam habuit sumptuosam in Italia uillam, præter Numentanum atq; Aretinum agrum. Sed ex urbanis maxime possessionibus pecuniarũ illi prouentus extabant. Comis erat non sine seueritate, nec sine grauitate facilis. Quæ ab ipso petebantur, omnia non promittebat: quòd leuißimi hominis uitium esse putaret, ea polliceri, quæ præstare non posset. Quanta eum Cicero fuerit beneuolentia prosequutus, facile Epistolarum uolumine declarat, quas ipsi semper à Consulatu ad extremum usque eius uitæ misit. De eius autem pietate, ex multis hoc unum narrari præcipuè debet, quod cũ matre nonagenaria (ut ipse in funere retulit) nunquam redijt in gratiam. Cum sorore nunquam habuit dißidium. sic'que tanta in suos fuit indulgentia, ut quos amaret, eosdem obiurgare non posset. idq; non solũ natura, sed etiam ex doctrina faciebat. Quippe cũ philosophiæ operã dedisset, eius præceptis ad uitam degendam, non ad ostentationem uti uoluit. Antiquitatis maximus erat perscrutator, & illustrißima quæque in quoddam uolumen copiosè cõgeßit. Nonnullorum item clarorum

Moderatus Pomponij uictus.

hominum origines progeniesq́; descripsit, quibus nihil potest esse iucundius, his qui harum rerum cognitione afficiuntur. Nec musicæ expers fuit suauitatis. quippe quaternis uersibus, singulorum ex Romanis illustrium uirorum gesta, honores, magistratusq́; cõprehendit. Quod uix credibile uideretur, nisi perfectũ esset. De Ciceronis etiam consulatu librum unum, sed græcè composuit. Hic licet equestri esset contentus ordine, tamen in affinitatem peruenit imperatoris Octauij, cui uitæ elegãtia imprimis charus erat, quod ea cæteros Romæ principes anteiret. à M. Antonio pariter cultus est. Nam quicquid illi tum negotij erat, uel quicquid facere constituerat, id Attico codicillis significabat. Qualis uerò uiri fuerit prudẽtia, inde patet: quandoquidem sine omni suspicione & iniuria, tantorum hominum beneuolentia frui potuit, inter quos certamen erat non solum urbis potiundæ, uerumetiam terrarum orbis imperij usurpandi. Cum autem annos esset Atticus septem & sexaginta natus, non magis hoc ipso tempore, quàm gratia, autoritate, & fortuna creuit. Nam multas hæreditates sua adeptus est bonitate. Postremò cum in morbum incidisset, tanta dolorum ui oppressus est, ut biduum à cibo, propter accedentem simul uiolentam febrim abstinuerit. Inde diem obijt. Mortuus igitur sine pompa (ut iusserat) optimis uiris, & uulgi frequentia lecticulam comitante, uia Appia ad quintũ lapidem in Quinti Cecilij auunculi sui monumento tumulatus est.

Attici mors.

EPITOMAE VITARVM
Plutarchi Finis.

ILLVSTRIVM VIRORVM A PLVTAR-
cho descriptorum, quorum Epitome
hoc libro continetur,

CATALOGVS.

FINIS.

ERRATA, QVAE INTER RElegendum occurrerunt, sic emendato.

Pag. 15. Vers. 27. *supellectilia* 45. 3. *contradicentéq́;. et* 33. *Alcibiadem* 57. 3. *Antiates. & 5. exaggerat* 95. 4. *Flaminius* 109. 12. *comparuit* 121. 25. *fuerat, his* 127. 21. *ulti* 136. 11. *innotuisset. &* 30. *tametsi* 138. 20. *insidias* 179. 23. *Neoptolemus* 181. 25. *transferret* 185. 8. *poterat: ita* 192. 20. *Neoptolemus* 221. 18. *Marij* 223. 5. *fuisse. & 28. negligenteŕq́;* 225. 21. *Nicias,* 254. 2. *Romana* 258. 33. *Aucto* 264. 31. *supplicium* 281. 22. *singularē* 291. 17. *dele, per* 330. *lege, Proinde in conferendis* 336. 16. *decreuit* 337. 9. *regendum*